

Sayı: 4 Yıl: 2021 Aralık
ISSN: 2687-2714

TÜRK MANEVİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİK DERGİSİ

4

Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi
Turkish Journal for the Spiritual Counselling and Care

Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi
Turkish Journal for the Spiritual Counselling and Care

Sayı | Issue: 4 • Aralık | December 2021
ISSN: 2687-2714

Sahibi | Owner

Prof. Dr. Mustafa Koç

Yazı İşleri Müdürü | Responsible Manager

Kasım Kaya

Editör | Editor

Prof. Dr. Muammer Cengil

Editör Yardımcısı | Associate Editor

Dr. Öğr. Üyesi Abdullah Dağcı

Yayın Kurulu | Editorial Board

Prof. Dr. Ali Ayten • Marmara Üniversitesi • Türkiye
Prof. Dr. Hasan Kayıklık • Çukurova Üniversitesi • Türkiye
Prof. Dr. Robert Frager • Sofia University • ABD
Prof. Dr. Saffet Kartopu • Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi • Türkiye
Doç. Dr. Mustafa Ulu • Erciyes Üniversitesi • Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk Söylev • K. Dumlupınar Üniversitesi • Türkiye
Dr. Karen Erlichman • Sofia University • ABD
Dr. Selene Kumin Vega • Saybrook University • ABD

Danışma Kurulu | Advisory Board

Prof. Dr. Abdülkerim Bahadır • Necmettin Erbakan Üniversitesi • Türkiye
Prof. Dr. Ali Rıza Aydın • Ondokuz Mayıs Üniversitesi • Türkiye
Prof. Dr. Hüseyin Peker • Giresun Üniversitesi • Türkiye
Prof. Dr. Üzeyir Ok • İbn Haldun Üniversitesi • Türkiye
Doç. Dr. Gülüşan Göcen • İstanbul Üniversitesi • Türkiye
Doç. Dr. M. Naci Kula • Bursa Uludağ Üniversitesi • Türkiye
Doç. Dr. Orhan Gürsu • Akdeniz Üniversitesi • Türkiye
Doç. Dr. Turgay Şirin • İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi • Türkiye

Türkçe Metin Düzeltme | Turkish Proofreading

Ali Yüksel • Ayşenur Barak • Sümeyye Çakıcı

İngilizce Metin Düzeltme | English Proofreading

Hamidullah Genç • Senanur Koç

Tasarım | Design

Prof. Dr. Mustafa Koç

Yönetim Yeri ve Adresi | Executive Office

Büyükdere Mahallesi Prof. Dr. Nabi Avcı Bulvarı No: 4
26040 - Odunpazarı/Eskişehir

Telefon | Phone: +90 222 217 57 57

E-posta | E-mail: turkmanevidanismanlikdergisi@gmail.com

Web: <http://dergipark.org.tr/tr/pub/tmdrd>

Yayın Türü | Type of Publication

Uluslararası Süreli Yayın • International Periodicals

Yayın Periyodu | Period of Publication

Altı ayda bir (Haziran-Aralık) yayınlanır
Published biannually • June – December

Basım Tarihi | Date of Publication

30 Aralık • 30 December 2021

Basım Yeri | Place of Publication

Özcan Ofset
Gülbahçe Mahallesi 8. Doğan Sokak No: 4
16240 - Osmangazi/Bursa
Telefon: +90 224 254 77 14

© Mustafa Koç

- Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi'nin *misyonu*, manevi danışmanlık ve rehberlik alanında zengin içerikte ve kalitede akademik çalışmalar yayımlayarak Türk manevi danışmanlık ve rehberlik literatürüne katkı sağlamak ve bu çalışmalarını akademik topluluğa ulaştırmaktır.
- The *mission* of Turkish Journal for the Spiritual Counselling and Care is to contribute to the literature of Turkish spiritual counselling and care by publishing academic studies in the field of spiritual counselling and care with a rich content and quality and to convey these studies to the academic community.
- Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi'nin *vizyonu*, akademik dergicilikte manevi danışmanlık ve rehberlik alanında dünyanın önde gelen ve saygın akademik dergileri arasında olmaktır.
- The *vision* of Turkish Journal for the Spiritual Counselling and Care is to become one of the world's leading and respected academic journals in the field of spiritual counselling and care in academic journalism.

Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi
Turkish Journal for the Spiritual Counselling and Care

İçindekiler | Contents

■ Editörden From Editor.....	7-8
■ Makaleler Articles	
Manevi Danışmanlık ve Rehberliğin Akademik Başarı ve Sınav Kaygısı Üzerindeki Etkisi: Lise Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama <i>The Effect of Spiritual Counseling and Care on Academic Success and Exam Anxiety: An Application on High School Students</i> Halime Hilal Taşkın & Özer Çetin.....	9-38
Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Çalışmaları (2016-2020) Üzerine Bir Swot Analizi <i>A Swot Analysis on Spiritual Counseling and Care Studies (2016-2020)</i> Deniz Koç & Fatümetül Zehra Gültaş.....	39-74
Covid-19 Pandemi Döneminde Öğretmenlerin Manevi Kaynakları ve Mental İyi Oluşları <i>Spiritual Resources and Mental Well-Being of Teachers During the Covid-19 Pandemic</i> Erhan Tunç.....	75-96
Psikoterapi Sürecinde Manevi Temelli Müdahaleler <i>Spiritual-Based Interventions in the Process of Psychotherapy</i> Firdevs Canşı.....	97-111
Bakım Veren Hasta Yakınlarının Manevi Destek İhtiyaçları: Karma Yöntem Bir Araştırma <i>Needs for Spiritual Support for Caregiving Relatives of Patients: A Mixed Method Research</i> Elif Hut & Ali Rıza Aydın.....	113-135
Türk Üniversitelerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Alanındaki İlk Kurumsallaşma Deneyimleri: Baün-Madmer (2014-2021) & Baün-Mapdat (2015-2021) Üzerine Bir Araştırma <i>First Institutionalization Experiences in the Field of Spiritual Counseling and Care in Turkish Universities: A Research on Baün-Madmer (2014-2021) & Baün-Mapdat (2015-2021)</i> Mustafa Koç.....	137-208

■ **Kitap İncelemeleri** | Book Reviews

Manevi Bakım ve Danışma Psikolojisi: Kavram, Kuram ve Uygulamalar
Psychology of Spiritual Care and Counseling: Concept, Theory and Applications
Sümeyye Nur Kaya.....209-215

Tıbbi, Hukuki, Manevi ve Etik Boyutlarıyla Palyatif Tıp
Palliative Medicine with its Medical, Legal, Spiritual and Ethical Dimensions
Ayşenur Özbakkal.....217-226

■ **Yazar Bilgileri** | Author Information.....227-229

■ **Yayın ve Yazım İlkeleri** | Principles of Publishing and Writing.....231-234

Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi
Turkish Journal for the Spiritual Counselling and Care

E d i t ö r d e n | F r o m E d i t o r

Değerli Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi okuyucuları!

Rabbimize şükürler olsun ki artık Türk manevi danışmanlık ve rehberlik araştırmalarının yayınlandığı süreli bir alan dergimiz var. Türkiye’de oldukça yeni bir akademik araştırma alanının Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi olarak, akademik dergicilikte her geçen gün olgunlaşacağımızı ümit ediyor ve alandaki araştırmalara bilimsel katkı sağlıyor olmanın sevincini yaşıyoruz.

Uluslararası hakemli dergi statüsüyle 2020 yılında akademik yayın hayatına başlayan Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi’nin dördüncü sayısıyla huzurlarınızdayız. TMDRD, başta siz kıymetli okuyucularımız olmak üzere dergi ekibimiz, hakemlerimiz ve yazarlarımızın katkılarıyla akademik yayıncılık hayatını düzenli biçimde devam ettirmeyi hedeflemektedir. Bu dördüncü sayıda, manevi danışmanlık ve rehberlik alanındaki farklı alt araştırma konularına ilişkin birbirinden değerli akademik ürünlere yer verilmiştir.

TMDRD’nin bu sayısında, Halime Hilal Taşkın & Özer Çetin’in *Manevi danışmanlık ve rehberliğin akademik başarı ve sınav kaygısı üzerindeki etkisi: Lise öğrencileri üzerine bir uygulama*; Deniz Koç & Fatümetül Zehra Gültaş’ın *Manevi danışmanlık ve rehberlik çalışmaları (2016-2020) üzerine bir swot analizi*; Erhan Tunç’un *Covid-19 pandemi döneminde öğretmenlerin manevi kaynakları ve mental iyi oluşları*; Firdevs Canşı’nın *Psikoterapi sürecinde manevi temelli müdahaleler*; Elif Hut & Ali Rıza Aydın’ın *Bakım veren hasta yakınlarının manevi destek ihtiyaçları: Karma yöntem bir araştırma*; Mustafa Koç’un *Türk üniversitelerinde manevi danışmanlık ve rehberlik alanındaki ilk kurumsallaşma deneyimleri: Baiin-madmer (2014-2021) & Baiin-mapdat (2015-2021) üzerine bir araştırma* isimli makaleleri yer almaktadır. Ayrıca yine bu sayıda, Sümeyye Nur Kaya *Manevi*

bakım ve danışma psikolojisi: Kavram, kuram ve uygulamalar isimli kitabı ve Ayşenur Özbakkal da *Tıbbi, hukuki, manevi ve etik boyutlarıyla palyatif tıp* adlı eseri inceleyerek bu dördüncü sayımıza katkıda bulunmuşlardır.

Sonuç olarak, TMDRD'nin bu dördüncü sayısına genel olarak bakıldığında, 6 araştırma makalesi ve 2 kitap incelemesinden oluşan akademik ürünler (n=8) yer almaktadır. Her bir akademik ürün, kendi konusundaki ulusal ve uluslararası literatüre katkılar sağlayarak alanda önemli bir eksikliği giderecektir.

Akademik dergicilik dünyasına yeni giren TMDRD'nin editörü olarak, yayın ekibim adına öncelikle yayım süreçlerinin tüm sorumluluğunu üzerine alan derginin sahibi Prof. Dr. Mustafa Koç başta olmak üzere bütün aşamalarında desteklerini esirgemeyen özgeci mutfak ekibime, bilimsel çalışmalarıyla dergimize kıymetli katkılar sağlayan akademisyen yazarlarımıza ve makaleleri büyük bir titizlikle inceleyen hakemlerimize çok teşekkür ediyorum.

TMDRD'nin bu dördüncü (2021/4) sayısının başta Türk manevi danışmanlık ve rehberlik araştırmaları olmak üzere uluslararası alan literatürüne katkılar sağlamasını diler, alan uzmanlığı birikimlerinizi yansıtan değerli akademik çalışmalarınızı ve manevi desteklerinizi beklediğimizi belirtmek isterim.

Beşinci sayımızda buluşmayı ümit ediyorum.

Prof. Dr. Muammer Cengil

Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi
Turkish Journal for the Spiritual Counselling and Care

Sayı: 4 • Aralık 2021 • 9-38
Issue: 4 • December 2021 • 9-38

Manevi Danışmanlık ve Rehberliğin Akademik Başarı ve Sınav Kaygısı Üzerindeki Etkisi: Lise Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama

The Effect of Spiritual Counseling and Care on Academic
Success and Exam Anxiety:
An Application on High School Students

Halime Hilal Taşkın

Doktora Öğrencisi
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
E-posta: hilalalagoz@hotmail.com
Orcid: 0000-0003-0186-3492
Eskişehir / Türkiye

Özer Çetin

Prof. Dr.
Balıkesir Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi
E-posta: ozer.cetin@@balikesir.edu.tr
Orcid: 0000-0002-4740-4155
Balıkesir / Türkiye

PhD Student
Eskişehir Osmangazi University
Institute of Social Sciences
E-mail: hilalalagoz@hotmail.com
Orcid: 0000-0003-0186-3492
Eskişehir / Turkey

Professor
Balıkesir University
Faculty of Science and Letters
E-mail: ozer.cetin@balikesir.edu.tr
Orcid: 0000-0002-4740-4155
Balıkesir / Turkey

Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi
Turkish Journal for the Spiritual Counselling and Care

Makale Türü • Article Type	Araştırma • Research
Geliş Tarihi • Received	23 Nisan 2021 • 23 April 2021
Kabul Tarihi • Accepted	15 Haziran 2021 • 15 June 2021

*Bu makale, birinci yazarın *Lise öğrencilerindeki akademik başarı ve sınav kaygısı ile manevi danışmanlık ve rehberlik ilişkisi* (2019) başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Ö z e t

Bu çalışmanın amacı, ortaöğretim kurumuna devam eden öğrencilerin akademik başarılarını arttırmada ve sınav kaygısını azaltmada manevi danışmanlık ve rehberliğin rolünü araştırmaktır. Belirlenen amaç doğrultusunda; araştırmacı tarafından yapılandırılan 9 seanslık manevi danışma ve rehberlik uygulamasının, sınav kaygısı ve akademik başarı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Manevi danışmanlık ve rehberlik seansları oluşturulurken “Bilişsel Davranışçı Terapi” tekniği temel alınmıştır. Araştırmada, ön test-son test kontrol gruplu deneysel desen kullanılmıştır. Araştırmanın deney grubu ve kontrol grubu, Uşak ilinde ortaöğretim düzeyinde öğrenim gören, araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden öğrenciler arasından yansız atama ile seçilen 20 öğrenciyle oluşturulmuştur. Veri toplama aracı olarak Westside Sınav Kaygısı Ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçek, Driscoll tarafından 2007 yılında geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe formunun oluşturulması ve güvenilirlik çalışmaları Totan & Yavuz (2009) tarafından yapılmıştır. Totan & Yavuz (2009) tarafından yapılan çalışma sonucunda, ölçek öğrencilerin sınav kaygısı düzeyini ölçmede geçerlilik ve güvenilirlik katsayısı yüksek bir ölçme aracı olarak değerlendirilmiştir. Öntest olarak Westside Sınav Kaygısı Ölçeği uygulandıktan sonra yapılandırılmış 9 seanstan oluşan manevi danışmanlık ve rehberlik uygulaması yapılmıştır. Son seansta son test uygulanmıştır. Deney ve kontrol grubunun sınav kaygısı ölçeği ön testlerinden ve son testlerinden almış oldukları puanların anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere Bağımsız Gruplar T testi yapılmıştır. Ayrıca araştırmaya katılan öğrencilerin velileri ve sınıf öğretmenleriyle görüşme yapılmıştır. Öğrencilerin akademik başarılarındaki değişimi gözlemlemek için kurumsal verilerinden yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara bakılarak; manevi danışmanlık ve rehberlik uygulaması sonrasında ibadet etme, dua etme, sabır ve tevekkül gibi dini davranışlarda farkın anlamlı olması nedeniyle akademik başarı ve manevi danışmanlık ve rehberlik arasında olumlu ilişkinin olduğu söylenebilir. Araştırma sonucunda manevi danışmanlık ve rehberlik ile öğrencilerin sınav kaygısı arasında negatif, akademik başarıları arasında ise pozitif bir ilişki olduğu görülmüştür. Manevi danışmanlık ve rehberlik, sınav kaygısı ve akademik başarı yanında danışanın ruh sağlığını koruma, ergenlik krizini azaltma, sağlıklı kişilik geliştirme, ahlaklı bir birey olarak çevreye uyumlu davranışlar geliştirmesine katkı sağlamaktadır.

A n a h t a r K e l i m e l e r

Manevi danışmanlık ve rehberlik • Sınav kaygısı
Akademik başarı • Dua • Sabır

A b s t r a c t

The goal of this study is to explore the role of spiritual counseling and care in increasing the academic success of students continuing secondary school and reducing their test anxiety. The effect of the 9-session spiritual counseling and care practice, which was structured by the researcher in accordance with the determined purpose, on test anxiety and academic success is examined. The "Cognitive Behavioral Therapy" technique is used as the basis for building up spiritual counseling and care sessions. Experimental design with pretest-post test control group was used in the research. The experimental group and the control group of the research were formed with 20 students who were receiving secondary education in Uşak, who agreed to participate in the research voluntarily, and were selected by random method from among the students. Westside Test Anxiety Scale was used as a data collection tool. As a result of the study carried out by Totan and Yavuz (2009), the scale was evaluated as a measurement tool with high validity and reliability coefficient in measuring the test anxiety level of students. After the West side Exam Anxiety Scale was applied as a pre-test, a structured spiritual counseling and care practice consisting of 9 sessions was carried out and a post-test was conducted in the last session. Independent Samples T-test was conducted to determine whether the scores of the experimental and control groups from the test anxiety scale pre-tests and post-tests differed markedly. Additionally, interviews were conducted with the parents and classroom teachers of the students participating in the research. In order to observe the change in the academic achievement of the students, the online the institutional data was used. Considering the findings obtained as a result of the research, it can be said that there is a positive relationship between academic achievement and spiritual counseling and care, since there is a significant difference in religious behaviors such as worshipping, praying, patience and submission after spiritual counseling and care practice. As a result of the research, it was seen that there was a negative relationship between spiritual counseling and care practice and students' test anxiety, while there was a positive relationship between their academic successes. Spiritual counseling and care practice, besides test anxiety and academic success, contributes to the protection of the mental health of the client, reducing the puberty crisis, developing a healthy personality, and developing environmentally compatible behaviors as a moral individual.

K e y w o r d s

Spiritual counseling and care • Exam anxiety
Academic achievement • Prayer • Patience

Giriş

Eğitim ve öğretim programlarında yer alan her türlü bilgi ve becerinin edinilmesine “öğrenci başarısı” denilmektedir. Başarı, öğrenme ve öğretmeye konu olan davranış ve becerilerin tümünü esas almaktadır. Ancak başarı değerlendirmesi yapılırken bütün davranışlar ölçülememektedir. Bunun için davranışların hepsini içine alacak belirli davranış türleri seçilip öğrencilere aktarılmakta ve kabul edilebilir/uygun davranışı gösteren öğrencinin “başarılı olduğu” varsayılmaktadır (Turgut & Baykul, 2012).

Bireyin akademik başarısını etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bunlardan en önemlileri kişisel özellikler, okul ortamı ve bireyin sahip olduğu aile ortamıdır. Kişisel özellikler arasında zekâ, öğrenme hızı, yetenek, öğrenme stili, motivasyon, ders çalışma alışkanlıkları gibi bireye özgü öğrenmeyi, dolayısıyla da akademik başarıyı etkileyen faktörler yer almaktadır.

Öğrenciler (ergenler) düşük akademik başarı ve sınav kaygısıyla baş etme sürecinde aile ve sosyal çevrelerinden destek görme ihtiyacı hissetmektedir. Bu destekler, öğrencilerin içinde bulundukları durumun farkında olmalarına yardımcı olmakta, akademik başarılarını artırma konusunda gerekli motivasyonu kazandırmakta ve bir problemle karşılaştıklarında sorunu çözme becerilerini keşfetmelerini sağlamaktadır. Bu süreçte manevi danışmanlık ve rehberlik, öğrenciye gerekli desteği sağlayabilecek yöntemlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Maneviyat, “hayat, mâna ve bunların yüce bir varlıkla olan ilişkisine dair nihai soruların yanıtlarını bulmak için bireyin kişisel arayışları” olarak açıklanmaktadır (Koenig vd., 2001). Bu açıdan bakıldığında, maneviyat, bireyin ruh sağlığına ilave yardım sağlamakta, bireysel meraklarını cevaplandırmakta ve hayatını anlamlı hale getirmektedir (Hökelekli, 2015). Ruh sağlığı ve maneviyat arasındaki pozitif ilişki düşünüldüğünde, manevi danışmanlık ve rehberliğin ruh sağlığına katkı sağlayacağı söylenebilir. Yapılan çalışmalara göre maneviyatın insanların yalnızca ruhsal sağlıklarına katkısıyla sınırlı olmayıp dolaylı yoldan fiziksel sağlıklarını, davranışlarını ve alışkanlıklarını da pozitif yönde etkilediğini göstermektedir (Ekşi & Kaya, 2016).

Manevi danışman, ergenlik dönemi gibi kritik dönemlerde ortaya çıkan manevi ve ruhsal problemlere, manevi ve dini kaynaklardan faydalanarak danışanın da aktif katıldığı bireysel sağaltım yoluyla çözümler aramaktadır. Sadece seküler bilgi kaynaklarından yararlanılarak icra edi-

len psikolojik danışmanlıktan en önemli farkı, psikoloji birikimine de sahip olarak hayatı anlamlandırmada ve söz konusu sorunlarla baş etmede dinî ve manevi kaynakları kullanmasıdır (Arkan, 2008).

Maneviyatın öğrencilerin akademik performansı üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu gösteren –çoğu batılı kaynaklara ait olmak üzere- birçok çalışma bulunmaktadır. Manevi faaliyetlerde bulunmak için zaman ayıran öğrenciler, akademik olarak başarılı olma yeteneklerini geliştirmektedir. Aşağıda, bu yaklaşımı destekleyen çalışmalardan bazıları ele alınmıştır.

Yapılan bir çalışmada, manevi inançların ve dinî mensubiyetin akademik performansla pozitif ilişkili olduğu bulunmuştur. Dini etkinliklere katılan ve/veya manevi inançlarını önde tutan öğrencilerin daha iyi akademik performansla sahip oldukları keşfedilmiştir (Walker & Dixon, 2002; Jeynes (2002) din eğitiminin ve dindarlığın bir taraftan öğrencilerin akademik performansı, diğer taraftan da okulla ilgili davranışları üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu bulmuştur. Dinlerine bağlı öğrencilerin okulda daha uyumlu davranış biçimleri sergiledikleri ve daha iyi bir akademik performansla sahip olduklarını ortaya koymuştur.

Line (2005), akademik performans ile kişisel dindarlık; maneviyat, kilise standartlarına göre yaşama ve dua arasında güçlü bir ilişki bulmuştur. Öğrenciler kutsal kitaplardan istifade ederek, kilise standartlarına (inançtan bağımsız olarak) sadık kaldıklarında ve düzenli bir dua hayatına sahip olduklarında, akademik performansları olumlu yönde gelişmektedir. Benzer şekilde, kırsal Iowa ailelerinin örneklerinde Elder & Conger (2000), yaptıkları çalışmada dindarlığında samimi olan gençlerin dindarlıkları arttıkça akademik başarılarının da arttığı sonucuna varmışlardır.

Yukarıdaki bulgulara dayanarak ebeveynler, daha sağlıklı bir yaşam, arzu edilen bir akademik başarı, güçlü bir nesil ve onların refahı için çocuklarını maneviyat ikliminde yaşamaya ve kendilerini geliştirmeye teşvik etmelidirler (Regnerus, 2001). Bu bağlamda bu çalışmada manevi danışmanlık ve rehberliğin öğrencilerin akademik başarı ve sınav kaygısıyla baş etme yetenekleri üzerindeki etkisini test etmek için 9 seanslık grupla manevi danışmanlık ve rehberlik uygulaması yapılmış ve elde edilen bulgular üzerinde analizler yapılmıştır.

a. Yöntem

Bu bölümde, araştırmanın modeli, çalışma grubu, manevi danışmanlık uygulama seanslarının içeriği, veri toplama araçları, deney işlemleri, verilerin toplanması ve analizine dair bilgilere yer verilmiştir.

a.a. Araştırma Modeli

Bu araştırma, deneysel modelde tasarlanmıştır (bkz. Tablo-1).

Tablo-1:
Araştırma modeli

Gruplar	Ön Test		İşlem	Son Test	
Deney Grubu	Sınav	1. Dönem	Manevi	Sınav	2. Dönem
	Kaygısı	Not	Danışma ve	Kaygısı	not
	Ölçeği	Ortalamaları	Rehberlik	Ölçeği	ortalamaları
Kontrol Grubu	Sınav	1. Dönem	Müdahale	Sınav	2. Dönem
	Kaygısı	Not	Yok	Kaygısı	not
	Ölçeği	Ortalamaları		Ölçeği	ortalamaları

a.b. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, 2017-2018 eğitim öğretim yılında MEB'e bağlı ortaöğretim kurumlarında eğitim-öğretime devam etmekte olan gönüllülük esasına dayalı olarak seçilen 10. sınıf lise öğrencileridir. Çalışma grubundaki öğrencilerin eğitim gördüğü liseler ise Uşak Fevzi Çakmak Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi, Özel Rıfat Uğur Koleji, TOBB Mesleki Teknik Anadolu Lisesi ve Uşak Orhan Dengiz Anadolu Lisesi'dir.

Deney grubu için Uşak Fevzi Çakmak Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi'nden (n=2), Özel Rıfat Uğur Koleji'nden (n=3), TOBB Mesleki Teknik Anadolu Lisesi'nden (n=2) ve Orhan Dengiz Anadolu Lisesi'nden (n=3) öğrenciler seçilmiştir.

Kontrol grubu için grupların doğru dağılımı açısından aynı sayıda öğrenci alınmıştır. Uşak Fevzi Çakmak Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi'nden (n=2), Özel Rıfat Uğur Koleji'nden (n=3), TOBB Mesleki Teknik Anadolu Lisesi'nden (n=2) ve Orhan Dengiz Anadolu Lisesi'nden (n=3) öğrenciler seçilmiştir. Çalışma, toplam 20 öğrenciyle gerçekleştirilmiştir.

a.c. Veri Toplama Aracı

Araştırma kapsamında, gönüllülük esasına dayalı olarak seçilen lise öğrencilerinin akademik başarı seviyelerine etki edebileceği düşünülen bazı değişkenlere ait verilerin toplanabilmesi amacıyla "Kişisel Bilgi Formu" düzenlenmiştir.

Akademik başarıyı değerlendirmek amacıyla öğrencilerin 1. ve 2. dönem sonu başarı puanları (not ortalamaları) okul kayıtlarından (e-okul) alınmıştır. Ayrıca uygulama sonunda öğrencilerin velileri ve sınıf rehber öğretmenleri ile görüşme yapılmıştır.

Sınav kaygısı ile ilgili verilere ulaşabilmek için Driscoll (2007) tarafından geliştirilen, Türkçeye Totan & Yavuz (2009) tarafından uyarlanan “West Side Sınav Kaygısı Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek, orijinal formunda sınav kaygısını azaltmaya yönelik bir programın etkisini incelemede kullanılmak amacıyla geliştirilmiştir. Driscoll (2007), tek bir boyutta 10 madde olarak ölçeği şekillendirirken Totan & Yavuz (2009), bir maddenin iki farklı işaret değişkeni olarak tanımlanmasının Türkçe dil bilgisi için daha uygun olacağını düşünerek ölçeği 11 madde olarak Türkçeye çevirmişlerdir. Driscoll (2007), ölçeğin kapsam geçerliğini belirlemek amacıyla çalışmalar yapmıştır. Driscoll ve diğerleri, ölçeği, deneysel çalışmalarda sınav kaygısı düzeyini belirlemede kullandığında son testte ulaştığı puanların ön test ölçümüne göre daha az olduğunu belirlemiştir (Driscoll vd., 2005). Ayrıca ölçekten elde edilen sınav kaygısı puanlarının akademik başarıyla ilişkili olduğunu bulmuştur. (Driscoll, 2007). Doğrulamalı faktör analizinde ölçeğe ait tek faktörlü yapının doğrulandığına ulaşılmıştır ($\chi^2=155,02$, $sd=42$, $\chi^2 /sd=3,69$, CFI=.97, RMSEA=.05). Madde toplam korelasyonları .47-.71 arasında olan ölçeğin test tekrar test geçerliği .57, Cronbach’s alfa katsayısı ise .89 olarak rapor edilmiştir.

a.d. Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Uygulama Seansları

Yapılan bu araştırma kapsamında, manevi danışmanlık ve rehberlik süreci yapılandırılırken alanyazın taramasından elde edilen bilgiler, araştırma sonuçları ve araştırmacı tarafından daha önce yapılan psikolojik danışma uygulamalarında yapılan gözlemler ve elde edilen tecrübeler dikkate alınmıştır. Bu kapsamda manevi danışmanlık ve rehberlik seansları oluşturulurken “Bilişsel Davranışçı Terapi” tekniği temel alınmıştır. Yapılandırılan seanslar, alanında uzman olan iki psikolojik danışmanın görüşüne sunulurken görüşleri alınmış ve manevi danışmanlık seanslarına son şekli verilmiştir.

a.d.a. Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Seans İçerikleri

Bu çalışmada kullanılan manevi danışmanlık ve rehberlik uygulaması, toplam 9 seanstan oluşmaktadır. Seansların süresi ortalama 50 dakika olarak belirlenmiştir. Manevi danışmanlık ve rehberlik seanslarının içeriğiyle ilgili bilgilere aşağıda yer verilmiştir.

(i)-*Birinci Seans* [Tanışma]: Bu seansın temel amacı, danışanların grupta bulunma sebeplerini açıklamalarına yardım etmek, bir güven ve kabul edici ilişkiler iklimi inşa etmeye başlamaktır. Tanışma süresi gruptan gruba değişmektedir. Bu seansta grubun kuralları belirlenmektedir.

Uygulama:

1. Tanışma (makara) etkinliği uygulanmıştır. Danışanlarla halka oluşturulur. Bir top makara bir danışanın eline verilir. Makarayı eline alan danışan kendisi hakkında bir bilgi verir (örn. isminin konuluş hikâyesi, en sevdiği renk, en sevdiği yemek) ipin ucunu kendinde tutarak istediği arkadaşına makarayı atar. Aynı süreç iki tur devam eder. İlk iki turda makara çözülür, sonraki iki turda makara sarmak için döndürülür. Böylelikle her danışan kendisi hakkında dört tane bilgi vermiş olmaktadır.

2. Kişisel bilgi formu doldurulmuştur.

3. Seanslar yapılandırılmıştır (Amaç, yöntem, danışma süresi, danışma sıklığı, grup kuralları vb.).

4. Seans gündemleri belirlenmiştir.

5. Danışanların seanslara katılmayla ilgili duygu ve düşünceleri alınmıştır.

6. Manevi danışmanlık ve rehberlik yöntemi tanıtılmıştır.

7. Öntest uygulaması (Westside Sınav Kaygısı Ölçeği) yapılmıştır.

8. Seans özetlenmiş ve danışan değerlendirmeleri alınmıştır.

9. Ev ödevi olarak, “uygulanacak olan manevi danışmanlık ve rehberlik sonunda ulaşmak istedikleri kişisel hedefleri belirlemeleri” konusu verilmiştir.

(ii)-*İkinci Seans* [Ayetlerle İslam dininde ilim]: Bu seansta danışanların ders çalışma motivasyonunu artırmak için İslam’ın ilime verdiği önemden yararlanılmıştır. Danışanların ders çalışmada sıkıldıkları, çalışmaya karşı isteksizlik gösterdikleri, çalışmayı sürdüremedikleri gibi zorluklar yaşadıkları görülmüştür. Bu gibi olumsuzlukların giderilmesi için İslam’ın ilme bakışı anlatılarak danışanlarda öncelikle bilişsel bir değişim hedeflenmiştir. Bu değişime bağlı olarak olumlu duygusal ve davranışsal değişimler belirlenmiştir. İlim konulu seansta öncelikle ilgili ayet ve hadisler ele alınmış ve danışanlara ödev olarak ayet ve hadisleri her gün tekrar etmeleri istenmiştir. Danışanlara, tüm derslerin bir ilim olduğu, ayırım yapılmaksızın tümüne çalışmaları gerektiği ve derslere dönük tüm çabalarının ilim öğrenme kapsamında değerlendirildiği anlatılmıştır.

Uygulama:

1. Duygu ve düşünce durumları gözden geçirilmiştir.

2. Bir önceki seansa dair geri bildirim alınmış ve seans özetlenmiştir.

3. Danışanlara birinci seans ile ikinci seans arasındaki sürede hayatlarında birtakım şeylerin olumlu yönde değişip değişmediği sorulmuştur.

4. Ev ödevleri gözden geçirilmiştir.

5. Seans gündemleri belirtilmiştir.
6. Kişisel hedefler belirlenmiş ve verilen ödevin değerlendirilmesi yapılmıştır.
7. Kur-an'ı Kerim'de ilim ile ilgili ayetler değerlendirilmiştir.
8. Seans özetlenmiştir.
9. Ev ödevi olarak, "hadis kaynaklarından ilim ile ilgili hadislerin araştırılması" ve "cümle tamamlama formu" görevleri verilmiştir.

(iii)-*Üçüncü Seans* [Hadislerle İslam dininde ilim]: Bu seans ikinci seansın devamı niteliğindedir. İlim konusu, çalışmamızın temelini oluşturduğu için bu konu iki seansta ele alınmaktadır. Bu seansta amaç, Hz. Muhammed'in, âlimlere(bilgi sahiplerine) verdiği değeri danışanlara aktarmak ve "bilen bir kişi" olmaya özendirmeaktır.

Uygulama:

1. Duygu ve düşünce durumları gözden geçirilmiştir.
2. Bir önceki seansa dair geri bildirim alınmış ve seans özetlenmiştir.
3. Bilişsel bozuklukların ortaya çıkarılması için ev ödevi olarak verilen "cümle tamamlama formu" gözden geçirilmiştir.
4. Seans gündemleri belirtilmiştir.
5. Sınava yeterince hazırlanmamakla ilgili düşüncelerin sınav kaygısına neden olması sebebiyle verimli ders çalışma yöntemleri kısaca anlatılmıştır.
6. İsteyen danışanlara seans sonrası ders çalışma programı oluşturulmuş ve bu plan namaz vakilerine göre düzenlenmiştir.
7. Hadis kaynaklarından ilim ile ilgili hadisler değerlendirilmiştir.
8. Seans özetlenmiştir.
9. Ev ödevi olarak, BDT ödevlerinden biri olan "Kendini Gözlemleme (Bireylerden temel sorunları ile ilgili bilişsel ve davranışsal durumlarının kayıtlarını tutmaları istenmektedir)" ödevi verilmiştir.

(iv)-*Dördüncü Seans* [İslam dininde çalışma ve çalışkan olmanın önemi]: Bu seansta danışanların ders çalışma motivasyonunun devamlılığını sağlamak adına İslam dininin çalışmaya verdiği önemden bahsedilmiştir. Bu seansta amaç danışanların, çalışmanın bir ibadet olduğunu anlamalarına yardımcı olmak, yaptıkları çalışmaları Allah'ın rızasını almak için yaptıklarını ve karşılığını hem bu dünyada hem de ahrette alacaklarını bilmelerini sağlamaktır.

Uygulama:

1. Duygu ve düşünce durumlarının gözden geçirilmiştir.
2. Danışanlara: "1-10'luk bir ölçek üzerinde, 1 duygusal olarak iyi

hissetmediğini temsil ederken, 10 duygusal olarak çok iyi hissettiğini temsil etmektedir. Bugün ölçeğin hangi noktasındasın?” sorusu sorulmuştur.

3. Bir önceki seansa dair geri bildirim alınmış ve seans özetlenmiştir.

4. Ev ödevlerinin gözden geçirilmiş ve kendini gözlemlleme kayıtları incelenmiştir.

5. Seans gündemleri belirtilmiştir.

6. Danışanlara hazırlanan ders çalışma planları ile ilgili geri bildirim alınmıştır.

7. Kur-an’ı Kerim’de çalışma ve çalışkan olma ile ilgili ayetler ve çeşitli kaynaklardan hadisler değerlendirilmiştir.

8. Seans özetlenmiştir.

9. Ev ödevi olarak, bilişsel hataları görmek adına “kendini gözlemlleme” ödevine devam edilmesine karar verilmiştir.

(v)-*Beşinci Seans* [Sabır ve gayret]: Bu seansta amaç, sabır ve gayretin öneminden bahsederek danışanların ders çalışmaya devam etmelerini sağlamaktır. 40 dakika ders çalışma masasından kalkmadan çalışmaları için sabır eğitimi yapılmıştır ve danışanlar ödevlendirilmiştir. İslam dininde sabrın en güzel örneklerinden biri olan Hz. Eyüp’ün hayatından örnekler verilmiştir.

Uygulama:

1. Duygu ve düşünce durumları gözden geçirilmiştir.

2. Bir önceki seansa dair geri bildirim alınmış ve seans özetlenmiştir.

3. Ev ödevleri gözden geçirilmiş ve kendini gözlemlleme formu değerlendirilmiştir.

4. Seans gündemleri belirtilmiştir.

5. İbni Sina’nın çocukluk döneminde yaşadığı, azmin gerekli olduğunu vurgulayan bir olay paylaşılmıştır. Büyük âlim İbni Sina çocukluk yıllarında matematik dersinde başarısız olur ve medreseden kaçır. Gide gide bir kuyunun başına varır. Kuyudan kovayla su çekmek için eğildiğinde, kuyunun ağzını çevreleyen taşlar üzerindeki ip izlerini görür. İp, gide gele, o sert taşlar üzerinde izler bırakmıştır. Bu, küçük İbni Sina’yı derin düşüncelere götürür ve: "Bu yumuşacık ip, gide gele gide gele bu sert taş üzerinde bu izleri yaparsa, ben de azimle çalışırsam, matematiği başarırım." der ve o kuyunun başından tekrar derslerinin başına döner. Böylece, bildiğimiz İbni Sina ortaya çıkar. Çalışmak, özellikle sistemli çalışmak zekâyı, hafızayı açtığı gibi, tembellik de köreltmektedir (Maraşlı ve Saygın, 2010).

6. Kur'an'da anlatılan Eyüp kıssası sabır açısından değerlendirilmiş ve grupla tartışılmıştır.

7. Kur'an'da geçen sabır ile ilgili ayetler değerlendirilmiştir.

8. Seans özetlenmiştir.

9. Ev ödevi olarak, 40 dakika ders çalışma masasından kalkmadan çalışma ödevi verilmiş ve İnşirah Suresinin anlamının araştırılması istenmiştir.

(vi)-*Altıncı Seans* [Dua]: Dua seansında danışanlara, akademik başarıyı artırmak için sınava girmeden önce, sınav esnasında ve sınav sonrasında okunacak dualar tavsiye edilmiştir. Bu dualar danışanların, sonucu Allah'a bırakmanın vermiş olduğu rahatlıkla potansiyellerini daha rahat yansıtmalarına yardımcı olmuştur.

Uygulama:

1. Duygu ve düşünce durumları gözden geçirilmiştir.

2. Bir önceki seansa dair geri bildirim alınmış ve seans özetlenmiştir.

3. Ev ödevleri gözden geçirilmiştir.

4. Seans gündemleri belirtilmiştir.

5. Danışanlara sınavlardan önce, sınav esnasında ve sınav sonrasında okunabilecek dualardan oluşturulan kartlar, rastgele dağıtılmış ve okunmuştur.

6. Seans özetlenmiştir.

7. Ev ödevi olarak, tevekkül ile ilgili kısa bir film izletilmiş ve “eğer kendileri bu konuda bir film çekecek olsalardı nasıl bir senaryo yazarlardı” konulu ödev verilmiştir.

(viii)-*Yedinci Seans* [Tevekkül]: Bu seansta tevekkül konusunun seçilmiş olmasının sebebi, Allah'a tevekkül etmenin, danışanlara çalışma azmi ve hevesi kazandırmasıdır. Çünkü tevekkül sayesinde danışanlar meşru yollara başvurmayı öğrenmektedir. Bu da onları, üretken olmaya teşvik etmektedir. Böylece, hayatın manasını kavrayan, karşılaştığı problemlere karşı Allah'a güvenen danışan, güçlü bir iradeye sahip olmakta ve hem kendine hem çevresine motivasyon kaynağı olmaktadır. Gereken çalışmayı yaptıktan sonra Allah'a güvenip dayanan danışanlar sınav sonuçlarına daha kolay sabır göstermektedirler.

Uygulama:

1. Duygu ve düşünce durumları gözden geçirilmiştir.

2. Bir önceki seansa dair geri bildirim alınmış ve seans özetlenmiştir.

3. Ev ödevleri gözden geçirilmiştir.

4. Seans gündemleri belirtilmiştir.
5. Önceki seansta ödev olarak verilen görev beraber okunmuş ve değerlendirilmiştir.
6. Tevekkül ile ilgili ayet ve hadisler değerlendirilmiş ve sınav sonrası şükür ile ilgili bilgilendirme çalışması yapılmıştır.
7. Seans özetlenmiştir.
8. Ev ödevi olarak, bir sonraki seansa kadar sosyal çevrelerinde yaşadıkları çatışmaları günlük olarak tutmaları istenmiştir.

(viii)-*Sekizinci Seans* [Kişilerarası ilişkiler ve saygı]: Sosyal yaşamında problemi olan danışanların okul başarılarında da problemlerin bulunduğu gözlemlenmiştir. Ebeveyn ile çatışma yaşayan danışan ev hayatından; öğretmenleri ve arkadaşlarıyla çatışma yaşayan danışan okul hayatından yavaş yavaş soğumaya başlamaktadır. Hal böyle olunca derslere odaklanmak ve evde ders çalışmak zorlaşmaktadır. Bu seansta saygı konusunun işlenmesinin sebebi, danışanların saygı konusunda farkındalıklarını arttırmak ve yaşadıkları kişiler arası ilişkilerdeki çatışmaları azaltmaktır.

Uygulama:

1. Duygu ve düşünce durumları gözden geçirilmiştir.
2. Bir önceki seansa dair geri bildirim alınmış ve seans özetlenmiştir.
3. Ev ödevleri gözden geçirilmiştir.
4. Seans gündemleri belirtilmiştir.
5. Önceki seansta ödev olarak verilen günlük beraber okunup değerlendirilmiştir.
6. Saygı ile ilgili ayet ve hadisler değerlendirilmiştir.
7. Seans özetlenmiştir.
8. Ev ödevi olarak, kendilerinde ilk ve son seans arasındaki değişiklikleri yazmaları istenmiştir.

(ix)-*Dokuzuncu Seans* [Sonlandırma ve genel değerlendirme]: Son seansta, uygulanan tüm seansların genel değerlendirmesi yapılmıştır. Danışanlara bu seanslardan neler kazandıkları, amaçlarına ne kadar ulaştıkları, hangi davranışlarını değiştirdiklerini düşündükleri, ileride geliştirmek istedikleri yönlerinin neler olduğu sorulmaktadır.

Uygulama:

1. Duygu ve düşünce durumları gözden geçirilmiştir.
2. Seansların genel bir değerlendirmesi yapılmıştır. Bu seanslardan neler kazandıkları, amaçlarına ne kadar ulaştıkları, hangi davranışlarını değiştirdiklerini düşündükleri, ileride geliştirmek istedikleri yönlerinin

neler olduğu sorulmuştur.

3. Seansların başında koyulan hedeflere ne derece ulaşıldığı konuşulmuştur.

4. Sonlandırmaya dair duygu ve düşünceler paylaşılmıştır.

5. Sonlandırmadan sonra neler yapabilecekleri paylaşılmıştır.

6. Seans süreci sonlandırılmıştır.

7. Son test uygulaması yapılmıştır.

a.e. Verilerin Toplanması

Araştırmaya ilişkin mdr uygulaması, 2017-2018 eğitim öğretim yılının ikinci döneminde, ortaöğretim kurumlarında eğitim görmekte olan danışanların uygun oldukları ve planlanan zaman dilimlerinde kendi okullarında gerçekleşmiştir. Anketleri uygulama esnasında, danışanlara araştırmanın amacıyla ilgili gerekli bilgi verilmiştir. Cevap kâğıtlarıyla ilgili herhangi bir karışıklığa neden olmamak için “Kişisel Bilgi Formu” ve “Sınav Kaygısı Ölçeğinin” cevap kâğıtları birbirine eklenmiş olarak verilmiştir.

a.f. Verilerin Çözümlemesi ve Analiz

Bu araştırmadan elde edilen nicel verilere ilişkin betimsel istatistikler, t-testi ile analiz edilmiştir. Ölçme aracı vasıtasıyla toplanan verilerin yüzde, frekans, aritmetik ortalama hesaplamaları için betimsel istatistikler; ön test ve son testin ortalamalarını karşılaştırmak için t-testi uygulanmıştır. Danışanlara uygulanan bilgi formu ve ölçeklerden elde edilen veriler, araştırmacı tarafından bilgisayar ortamına aktarılarak uygun istatistiksel işlemleri yapmak üzere hazır hale getirilmiştir. Verilerin analizi, SPSS programı kullanılarak yapılmıştır. Betimsel istatistikler için frekans ve yüzdeler, gruplar arası farklılıkları belirlemek için ‘t’ testi kullanılmıştır. Tüm testler için anlamlılık düzeyi $\alpha=0.05$ olarak belirlenmiştir.

b. Bulgular

Bu bölümde, araştırmaya ilişkin analizler ve bulgulara yer verilmiştir. İlk olarak araştırmaya katılanların sosyo-demografik faktörlerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Daha sonra danışanların akademik durumları ve sınav kaygısı durumlarına yönelik bulgulara yer verilmiştir.

b.a. Danışanların Cinsiyete Göre Dağılımları

Kişisel bilgi formunda sorulan cinsiyet durumuna ait cevaplar Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo-2:
Danışanların cinsiyete göre dağılımları

	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
	n	%	n	%
Kız	5	25	5	25
Erkek	5	25	5	25
Toplam	10	50	10	50

Tablo 2’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan danışanların %50’si (n=10) erkek, %50’si (n=10) kadındır.

b.b. Danışanların 1. Dönem Okul Başarı Puanlarına Göre Dağılımları

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullar tarafından kullanılan E-Okul sisteminden alınan danışan puanları Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo-3:
Danışanların not durumuna göre dağılımları

	Deney Grubu				Kontrol Grubu			
	Ön Test		Son Test		Ön Test		Son Test	
	n	%	n	%	n	%	n	%
70-80	9	45	1	5	3	15	4	20
81-85	1	5	3	15	4	20	3	15
86-90			3	15	1	5	2	10
91-100			3	15	2	10	1	5
Toplam	10	50	10	50	10	50	10	50

Tablo 3’te görüldüğü gibi araştırmaya toplamda katılan danışanların ön test sonucuna göre %60’ı (n=12) “70 ile 80 arası ortalamaya”, %25’i (n=5) “81 ile 85 arası ortalamaya”, %5’i (n=1) “86 ile 90 arası ortalamaya”, %10’u (n=2) “91 ile 100 arası ortalamaya” sahip oldukları tespit edilmiştir.

Tablo 3’te görüldüğü gibi araştırmaya toplamda katılan danışanların son test sonucuna göre %25’i (n=5) “70 ile 80 arası ortalamaya”, %30’u (n=6) “81 ile 85 arası ortalamaya”, %25’i (n=5) “86 ile 90 arası ortalamaya”, %20’u (n=4) “91 ile 100 arası ortalamaya” sahip oldukları tespit edilmiştir.

b.c. Danışanların Sınav Ortalamalarındaki Değişime Göre t Testi Sonuçları

Deney grubu ve kontrol grubunun sınav ortalamalarında bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan t testi sonucu Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo-4:

Danışanların sınav ortalamalarındaki değişime göre t test sonuçları

	Deney Grubu					Kontrol Grubu				
	n	X	Ss	t	P	n	X	Ss	t	P
Sınav Ort. Ön Test	10	1.10	.31			10	10.15	24.74		
				-1.02	.000				-0.00	.993
Sınav Ort. Son Test	10	2.80	1.03			10	10.26	26.49		

Tablo 4'te deney grubunun ve kontrol grubunun ön test ve son test sonuçlarını göstermektedir. Deney grubuna verilen manevi danışmanlık ve rehberlik eğitiminin etkililiğini ölçmek amacıyla eğitim öncesi ve sonrası uygulanan ankette danışanların dönem sonu not ortalamaları karşılaştırılmış ve anlamlı bir farklılık görülmüştür ($p<0,05$). Kontrol grubundaki değişimi ölçmek amacıyla dönem sonu uygulanan ankette danışanların dönem sonu not ortalamaları karşılaştırmış ve puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı gözlemlenmiştir ($p>0,05$).

b.d. Danışanların Sınav Kaygı Ölçeği Puanındaki Değişime Göre t Test Sonuçları

Deney grubu ve kontrol grubunun sınav kaygı ölçeği puanlarında bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan t testi sonucu Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo-5:

Danışanların sınav kaygı ölçeği puanındaki değişime göre t test sonuçları

	Deney Grubu					Kontrol Grubu				
	n	X	Ss	t	P	n	X	Ss	t	P
S.K.Ö. Ön Test	10	41.00	6.32			10	40.60	3.30		
				17.81	.000				1.10	.299
S.K.Ö. Son Test	10	25.60	4.32			10	39.60	3.23		

Tablo 5'te deney grubunun ve kontrol grubunun ön test ve son test sonuçlarını göstermektedir. Deney grubuna verilen manevi danışmanlık ve rehberlik eğitiminin etkililiğini ölçmek amacıyla eğitim öncesi ve sonrası uygulanan sınav kaygısı ölçeğinden danışanların aldıkları puan ortalamaları karşılaştırılmış ve anlamlı bir farklılık görülmüştür ($p<0,05$). Kontrol grubundaki değişimi ölçmek amacıyla dönem sonu uygulanan sınav kaygısı ölçeğinden danışanların aldıkları puan ortalamaları karşılaştırılmış ve puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı gözlemlenmiştir ($p>0,05$).

b.e. Sınav Kaygısı Ölçeğinin Alt Boyutları

Danışanların sınava hazırlanırken karşılaştıkları problemlerin başında sınav yaklaştıkça ders çalışmakta zorlanma problemi gelmektedir. Tablo 6’da danışanların sınav yaklaştıkça ders çalışmakta zorlanma durumuna göre dağılımları verilmiştir.

Tablo-6:

Danışanların sınav yaklaştıkça ders çalışmakta zorlanma durumuna göre dağılımları

	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
	n	%	n	%
Genellikle doğru	1	5		
Ara sıra doğru	2	10	5	25
Nadiren doğru	5	25	3	15
Asla doğru değil	2	10	2	10
Toplam	10	50	10	50

Tablo 6’da görüldüğü gibi araştırmaya katılan danışanların sınav yaklaştıkça ders çalışmakta zorlanma durumunu %5’i (n=1) “genellikle doğru” olarak, %35’i (n=7) “ara sıra doğru” olarak, %40’ı (n=8) “nadiren doğru” olarak, %20’si (n=4) “asla doğru değil” olarak tanımlamaktadır.

Danışanların sınava hazırlanırken karşılaştıkları bir diğer problem ise sınav esnasında çalıştıkları yerleri hatırlayamama endişesidir. Tablo 7’de danışanların sınavda çalıştığı yerleri hatırlayamamaktan endişelenme durumuna göre dağılımları verilmiştir.

Tablo-7:

Danışanların ders çalışırken sınavda çalıştığı yerleri hatırlayamamaktan endişelenme durumuna göre dağılımları

	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
	n	%	n	%
Genellikle doğru			1	5
Ara sıra doğru	2	10	2	10
Nadiren doğru	6	30	5	25
Asla doğru değil	2	10	2	10
Toplam	10	50	10	50

Tablo 7’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan danışanların ders çalışırken sınavda çalıştığı yerleri hatırlayamamaktan endişelenme durumunu %5’i (n=1) “genellikle doğru” olarak, %20’si (n=4) “ara sıra doğru” olarak, %55’i (n=11) “nadiren doğru” olarak, %20’si (n=4) “asla doğru değil” olarak tanımlamaktadır.

Danışanların karşılaştıkları başka bir problem ise cevapladığı sorudan emin olamayıp acaba yanlış mı yapıyorum kaygısıdır. Tablo 8’de danışanların önemli sınavlar sırasında yanlış mı yapıyorum diye düşünme durumuna göre dağılımları verilmiştir.

Tablo-8:

Danışanların önemli sınavlar sırasında yanlış yaptığını düşünme durumuna göre dağılımları

	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
	n	%	n	%
Genellikle doğru				
Ara sıra doğru	2	10	1	5
Nadiren doğru	5	25	8	40
Asla doğru değil	3	10	1	5
Toplam	10	50	10	50

Tablo 8’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan danışanların ders çalışırken sınavda çalıştığı yerleri hatırlayamamaktan endişelenme durumunu %15’i (n=3) “ara sıra doğru” olarak, %65’i (n=13) “nadiren doğru” olarak, %20’si (n=4) “asla doğru değil” olarak tanımlamaktadır.

Danışanların karşılaştıkları diğer bir problem ise sınav esnasında dersten kalma kaygısıdır. Tablo 9’da danışanların bu konuda verdikleri cevaplar verilmiştir.

Tablo-9:

Danışanların önemli sınavlar sırasında dersten kalmayı düşünme durumuna göre dağılımları

	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
	n	%	n	%
Genellikle doğru				
Ara sıra doğru	1	5	1	5
Nadiren doğru	6	30	6	30
Asla doğru değil	3	15	3	15
Toplam	10	50	10	50

Tablo 9’da görüldüğü gibi araştırmaya katılan danışanların önemli sınavlar sırasında dersten kalırım diye düşünme durumunu %10’u (n=2) “ara sıra doğru” olarak, %60’ı (n=12) “nadiren doğru” olarak, %30’u (n=6) “asla doğru değil” olarak tanımlamaktadır.

Danışanların bir diğer kaygısı ise sınav esnasında dikkatini dağıtarak bildiği şeyleri hatırlayamayacağını düşünmektir. Tablo 10’da danışan-

ların önemli sınavlar sırasında dikkatini kaybederek bildiği şeyleri hatırlayamayacağını düşünme durumuna göre dağılımları verilmiştir.

Tablo-10:

Danışanların önemli sınavlar sırasında dikkatini kaybederek bildiği şeyleri hatırlayamayacağını düşünme durumuna göre dağılımları

	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
	n	%	n	%
Genellikle doğru			2	10
Ara sıra doğru	2	10	2	10
Nadiren doğru	4	20	4	20
Asla doğru değil	4	20	2	10
Toplam	10	50	10	50

Tablo 10’da görüldüğü gibi araştırmaya katılan danışanların önemli sınavlar sırasında dikkati kaybederek bildiği şeyleri hatırlayamayacağını düşünme durumunu %10’u (n=2) “genellikle doğru” %20’si (n=4) “ara sıra doğru” olarak, %40’ı (n=8) “nadiren doğru” olarak, %30’u (n=6) “asla doğru değil” olarak tanımlamaktadır.

Danışanlar sınav esnasında sorunun cevabını hatırlamayıp sınavdan sonra o sorunun cevabını hatırlamaktadır. Tablo 11’de danışanların bu konuda verdikleri cevaplar verilmiştir.

Tablo-11:

Danışanların sınav sorularını sınavdan sonra hatırlama durumuna göre dağılımları

	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
	n	%	n	%
Genellikle doğru	3	15	2	10
Ara sıra doğru	1	5	5	25
Nadiren doğru	1	5	3	15
Asla doğru değil	5	25		
Toplam	10	50	10	50

Tablo 11’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan danışanların sınav sorularını sınavdan sonra hatırlama durumunu %25’i (n=5) “genellikle doğru” %30’u (n=6) “ara sıra doğru” olarak, %20’si (n=4) “nadiren doğru” olarak, %25’i (n=5) “asla doğru değil” olarak tanımlamaktadır.

Bazı danışanlar sınavdan önce o kadar çok endişelenirler ki sınav sonrasında yorgunluk hissetmektedirler. Tablo 12’de danışanların sınavdan önce endişelenmekten dolayı sınav sonrası yorgunluk yaşamaları durumuna göre dağılımları verilmiştir.

Tablo-12:

Danışanların sınavdan önce endişelenmekten dolayı sınav sonrası yorgunluk durumuna göre dağılımları

	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
	n	%	n	%
Genellikle doğru	3	15		
Ara sıra doğru	3	15	7	35
Nadiren doğru	4	20	2	10
Asla doğru değil			1	5
Toplam	10	50	10	50

Tablo 12’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan danışanların sınavdan önce endişelenmekten dolayı sınav sonrası yorgunluk durumunu %15’i (n=3) “genellikle doğru” %50’si (n=10) “ara sıra doğru” olarak, %30’u (n=6) “nadiren doğru” olarak, %5’i (n=1) “asla doğru değil” olarak tanımlamaktadır.

Danışanlar sınav esnasında kendilerini keyifsiz hissetme gibi problemler yaşamaktadır. Tablo 13’te danışanların bu konuda verdikleri cevaplar verilmiştir.

Tablo-13:

Danışanların önemli bir sınavdayken kendini keyifsiz hissetme durumuna göre dağılımı

	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
	n	%	n	%
Genellikle doğru	1	5	4	20
Ara sıra doğru	3	15	5	25
Nadiren doğru	6	30	1	5
Asla doğru değil				
Toplam	10	50	10	50

Tablo 13’te görüldüğü gibi araştırmaya katılan danışanların sınavdayken kendini keyifsiz hissetme durumunu %25’i (n=5) “genellikle doğru” %40’ı (n=8) “ara sıra doğru” olarak, %35’i (n=7) “nadiren doğru” olarak tanımlamaktadır.

Danışanların bir başka problemi ise sınav esnasında kendini başkası gibi hissetme problemidir. Tablo 14’te danışanların önemli bir sınavdayken kendini başkası gibi hissetme durumuna göre dağılımları verilmiştir.

Tablo-14:

Danışanların önemli bir sınavdayken kendini başkası gibi hissetme durumuna

göre dağılımı

	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
	n	%	n	%
Genellikle doğru	6	30	5	25
Ara sıra doğru	3	15	4	20
Nadiren doğru	1	5	1	5
Asla doğru değil				
Toplam	10	50	10	50

Tablo 14’te görüldüğü gibi araştırmaya katılan danışanların önemli bir sınavdayken kendini başkası gibi hissetme durumunu %55’i (n=11) “genellikle doğru” %35’i (n=7) “ara sıra doğru” olarak, %10’u (n=2) “nadiren doğru” olarak tanımlamaktadır.

Bazı danışanlar önemli bir sınav esnasında kendilerini başka şeyleri hayal ederken bulduklarını dile getirmektedirler. Danışanlar sınav esnasında zihin dağınıklığı yaşayabilmektedirler. Tablo 15’te danışanların önemli sınavlardayken zihnini başka yerlerde dağılmış olarak bulma durumuna göre dağılımları verilmiştir.

Tablo-15:

Danışanların önemli sınavlardayken zihnini dağıtmış olarak bulma durumuna göre dağılımı

	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
	n	%	n	%
Genellikle doğru				
Ara sıra doğru	3	15	2	10
Nadiren doğru	4	20	6	30
Asla doğru değil	3	15	2	10
Toplam	10	50	10	50

Tablo 15’te görüldüğü gibi araştırmaya katılan danışanların önemli sınavlardayken zihnini başka yerlerde dağılmış olarak bulma durumunu %25’i (n=5) “genellikle doğru”, %50’si (n=10) “nadiren doğru” %25’i (n=5) “asla doğru değil” olarak tanımlamaktadır.

Danışanların sınava hazırlanırken karşılaştıkları başka bir problem ise sınav bittikten sonra soruları yeterince doğru yanıtlayamadığı konusunda kaygı yaşamasıdır. Tablo 16’da danışanların sınavdan sonra soruları yeterince iyi yanıtlama konusunda endişelenme durumuna göre dağılımları verilmiştir.

Tablo-16:

Danışanların sınavdan sonra soruları yeterince iyi yanıtlama konusunda

endişelenme durumuna göre dağılımı

	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
	n	%	n	%
Genellikle doğru	1	5		
Ara sıra doğru	2	10		
Nadiren doğru	4	20	5	25
Asla doğru değil	3	15	5	25
Toplam	10	50	10	50

Tablo 16’da görüldüğü gibi araştırmaya katılan danışanların bir sınavdan sonra soruları yeterince iyi yanıtlama konusunda endişelenme durumunu %5’i (n=1) “daima doğru” olarak, %10’u (n=2) “ara sıra doğru” olarak, %45’i (n=9) “nadiren doğru” olarak, %40’ı (n=8) “asla doğru değil” olarak tanımlamaktadır.

b.f. Deney Grubu Değerlendirme Sonuçları

Aşağıdaki tabloda manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamasına katılan deney grubu danışanlarının okul not ortalamalarındaki 1. ve 2. dönem değişimleri incelenmektedir. Aşağıda sunulan puanlar, danışanların öğrenime devam ettikleri okulun e-okul sistemi üzerinden alınmıştır. Ayrıca danışanların velisi ve sınıf öğretmeniyle yapılan görüşme sonucunda elde edilen görüşlere yer verilmektedir.

Tablo-17:
Deney grubunun 1. ve 2. dönem not ortalamaları

Danışan	Cinsiyet	1. Dönem Not Ortalaması	2. Dönem Not Ortalaması
Danışan 1	Kız	71,6	85
Danışan 2	Kız	79,9	82
Danışan 3	Kız	78,5	96,7
Danışan 4	Kız	81,9	96
Danışan 5	Kız	75,3	78,2
Danışan 6	Erkek	72	81,9
Danışan 7	Erkek	78,4	83
Danışan 8	Erkek	73,7	88
Danışan 9	Erkek	78,5	88,4
Danışan 10	Erkek	76	89,33

Tablo 19’da deney grubu danışanlarının 1. ve 2. dönem aldıkları okul başarı puan ortalamaları ve cinsiyete göre dağılımları gösterilmektedir.

+Danışan 1:

1. dönem sonu not ortalaması 71,6 puan olan kız danışanın manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamasından sonra 2.dönem sonu not ortalaması 85 puana yükselmiştir. Öntest ve sontest olarak uygulanan Westside sınav kaygısı ölçeği sonucunda, danışanın 2.dönem sınav kaygısının azaldığı ortaya çıkmıştır.

Danışanın sınıf öğretmeniyile yapılan görüşmede “Manevi danışmanlık ve rehberlik grup çalışmaları uygulanmaya başladıktan sonra öğrencinizde herhangi bir değişiklik gözlemlediniz mi?” sorusuna yönelik cevabı şu şekildedir:

“Öğrencimdeki değişimi fark ettim. Katılımcı 1, 1. döneme göre daha disiplinli çalışıyordu”

Danışanın velisi ile yapılan görüşmede, “Manevi danışmanlık ve rehberlik grup çalışmaları uygulanmaya başladıktan sonra çocuğunuzda herhangi bir davranış değişikliği gözlemlediniz mi?” sorusuna yönelik veli cevapları şu şekildedir:

“Artık ders çalış demek zorunda kalmadığını fark ettim. Kızım kendiliğinden odasına gidip çalışıyordu.”

+Danışan 2:

1. dönem sonu not ortalaması 79,9 puan olan kız danışanın manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamasından sonra 2.dönem sonu not ortalaması 82 puana yükselmiştir. Öntest ve sontest olarak uygulanan Westside sınav kaygısı ölçeği sonucunda, danışanın 2.dönem sınav kaygısının azaldığı ortaya çıkmıştır.

Danışanın sınıf öğretmeniyile yapılan görüşmede “Manevi danışmanlık ve rehberlik grup çalışmaları uygulanmaya başladıktan sonra öğrencinizde herhangi bir değişiklik gözlemlediniz mi?” sorusuna yönelik cevabı şu şekildedir:

“Öğrencimin ilk döneme göre dersleri daha iyi dinlediğini fark ettim fakat çekingen olduğu için derste anlayamadığı yerleri sormadığını düşünüyorum. Bu sebeple notlarında çok fazla bir değişim olmadı bence.”

Danışanın velisi ile yapılan görüşmede, “Manevi danışmanlık ve rehberlik grup çalışmaları uygulanmaya başladıktan sonra çocuğunuzda herhangi bir davranış değişikliği gözlemlediniz mi?” sorusuna yönelik veli cevapları şu şekildedir:

“Ders çalışma bakımından kızım ilk dönemle aynı durumda. Fakat ben onun bu dönem okula daha istekli gittiğini ve ödevlerine karşı daha istekli olduğunu fark ettim.”

+Danışan 3:

1. dönem sonu not ortalaması 78,5 puan olan kız danışanın manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamasından sonra 2.dönem sonu not ortalaması 96,7 puana yükselmiştir. Öntest ve sontest olarak uygulanan Westside sınav kaygısı ölçeği sonucunda, danışanın 2.dönem sınav kaygısının azaldığı ortaya çıkmıştır.

Danışanın sınıf öğretmeniyle yapılan görüşmede “Manevi danışmanlık ve rehberlik grup çalışmaları uygulanmaya başladıktan sonra öğrencinizde herhangi bir değişiklik gözlemlediniz mi?” sorusuna yönelik cevabı şu şekildedir:

“Öğrencimde her anlamda değişiklik olduğunu söyleyebilirim. İlk dönem, aslında zeki bir kız fakat çalışmayı bilmiyor diye düşünmüştüm. Bu dönem ise dersi çok iyi dinliyor ve derslere katılıyor. Ayrıca ilk dönem var olan dersin düzenini bozma ve ders esnasında çok konuşmak gibi olumsuz davranışları bu dönemde yoktu.

Danışanın velisi ile yapılan görüşmede, “Manevi danışmanlık ve rehberlik grup çalışmaları uygulanmaya başladıktan sonra çocuğunuzda herhangi bir davranış değişikliği gözlemlediniz mi?” sorusuna yönelik veli cevapları şu şekildedir:

“Danışmada oluşturduğunuz plan sayesinde düzenli çalıştı. Matematik korkusu vardı önceden, hence o korkuyu atlatınca dersleri yükseldi. Bir de eskisine göre çok moralli.”

+Danışan 4:

1. dönem sonu not ortalaması 81,9 puan olan kız danışanın manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamasından sonra 2.dönem sonu not ortalaması 96 puana yükselmiştir. Öntest ve sontest olarak uygulanan Westside sınav kaygısı ölçeği sonucunda, danışanın 2.dönem sınav kaygısının azaldığı ortaya çıkmıştır.

Danışanın sınıf öğretmeniyle yapılan görüşmede “Manevi danışmanlık ve rehberlik grup çalışmaları uygulanmaya başladıktan sonra öğrencinizde herhangi bir değişiklik gözlemlediniz mi?” sorusuna yönelik cevabı şu şekildedir:

“Özellikle matematik dersinde bir ilerlemenin olduğunu fark ediyorum. Ödevlerini de eksiksiz yapıyor.”

Danışanın velisi ile yapılan görüşmede, “Manevi danışmanlık ve rehberlik grup çalışmaları uygulanmaya başladıktan sonra çocuğunuzda herhangi bir davranış değişikliği gözlemlediniz mi?” sorusuna yönelik

veli cevapları şu şekildedir:

“Notları yükseldi tabi ama benim için önemli değişim artık her sınav sonrası ağlamaması oldu.”

+Danışan 5:

1. dönem sonu not ortalaması 75,3 puan olan kız danışanın manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamasından sonra 2.dönem sonu not ortalaması 78,2 puana yükselmiştir. Öntest ve sontest olarak uygulanan Westside sınav kaygısı ölçeği sonucunda, danışanın 2.dönem sınav kaygısının azaldığı ortaya çıkmıştır.

Danışanın sınıf öğretmeniyle yapılan görüşmede “Manevi danışmanlık ve rehberlik grup çalışmaları uygulanmaya başladıktan sonra öğrencinizde herhangi bir değişiklik gözlemlediniz mi?” sorusuna yönelik cevabı şu şekildedir:

“Ben derslerinden çok davranışlarında değişiklik olduğunu gözlemledim. Zaten öğrencinin kapasitesi bu kadar. Çalışsa da elinden gelen bu. Ama bu dönem derslere ve arkadaşlarına karşı daha ilgili diye düşünüyorum.”

Danışanın velisi ile yapılan görüşmede, “Manevi danışmanlık ve rehberlik grup çalışmaları uygulanmaya başladıktan sonra çocuğunuzda herhangi bir davranış değişikliği gözlemlediniz mi?” sorusuna yönelik veli cevapları şu şekildedir:

“Evet, eskiye göre daha sakin bir ergen. Bir de daha önceleri ileride hedefin ne sorusuna cevap vermezken şimdilerde meslekleri soruşturmaya başladı.”

+Danışan 6:

1. dönem sonu not ortalaması 72 puan olan erkek danışanın manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamasından sonra 2.dönem sonu not ortalaması 81,9 puana yükselmiştir. Öntest ve sontest olarak uygulanan Westside sınav kaygısı ölçeği sonucunda, danışanın 2.dönem sınav kaygısının azaldığı ortaya çıkmıştır.

Danışanın sınıf öğretmeniyle yapılan görüşmede “Manevi danışmanlık ve rehberlik grup çalışmaları uygulanmaya başladıktan sonra öğrencinizde herhangi bir değişiklik gözlemlediniz mi?” sorusuna yönelik cevabı şu şekildedir:

“Geçen gün şube öğretmenler kurulunda da öğretmen arkadaşlarım ile bu durumu görüştük. Öğrencimizin durumundan çok memnunuz. Daba önce rehberlik servisinden ders çalışma programı almıştı. Fakat bu programı uygulamak öğrenciye zor gelmişti. Sizin teklif ve tavsiyeleriniz sonuç verdi sanırım.”

Danışanın velisi ile yapılan görüşmede, “Manevi danışmanlık ve rehberlik grup çalışmaları uygulanmaya başladıktan sonra çocuğunuzda herhangi bir davranış değişikliği gözlemlediniz mi?” sorusuna yönelik veli cevapları şu şekildedir:

“Evet, notlarını yükseltti diye havalara uçuyor. Bir de eskisi kadar cep telefonu ile oynamıyor.”

+Danışan 7:

1. dönem sonu not ortalaması 78,4 puan olan erkek danışanın manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamasından sonra 2.dönem sonu not ortalaması 83 puana yükselmiştir. Öntest ve sontest olarak uygulanan Westside sınav kaygısı ölçeği sonucunda, danışanın 2.dönem sınav kaygısının azaldığı ortaya çıkmıştır.

Danışanın sınıf öğretmeniyle yapılan görüşmede “Manevi danışmanlık ve rehberlik grup çalışmaları uygulanmaya başladıktan sonra öğrencinizde herhangi bir değişiklik gözlemlediniz mi?” sorusuna yönelik cevabı şu şekildedir:

“Tabi gözlemedim. Eskiden arkadaşlarıyla her teneffüs bir olaya karışırlardı. Öğrencimiz bu dönem daha sakin.”

Danışanın velisi ile yapılan görüşmede, “Manevi danışmanlık ve rehberlik grup çalışmaları uygulanmaya başladıktan sonra çocuğunuzda herhangi bir davranış değişikliği gözlemlediniz mi?” sorusuna yönelik veli cevapları şu şekildedir:

“2. dönem okula gitmekte daha bevesliydi. Bir de bu veli toplantısında ilk defa öğretmenlerden “oğlunuz derste çok konuşuyor” diye şikâyet almadık.”

+Danışan 8:

1. dönem sonu not ortalaması 73,7 puan olan erkek danışanın manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamasından sonra 2.dönem sonu not ortalaması 88 puana yükselmiştir. Öntest ve sontest olarak uygulanan Westside sınav kaygısı ölçeği sonucunda, danışanın 2.dönem sınav kaygısının azaldığı ortaya çıkmıştır.

Danışanın sınıf öğretmeniyle yapılan görüşmede “Manevi danışmanlık ve rehberlik grup çalışmaları uygulanmaya başladıktan sonra öğrencinizde herhangi bir değişiklik gözlemlediniz mi?” sorusuna yönelik cevabı şu şekildedir:

“Sınav kaygısı yaşayan bir öğrenciydi, hatta ailesi psikoloğa gitmekten bahsediyordu. Fakat bu dönem öğrenci daha dingin durumdaydı.”

Danışanın velisi ile yapılan görüşmede, “Manevi danışmanlık ve rehberlik grup çalışmaları uygulanmaya başladıktan sonra çocuğunuzda herhangi bir davranış değişikliği gözlemlediniz mi?” sorusuna yönelik veli cevabı şu şekildedir:

“Geçen dönem her sınav sonrası eve geldiğinde morali bozuk oluyordu. Sınava gitmemek için elinden geleni yapıyordu. Bildiklerimi yapamadım diye şikâyet ediyordu. Bu dönem ilk başlarda yine aynı şeyi yapmaya çalıştı ama sonra bu durum düzeldi.”

+Danışan 9:

1. dönem sonu not ortalaması 78,5 puan olan erkek danışanın manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamasından sonra 2.dönem sonu not ortalaması 88,4 puana yükselmiştir. Öntest ve sontest olarak uygulanan Westside sınav kaygısı ölçeği sonucunda, danışanın 2.dönem sınav kaygısının azaldığı ortaya çıkmıştır.

Danışanın sınıf öğretmeniyle yapılan görüşmede “Manevi danışmanlık ve rehberlik grup çalışmaları uygulanmaya başladıktan sonra öğrencinizde herhangi bir değişiklik gözlemlediniz mi?” sorusuna yönelik cevabı şu şekildedir:

“Çok hareketli bir öğrenci ama bu dönem daha sakindi.”

Danışanın velisi ile yapılan görüşmede, “Manevi danışmanlık ve rehberlik grup çalışmaları uygulanmaya başladıktan sonra çocuğunuzda herhangi bir davranış değişikliği gözlemlediniz mi?” sorusuna yönelik veli cevabı şu şekildedir:

“Takdir belgesi aldı bu dönem. Planlı programlı çalışması dikkatimi çekti. Eskiden masanın başında 10 dakika bile oturamazdı.”

+Danışan 10:

1. dönem sonu not ortalaması 76 puan olan erkek danışanın manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamasından sonra 2.dönem sonu not ortalaması 89,3 puana yükselmiştir. Öntest ve sontest olarak uygulanan Westside sınav kaygısı ölçeği sonucunda, danışanın 2.dönem sınav kaygısının azaldığı ortaya çıkmıştır.

Danışanın sınıf öğretmeniyle yapılan görüşmede “Manevi danışmanlık ve rehberlik grup çalışmaları uygulanmaya başladıktan sonra öğrencinizde herhangi bir değişiklik gözlemlediniz mi?” sorusuna yönelik cevabı şu şekildedir:

“En önemli değişiklik ödevlerini tam yapması. Proje ödevi bile aldı. Ayrıca en önemli bu dönem arkadaşlarıyla daha uyumlu”

Danışanın velisi ile yapılan görüşmede, “Manevi danışmanlık ve rehberlik grup çalışmaları uygulanmaya başladıktan sonra çocuğunuzda herhangi bir davranış değişikliği gözlemlediniz mi?” sorusuna yönelik veli cevabı şu şekildedir:

“Bu grup çalışmalarına çok bevesli katıldı. Öğrendiği duaların kendini iyi hissettirdiğini söyledi birçok defa. Bu dönem hakikaten çok çalıştı.”

Seanslara katılan danışanların tümünün 2. dönem puanlarının yükseldiği görülmektedir. Aynı zamanda bu danışanların sınav kaygıları da azalmıştır. Bunu sebebinin uygulanan manevi danışmanlık ve rehberlik olduğu ortaya çıkmıştır.

S o n u ç

Yapılan bu çalışmada, manevi danışmanlık ve rehberliğin, lisede öğrenim görmekte olan danışanların akademik başarılarına ve sınav kaygı düzeylerine etkisi incelenmiştir. Bu çalışmanın, bu konuda yapılan ilk çalışma olması sebebiyle bazı eksikliklerinin bulunması doğal karşılanmalıdır. Bununla birlikte, bundan sonra yapılacak çalışmalara referans olacak nitelikte bir çalışmadır. Bu çalışmada, lise öğrenim hayatları devam etmekte olan gençlere yapılan manevi danışmanlık ve rehberliğin akademik başarı ile olan ilişkisi incelenmiş, manevi danışmanlık ve rehberliğin akademik başarı üzerinde pozitif yönde etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Bu çalışmada, manevi danışmanlık ve rehberlik yaklaşımına göre geliştirilmiş olan sınav kaygısını azaltmaya ve akademik başarıyı arttırmaya yönelik 9 seanslık grupla manevi danışmanlık uygulamasının, orta-öğretim kurumlarına devam eden danışanların sınav kaygısı düzeylerine ve okul dönem sonu başarı puanlarına etkisi incelenmiştir. Araştırma Uşak ilinde lise düzeyinde öğrenim gören, araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 20 (deney grubu olarak 10 kişi manevi danışmanlık ve rehberlik seanslarına katıldı, kontrol grubu olarak 10 kişi ise bu seanslara katılmadı) danışan üzerinde yürütülmüştür. Araştırmanın başında öntest olarak deney ve kontrol gruplarına Westside Sınav Kaygısı Ölçeği uygulanmıştır. Katılımcı danışanların öğrenim görmekte oldukları okullardan MEB e-okul sistemi üzerinden 1.dönem not ortalamaları istenmiş ve kayıt altına alınmıştır. Not ortalamaları üzerinde yapılan incelemede deney ve kontrol grubundaki katılımcıların 1. dönem sonu başarı puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Araştırmada deney grubuna manevi danışma ve rehberlik uygulanmış, kontrol grubuna ise herhangi bir işlem yapılmamıştır. Manevi

danışmanlık ve rehberlik seansları sonunda danışanlar eğitim öğretim yılını tamamlamış ve Westside Sınav Kaygısı Ölçeği son test olarak uygulanmıştır. Ayrıca danışanların öğrenim görmekte oldukları okulların E-Okul sistemi üzerinden 2.dönem not ortalamaları kayıt altına alınmıştır. Temel tezimiz, manevi danışmanlık ve rehberlik uygulanan deney grubunun, dinimizdeki çalışkanlığa ve ilme verilen önemden dolayı ders çalışma konusunda daha azimli olacağı ve sonucunda daha yüksek akademik başarı elde edeceği yönündedir. Bu düşünce doğrultusunda ortaya hipotezlerimizin testleri yapılmış olup sonuçları aşağıda verilmiştir.

Manevi danışmanlık ve rehberlik programının uygulanmasından sonra elde edilen sonuçlar;

1. Manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamasına katılan deney grubu danışanlarının sınav kaygı düzeylerinde azalma olmuştur.

2. Manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamasına katılmayan kontrol grubunun ön test ve son test kaygı puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşmamıştır.

3. Manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamasına katılan deney grubunun 2. dönem okul not ortalama puanları, 1. dönem okul not ortalama puanlarına göre anlamlı bir şekilde artmıştır. Uygulamaya katılan danışanlar 2. dönem 1. döneme göre daha başarılı olmuşlardır.

4. Araştırmamızda manevi danışmanlık ve rehberlik uygulaması ile akademik başarı ilişkisinin pozitif yönde olduğu tespit edilmiştir. Bu ilişki istatistiki açıdan anlamlıdır.

Yukarıda elde edilen bulgulara bakılarak; manevi danışmanlık ve rehberlik uygulaması sonrasında ibadet etme, dua etme, sabır ve tevekkül gibi dini davranışlarda farkın anlamlı olması nedeniyle akademik başarı ve manevi danışmanlık ve rehberlik arasında olumlu ilişkinin olduğu söylenebilir. Danışmaya katılan bireyler, ilim ile meşgul olmanın sevap olduğunu bilip bireysel/bencilce çalışmak yerine samimi bir mü'min bilincinde ders çalışmaya başlamışlardır. Ayrıca manevi danışmanlık ve rehberlik seanslarında tavsiye edilen dualar sayesinde ders çalışmakta zorlandıkları anlarda dua edip sabretmeyi öğrenmişlerdir. Bununla birlikte danışanlar sınavdan önce sonuç ne olursa olsun hakkında hayırlısı olması için dua etmiş ve şimdi her sonucun, Allah'ın elinde olduğuna bilerek rahatlatma sağlamıştır. Ayrıca danışanların görevini yapmış olmanın vermiş olduğu iç huzuruyla neticeyi kabullenmeleri kolaylaşmıştır.

Danışanların akademik başarılarına engel olan birçok faktör bulunmakla birlikte en önemli faktörün sınav kaygısı olduğu yapılan ön

görüşmeler sonucunda elde edilmiştir. Danışanların kaygı duyduğu konuların başında sınavlara gerektiği kadar hazırlanmama düşüncesi, sınav esnasında bildiğini hatırlayamama ve bu sırada dikkatlerinin dağılması gelmektedir. Sınav kaygısı yaşayan bir danışan var olan potansiyelini yansıtamamaktadır. Bu durum akademik başarılarının düşmesine sebep olmaktadır. Bu sebeple sınav kaygısını azaltmak amacıyla yapılacak girişimlerde danışanların çalışma sistemlerini geliştirecek, verimli ders çalışmaya yönelik etkinliklere yer verilmiştir.

Batılı ülkelerde sıklıkla kullanılmakta olan manevi danışma ve rehberliğin günümüzde gittikçe önemi artmaktadır. Türkiye açısından değerlendirildiğinde, okullarda, özellikle imam hatip ortaokulu ve anadolu imam hatip liselerinde, ihtiyaç duyulduğu zamanlarda manevi danışmanlık ve rehberliğin uygulanabilecek olması akademik başarının artmasında ve sınav kaygısının azalmasında katkı sağlayacaktır. Ülkemizdeki okullarda ruh sağlığı iyi, başarılı, bilinçli, tutarlı, özgüvenli, hür iradesi ile seçimler yapabilen, kendini gerçekleştirmiş ve topluma uyumlu bireylerin kazandırılıp yetiştirilmesi için, manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinden destek almak gerekmektedir.

Manevi danışmanlık ve rehberlik, sınav kaygısı ve akademik başarı yanında danışanın ruh sağlığını koruma, ergenlik krizini azaltma, sağlıklı kişilik geliştirme, ahlaklı bir birey olarak çevreye uyumlu davranışlar geliştirmesine katkı sağlamaktadır. Bu nedenle manevi danışmanlık ve rehberliğin önemini ve genç nesillere etkisini ortaya çıkarmak için yapılacak çok sayıda araştırmaya gerek duyulmaktadır.

Kaynaklar

Arkan, A. (2008). Manevi danışmanlık hizmeti: Ortaya çıkış ve sebepler. <https://www.setav.org>. Erişim: 15 Mart 2019.

Driscoll, R. & Holt, B. & Hunter, L. (2005). *Accelerated desensitization and adaptive attitudes interventions and test gain with academic probation students*. ERIC Digest, ED494905.

Driscoll, R. (2007). *Westside Test Anxiety Scale validation*. ERIC Digest, ED495968.

Ekşi, H. & Kaya, Ç. (2016). *Manevi yönelimli psikoterapi ve psikolojik danışma*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Elder, G. H. Jr. & Conger, R. D. (2000). *Children of the land: Adversity and success in rural America*. Chicago, IL: The University of Chicago Press.

Hökelekli, H. (2015). *Gençlik, din ve değerler psikolojisi*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi.

Jeynes, W. H. (2002). A meta-analysis of the effects of attending religious schools and religiosity on Black and Hispanic academic achievement. *Education and Urban Society*, 35(1), 27-49.

Koenig, H.G. & McCullough, M. E. & Larson, D. B. (2001). *Handbook of religion and health: A century of research reviewed*. New York: Oxford University Press

Line, C. R. (2005). *The relationship between personal religiosity and academic performance among LDS [Latter Day Saints] college students at Brigham Young University*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Indiana: Purdue University.

Maraşlı, A. & Saygın, O. (2010). *Hafıza teknikleri ile beyin gücü geliştirme*. İstanbul: Hayat Yayınları.

Totan, T & Yavuz Y. (2009). Westside Sınav Kaygısı Ölçeğinin Türkçe formunun geçerlilik ve güvenirlik çalışması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17, 95-109.

Turgut, M. F. & Baykul, Y. (2012). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. Ankara: Pegem Akademi.

Walker, K. L. & Dixon, V. (2002). Spirituality and academic performance among African American college students. *Journal of Black Psychology*, 28(2), 107-121.

Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi
Turkish Journal for the Spiritual Counselling and Care

Sayı: 4 • Aralık 2021 • 39-74
Issue: 4 • December 2021 • 39-74

Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Çalışmaları (2016-2020) Üzerine Bir Swot Analizi

A Swot Analysis on Spiritual Counseling and Care
Studies (2016-2020)

Deniz Koç

Yüksek Lisans Öğrencisi
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri ABD
E-posta: deniz.psklg.96@hotmail.com
Orcid: 0000-0002-8759-837X
Erzincan / Türkiye

Fatümetül Zehra GÜLDAŞ

Dr. Öğretim Üyesi
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Psikoloji Bölümü
E-posta: zehra.guldas@erzincan.edu.tr
Orcid: 0000-0002-6666-2416
Erzincan / Türkiye

MA Student

Erzincan Binali Yıldırım University
Institute of Social Sciences
E-mail: deniz.psklg.96@hotmail.com
Orcid: 0000-0002-8759-837X
Erzincan / Turkey

Assistant Professor

Erzincan Binali Yıldırım University
Faculty of Arts and Sciences
E-mail: zehra.guldas@erzincan.edu.tr
Orcid: 0000-0002-6666-2416
Erzincan / Turkey

Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi
Turkish Journal for the Spiritual Counselling and Care

Makale Türü • ArticleType Araştırma • Research
Geliş Tarihi • Received 01 Mayıs 2021 • 01 May 2021
Kabul Tarihi • Accepted 28 Mayıs 2021 • 28 May 2021

Ö z e t

Bu araştırmada, Türkiye’de 2016-2020 yılları arasında manevi danışmanlık ve rehberlik (mdr) alanıyla ilgili yapılan çalışmaların Swot analizi ile değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda İslam Araştırmaları Merkezi, Ulusal Tez Merkezi, Google Akademik, ResearchGate, DergiPark ve Ulakbim veri tabanları tarafından indekslenen ve din psikolojisi alanında yayın yapan ulusal dergilerdeki manevi danışmanlık ve rehberlik ile ilgili makaleler taranmıştır. Tarama; “manevi danışmanlık ve rehberlik”, “manevi bakım”, “manevi terapi” ve “dinî danışmanlık” terimlerinin; yayınların başlığında, özetinde, anahtar kelimelerinde ve içeriğinde taranması yoluyla yapılmıştır. Ulaşılan yayınlardan sadece manevi danışmanlık ve rehberlik ile ilişkili olan araştırmalar dikkate alınmış ve tarama sonucunda 129 yayına ulaşılmıştır. Bu çalışmalar öncelikle konularına ve yıllara göre dağılımlarına, yayın türlerine ve yöntemlerine göre incelenmiştir. Ardından bu yayınlardan uygulamalı olan araştırmalar metodoloji, veri toplama tekniği, örneklem ve yaş grubu bakımından değerlendirilmiştir. Analiz sonuçlarına göre araştırmacılar temelde 13 konu başlığı altında çalışmalarını yürütmüşlerdir. Alanın teorik temelleri ve mdr hizmetinin sürdürülmesindeki yeterlilik ve nitelikler en çok tercih edilen çalışma konusu olmuştur (% 21). Çalışmaların yıllara dağılımında dalgalanmalar mevcut olup en çok sayıda araştırma 2016 (% 27) yılında yayınlanmıştır. Yayınların çoğunluğu araştırma makalesidir (% 44) ve çalışmalarda izlenen yöntem bakımından çoğunluğu uygulamalı araştırma (% 52) kapsamında yer alır. Analiz sonucuna göre; nitel araştırmalar (% 55) nicel araştırmalardan (% 36) daha fazla sayıdadır. Uygulamalı araştırmalar, büyük oranda görüşme tekniği (% 49) kullanılarak yapılmış olup en çok çalışma yetişkin yaş grubu (% 61) üzerinde gerçekleştirilmiştir. Manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti uygulamasının özellikle dezavantajlı gruplarda yer alan bireylerin ruh sağlığını olumlu yönde etkilediği, destek bulmalarını sağladığı ve sosyal hayata katılımlarını artırdığı görülmektedir. Bireyler manevi ve dinî desteğe gereksinim duymaktadır ve bu destek yıllar içerisinde daha ulaşılabilir ve sistematik olmaktadır. Ancak bu ulaşılabilirliğe rağmen yetişkin örneklem üzerinde çalışan uygulamalı araştırma sayısı oldukça fazlayken ergen ve yaşlı grup nispeten göz ardı edilmiştir. Ayrıca birçok disiplinle yakından ilişkili olduğu halde belirtilen yıllar arasında alanla ilgili disiplinler arası bir çalışmaya rastlanmamıştır.

A n a h t a r K e l i m e l e r

Manevi danışmanlık ve rehberlik • Manevi terapi
Dini danışmanlık • Swot analizi • Literatür

A b s t r a c t

In this research, it is aimed to evaluate the studies conducted in the field of spiritual counseling and care between 2016-2020 in Turkey with Swot analysis. In accordance with this purpose; articles on spiritual counseling and care that are indexed by the Center for Islamic Studies, National Thesis Center, Google Scholar, Research Gate, Dergi Park, Ulakbim and articles in national journals publishing in the field of the psychology of religion were scanned. This research was conducted by scanning the terms “spiritual counseling and care”, “spiritual care”, “spiritual therapy”, “religious counseling” in the title, abstract, keywords and content of the publications. Of the publications accessed, only the studies related to spiritual counseling and care were taken into consideration and 129 publications were reached out as a result of the search. These studies were primarily examined according to their subject, and distribution by year, type of publication and methods. Then, the applied studies from these publications were evaluated in terms of methodology, data collection technique, and sample and age group. According to the results of the analysis, the researchers basically carried out their studies under 13 subject headings. The theoretical foundations of the field and the competence and qualifications in maintaining the mdr service were the most preferred study subjects (21%). There are fluctuations in the distribution of the studies over the years, with the highest number of studies published in 2016 (27%). Most of the publications are research articles (44%) and the majority of the mare within the scope of applied research (52%) in terms of the method followed in the studies. According to the analysis, qualitative studies (55%) are more than quantitative studies (36%). While the applied researches were mostly conducted using the interview technique (49%), most of the studies were conducted with the adult age group (%61). Spiritual counseling and care service implementation, it is seen that it positively affects the mental health of individuals especially in disadvantaged groups, provides them with support and increases their participation in social life. Individuals need spiritual and religious support, and this support becomes more accessible and systematic over the years. However, despite this availability, the number of applied studies conducted on adult samples was quite high, while the adolescent and elderly group were relatively ignored. In addition, although it is closely related to many disciplines, there was no inter disciplinary study on this subject between the years mentioned.

K e y w o r d s

Spiritual counseling and care • Spiritual therapy
Religious counseling • Swot analysis • Literature

Giriş

Son yıllarda Türkiye’de ve dünyada manevi danışmanlık ve rehberlik (mdr) araştırmalarında büyük bir artış olmuş, alan akademik çevrelerin ilgisini yoğun bir şekilde üzerine çekmiştir. Pozitif psikolojideki gelişmeler ve sorunlarla baş edebilme konusunda manevi danışmanlığın hissedilir olumlu etkisi ile yaşanan gelişmeler ve toplumsal dinamikler sonucu manevi arayışların meydana gelmesi manevi danışmanlığı küresel ölçekte önemli bir noktaya getirmiştir (Peçenek, 2019). Manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri de bu gelişmeler sonrası din merkezli bir ilerleyişten ziyade kısmen dinden arındırılarak danışmanlık hizmeti merkezli bir anlayışla sürdürülmeye başlanmıştır (Erdem & Kesgin, 2018). Artık dünyanın farklı bölgelerinde sağlanan manevi danışmanlık insanlar için büyük ihtiyaç olarak görülmektedir (Baygeldi, 2018). Ondokuzuncu yüzyılda, Batı’daki erken modern akademik tartışmalardan sonra nihayet ABD ve İngiltere merkezli kurumsal ve organizasyonel adımlar atılmıştır.

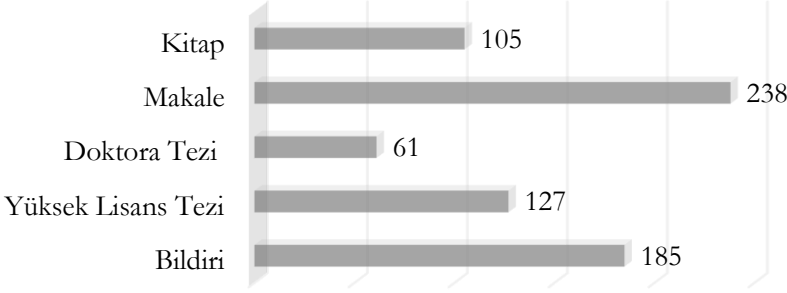
Batı’daki disiplinler arası yapı içerisinde oldukça uzun bir akademik çalışma ve uygulama tarihine sahip olan manevi danışmanlık ve rehberlik alanı, hastanelerden cezaevlerine kadar geniş bir yelpazede pratiğe sahiptir. Bugün Batı’da farklı dinlerden danışmanlar bu hizmeti hastanelere, hapishanelere, eğitim kurumlarına, aile destek kuruluşlarına ve diğer kamu kurumlarına sağlamaktadır. Türkiye’de ise uzun süre devletin, halka rehberlik ve dinî destek sunma konusundaki sorumluluğunun boyutları tartışılmıştır. Bu atmosfer içinde “Camilerin dışında da toplumun din hakkında aydınlatılması, vatandaşlara irşat yoluyla din hizmeti götürülmesi” vb. sebeplerle Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) 2003’te, Aile ve Dinî Rehberlik Bürolarını hizmete sunmuştur. Devamında ise 2011’de Adalet Bakanlığı ile DİB arasında iş birliği protokolleri imzalanarak bu hizmeti verecek kurumlar ve görev tanımları resmi olarak belirlenmiştir. Yine 2012 yılında “1. Uluslararası Din Psikolojisi ve Manevi Bakım Çalıştayı” düzenlenmiş, çalıştay sonunda manevi danışmanların yetkinlikleri, çalışma alanları, uygulamaya dönük sorunlar ve bunlara yönelik çözümler tartışılmıştır. Türkiye’de manevi danışmanlık ve rehberlik uygulaması konusunda ilk büyük adımların ise 2015 itibarı ile atıldığı söylenebilir. Bu alanda yapılacak çalışmaların düzenli bir şekilde icra edilmesi amacıyla Sağlık Bakanlığı ve DİB arasında 7 Ocak 2015 tarihinde “Hastanelerde Manevi Destek Sunmaya Yönelik İşbirliği Protokolü” imzalanmıştır. Bu protokol doğrultusunda pilot bölge olarak belirlenen bazı hastanelerde manevi destek uzmanı adıyla Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı olarak faaliyet yürüten din görevlileri bulunmaktadır (Yenen & Sezen, 2017).

Toplumla din görevlileri arasındaki yakın irtibat sebebiyle vatandaşların birçoğu dinî ve sosyal meselelerde din görevlilerine danışma ihtiyacı içindedir. Vatandaşın rehberlik taleplerine cevap vermek, gerekli olan durumlarda müracaat edeni sağlık, hukuk ve güvenlik birimleri gibi uygun kurumlara yönlendirmek, danışmanlık hizmetini ibadethanelere hapsedmeden sosyal hayatın bir parçası olarak toplumun tüm kesimlerine ulaştırmak ve ayrıca toplumsal faydayı en yüksek seviyeye çıkarmak yukarıda bahsi geçen kurumsal uygulamaların amaçları arasındadır.

Günümüzde, ülkemizdeki manevi danışmanlık ve rehberlik uygulayıcıları, aile kurumlarının çökmesi nedeniyle ortaya çıkan kırılgan grupların yaşamlarını sürdürmeleri ve olumsuz duygularla baş edebilmeleri için destek faaliyetlerini devam ettirmektedir. Bunun yanı sıra, bu hizmet kapsamında, artan boşanmalar sebebiyle ebeveynlerinin sıcaklığından mahrum kalan çocuklar, şiddet ve istismar mağduru kadınlar gibi birçok hassas gruba yönelik manevi destek sunma faaliyetleri sürdürülmektedir. Huzurevleri, yetiştirme yurtları, kadın sığınma evleri, hastaneler ve cezaevleri gibi manevi rehberliğin ayrı bir önem taşıdığı alanlarda, toplumun himayeye muhtaç kesimlerinde bu alanın gerektirdiği özellik ve duyarlılıklara uygun bir şekilde hizmet verilmektedir. Tüm bu gelişmelere rağmen manevi danışmanlık ve rehberlik özellikle Avrupa ve Amerika'ya nazaran Türkiye'de çok yeni bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu alanın teorik anlamda sağlam bir altyapıya kavuşturulması, toplum tarafından net idraki ve uygulamalar yoluyla ruhsal ve sosyal problemlere olumlu katkısının gösterilmesi hususunda akademik çevrelerce yapılacak çalışmaların büyük katkısı olacaktır. Alanda niceliksel anlamda kayda değer sayıda akademik çalışma bulunmakla birlikte yapılacak yeni çalışmaların, var olan eksiklerin giderilmesi hususunda yarar sağlayacağı düşünülmektedir. Grafik-1, Abdülvahid Sezen & İlker Yenen (2017)'in Türkiye'de manevi danışmanlık ve rehberlik alanında yapılan çalışmaları derlediği araştırmasından yola çıkılarak hazırlanmıştır.

Grafik-1:

Manevi danışmanlık ve rehberlik konulu çalışmalar (1963-2008)

Grafik-1’den de anlaşılacağı üzere ülkemizde manevi danışmanlık ve rehberlik alanında oldukça fazla yayın faaliyeti gerçekleşmiştir. Son dönemde alan araştırmacıları hastalara (Doğan, 2017), bebek kaybı yaşayan ailelere (Işık, 2016), ebeveyn kaybı yaşamış ergenlere (Satan ve ark., 2016), yaşlılara (Kılavuz & Kılavuz, 2016), yurttaki kalanlara (Coşkunsever, 2016) ve uyuşturucu madde bağımlılarına (Çoban, 2016) yönelik bilimsel çalışmalar yapmışlardır. Ayrıca diğer çalışmalarda da danışmanlığın ne olduğu, tarihi, çalışma alanları, dünyadaki örnekleri, uygulamalar, ulaşılan sonuçlar ve alanla ilgili yetersizlikler gibi hususlara değinilmiştir (Topuz, 2016). Ancak yapılan çalışmalar, alanın ülkemizde olması gereken seviyeye ulaşması noktasında hâlâ yeteri kadar katkı sağlayamamaktadır. Çalışmalar, manevi destek hizmeti sunmaya devam eden görevlilerin bu hizmet sürecinde karşılaştıkları zorluklara, yeni gelişmelere, din görevlilerinden ve danışanlardan gelen geri bildirimlere cevap vermelidir.

Yukarıda yer verilen kabullerden hareketle, çalışmada Swot analizi kullanılarak, akademik yapı bağlamında son 5 yılda yapılan (2016-2020) alan çalışmalarının güçlü yönlerinin belirlenmesi ile zayıflıkların ve tehditlerin ortaya konulması, ayrıca fırsatlardan mümkün olduğu ölçüde yararlanılarak alanla ilgili farkındalık oluşturmak ve sonraki çalışmalar için sıralı ve rasyonel bir değerlendirme yapmak amaçlanmaktadır. Bu çalışma, hem manevi danışmanlık ve rehberliğin daha sistematik bir şekilde uygulanmasını sağlamak hem de toplumsal ihtiyaçları belirlemek adına önem arz etmektedir. Yapılan analizin literatüre alanın eksik yönleriyle ilgili veri sağlaması hedeflenmektedir. Bu veriler sayesinde yapılacak yeni ve geniş kapsamlı çalışmalarla; manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetini sürdürebilecek yeni kurum ya da kuruluşların belirlenmesi, danışmanların yetkinliğinin artırılması ve hizmet boyunca kullanılan materyal ve tekniklerin geliştirilmesi sağlanabilir. İlgili çalışmayla alana dair bir çerçeve çizilerek; bundan sonraki araştırmalarda tekrardan kaçınılarak yaygın konu, metodoloji ve örneklem grubu yanında göz ardı edilen

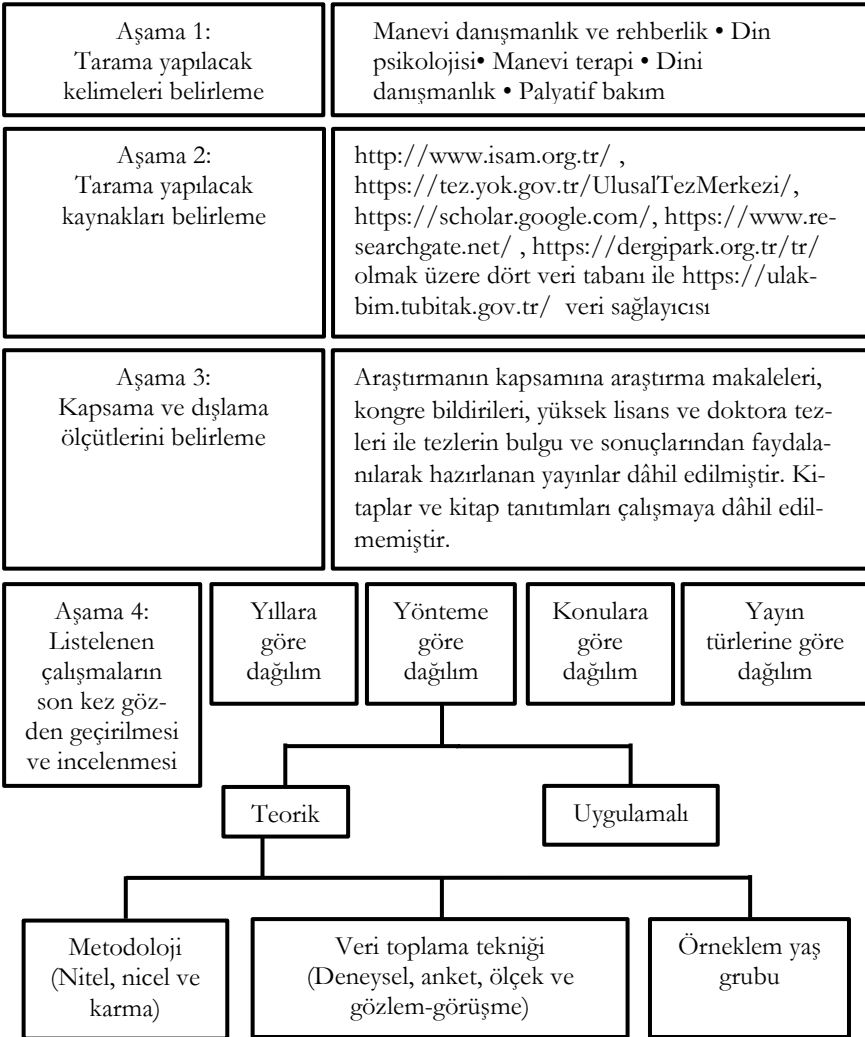
noktalara da odaklanılması beklenmektedir. İnceleme, literatüre yeni veriler kazandıracak ve alanla ilgilenen araştırmacılara fikir verecektir.

a. Yöntem

Araştırma kapsamında, manevi danışmanlık ve rehberlikle ilgili olabilecek çok sayıda araştırma gözden geçirilmiş ve ülkemizdeki ilgili çalışmalarını bulmak için ayrıntılı bir kaynak taraması yapılmıştır. Bu amaçla, konuyla ilgili veri kaynaklarında yer alan araştırmaların elde edilmesi birkaç aşamada gerçekleştirilmiştir (bkz. Şekil-1).

Şekil-1:

Araştırma sürecinin aşamaları

Buna göre, kaynaklara ulaşmak amacıyla ilk olarak 6 veri tabanından literatür taraması yapılmıştır (bkz. Tablo-1).

Tablo-1:
Çalışmada kullanılan veri tabanları

Veri tabanı	Web adresi
a. İSAM	http://www.isam.org.tr/
b. Ulusal Tez Merkezi	https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/
c. Google Akademik	https://scholar.google.com/
d. ResearchGate	https://www.researchgate.net/
e. DergiPark	https://dergipark.org.tr/
f. Ulakbim	https://ulakbim.tubitak.gov.tr/

Daha sonra “manevi danışmanlık ve rehberlik, manevi bakım, manevi terapi, dinî danışmanlık, dinî terapi” anahtar kelimeler olarak belirlenmiş; ilgili kelimeler başlık, özet, anahtar kelimeler ve içerik olarak taranmıştır. Tarama sonucunda ulaşılan çalışmalar listelenmiş, elde edilen tüm çalışmalar, çalışmaya dâhil etme ve hariç tutma ölçütlerine göre tekrar gözden geçirilmiştir. Çalışmaya dâhil etme ve hariç tutma ölçütleri aşağıdaki gibidir;

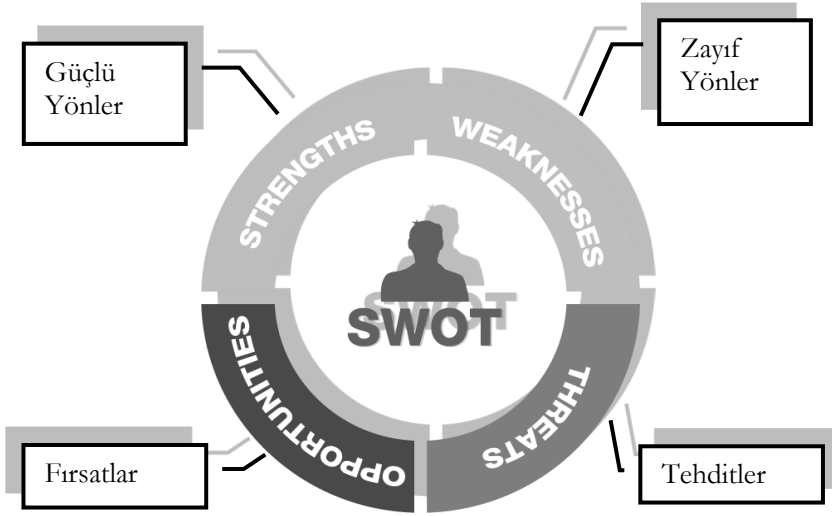
- Araştırmaya sadece manevi danışmanlık ve rehberlik alanı ile ilgili çalışmalar dâhil edilmiştir. Maneviyat, psikolojik danışmanlık vb. konular çalışma dışı bırakılmıştır.

- Araştırmanın kapsamına araştırma makaleleri, kongre bildirileri, yüksek lisans ve doktora tezleri ile tezlerin bulgu ve sonuçlarından faydalanılarak hazırlanan yayınlar dâhil edilmiştir. Kitaplar ve kitap tanıtımları çalışmaya dâhil edilmemiştir.

- Amaçlanan analiz için son beş yılda yapılan çalışmalar (2016-2020 arası) tercih edilmiştir.

Tüm aşamalardan sonra analiz için çalışmaya dâhil edilen araştırmalar Swot yöntemiyle değerlendirilmiş ve bulgular anlaşılabilirlik kazandırmak amacıyla grafiğe dökülmüştür. Swot yöntemi, bir araştırma ya da projenin güçlü yönlerinin (strengths), zayıf yönlerinin (weaknesses), fırsatlarının (opportunities) ve risklerinin (threats) analiz alanlarını kapsayan bir stratejik planlama tekniğidir (Bkz. Şekil-2). Swot analizi, çalışmaların zayıflıklarını ortaya çıkarır ancak aynı zamanda hangi fırsatların daha iyi değerlendirilebileceğini de gösterir (Pickton ve Wright, 1998). Yöntem ilk kez 1960’larda Harvard Üniversitesinde gerçekleştirilen çalışmalardan sonra akademik olarak kullanılmaya başlanmıştır. Türkiye’de ise din psikolojisi çalışmalarında ilk defa Mustafa Ulu (2020) tarafından kullanılmıştır.

Şekil-2:
Swot analizi

- (S) Güçlü Yönler: Analizi yapılacak çalışmaların üstün olan ve avantaj sağlayan özellikleridir.
- (W) Zayıf Yönler: Çalışmaları diğerlerine göre dezavantajlı kılan yönler ya da özelliklerdir.
- (O) Fırsatlar: Çalışmaların niteliğini artırabilecek iç ve dış beklentilerdir.
- (T) Tehditler: Çalışmalar için sorun yaratabilen iç ve dış faktörlerdir.

b. Bulgular

Gerekli tarama ve kriter uygulamasından sonra 129 adet çalışmaya ulaşılmıştır. Bu araştırmalar, konularına ve yıllara göre dağılımları, yayın türleri, yöntemleri, metodolojileri, veri toplama teknikleri, örneklem grupları bakımından incelenmiş ve grafiklere dökülerek açıklanmıştır.

b.a. Araştırmaların Konularına Göre Dağılımları

Araştırma sürecinin ana basamaklarından biri konu seçimidir. Araştırmanın bütünlüğünü sağlamak adına konu seçimi belirleyici bir etken olup seçim yapılırken özen gösterilmelidir. Araştırmacı hangi konuyu araştıracağını baştan iyi belirlemek durumundadır. Etkili bir konu araştırmanın da etkililiğini artıracaktır. Konu seçimine gereken önemin verilmemesi araştırma sürecinde hatalar yapılmasına ve bütünlüğün bozulmasına neden olabilir. Konu seçiminde, öncelikle literatür incelenir

çünkü geçmiş çalışmalar konu seçiminde en belirleyici kriterlerden biridir. Daha önce yapılan çalışmalara benzer çalışmalar yapmanın var olan problemlerin çözülmesi ve bilimsel katkının sağlanması adına yararı özgün bir çalışmaya göre çok daha az olacaktır.

Analiz çerçevesinde 2016-2020 yılları arasında yapılan MDR çalışmaları konularına göre dağılımları bakımından incelenmiştir. Buna göre alanla ilgili çalışmaların temelde 13 konu üzerine yoğunlaştığı görülmektedir (bkz. Tablo-2).

Tablo-2:
Araştırmaların konularına göre dağılımları

Konu	n	%
Alanın teorik temelleri, hizmetin yeterlilikleri ve nitelikleri	27	21
MDR hizmetleri üzerine değerlendirmeler	22	17
MDR ile ilgili yaklaşımlar ve model önerileri	17	13
Dezavantajlı gruplara yönelik manevi terapi uygulamaları	12	9
Kurumlarda manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamaları	11	9
Manevi danışmanlık ve başa çıkma	10	8
Manevi danışmanlık ve manevi bakım	7	5
Manevi danışmanlık ve rehberlik uygulayıcıları	6	5
Manevi danışmanlık ve bibliyoterapi	4	3
Manevi danışmanlık ve aile	4	3
Manevi danışmanlık ve madde bağımlılığı	4	3
Manevi terapi ve iyi oluş	3	2
Manevi danışmanlık ve yas	2	2

Tablo-2 incelendiğinde araştırmacıların çoğunun manevi danışmanlık ve rehberlik alanının oluşması sürecine ve gerekliliğinin anlaşılmasına odaklanan konulara yöneldiği görülmektedir (27/ %21). Manevi danışmanlık ve rehberliğin teolojik temelleri ve sosyokültürel boyutları, İslami danışmanlığın teorik düzlemi, MDR hizmetinin neden gerektiği, hangi sorunlara yönelik olarak ortaya çıktığı, hayatımızdaki yeri ve önemi ile alanın temel kavramları ve tarihi arka planı bu başlık altında çalışılan konulardır. Yine araştırmacılar; MDR hizmetlerindeki temel nitelik ve yeterliliklerin neler olması gerektiği, manevi danışmanlıkta kullanılan kavramların ne ifade ettiği ve fonksiyonelliği, manevi danışmanlığın akademik çevrede ve toplumca anlaşılması için yapılması gerekenler, MDR uygulamasının hukuki ve yasal dayanakları gibi konularda da çalışmışlardır.

Araştırmacıların ilgisini çeken bir diğer konu MDR hizmetleri üzerine değerlendirme, analiz ve karşılaştırmalar olmuştur (22/ %17). Bu kapsamda MDR hizmetlerindeki sınırlılıklar ve öneriler, MDR eğitimi

anlayışı üzerine değerlendirmeler ve MDR eğitimindeki ölçütler, Diyanet İşleri Başkanlığının yürüttüğü manevi danışmanlık hizmetleri ile farklı toplum ve geleneklerdeki uygulamalar ve bu hizmetlerin Türkiye'deki uygulamalarla karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi gibi konular tercih edilmiştir. Toplumun ve akademik çevrenin manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerine yönelik tutum ve beklentileri ile MDR üzerine yapılan çalışmaların çeşitli yönleriyle analizi de bu kapsamda incelenmiştir.

Belirtilen yıllar arasında manevi danışmanlık ve rehberlikle ilgili birçok yaklaşım ve model tartışılmış ya da geliştirilmiştir (17/ %13); manevi danışma ve rehberlikte kültürlerarası- dinlerarası yaklaşımlar ele alınmış, danışma sürecinde dini kaynakların kullanılması değerlendirilmiştir. Bununla birlikte çözüm odaklı görüşme, çevrimiçi manevi danışmanlık uygulamaları, merhamet odaklı terapi yaklaşımı, İHSAN modeli, bilişsel davranışçı yaklaşımla bütünleştirilmiş manevi danışmanlık modeli gibi modeller geliştirilmiş ya da uygulanarak etkililiği ölçülmüştür. Ayrıca dini içerikli müzik terapi, naratif terapi, Stoa ahlak öğretisi, logoterapi gibi terapi çeşitlerinin manevi danışmanlıkta kullanılması tartışılmıştır.

Konulara bakıldığında dezavantajlı gruplara yönelik çalışmalar da göze çarpmaktadır (12/ %9). Dezavantajlı grupların kimlerden oluştuğu ülkeden ülkeye ve yaşam standartlarına göre değişse de genel anlamda kadınlar, gençler, yaşlılar, engelliler, uzun süre işsiz kalanlar, göçmenler, tek ebeveynler, evsizler, öksüz ve yetimler, çalışan çocuklar, yetiştirme yurtlarında kalanlar dezavantajlı grupları oluşturmaktadır (Alp, 2014; Çeviker ve ark, 2018). Yine etnik kimliğe dayalı, inanç kaynaklı ve siyasi düşünce kaynaklı dezavantajlı gruplar da vardır. Avrupa Konseyi (2004), dezavantajlı gruplara sağlık, güvenlik, barınma ve istihdam ile uzun süreli bakım verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu grupların problemlerine çözüm üretilmesi ve beraberinde toplumsal hayata dâhil edilmesi gerekirken, buna rağmen verilen hizmetler sosyal yönden toplumla bütünleşmelerini sağlamada yetersiz kalmaktadır (Okur & Erdugan, 2010). Belirtilen yıllar arasında dezavantajlı gruplardan korunmaya muhtaç gençlere, hastalara, hükümlü ve tutuklulara ve Suriyeli göçmenlere yönelik manevi danışmanlık hizmeti çalışmaları görülmektedir. Yine engelli bireylerin manevi rehabilitilerinde iletişimin önemi üzerinde çalışılmış, engelli çocuğa sahip annelere yönelik manevi destek ile güçlendirme uygulamaları yapılmıştır.

Ülkemizde son zamanlarda yapılan protokollerle birçok kurumda

MDR hizmeti sunulmaktadır. Bu kapsamda araştırmacılar bu kurumlarda sunulan MDR hizmetlerine yönelik çalışmalar yapmışlardır (11/ %9). Buna göre kurumların MDR hizmeti verme noktasında teoriden pratiğe geçiş süreçleri ile sosyal hizmet kurumlarında MDR hizmetinin nasıl verildiği ve nasıl verilmesi gerektiği araştırılmış, hastaneler, ceza infaz kurumları, yetiştirme yurtları ve huzurevlerindeki MDR uygulamaları hukuki ve sosyal boyutlarıyla incelenmiştir. Ayrıca hizmetin bu kurumlarda sağlıklı bir şekilde verilebilmesi için gerekli şartlar, ihtiyaç ve talepler belirlenmeye çalışılmıştır. Bu kurumlarda MDR hizmetinin yaygınlaştırılması ile birlikte hizmeti verecek olan kişiler de araştırmacılar için çalışma konusu olmuştur (6/ %5). Bu çalışmalarda din görevlilerinin manevi danışmanlık konusundaki yeterlilikleri tartışılmış, manevi destek uygulayıcılarının hizmete yönelik düşünceleri, beklentileri, önerileri ve öz değerlendirmelerine yer verilmiştir. Manevi danışman yetiştirilmesinde üniversitelerin çalışmaları, manevi danışmanların koordineli şekilde görev yapmasına yönelik tedbirler ile MDR hizmeti alanların, uygulayıcılara yönelik bakış açıları ve beklentileri de çalışılan konulardır.

Çalışma konularına bakıldığında manevi danışmanlık ve rehberliğin çeşitli değişkenlerle ilişkisinin incelendiği de görülmektedir. Belirtilen yıllar arasında MDR'nin başa çıkma (10/ %8) ve iyi oluş (3/ %2) üzerindeki etkisi ölçülmüştür. Yaşlanma dönemi kayıplarıyla, ergenlik döneminde ergenlik sorunlarıyla, lise öğrencilerinde sınav kaygısıyla, hasta yakını olmanın getirdiği güçlüklerle ve loğusalık ile özel gereksinimli anne olmanın getirdiği zorluklarla başa çıkmada MDR'nin etkisi incelemiştir. Yine gebe kadınlara gebelik sürecinde danışmanlık hizmeti verilmesinin iyi oluşlarına etkisi çalışma konularından biridir.

Tabloya bakıldığında bir diğer dikkat çekici konu “manevi bakım”dır (7/ %5). Manevi bakım, manevi danışmanlık hizmetlerinin tıbbi ayağını oluşturmaktadır. Özellikle kronik sorunları olan hastalarda, kalıcı engellilerde ve yaşlılıkla ilgili problemlerde maneviyatla desteklenen tüm hizmetlerdir. İncelenen araştırmalar çerçevesinde manevi bakımın teorik temelleri, bu temellere ilişkin kültürler arası karşılaştırmalar, manevi bakıma ilişkin etik kurallar ve standartlar ele alınmıştır. Bununla birlikte manevi bakımın etkileri üzerine de çalışmalar mevcuttur.

Manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin aile kurumuna katkıları, aile içi soruna, şiddete ve boşanmaya yönelik manevi destek ile aile ve dini rehberlik bürolarının faaliyetleri de çalışmalara konu olmuştur (4/ %3). Son olarak belirtilen yıllar arasında madde bağımlılığı (4/ %3), bibliyoterapi yönelimli manevi danışmanlık çalışmaları ve yas çalışmaları (2/ %2) da görülmektedir.

Tüm bunlarla birlikte araştırmacıların çalışmalarındaki konu tercihlerini daha iyi anlayabilmek için anahtar kelimelerden yararlanarak kelime bulutu oluşturulmuştur (bkz. Şekil-3).

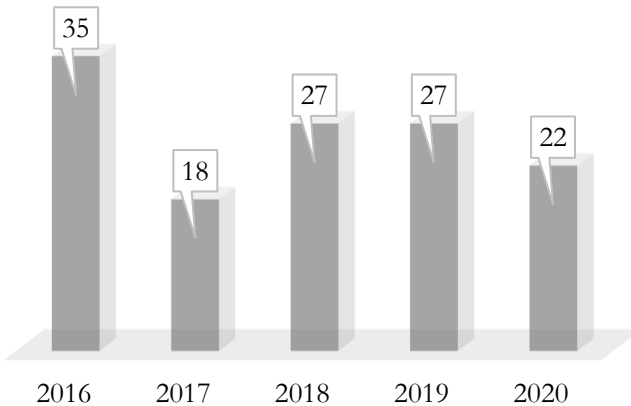
Şekil-3:
Anahtar kelime bulutu

b.b. Araştırmaların Yıllara Göre Dağılımları

2016-2020 yılları arasında yapılan manevi danışmanlık ve rehberlik ile ilgili çalışmalar, yıllara göre dağılımları bakımından incelenmiş ve bu dağılım grafikte sunulmuştur (bkz. Grafik-2).

Grafik-2:
Araştırmaların yıllara göre dağılımı

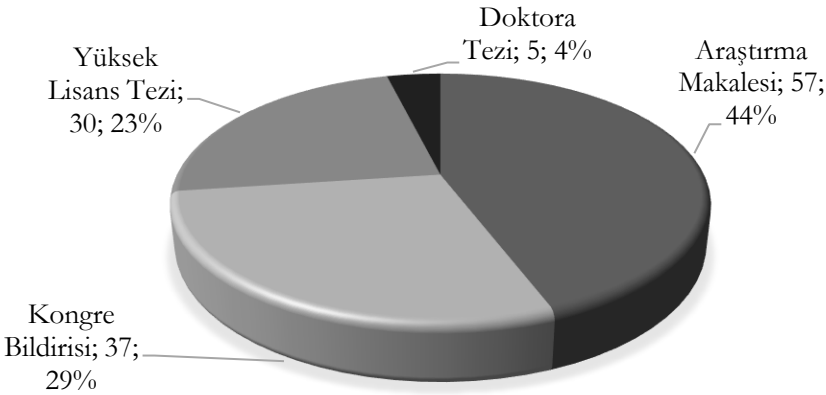

Araştırmaların yıllara göre dağılımını gösteren Grafik-2'ye göre, bu 5 yıllık periyotta en çok çalışma 2016 (35/ %27) yılında gerçekleştirilmiştir. Bunu sırasıyla 2018 ve 2019 (27/ %21), 2020 (22/ %17) ve 2017 (18/ %14) takip etmektedir. Çalışma sayılarında yıllara göre bir dalgalanma söz konusu olsa da her yıl kayda değer sayıda çalışma yapılmıştır. Manevi danışmanlık ve rehberlik Türkiye'de henüz çok yeni bir alan olması sebebiyle yapılacak her çalışmanın alana az ya da çok katkı sağlaması beklenmektedir. Klinik psikoloji ve psikiyatri alanlarında birçok uygulayıcı, ruhsal hastalıkların önlenmesi ve tedavisinde maneviyanın önemli rolünü anlamaya başlamıştır. Günlük hayatta yaşanan stres, anksiyete, kaygı ve bunun sonucunda ortaya çıkan depresyon gibi durumlarla başa çıkabilmek her geçen gün biraz daha zorlaşmaktadır. Manevi terapi uygulamaları, bu zorluklarla başa çıkma yöntemlerinden biri olarak kaçınılmaz hale gelmiştir. Manevi danışmanlar, bireylerin hayatlarının önemli bir parçası olan dinden yararlanarak fakat bunun yanı sıra psikolojiyle ilgili teorik bilgileri de yadsımadan ve bunları da din bilimleriyle harmanlayarak danışanlarına daha iyi hizmet vermeye çalışır. Yapılan çalışmaların bu hizmetin kalitesinin artırılması ve daha nitelikli hale getirilmesi noktasında önem arz ettiğini söylemek mümkündür.

b.c. Araştırmaların Yayın Türlerine Göre Dağılımları

Araştırma kapsamında değerlendirilen araştırmaların dört farklı yayın türü bakımından kategorilere dağılımı aşağıda verilmiştir (bkz. Grafik-3).

Grafik-3:
Araştırmaların yayın türlerine göre dağılımları

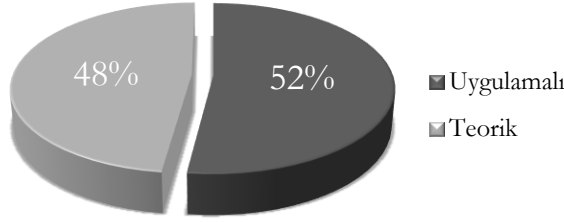
Grafik-3'e göre, incelenen çalışmaların 57'si (%44) araştırma makalesi, 37'si (%29) kongre bildirisi, 30'u (%23) yüksek lisans tezi ve 5'i (%4) doktora tezidir. Grafiğe göre en yüksek oran araştırma makalelerine aitken en düşük oran doktora tezindedir. Yüksek lisans tez sayısındaki yüksek oran alanla ilgili oldukça olumlu bir gelişmedir; çünkü yüksek lisans tezleri araştırma makalelerine nazaran daha fazla emek ve zamanın harcandığı çalışmalardır. Dolayısıyla bu da konunun daha detaylı çalışıldığı ve nispeten daha nitelikli bir çalışma ortaya çıktığı anlamına gelir. Bu bulgu, yeni araştırmacıların manevi danışmanlık ve rehberlik alanına ilgi duyduğunu da göstermektedir. Ancak aynı ilginin doktora öğrencilerinde olmadığı anlaşılmaktadır. Yapılacak doktora çalışmalarının alandaki birçok eksiği gidereceği düşünülmektedir.

b.d. Araştırmaların Yöntemlerine Göre Dağılımı

Araştırmalar sonucunda üretilen bilgi, değişik araştırma türleri açısından farklılık gösterebilmektedir. Dolayısıyla araştırmaları, sonunda elde edilmesi amaçlanan bilgiye göre sınıflamak uygun olacaktır (Karasar, 2014; Büyüköztürk ve ark., 2011). Araştırma yapmanın temel amacı, problemleri çözmek veya uygulamaları geliştirmek için gerekli bilgiyi üretmek olduğu için, temelde iki tür araştırma olduğu söylenebilir: teorik araştırma ve uygulamalı araştırma (Karasar, 2014). Teorik araştırmanın amacı sadece bilgi üretmektir. Teorik araştırmalar sayesinde anlama, açıklama ve teori geliştirme düzeyine ulaşabilir. Temel amaç, problemi iyi anlamak ve problemle ilgili eksik bilgileri tamamlamaktır. Bu araştırma türünün amacı sadece bilgi üretmek olsa da elde edilen sonuçlar topluma fayda sağlamak için kullanılmalıdır. Bu durumun doğal nedeni, araştırma için kullanılan verilerin araştırmacının çevresinden elde edilmiş olmasıdır. Topluma bu fırsatı sağlamak araştırmacıların görevlerinden biridir (Karasar, 2014). Uygulamalı araştırma ise mevcut sorunları çözmeyi, durumu iyileştirmeyi ve geliştirmeyi amaçlamaktadır. Araştırmacı problemi çözmek noktasında belirli bir hedefe sahiptir. Bilginin üretimi, teorik araştırmanın ana amacı olarak ifade edilir ancak uygulamalı araştırmada da bilgi üretilebilir. Deneysel çalışmalar, belirli sorunları belirlemeye ve uygun çözümler üretmeye yönelik çalışmalar ve problemler için somut ürün çıkarmaya yönelik çalışmalar bu gruba girer (Büyüköztürk ve ark., 2011).

Grafik-4:

Araştırmanın yöntemlerine göre dağılımı

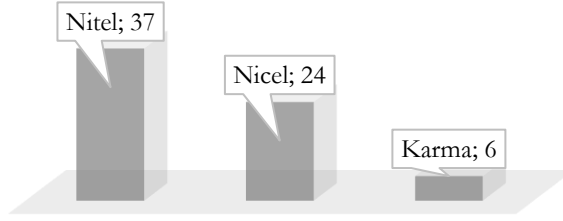

Grafik-4, söz konusu dönemde yapılan araştırmaların bu iki yöntem bakımından dağılımını göstermektedir. Bu araştırmalardan 67'si (%52) uygulamalı ve 62'si (%48) ise teorik olarak gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla, konuyla ilgili yapılan araştırmalarda yöntem tercihi neredeyse eşit orandadır. Teorik araştırmalarla kıyaslandığında, uygulamalı araştırmalardaki verilerin daha işlevsel olduğu söylenebilir; çünkü ilgili araştırmalara bakıldığında uygulamalı araştırmalar manevi danışmanlık hizmeti veren ve bu hizmetten yararlananlar üzerinde yapılmıştır. Verilerin doğrudan sahadan elde edilmesinin ise verilmekte olan manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetinin kalitesi, hizmet sunum sürecinde karşılaşılan zorluklar ve daha nitelikli bir danışmanlık hizmeti için gereklilikler gibi konularda daha gerçekçi bilgiler elde edilmesini sağlayacağı söylenebilir. Bu nedenle araştırmaların daha çok uygulamalı düzlemde yürütülmesinin mevcut problemlerin çözümünde fayda sağlayacağı düşünülmektedir. 19.yy.da batılı ülkelerde teori düzeyindeki akademik çalışmalardan sonra nihayet hastaneler, çocuk ıslah evleri, rehabilitasyon merkezleri, çeşitli eğitim kurumları ve aile destek birimlerinde manevi terapi uygulanmaktadır. Hastanelerde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri, bazı Avrupa ülkelerinde resmi bir hizmet politikası olarak yaklaşık 40 yıldır uygulanmaktadır. 1990'lı yıllardan itibaren İngiltere ve Kanada gibi gelişmiş ülkelerde ise manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri, yaşamı tehdit eden ve tedavisi mümkün olmayan hastalara gerekli bakım ve tedavinin sağlanması amacıyla hızlı bir kurumsal gelişim göstermiştir. Türkiye'de de teorik çalışmalardan ziyade uygulamalı çalışmalara geçilmesi alanı topluma tanıtmada konusunda daha çok fayda sağlayabilir; çünkü manevi danışmanlık uygulaması toplum tarafından net olarak anlaşılamamıştır. Toplumun, manevi danışmanlığı tanıma sürecinde ideolojik kaygılarını ve önyargılarını bir kenara bırakarak konuya objektif yaklaşabilmesi uygulamalı araştırmalar sonucunda elde edilen verilerle mümkün olabilir.

b.e. Uygulamalı Araştırmaların Metodolojilerine ve Veri Toplama Tekniklerine Göre Dağılımı

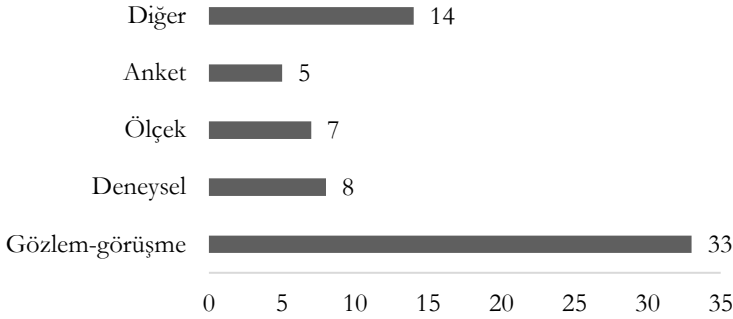
Araştırma metodolojisi, herhangi bir araştırmanın pratik yöntemini ifade eder. Daha spesifik olarak, araştırmacıların araştırma amaçlarını ve hedeflerini çözmek için etkili ve güvenilir sonuçlar sağlamak amacıyla araştırmayı sistematik olarak nasıl tasarladığıyla ilgilidir. Makalenin veya tezin metodoloji bölümünde, seçilen yöntem ve tekniklerin araştırmanın amaç ve hedeflerine en uygun yöntem ve teknikler olduğu kanıtlanarak, etkili ve güvenilir sonuçlar sağlanarak tasarım seçiminin rasyo-nelliği gerekçelendirilmelidir. İyi bir araştırma metodolojisi bilimsel olarak sağlam bulgular sağlarken zayıf bir metodoloji sağlamaz. Dolayısıyla araştırmalarda nicel, nitel ya da her ikisini kapsayan karma metodoloji-den hangisinin benimsendiğinin ortaya konulması önemlidir. Bu amaçla, ulaşılan yayınlardan uygulamalı olarak yapılanlar, temel aldıkları meto-dolojiler bakımından incelenmiş ve Grafik-5'te gösterilmiştir.

Grafik-5:
Uygulamalı araştırmaların metodolojilerine göre dağılımı

Grafik-5'e göre, yapılan 67 uygulamalı araştırmanın 37'si (%55) görüşme ve gözlem formlarının kullanıldığı, derleme ve betimsel analizde yer aldığı nitel yöntemle yapılmışken, 24'ü (%36) çoktan seçmeli likert tipi sorular barındıran ölçek ve anketler ile yapılmıştır. Her iki yöntem kullanılarak karma bir şekilde yapılan araştırma sayısı ise 6 (% 9)'dır. Dolayısıyla, uygulamalı çalışmalar kapsamında yer alan nitel araştırmalar alan için en çok tercih edilen yöntem olmuştur. Nitel araştırmalarda daha çok danışanlara manevi danışmanlık hizmeti verilmiş, görüşmeler yapılmış, ön test-son test puanlarına bakılarak uygulamanın etkisi ölçülmüştür. Manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamasının yaygınlaştırılması noktasında bu araştırmaların en büyük katkısı sağlayacağı düşünülmektedir. Uygulamalı olarak yapılan 67 araştırmanın veri toplama tekniğine göre dağılımı Grafik-6'da verilmiştir.

Grafik 6:
Uygulamalı araştırmaların veri toplama tekniklerine göre dağılımı

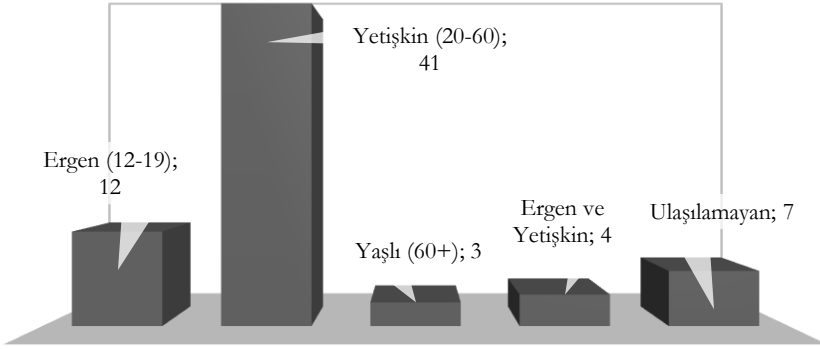
Grafik-6'ya göre, görüşme tekniği ile yapılan çalışmalar (33/ %49) en yüksek sayıdadır. Deney tekniğiyle 8 (% 12), ölçek tekniğiyle 7 (% 10) ve anket tekniğiyle 5 (% 8) çalışma yapılmıştır. Görüşme tekniğinin hazırlık ve uygulama açısından en zor tekniklerden biri olduğu söylenebilir. Bu teknik, konuyla ilgili detaylı ve derinlemesine bilgiler elde edildiği, katılımcıya konuyla ilgili duygu, düşünce ve deneyimlerini ifade etmesine fırsat verdiği, onları kısıtlamadığı için daha kaliteli veri elde etme imkânı sağlamaktadır. Literatür tarandığında alanla ilgili araştırmalarda görüşme tekniklerinin kullanımı yıllar geçtikçe artmıştır. Danışanlar için en doğru sonuçları elde etmek amacıyla bu tekniğin kullanımının olumlu sonuçlar doğurduğu düşünülmektedir.

b.f. Uygulamalı Araştırmaların Örneklem Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Bilimsel çalışmaların amacı, örneklem değerinden evren değerlerini tahmin edebilmektir. Bazı kurallar belirlenerek herhangi bir evrenden seçilen örneklemin, seçildiği evreni temsil etme yeterliği olduğu kabul edilir. Uygulamalı araştırmalarda verilere ulaşmak için örneklem grubu seçimi önemli bir husustur. Bu bağlamda çalışmalar yaş gruplarına göre kategorize edilmiştir. Buna göre ergen yaş aralığı: 13-19; yetişkin yaş aralığı: 20-60 ve yaşlı yaş aralığı 60+ olarak belirlenmiştir. Çalışmalarda dört farklı örneklem grubu olup (ergenler, yetişkenler, yaşlılar ile ergenler ve yetişkinler) bazı araştırmalarda örneklem hakkında ayrıntılı ya da net bilgi sunulmadığı için bunlar beşinci grup olarak ulaşılamayan grubuna dâhil edilmiştir. Üzerinde araştırma yapılan örneklemelerin, yaş gruplarına göre dağılımı aşağıda gösterilmektedir (bkz. Grafik-7).

Grafik-7:

Örneklem yaş gruplarına göre dağılımı

Grafik-7'ye göre çalışmalar büyük oranda yetişkinler grubunda gerçekleştirilmiştir (41/ %61). Diğer yandan, sadece ergenler üzerinde 12 (%18), ergenler ve yetişkinler üzerinde 4 (%6), yaşlılar üzerinde 3 (%5) araştırma yapılmıştır.

S o n u ç

Bu makalede, veri kaynaklarının taranması neticesinde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti ile ilgili 2016-2020 yılları arasında yapılan 129 araştırma; yıllara, yayın çeşidine, yöntemine (metodoloji, veri toplama tekniğine ve örneklem yaş grubu) göre kategorize edilmiştir. Analiz sonucu elde edilen bulgular grafiklere dökülerek somutlaştırılmıştır (ayrıca bkz. Ek-1). Elde edilen bulgulara göre;

- Araştırmaların yıllara göre dağılımında dalgalanmalar olsa da sayılarda kısmen bir düzen söz konusudur. En çok sayıda araştırma, uluslararası manevi danışmanlık ve rehberlik kongresinin düzenlenmesinin etkisiyle 2016 yılında yayınlanmıştır (35/ %27). Bunu sırasıyla 2018 ve 2019 (27/ %21), 2020 (22/ %17) ve 2017 (18/ %14) takip etmiştir.

- Yayın türleri olarak, en fazla sayıda araştırma makalesi (57/ %44) yayınlanmıştır. Bunun yanında 37 kongre bildirisi (%29), 30 yüksek lisans tezi (%23) ve 5 doktora tezi (%4) yapılmıştır.

- Araştırmalarda takip edilen yöntem bakımından araştırmaların %52'si (67) uygulamalı, %48'i (62) ise teorik olarak gerçekleştirilmiştir.

- Uygulamalı yapılan araştırmalarda sırasıyla en çok nitel yöntem (37/ %55) sonra nicel (24/ %36) ve sonra karma yöntem (6/ %9) kullanılmıştır. En çok kullanılan teknik ise görüşme (33/ %55) tekniğidir.

- Üzerinde araştırma yapılan örneklemin yaş grupları açısından en çok çalışma yetişkinleri kapsayan yaş grubu (41/ %61) üzerinde yapılmıştır. Ergenlerle 12 (%18), yaşlılarla 3 (%5), ergen ve yetişkinlerle 4

(%6) çalışma yapılmıştır.

(i)-*Güçlü Yönler*: Manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti Türkiye’de henüz çok yeni bir alandır. Bu yüzden alan, araştırmacıların yoğun ilgisini çekmektedir. Son yıllarda artarak devam eden çalışmalar bunun kanıtı niteliğindedir. Zira araştırma kapsamındaki bütün yıllarda alanla ilgili yüksek sayıda araştırma mevcuttur. Araştırmalar incelendiğinde manevi danışmanlık ve rehberlik alanı ile ilgili çoğu konuda çalışmaya rastlamak mümkündür. Bu çalışmalarda öncelikle MDR’nin topluma ve akademik çevrelere tanıtılması amacıyla alanın teorik temelleri incelenmiş ayrıca MDR hizmetlerinin sürdürülmesindeki yeterlilik ve niteliklerden bahsedilmiştir. Güncel olarak sürdürülen hizmetler değerlendirilerek eksik ya da geliştirilmesi gereken yönler belirlenmiş, hizmetlerin kalitesinin ve yaygınlığının artması noktasında önerilerde bulunulmuştur. Bunun yanı sıra yeni bir meslek dalı olması sebebiyle mesleği sürdüren görevlilerin yaşadığı sıkıntılar, beklentileri ve önerileri de çalışmalarda yer bulmuştur. Ayrıca araştırmalarda dezavantajlı gruplar (hükümlüler, huzurevi sakinleri, hastalar, çocuklar, engelliler) üzerine çalışmalar yapılması ve hayat standartlarının iyileştirilmesi adına önerilerde bulunulması bu grupların göz ardı edilmemesi adına olumlu bir gelişmedir. Özellikle görüşme şeklinde yapılan uygulamalı araştırmalar alanın topluma tanıtılması ve faydalarının anlaşılabilmesi açısından büyük yarar sağlamıştır.

Araştırma sonuçlarına bakıldığında manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti uygulamasının; özellikle dezavantajlı gruplarda yer alan bireylerin ruh sağlığını olumlu yönde etkilediği, destek bulmalarını sağladığı ve sosyal hayata katılımlarını artırdığı görülmektedir. Bireyler manevi ve dinî desteğe gereksinim duymaktadır ve bu destek yıllar içerisinde daha ulaşılabilir ve sistematik olmaktadır. Araştırmada dikkat çeken bulgulardan bir diğeri de yüksek lisans öğrencilerinin alana yönelik ilgisidir. Yüksek lisans tezlerinin araştırma makalelerine kıyasla daha çok emek gerektirdiği ve daha doğru sonuçlara ulaştırdığı düşünüldüğünde bu çalışmaların varlığı olumlu bir gelişme olarak görülmektedir. Bu tezler aracılığıyla genç araştırmacılar alana yeni bir ruh getirmekte ve mevcut problemlerin çözümünde güncel öneriler sunabilmektedir.

(ii)-*Zayıf Yönler*: İncelenen araştırmalara bakıldığında bazı konuların çoğu kez tekrar edildiği görülmektedir. Örneğin, alanla ilgili benzer teorik tartışmalar yapılmıştır. Bunun yanında MDR’de kullanılabilecek birçok yöntem varken çalışmalarda bibliyoterapi uygulamasına ağırlık verildiği görülmektedir. Yine kurumlardaki MDR hizmetlerinin incelen-

diği çalışmalarda kurum olarak çoğunlukla hastane ve cezaevi tercih edilirken huzurevleri, yetiştirme yurtları, kadın konukevi, çocuk ıslahevi gibi birçok kurum ise ihmal edilmiştir. Oysa bu kurumlar MDR hizmetlerinin yaygınlaşması gereken alanlardır. Zira Diyanet İşleri Başkanlığı da bireyin bulunduğu ve sosyalleştiği her alanda onlara destek olmak ve fayda sağlamak amacıyla MDR'nin de içinde bulunduğu cami dışı din hizmetlerini bu sosyal hizmet kurumlarında sürdürmektedir. Verilen hizmetlerin kalitesini ve eksik yönlerini belirleyebilmek adına araştırmacıların çalışmalarını bu kurumlar ile de yapması faydalı olacaktır. Çalışmalarda dikkat çeken bir diğer eksiklik ise MDR'nin, başa çıkma ve iyi oluş değişkenleri ile ilişkisinin birden fazla kez incelenmesine rağmen stres, kaygı, yaşam doyumu vd. değişkenlerin göz ardı edilmesidir. Ayrıca araştırmalarda farklı inançlara sahip ya da inançsız bireylere yönelik herhangi bir çalışmaya da rastlanmamıştır. Bu sebeple manevi danışmanlığın din ile inanç dışı fakat manevi alandaki konularda ne yapabileceği hususunda net bir tavır belirlenmemiştir.

Toplumun ihtiyaç duyan bütün kesimleri danışmanlık hizmetinden yararlanabilmelidir. Söz konusu hizmetin uygulanması noktasında öncü rolü üstlenen Diyanet İşleri Başkanlığının da amacı bu hizmeti ülkenin ve toplumun geneline yaymaktır. Ancak bu hedefi gerçekleştirebilmek için uygulamalı araştırmalara mevcut durumundan daha fazla ağırlık verilmelidir. Ayrıca örnekleme bakıldığında büyük oranda yetişkin grup üzerinde çalışılması diğer yaş gruplarının danışmanlık hizmetine ulaşması ve hizmetin sonuçlarının değerlendirilmesi adına eksiklikler yaratabilir. Oysa ergenlik dönemi, manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti açısından en hassas yaş gruplarından biri olarak görülmelidir. Çünkü bu dönem gencin psikososyal, ekonomik ve duygusal sorunlarla uğraştığı, “kimlik bunalımı” süreci yaşadığı bir dönemdir. Gencin bu süreçte kazandığı duygusal coşku, hızla değişen insan ilişkileri, etrafındakiler nazarında takdir görme ve sevilme ihtiyacı gibi kişisel gelişim özellikleri de manevi danışma ve rehberlik açısından son derece önemlidir (Söylev, 2010). Sağlıklı birey ve toplum oluşturmak gençlerin psikolojik yapısına uyarlanmış rehberlik hizmetiyle mümkün olabilecektir. Dolayısıyla gençlere yönelik manevi danışma ve rehberlik hizmetleri önem arz etmektedir (Söylev, 2014). Yaşlılar da danışmanlık hizmetinden en iyi şekilde yararlanmalıdır. Araştırmalar hayatın son dönemlerinde sorunlarla başa çıkmada bir güç kaynağı olarak dinî inancın etkisini vurgulamaktadır (Demirdiş, 2010). Yaşlılar, manevi değerleri diğer yaş gruplarına oranla daha fazla önemserler. Maneviyatın; ölüm gerçeği ile daha yakından tanışan yaşlının bu korkusunun hafiflemesinde ve dini aktivi-

tiler yoluyla kendi yaş grubuyla iletişim halinde olmasında katkısı büyüktür. Bu bakımdan manevi rehberlik yaşlılar için de önem taşımaktadır (Akgül, 2004).

Manevi danışmanlar, danışanlarının refahına katkıda bulunmak, sıkıntılarını gidermek, başa çıkmalarında yardımcı olmak ve bireyin psiko-sosyal uyumunu sağlamak gibi hedefler belirler. Çalışma kapsamındaki uygulamalı araştırmaların hepsinde danışmanlık hizmetinin lisans düzeyindeki vaizler tarafından verildiği görülmektedir. Bu hedeflerin gerçekleşmesi noktasında vaizlere yönelik hizmet içi ve danışmanlık eğitimlerinin ne düzeyde olduğuna dair bir çalışma yoktur. Türkiye’de çok kısa süreli hizmet içi eğitimlerle vaizlerin gerekli donanıma sahip olduğu varsayılmaktadır. Güncel anlamda danışmanlık hizmeti veren görevlilerinin nicelik ve nitelik açısından ne derece yeterli olduğu tartışılır. Bu konuda daha çok görevli vaizlerle görüşmeler yapılmış ve icraatları ile beklentileri hakkında bilgi alınmıştır. Ancak manevi danışmanların bu mesleği seçme nedenleri, hizmetin verilmesi noktasında karşılaştıkları sorunlar, manevi danışman olanlarda/olacak kişilerde hangi özelliklerin bulunması gerektiği, danışanların daha çok hangi konularda manevi destek talep ettiği, danışan, danışan yakını ve diğer kurum personelinin hizmete yönelik düşünceleri gibi konularda daha geniş kapsalı çalışmalar yapılabilir. Ayrıca yapılan protokollere rağmen MDR görevlilerinin statüleri ve özlük hakları gibi hususlarda da sorunlar devam etmektedir. Bunların çözülmesi de hizmetlerin ve çalışmaların kalitesini ve niteliğini artıracaktır.

Ayrıca belirtilen yıllar arasında disiplinler arası çalışmaya rastlanmamıştır. Manevi danışmanlık ve rehberlik alanı Batı’da sadece tek bir disiplinin tekelinde ilerlemeyerek psikiyatri, psikoloji, sosyoloji, teoloji, sosyal hizmet vb. ilgili disiplinlerin teorik ya da uygulamalı araştırmalarında kendine yer bulmuştur. Türkiye’de ise alan tek bir disiplinin çabasına terk edilmiş durumdadır.

(iii)-*Tehditler ve Fırsatlar*: Psikoloji ve psikiyatri biliminin din ve maneviyata karşı uzun yıllar devam ettirdiği pozitivist karşıt tutum sebebiyle manevi öğeler terapilere dâhil edilememiştir (Oman, 2007). Manevi danışmanlık dinler üstü bir insani destek ve yardım faaliyeti olsa da alan çeşitli suçlamalarla karşılaşmaktadır (Aydın, 2004). Manevi danışmanlık ve rehberliğin sadece dindar danışanlarla sürdürülebileceği ve onlara yarar sağlayacağı düşünülmektedir. Her ne kadar günümüzde bu algı kısmen yıkılsa da manevi danışmanlık ve rehberlik alanının psikolojiye alternatif yaratma çabası olarak geliştiği iddiası sürmektedir (Browning,

1987). Bu sebeple toplumun hatırı sayılır bir kısmı manevi terapinin etkililiği konusunda tereddütler yaşamaktadır. Bu durum araştırmaların sürdürülmesinde ve yaygınlaşmasında da sorunlar yaratmaktadır.

MDR hizmetinin devlet kurumlarındaki idaresini üstlenen Diyanet İşleri Başkanlığına yönelik toplumun düşünce ve tutumları da bir diğer problemidir. Kurumun halkın nazarındaki güvenilirliği, hukuki ve yapısal düzenlemelerle artırılmalı ve imajı güçlendirilmelidir. Bu sayede MDR çalışmalarında da ilerleme kaydedilecek ve hizmetin verimliliği artacaktır.

MDR uygulayıcılarının bu hizmeti irşat vazifesi ile sınırlı görüp danışmanlık yapmak konusundaki isteksizlik ve yetersizliği de alan için bir eksikliklerdir. Günümüz uygulamalarında manevi danışmanların, danışmanlarla görüşmelerinde hangi yaklaşım ya da yöntemleri kullandıkları ve görüşmelerin kayıt ve takibini nasıl yaptıkları gibi konular dahi muallâktır. Zira verilen kısa süreli hizmet içi eğitimler böylesi bir görevin sürdürülmesi için yeterli değildir. İmzalanan protokollerle birçok kurumda görevlendirilen vaizler her ne kadar alan adına faydalı hizmetler vermeye çalışsa da en iyi sonuca manevi danışmanlık üzerine lisans eğitimi almış danışmanlarla ulaşılabileceği su götürmez bir gerçektir. Bunun için manevi danışman yetiştirmek maksadıyla üniversitelerde “manevi danışmanlık ve rehberlik” bölümleri açılması uygun olacaktır. Hiç değilse öğrenciler ilahiyat lisans eğitiminin yanında psikoterapi eğitimi de almalı, bunun yanında zorunlu staj programına tabi tutulmalıdır. Yine yüksek lisans ve doktora programları da yaygınlaştırılabilir. Bu sayede yeni istihdamların yaratılabileceği düşünülmektedir.

Bunun dışında manevi danışmanlık ve rehberlik alanında yürütülecek çalışmalarda disiplinler arası uygulamalar alanı çok daha iyi noktalara getirebilir. Manevi danışmanlığın sağaltıcı etkisi göz önüne alındığında ilgili disiplinlerin bu olumlu gerçekliğe odaklanıp sürece katkı sağlaması önemli bir kazanım sağlayacaktır. Zira günümüz gelişmeleri ve hızla değişen ihtiyaçlar, manevi danışmanlık ve rehberlik olgusunun önemini açıkça ortaya koymaktadır. Son yıllarda manevi danışmanlık konusunda birçok kurumda uygulamaya geçildiği ve akademik üretimin gideerek arttığı düşünüldüğünde disiplinler arası çalışmanın önemi daha net anlaşılacaktır.

Manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti vermek amacıyla kurulan aile ve dinî rehberlik bürolarının görev tanımına bakıldığında çocuk işçiler, gençler, yaşlılar, özürlüler, göçmenler, azınlıklar, eski hükümlüler, kadınlar, tek ebeveynli aileler ve yoksullar gibi dezavantajlı gruplara (Alp, 2014) yönelik hizmet tanımları dikkat çekmektedir. Buna göre toplumsal

ve bireysel problemlerin açığa çıktığı hastane, hapisane, huzurevleri, öğrenci yurtları gibi kurumlarda bireye destek olmak, kurum bakımı altında bulunan ve yukarıda ifade edilen kesimlere yönelik manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti sunarak toplumsal uyum süreçlerine katkı sağlamak bu büroların görevleri arasındadır. Yine imzalanan protokollerle sağlık ve cezaevi hizmetlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri sürdürülmektedir. Hayatın her alanına manevi danışmanlığın yayılmasının hedeflendiği ülkemizde, uygulamanın yeni olması sebebiyle bulunduğumuz süreç son derece önemlidir. Zira uygulamanın kurumsal, hukuki, toplumsal ve dinî-manevi alandan kaynaklı sorunları çözmesi, bu çözümleri gerçekçi ve sistematik bir zemine oturtması gerekmektedir. Bunun için başta yapılması gereken toplumun manevi danışmanlık ve rehberliğe ihtiyaç duyan tüm kesimleriyle çalışmalar yapılmasıdır. Böylece bu kesimlerin danışmanlık hizmetinden beklentileri, danışmanlık hizmetlerinin eksik yönleri, danışmanlık hizmeti verenlerin yeterli düzeyleri belirlenebilir.

Manevi danışmanlık ve rehberlik günümüzde oldukça ilgi gören ve merak uyandıran bir alandır. Yapılan yoğun çalışmalara rağmen alan gelişimine ve yaygınlaşmasına bağlı olarak araştırmacılara birçok fırsat sunmaktadır. Günümüzde MDR pek çok üniversitenin lisans düzeyinde ders olarak okutulmakta, enstitüler tarafından tezli ve tezsiz lisansüstü programlar açılmaktadır. Yine birçok kurum yeni protokollerle uygulama yönünde faaliyet sürdürmektedir. Bu kapsam da bireysel ve toplumsal faydanın sağlanması adına araştırmalar devam etmeli, teorik alt yapı güçlendirilmeli ve uygulamadaki yetersizlikler ortadan kaldırılmalıdır.

(iv)-*Araştırmanın Sınırlılıkları ve Öneriler*: Çalışmanın yürütüldüğü süreçte pandeminin yarattığı olumsuz koşullar sebebiyle (kargo vb.) kütüphanelere ulaşabilmek zorlaşmış olup bu sebeple araştırmanın kapsamına araştırma makaleleri, kongre bildirileri, yüksek lisans ve doktora tezleri dâhil edilmiş, kitaplar ise çalışmaya dâhil edilmemiştir. Bu durum araştırmanın yöntem bölümünde "çalışmaya dâhil etme ve hariç tutma ölçütleri" başlığı altında da belirtilmiştir. İlerleyen süreçte alanla ilgili yazılan birçok değerli kitap yıl aralığı da daha geniş tutularak ayrı bir çalışmayla okuyucuya sunulabilir. Bu şekilde daha nitelikli bir Swot analizinin gerçekleştirilebileceği düşünülmektedir.

Kaynaklar

Akgül, M. (2004). Yaşlılık ve dindarlık - Dindarlık, mutluluk ve hayattan zevk alma ilişkisi: Konya Huzurevi örneği. *Dinî Araştırmalar Dergisi*, 6 (19).

Alp, L. (2014). *Dezavantajlı grupların istihdama katılmaları: G-20 ülkelerindeki başarılı uygulamalar*. (Uzmanlık Tezi). Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

Avrupa Komisyonu. (2004). *Equality and non-discrimination in an enlarged European Union*. Green Paper. Erişim: 05.06.2018. <http://www.ab.gov.tr>.

Aydın, A. (2004). Çağdaş araştırmalar ışığında din psikolojisine bir bakış. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 4 (2), 49-59.

Başar, S. (2008). *Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yürüttüğü cami dışı din hizmetleri kapsamında hastanelerde din hizmeti ihtiyacı*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Baygeldi, M. R. (2018). Türkiye’de manevi danışmanlık: Mevcut durum ve öneriler. *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayınları*, 234, 7-30.

Browning, D. S. (1987). *Religious thought and the modern psychologies*. Philidelphia: Fortress Press.

Büyüköztürk, Ş. ve ark. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Coşkunsever, A. (2016). *Sosyal hizmet kurumlarında dinî danışmanlık ve rehberlik: Yetiştirme yurdu ve bakım ve sosyal rehabilitasyon merkezi örneği*. (Yayınlanmış Doktora Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çeviker, A. ve ark., (2018). UNICEF’e göre Türkiye’de dezavantajlı kabul edilen grupların sportif etkinliklerle sosyal uyumunun sağlanması. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12, 221-238.

Çoban, M. (2016). Uyuşturucu madde bağımlılığı ile mücadelede manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamalarının yeri ve önemi: İstanbul örneği. *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik-I Bildirileri* (7-10 Nisan 2016), İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

Demirdiş, E. (2010). *Yaşlıların rehberlik ve psikolojik danışma ihtiyaçlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Doğan, M. (2017). Hastane örneği üzerinden manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerine genel bir bakış. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 21 (2), 1267-1304.

Erdem, M. & Kesgin, B. (2018). Türkiye’de manevi destek hizmetlerinin kurumsallaştırılması. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (16), 69-92.

Gülmez, Ç. (2016). Eşine şiddet uygulayan erkeklere yönelik bilişsel davranışçı yaklaşımla bütünleştirilmiş dinî/manevi danışmanlık modeli. *Uluslararası Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi I Bildirileri* (7-

10 Nisan 2016), (ss. 349-376). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

Hill, T. & Westbrook, R. (1997). SWOT Analysis: It's time for a product recal. *Long Range Planning*, 30, 46-52.

Hökelekli, H. (2006). *Gençlik ve din*. İstanbul: Dem Yayınları.

Işık, Z. (2016). Bebek kaybı yaşayan ailelere yas sürecinde manevi danışmanlık neden gerekli? *Uluslararası Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi I Bildirileri* (7-10 Nisan 2016), (ss. 41-68). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

Karasar, N. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Nobel Yayınları, Ankara.

Kılavuz, M. A. & Kılavuz, E. (2016). Yaşlanma döneminde kayıplarla başa çıkmada manevi danışmanlık hizmetlerinin önemi. *Uluslararası Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi I Bildirileri* (7-10 Nisan 2016), (ss. 17-40). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

Koç, M. (2012). Manevi danışmanlık ile ilgili Batı'da yapılan bilimsel çalışmaların tarihi ve literatürü (1902-2010) üzerine bir araştırma-I. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12 (2), 201-237.

Okur, N. & Erdugan, E. F. (2010). Sosyal haklar ve özürllüler: Özürllülük modelleri bağlamında tarihsel bir değerlendirme. 2. *Sosyal Haklar Sempozyumu*, (ss. 54-82). İstanbul, Türkiye.

Oman, D. (2007). A college course for learning from community-based and traditional spiritual models. *Pastoral Psychology*, 55, 473-493.

Peçenek, M. A. (2019). Manevi danışmanlık ve rehberlik I-II. *Akademik Platform İslami Araştırmalar Dergisi*, 3 (1), 104-113.

Pickton, D. & Wright, S. (1998). What's SWOT in strategic analysis? *Strategic Change*, 7 (2), 101-109.

Satan, A. & Çıplak, K. & Kaplaner, O. & Erol, F. (2016). Ebeveyn kaybı yaşamış ergenlerde bibliyoterapi yönelimli manevi danışmanlık uygulaması. *Uluslararası Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi I Bildirileri* (7-10 Nisan 2016), (ss. 397-414). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

Söylev, Ö. F. (2010). Gençleri dine yaklaştıran ve dinden uzaklaştıran sosyal sebepler. *Diyanet İlmi Dergi*, 36 (4), 31.

Söylev, Ö. F. (2014). *Türkiye'de dinî danışma ve rehberlik alanları, imkânları ve yöntemleri (Diyanet İşleri Başkanlığı Örneği)*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi.

Topuz, İ. (2016). Manevi danışmanlık ve rehberlikte temel nitelik ve yeterlilik. *Uluslararası Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi I Bildirileri* (7-10 Nisan 2016), (ss. 237-228). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

Ulu, M. (2020). Türkiye'deki akademik yapı bağlamında din

psikolojisinin SWOT analizi ile değerlendirilmesi. [içinde] *Din Psikolojisi* (ss. 183-224). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Yenen, İ. & Sezen, A. (2017). Türkiye’de manevi danışmanlık ve rehberlik literatürü üzerine bibliyografik bir çalışma. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 46, 157-21.

Ek-1:
Swot Analizi İçin Kullanılan Kaynaklar

Makalenin bu ek bölümünde, çalışmaya konu olan kaynakların bibliyografik kimlik bilgileri verilmiştir (bkz. Tablo-1).

Tablo-1:
Analizde kullanılan kaynaklar

2016	Zuhâl Ağıkaya Şahin	Hristiyan Gelenekte Manevi Bakımın Teorik Temelleri
2016	Melih Çoban	Uyusturucu Madde Bağımlılığı ile Mücadelede Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Uygulamalarının Yeri ve Önemi: İstanbul Örneği
2016	Bülent Dilmaç Fusun Ekşi Zeynep Şimşir	Psikolojik Danışma Deneyimi Yaşayanların Dini Başa Çıkma, Psikolojik İyi Olma ve Affetme Düzeyleri Arasındaki Yordayıcı İlişkiler: Bir Model Önerisi
2016	Asude Coşkunsever	Sosyal Hizmet Kurumlarında Dini Danışmanlık ve Rehberlik
2016	Mustafa Koç	Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Hastanelerdeki Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri (1995-2015): Sınırlılıklar ve Bir Eğitim Programı Önerisi
2016	Sevde Düzgüner	Nereden Çıktı Bu Maneviyat: Manevi Bakımın Temellerine İlişkin Kültürlerarası Bir Analiz
2016	Mustafa Naci Kula	Manevi Danışmanlıkta Kullanılan Bazı Dini Kavramların Anlam Alanı ve Fonksiyonelliği
2016	Mustafa Köylü	Teoriden Pratiğe Dini Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri: Samsun Örneği
2016	Nurullah Altaş	Müslüman Bir Toplumda Dini Danışmanlık İçin Anlam ve Teoloji İnşa Etmek
2016	Cemal Tosun	Manevi Danışmanlık ve Rehberlikte Kültürlerarası-Dinlerarası Yaklaşımlar
2016	Enver Sarı	Aile ve Dini Rehberlik Hizmetlerinde 'Çözüm Odaklı Görüşme Yönelimli İslami Danışmanlık' Hizmet İçerikli Eğitim Programı Model Önerisi
2016	Muhammet Cevat Acar	Bireysel Psikolojik Danışma Sürecinde Danışanın Dini Kaynaklarının Kullanılması Üzerine Bir Vaka Örneği

2016	Turgay Şirin	Manevi Danışma ve Rehberlikte Yeni Bir Model Önerisi: İ.H.S.A.N. Modeli ve Vaka Sunumu
2016	Hasan Meydan	Bireyin Manevi Potansiyel ve İhtiyaçlarını Dikkate Alan Bir Din Eğitimi Anlayışı Üzerine Değerlendirmeler
2016	İlhan Topuz	Manevi Danışmanlık ve Rehberlikte Temel Nitelik ve Yeterlilik
2016	H. Sinem Uğurlu Bakar	Manevî Danışmanlık Eğitimi: AAPC Akreditasyon Kriterlerinin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi
2016	Selda Karaaslan	Manevi Bakım Hizmetlerinde Etik Kurallar ve Profesyonel Standartlar (ABD, İngiltere, Kanada Örnekleri ve Bir Türkiye Denemesi)
2016	Fatih Yücel	ABD’de Müslümanlara Yönelik Dini Danışmanlık Eğitimi (Hartford Seminary Örneği)
2016	Ayşin Satan Kübra Çıplak Fatma Erol Osman Kaplaner	Ebeveyn Kaybı Yaşamış Ergenlerde Bibliyoterapi Yönelimli Manevi Danışmanlık Uygulaması
2016	Fatıma Zeynep Belen	Manevi Danışmanlıkta Bibliyoterapi Uygulama Örneği: Bibliyoterapinin Algılanan Stres ve Dini Başa Çıkma Üzerindeki Etkisi
2016	Sema Yılmaz	Bibliyoterapinin Hastalara Manevi Bakım Yöntemi Olarak Uygulanması (Sivas Devlet Hastanesi Örneği)
2016	M. Akif Kılavuz Esra Kılavuz	Yaşlanma Döneminde Kayıplarla Başa Çıkma Manevi Danışmanlık Hizmetlerinin Önemi
2016	Zehra Işık	Bebek Kaybı Yaşayan Ailelere Yas Sürecinde Manevi Danışmanlık Neden Gerekli?
2016	Abdurrahman Han	Diyanet İşleri Başkanlığının Hastanelerde Yürüttüğü Manevi Destek Hizmetleri
2016	Asude Coşkunsever	Yetiştirme Yurdu ve BSRM’lerde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik
2016	Macid Yılmaz	Korunmaya Muhtaç Gençlere Yönelik Manevi Destek Çalışmalarında Fırsatlar ve Zorluklar
2016	Harun Işık	Ceza İnfaz Kurumu Bağlamında Manevi Rehberliğin Teorik Temelleri: İngiltere ve Türkiye’deki Uygulamaların Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi
2016	Yusuf Yurdigül Aslı Yurdigül	Ramazan Ayı Televizyon Programlarının Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Örneği Olarak Değerlendirilebilmesi Sorunu

2016	Gülüshan Göcen	Danışmanın Maneviliğinin Gerekliliği Üzerine Dini İçerikli TV Programlarında Sorulan Sorular Üzerine Nitel Bir Araştırma
2016	Çiğdem Gülmez	Eşine Şiddet Uygulayan Erkeklerle Yönelik Bilişsel Davranışçı Yaklaşımla Bütünleştirilmiş Dini/Manevi Danışmanlık Modeli
2016	Sümevra Bilecik	Huzurevlerinde Dini Danışmanlık ve Din Hizmetleri: İhtiyaçlar, Beklentiler, Sorunlar
2016	Elif Kara	Yas Süreci ve Dini Danışmanlık
2016	Garip Aydın	Manevi Destek Bağlamında Hz. Peygamber'in Hastalara Yaklaşımı
2016	Salih Aybey	Boşanma Sorunlarında Dini Danışmanlık ve Rehberlik: Diyanet İşleri Başkanlığı
2016	Ömer Faruk Söylev	Din Görevlilerinin Dini Danışma ve Rehberlik İlişkileri Üzerine Bir Araştırma
2017	Mebrure Doğan	Hastane Örneği Üzerinden Manevî Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerine Genel Bir Bakış
2017	Furkan Ağırbaş	Manevi Yönelimli Aile Danışmanlığı
2017	Metin Erdem Bedrettin Kesgin	Manevi Destek Uygulayıcılarının Manevi Destek Hizmetlerine İlişkin Görüşleri
2017	Selma Baş	Manevi Danışmanlıkta Duanın Bir Destekleme Metodu Olarak Kullanımı
2017	Saadettin Özdemir	Engelli Bireylerin Manevi Rehabilitelerinde İletişimin Önemi
2017	Çiğdem Demir Çelebi	Manevi Psikolojik Danışmanlık Alanında Sosyal Adalet Kavramının İrdelenmesi
2017	Mehmet Akay Ziya Şahin	Türkiye'de ve Dünyada Hastane Hizmetleri Bağlamında Manevi Bakım
2017	Hatice Kılınçer	Tıp, Psikoloji ve İlahiyat Öğrencilerinin Türkiye'deki Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Uygulamalarına Yönelik Tutumları Üzerine Bir Araştırma
2017	Ayfer M Summermatter-Çınar Kaya	An Overview of Spiritually Oriented Cognitive Behavioral Therapy
2017	Meltem Erişen-Sibel Karaca Sivrikaya	Manevi Bakım ve Hemşirelik
2017	Metin Yasa	Manevi Rehberlikte Varlıklararası Olumlu Derin İlişkiler Kurmanın Mistik Değeri: Yunus Emre Örneği
2017	Ömer Faruk Söylev	Dini Danışma ve Rehberliğin Teolojik Temellerine İslami Yaklaşım

2017	Ömer Faruk Söylev	Dini Danışma ve Rehberliğin Temel Kavramları ve Tarihi Arka Planı Üzerine Bir Değerlendirme
2017	Havva Sinem Uğurlu	Dinî Danışmanlık Eğitimi: Amerika Örneği
2017	Nurullah Altaş	Hastanelerde Dini Danışmanlık Uygulamalarında Amaç Belirleme (Uygulama İçin Temel Hareket Noktaları)
2017	Zenal Sözcün	Dini Danışma ve Rehberliğin Hayatımızdaki Yeri ve Önemi
2017	Abdullah İnce	Kuran Kurslarının Danışmanlık ve Rehberlik Fonksiyonu (Öğretici Görüşlerine Dayalı Sosyo-Psikolojik Bir Analiz).
2017	İlker Yenen Abdülvahid Sezen	Türkiye’de Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Literatürü Üzerine Bibliyografik Bir Çalışma
2018	Teceli K. Aslan Ali Demirkol	Üstün Yetenekli Öğrencilere Yönelik Manevi Danışmanlık Hizmetleri Üzerine Bir İnceleme
2018	Hülya Memiş	Manevi Danışmanlık Uygulamalarının Ergenlerin Ergenlik Sorunlarıyla Başa Çıkma Düzeylerine Etkisi
2018	Elif Kara	Engelli Çocuğa Sahip Annelere Yönelik Manevi Destek ile Güçlendirme Uygulaması
2018	Muhammed Esat Altıntaş	Hastanelerde Gerçekleştirilen Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri Üzerine Nitel Bir Araştırma (Kayseri Örneği)
2018	Mustafa Koç	Manevi Danışmanlıkta Bir Değer- Terapi Çalışması: İskoçya Örneği
2018	Osman Öztürk	Hastanelerde Manevi Destek Uygulamaları ve Yasal Dayanakları
2018	Yusuf Genç ve Arif Durğun	Manevi Bakımın Gerekliliği ve Bakım Hizmeti Veren Meslek Elemanlarının Manevi Bakıma Dair Düşünceleri
2018	Arzu Pehlivan	Manevi Bakım ve Danışmanlığın İmam-Hatip Ortaokul Öğrencilerinin Ruh Sağkuğı ve Manevi İyi Oluşlarına Etkisi
2018	Ayşe Gül Güler Ünal	Almanya Federal Cumhuriyeti’nde Polis Teşkilatında Manevi Bakım Uygulaması ve Türkiye’de Uygulanabilirliği
2018	Mehmet Pehlivan	Sağlık Çalışanlarına Göre Hastanelerdeki Manevi Destek ve Rehberlik Projesi: Afyonkarahisar Devlet Hastanesi Örneği
2018	Ümmügülsüm Semerci	Mesnevi ve Bibliyoterapi

2018	Zeynep Usta	Türkiye’de Hastanelerde Manevi Destek Hizmetleri: Manevi Destek Görevlileri Üzerinde Bir Araştırma
2018	Ayşe Kaya Göktepe	Dini İçerikli Müzik Terapinin Üniversite Öğrencilerinde Duygu Durumu, Kaygı ve Algılanan Stres Düzeyi Üzerindeki Etkisi
2018	Muhammet Cevat Acar	Bireysel Psikolojik Danışma Sürecinde Dini Boyut: Üniversite Öğrencileri ile Yapılan Bir Araştırma
2018	Umut Kermen	Spiritual Interventions in Juvenile Delinquency
2018	Nihal İ. Esendir Hasan Kaplan	Sağlık Çalışanlarının Maneviyat ve Manevi Destek Algısı: İstanbul Örneği
2018	Remziye Ege Havva S. Uğurlu	Bir İsimlendirme Problemi: Dinî Danışmanlık
2018	Hüseyin Maraz	Cezaevi İçi ve Dışında Mahkûm Refleksinin Kontrol Hedefi Olarak Manevi Danışmanlık Hizmetleri
2018	Metin Erdem Bedrettin Kesgin	Türkiye’de Manevi Destek Hizmetlerinin Kurumsallaştırılması
2018	İbrahim Aşlamacı Adem Yılmaz	Cezaevlerinde Yürütülen Din Hizmetleri ve Manevi Rehberliğin Niteliği: Cezaevi Vaizlerinin Görüşlerine Dayalı Nitel Bir Araştırma
2018	Şükrü Bilgiç	Denetimli Serbestlik Uygulamalarında Manevi Danışmanlık ve Rehberlik
2018	Harun Işık	Türkiye’deki Ceza İnfaz Kurumlarında Manevi Danışmanlığın İmkânı Üzerine Bir Değerlendirme
2018	Kasım Karaman	Sağlık Kurumları ve Cezaevlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerinde Vaka Örnekleri
2018	Ömer Faruk Akyüz	Mahkumların Rehabilitasyonu ve Topluma Kazandırılmasında Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri (Hollanda, Exodus Örneği)
2018	Rukiye Bölüktaş	Palyatif Bakım Hastalarında Manevi Bakım
2018	Aynil Sunay	Suçla Karışan Kimselere Yönelik Manevî Danışmanlık ve Rehberlik: Suriyeli Göçmenler Üzerine Nitel Bir Araştırma
2018	Mustafa Ulu Abdulnafi Tekeş	Hükümlülerin Duygu Durumlarına Manevi Danışmanlık ve Rehberliğin Etkisi Üzerine Bir Araştırma
2019	Gülsevrim Tınmaz	Fransa'da Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Çalışmaları

2019	Fatma Zehra Şimşek	Manevi Danışmanlık İlkeleri Bağlamında Mevlana ve Yunus Emre Düşüncesinin Değerlendirilmesi
2019	Yılmaz Ceylan	Manevi Danışmanlıkta Değer Algısı
2019	Mehmet Yıldırım	İhsan Modeli ile Manevi Danışmanlık uygulamalarının Psikolojik Rahatsızlıklar Üzerindeki İyileştirici Etkisi Üzerine Deneyssel Bir Çalışma
2019	Cevdet Tekin Mehmet Şanver	Hükümlü ve Tutukluların Rehabilitasyon ve Resosyalizasyonunda Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerinin Yeri ve Rolü
2019	Rukiye Sarı	Hastane Hizmetleri Kapsamında Kadın Doğum Bölümünde Manevi Danışmanlık
2019	Murat Altuntaş Elif Öztürk Selin Arıkan	Madde Bağımlılığı Tedavisinde Manevi Desteğin Ekip Çalışması ile Yürütülmesi
2019	Halime Hilal Taşkın	Lise Öğrencilerindeki Akademik Başarı ve Sınav Kaygısı ile Manevi Danışmanlık ve Rehberlik İlişkisi
2019	Aysun Özkan	Türkiye'de Sağlık Hizmetlerinde Manevi Danışmanlık: Bir Karma Yöntem Araştırması
2019	Beren Karci Aksan	Sağlık Hizmetlerinde Manevi Danışmanlık: Ankara İlinde Bulunan Bir Kamu Hastanesi Örneği
2019	Havva Şenbaş	Psiko-Sosyo-Teolojik Yaklaşımlar Çerçevesinde Manevi Danışmanlık ve Rehberliğin Teorik Temelleri ve Pratik Yansımaları
2019	Abdulnafı Tekeş	Manevi Bakım Hizmetlerinin Kaygı, Depresyon ve Umutsuzluk Üzerine Etkisi: Kayseri Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Örneği
2019	Büşra Dalgali	Merhamet Odaklı Terapi Yaklaşımı ve Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme
2019	Büşra Gügen	Gebelik Sürecindeki Kadınlarda Manevi İyi Oluş ile Hayat Memnuniyeti İlişkisi
2019	Derya Kılıç	Gebelik Sürecinde Dini Manevi Yaşam Üzerine Nitel Bir Araştırma
2019	Emine Akbulut Şahin	Hasta Yakını Olmanın Getirdiği Güçlükler ve Dini Başa Çıkma: Palyatif Bakım Servisi Onkoloji Hasta Yakınları
2019	Kevser Çağlan	Psikolojik Hastalıkların Yanlış Yorumlanması ve İnanç Eksikliği Olarak Damgalanması Sürecinde Manevi Destek İhtiyacı

2019	Yasemin Cengiz Çamlı	Ebû Zeyd el-Belhî'nin Ruh Sağlığı ve Depresyon Tedavisiyle İlgili Görüşlerinin Bilişsel Terapiye Göre Değerlendirilmesi
2019	Zeynep Vural İncir	Manevi Danışmanlıkta Naratif Terapi ve Anlam Arayışı
2019	Zeynep Merey	Yenidoğan Yoğun Bakım Ünitesinde Bebeği Yatan Annelerin Yaşadıkları Problemler ile Başa çıkmasında Dinin Rolü
2019	Suzan Yıldırım	Yaşanmış Olaylar Bağlamında Dini Danışmanlığa Konu Olan Aile İçi Sorunlar: Bursa ve İzmir Örneği
2019	Serra Dinç Halil Ekşi	A Psychological Counseling Study on Fear of Failure and Academic Procrastination with a Spiritually Oriented Cognitive Behavioral Group
2019	Özge Erduran Tekin	The Impact of Spirituality and Spiritually-Oriented Therapeutic Interventions on Schizophrenia Patients
2019	Halime Hilal Taşkın	Lise Öğrencilerindeki Akademik Başarı ve Sınav Kaygısı ile Manevi Danışmanlık ve Rehberlik İlişkisi
2019	Necmi Karşı	Manevi Bakımı Destekleyici Bir Uygulama: Müzik Terapi
2019	Abdurrahman Parlak	Cezaevlerinde Dini Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerinin Verimliliği (Yozgat Cezaevi örneği)
2019	Mustafa Koç	Yüksek Din Öğretiminde Yeni Bir Paradigma Olarak Bölümleşme: Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Önerisi
2020	Nurullah Aydeniz	Dini Danışman ve Manevi Rehber Olarak İmamların Mahalle Yaşamına Sağlayabileceği Katkı Üzerine
2020	Zülkif Dağlı	Bağımlılıkla Mücadelede Din Görevlilerinin Rolü Üzerine Bir Değerlendirme: Düzce Örneği
2020	Muharrem Aka	Dine ve Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışmanlık-I: Manevi Danışmanlık Perspektifinden Kuramsal Analizler
2020	İbrahim Furkan Güven	Türkiye’de Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Alanında Yapılan Tezler (2018-2019) Üzerine Değerlendirmeler
2020	Mustafa Naci Kula	Manevi Danışmanlık Açısından Fatiha Suresi Üzerine Psikolojik Analizler

2020	Emel Güvenç	Manevi Danışmanlığın Felsefi Temelleri Bağlamında Stoa Ahlak Öğretisi
2020	Mustafa Koç	Birleşik Krallık'ta Manevi Danışmanlık Eğitimi (2020) ve Uygulaması (2011) Üzerine Değerlendirmeler
2020	Abdullah Dağcı	Suç İşlemi Bireylere Yönelik Manevi ve Dini Hizmetlerle İlişkili Araştırmalar Üzerine Bir İnceleme
2020	Abdullah Dağcı	Huzurevi Yaşlılarında Sevgi: Manevi Başa Çıkma Bağlamında Bir Araştırma
2020	Yasemin Odabaş	Engelli Çocuk Annelerine Verilen Manevi Bakım Desteğinin Manevi İyilik ve Umud Düzeylerini Artırmaya Etkisinin Değerlendirilmesi
2020	Sema Karagöz	Manevi İçerikli Grup Rehberliğinin Özel Gereksinimli Çocuk Sahibi Annelerin Dini Başa Çıkma Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi
2020	İsa Ceylan	Madde Bağımlısı Bireylerin Değişim Sürecindeki Farkındalık Düzeylerine Varoluşçu/Manevi Yaklaşım
2020	Habil Şentürk-Gülay Korkmaz Çetin	Hastanelerde Manevi Danışmanlık Hizmetleri İhtiyacı Üzerine Pilot Bir Araştırma: SdÜ Hastanesi Örneği
2020	Ayşe Özoğul	Manevi Danışmanlık ve Rehberlikte Logoterapinin Uygulanabilirliği
2020	Halil İbrahim İşbilici	Çevrimiçi Manevi Danışmanlık Uygulamaları: Avantaj ve Dezavantajlar
2020	Fatma Yüksel Çamur	Dini Danışmanlıkta Danışan- Danışman İlişkisi: Hadisler Çerçevesinde Teolojik Bir Bakış.
2020	Hasan Maçın M. Çevik Ayşenur Akay	Üniversite Öğrencilerinde Manevi Danışmanlık ve Dini Destek İhtiyacı: Adıyaman Üniversitesi Örneği
2020	Cengiz Mürsel	Aile ve Dini Rehberlik Bürosu Görevlilerinin Karşılaştıkları Problemlere Dini Danışmanlık ve Rehberliğin Katkısı (Bingöl Örneği)
2020	Ahmet Canan Karakaş Ömer Habergitiren	Psikolojik Yardım Almanın Dini / Manevi Açından Damgalanması ve Bu Süreci Yaşayanların Manevi Danışmanlık Hizmetlerinden Beklentileri
2020	Yusuf Koç	Danışan Merkezli Manevi Danışmanlık Örneği Olarak İslam Peygamberi Hz. Muhammed'in Uygulamaları

2020	Mustafa Koç	Türkiye’deki Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Çalışmaları Bağlamında “II. Uluslararası Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi” (2018) Üzerine Bibliyometrik Analizler
------	-------------	--

Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi
Turkish Journal for the Spiritual Counselling and Care

Sayı: 4 • Aralık 2021 • 75-96
Issue: 4 • December 2021 • 75-96

Covid-19 Pandemi Döneminde Öğretmenlerin Manevi Kaynakları ve Mental İyi Oluşları

Spiritual Resources and Mental Well-Being of Teachers
During the Covid-19 Pandemic

Erhan Tunç

Doç. Dr.
Gaziantep Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı
E-posta: erhantunc25@gmail.com
Orcid: 0000-0002-6328-8545
Gaziantep / Türkiye

Associate Professor
Gaziantep University
Faculty of Education
Department of Guidance and Psychological Counseling
E-mail: erhantunc25@gmail.com
Orcid: 0000-0002-6328-8545
Gaziantep / Turkey

Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi
Turkish Journal for the Spiritual Counselling and Care

Makale Türü • Article Type	Araştırma • Research
Geliş Tarihi • Received	05 Ağustos 2021 • 05 August 2021
Kabul Tarihi • Accepted	03 Kasım 2021 • 03 November 2021

Ö z e t

Bu çalışmada, Covid-19 pandemi sürecinin yarattığı sağlık, ekonomi ve gelecek gibi çeşitli kaygılara rağmen eğitim-öğretim hizmetlerini yürüten öğretmenlerin bu süreçte karşılaştıkları olumsuzluklarla etmede kullandıkları manevi kaynaklar ile mental iyi oluş arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmada, öğretmenlerin kullandıkları manevi kaynaklar ve mental iyi oluşlarına ilişkin puanlar; cinsiyet, dini katılım etkinliklerini ne sıklıkta yerine getirdikleri ve salgın döneminde algıladıkları stres düzeyine ilişkin değişkenlere göre farklılaşma gösterip göstermediği incelenmiştir. Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarına on-line olarak, tesadüfî örnekleme yöntemiyle ulaşılan öğretmenler arasından 411 kişiye ait veriler dâhil edilmiştir. Bu öğretmenlerin branşlarına göre dağılımına bakıldığında rehberlik ve psikolojik danışmanlık (%22), sosyal bilimler (%19), fen ve matematik alanı (%12), ilahiyat-din eğitimi (%18), sınıf eğitimi (%15) ve okul öncesi eğitim (%14) alanlardan oldukları görülmüştür. Araştırmada on-line olarak düzenlenen Kişisel Bilgi Formuyla katılımcıların cinsiyet, dini görevleri ne sıklıkta yerine getirdikleri, algıladıkları stres düzeyine ilişkin bilgiler alınmıştır. Katılımcıların Covid-19 salgın döneminde kullandıkları manevi kaynakların belirlenmesi amacıyla Manevi Kaynaklar Ölçeği, mental olarak iyi oluş düzeylerini belirlemek amacıyla da Mental İyi Oluş Ölçeği kullanılmıştır. Öğretmenlerin uzaktan erişim yoluyla doldurulan formlara verdikleri cevaplar, üzerinde analizler yapılmak üzere SPSS 26 programına aktarılmıştır. Veri setinin normalliğine ilişkin olarak yapılan analizler sonucunda verilerin normal dağılım özelliği gösterdiği belirlenmiş buna uygun analizler gerçekleştirilmiştir. Yapılan analizler sonucunda, öğretmenlerin manevi kaynaklara ilişkin puanlarının öğretmenlerin cinsiyetine ve dini görevleri ne sıklıkta yerine getirdiklerine göre anlamlı farklılaşma göstermesine rağmen algıladıkları stres düzeyine göre farklılaşmadığı görülmüştür. Mental iyi oluş puanları açısından bakıldığında elde edilen puanların öğretmenlerin cinsiyetine, algıladıkları stres düzeyine ve dini görevlerini ne sıklıkta yerine getirdiklerine göre anlamlı derecede farklılaştığı görülmüştür. Öğretmenlerin mental iyi oluş düzeyleriyle ile doğa, insanlık ve aşkınlık alt ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında pozitif yönde, istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Doğrusal çoklu regresyon analizi sonucunda da maneviyatın insanlık alt boyutu puanlarının, algılanan stres düzeyiyle birlikte öğretmenlerin mental iyi oluş düzeylerine ilişkin toplam varyansın yaklaşık olarak %16'sını anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, ilgili alan yazın ışığında tartışılmıştır.

A n a h t a r K e l i m e l e r

Manevi danışmanlık ve rehberlik • Manevi kaynaklar
Mental iyi oluş • Covid-19 pandemi dönemi • Öğretmen

A b s t r a c t

In this study, despite the various concerns such as health, economy, future created by the Covid-19 pandemic, the relationship between the spiritual resources and mental well-being used by teachers who carry out educational services in coping with the negativities they encounter in this process was examined. In the study, it was examined whether the scores related to the spiritual resources and mental well-being used by the teachers differ according to the variables related to gender, how often they perform religious participation activities, and the level of stress they perceived during the epidemic. Data collection tools used in the research were included in the analysis of 411 teachers who were reached online by random sampling method. Personal Information Form, Spiritual Resources Scale and Mental Well-Being Scale were used in the study. The answers given by the teachers to the forms filled out via remote access were transferred to the SPSS 26 program for analyses. As a result of the analyses made regarding the normality of the data set, it was determined that it showed normal distribution, and appropriate analyses were made. As a result of the analyses, it was seen that although the scores of the teachers regarding spiritual resources differed significantly according to the gender of the teachers and how often they fulfilled their religious duties, it did not show any difference according to the level of stress they perceived. In terms of mental well-being scores, it was seen that the scores obtained differed significantly according to the gender of the teachers, the level of stress they perceived, and how often they fulfilled their religious duties. It was observed that there were positive and statistically significant relationships between the mental well-being levels of the teachers and the scores they received from the nature, humanity and transcendence subscales. As a result of linear multiple regression analysis, it was seen that humanity spirituality scores, together with the perceived stress level, significantly predicted approximately 16% of the total variance regarding teachers' mental well-being levels. The findings were discussed in the light of the relevant literature.

K e y w o r d s

Spiritual counseling and care • Spiritual resources
Mental well-being • Covid-19 pandemic • Teacher

Giriş

Covid-19 pandemi döneminde, dünyada ve ülkemizde en çok etkilenen alanlardan birinin eğitim alanı olduğu söylenebilir. Bu süreçte öğretmenler de hem mesleki hem de kişisel yaşam alanlarıyla ilgili birçok alanda stres yaratıcı deneyimlerle karşılaşmıştır. Bu çalışmada, öğretmenlerin, Covid-19 salgın döneminde karşı karşıya kaldıkları stresle baş etmek için hangi manevi kaynaklara başvurdıkları incelenmiştir.

Maneviyat kavramına ilişkin yapılan birçok tanımdan biri olan Frame (2002)'nin tanımına göre maneviyat; *din, ruh ve ben ötesini (transpersonal) içermekle birlikte derin bir bütünlük duygusu, bağlanma ve sonsuz olana kendini açmaktır*. Maneviyatı, insan deneyiminin bir boyutu olan *aşkın inançlar ve uygulamalar* olarak tanımlayan Pargament (2007) ise maneviyatın, dinin kalbi ve ruhu olduğunu ifade etmektedir. Manevi kavramı, Latin kökenli bir kavram (spiritus) olup *nefes* anlamına gelir (Delgada, 2005). Ayrıca maneviyat bireye, yaşamında karşılaştığı birtakım zorluklarla başa çıkma enerjisi verir (Grof, 2000).

Maneviyatın Türkçe'de de çeşitli tanımları yapılmıştır. Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde (2017) maneviyat, *görülmeyen, duygularla sezilebilen, maddi karşısı, ruhani ve tinsel kavramlarıyla açıklanmıştır. Maneviyat iki anlama gelmektedir. Bunlar maddi olmayan şey ve yürek gücü, moral* olarak tanımlanmıştır. Maneviyat alanındaki literatürde netleştirilmesi gereken hususlardan birisi de birbirinin yerine kullanılan din ve maneviyat terimlerinin açıklanmasıdır. *Din, bir organize, kurumsallaşmış inanç sistemi, uygulamalar dizisi ve inanç topluluğu iken maneviyat, kapsayıcı bir yapı, insan boyutuna atıfta bulunur* (Walsh, 2009). Maneviyatın din ile aynı şey olmadığını ifade eden Kelly (1995) dini, *bir kültür veya alt kültürde ortak olan inancın örgütlenmiş toplumların nihai ortak bağlantılarının kodlanması kurumsallaşması ve ritüelleşmesi* olarak tanımlamaktadır. Din kavramı, daha çok organize bir dine ve teolojik bir doktrine bağlılığı anlatırken; maneviyat ise aşkın olan bir bağlantıyı ifade ettiği ve bazı bireylerde bu olguların birbirinden bağımsız olabileceği savunulmaktadır (Ekşi ve ark., 2020). Din kolektif ve resmi bir şekilde dinsel bir kuruma bağlı olmasına (George ve ark., 2000) rağmen maneviyat, dini de kendi kapsamına alarak genişlemiştir (McMahon & Buggs, 2012).

Alan yazın incelendiğinde maneviyata sahip insanların hayatında daha az kaygı, depresyon ve bunaltı yaşadıklarını ifade eden (Salmani, Biderafsh & Arani, 2019) çalışmaların yanında, psikolojik, sosyal ve fiziksel alanlarda olumlu etkisine (Puchalski ve ark., 2014) vurgu yapan araştırmalara rastlanmaktadır. Elksin, Hedstrom, Hughes, Leaf ve Saunders (1988)'e göre maneviyatın "*kıssal inanç, doğa, insanlık, aşkın/yüce alan*

olmak üzere dört kaynağı bulunmaktadır. Bunlar, insanların karşı karşıya kaldıkları zor durumlarla baş etmede kullandıkları repertuarın bir parçasıdır. Baş etme kavramı alan yazında, *gelişmeyi kolaylaştırmak için stresten yararlanarak kayıpları en aza indirme* (Baltaş & Baltaş, 1998), *stres ve karşılaşılan sorunlarla mücadele etme* (Işıkhah, 2005) veya *stresli olay ve durumların üstesinden gelmeye adanmış bilişsel ve davranışsal çaba* (Folkman & Moskowitz, 2004; Muller & Spitz, 2002; Lazarus, 1990) olarak tanımlanmıştır.

Günümüzde insanın hissettiği ruhsal boşluğun, çaresizlik duygusunun ve acıların kendini gösterdiği çeşitli patolojik davranışlarla karşılaşılmaktadır. Depresyon artık günümüzde bir salgına dönüşmüştür. Çoğu zaman psikolojik rahatsızlıkların tedavisinde başvuru ilaçlar da insanların yaşadığı manevi boşlukları kapatmakta yetersiz kalmaktadır (Aanstoos, 2003). İnsanlar hızlı ve modern yaşamın beraberinde getirdiği stres, mutsuzluk, boşluk hissi nedeniyle bu boşluğun nedeni olan hatta bu boşluğu tamamlamaya dönük manevi kaynaklara yönelebilmektedirler. İnsan hayatında rutini değiştiren ve uyum gerektiren kriz ve travmatik deneyimler, insanların yenilmezliğe ilişkin yanılsamaları ve güvencesiz olduklarına ilişkin farkındalıklarını ortaya çıkarır. Kendisi ve sevdiklerine yönelik bir tehdit olarak algılanan bu belirsiz durumla karşılaşma bireyi, bir anlam, teselli ve güç arayışına dair manevi kaynaklara yönlendirir. Zohar & Marshall (2014), problemlerin çözümünde anlam bulma ve bu anlamın kullanılmasını sağlayan manevi zekâ olarak adlandırılan yeteneği, maneviyat kapsamında yer alan en derin kaynakların evrenin kalbinden çekip çıkarılmasını sağlayan özellik olarak ifade etmektedir.

Çok boyutlu bir kriz türü olarak yaşanan Covid-19 salgını bireylerin ruhsal ve bedensel sağlık sorunlarına ek olarak mesleki, ekonomik ve sosyal yaşamlarını da etkilemiştir. Eğitim hizmetlerinin de etkilendiği bu kriz sürecinden öğretmenler de etkilenmiştir. Mesleki bir hizmetin yürütülmesi dışında, sosyal bir ortamda ve kişiler arası ilişkiler düzeyinde de birçok temas ihtiyacının karşılandığı öğretmenlik mesleğinin Covid-19 salgın döneminde uzaktan eğitim yoluyla yürütülmesi salgının yarattığı yan etkilerdendir. Farklı öğrencilerin ihtiyaçlarına göre öğretimi düzenlemek sınıf ortamında bile oldukça zorken, bunu uzaktan eğitim yoluyla sağlamaya çalışmak -bir de yeterli hazırlık yapılamamışken- öğretmenlerin işini çok daha zor hale getirmekte ve öğretmenler üzerinde baskı oluşturmaktadır.

Öğretmenlerin bu süreçten olumsuz yönde etkilendiğini ifade eden araştırma bulgularına rastlanmaktadır. Bazı araştırmalarda; uzaktan

eğitim olarak yürütülen faaliyetlerin verimliliğine ilişkin kaygılar (Canpolat & Yıldırım, 2021), öğretmenlerin iyi olma haline ilişkin sonuçlar (OECD, 2020), uzaktan eğitimde teknoloji kullanımına ilişkin güçlükler (Hamilton ve ark., 2020; Turner ve ark., 2020) ele alınmıştır. Eğitim sürecinin uzaktan eğitim yoluyla yürütülmesinin yanında salgın sürecinin yarattığı ekonomik, sosyal, sağlık gibi alanlarda yaşanan güçlükler, ayrıca çeşitli kayıplar ve ölümler yaşanması bu sürece uyum sağlamayı güçleştirmiştir. Bütün bu olumsuzluklarla birlikte salgın döneminin ruh sağlığını tehdit edici bir nitelik kazanması, bu süreci bütün zorlanan diğer insanlar gibi öğretmenlerin de baş etme repertuvarlarını kullanmaya yöneltmiştir. Baş etme repertuvarında yer alan maneviyat kanalı da bu süreçte devreye girmektedir.

Bu çalışmada, salgın sürecinin yarattığı çeşitli kaygılara (sağlık, ekonomi, gelecek, vb) rağmen eğitim-öğretim hizmetlerini yürüten öğretmenlerin bu süreçte karşılaştıkları olumsuzluklarla baş etmede tercih ettikleri manevi kaynaklar ve mental iyi oluş düzeyleri incelenmiştir. Bu çalışmada öğretmenlerin salgın döneminde baş etmede kullandıkları manevi kaynaklarına ilişkin puanların mental iyi oluş puanlarıyla ilişkisi ve kullandıkları manevi kaynaklara ilişkin puanlar ile mental iyi oluş puanlarının cinsiyet, dini katılım etkinliklerini ne sıklıkta yerine getirdikleri ve salgın döneminde algıladıkları stres düzeyine ilişkin değişkenler açısından farklılaşma gösterip göstermediği incelenmiştir.

a. Yöntem

Bu çalışmada ilişkisel tarama yöntemi kullanılarak öğretmenlerin baş etmede kullandıkları manevi kaynaklar incelenmiştir.

a.a. Evren ve Örneklem

Gaziantep ilinde görev yapan öğretmenler arasından tesadüfi örnekleme yoluyla seçilen 428 kişi on-line olarak araştırma formlarına cevap vermiştir. Bazı ölçekler sağlıklı bir şekilde doldurulmadığı ve 6 kişi uç değerde yer aldığı için bu cevaplar çıkarıldıktan sonra kalan 411 öğretmenin verdiği cevaplar veri setinde işleme alınmıştır. Bu öğretmenlerin branşlarına göre dağılımına bakıldığında rehberlik ve psikolojik danışmanlık (%22), sosyal bilimler (%19), fen ve matematik alanı (%12), ilahiyat-din eğitimi (%18), sınıf eğitimi (%15) ve okul öncesi eğitim (%14) alanlardan oldukları görülmüştür.

a.b. Veri Toplama Araçları

(i)-*Manevi Kaynaklar Ölçeği*: Araştırmada kişisel bilgi formunun yanında Westbrook ve ark. (2018) tarafından geliştirilerek Ekşi, Çelimli,

Sevim ve Ekşi (2019) tarafından Türkçe'ye uyarlaması yapılan Manevi Kaynaklar Ölçeği kullanılmıştır. Bireylerin manevi kaynaklarına ilişkin ifadeler içeren ölçek, Westbrook ve ark. (2018) tarafından geliştirilmiştir. Türkçe'ye uyarlaması Ekşi, Çelimli, Sevim ve Ekşi (2019) tarafından yapılmış ölçek, 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Her bir boyutta 6 ifade olan bu ölçeğin alt boyutları dini/kişisel inanç, doğa, insanlık ve aşkın alan şeklinde tanımlanmıştır. Ölçeğin her bir alt boyutunda 6'şar madde olup her bir alt boyuttan alınabilecek en düşük puan 6, en yüksek puan da 30 puandır. Ölçeğin Türkçe formuna uyarlanmasından elde edilen cronbach alfa değeri .79'dur (Ekşi ve ark., 2019). Bu araştırmanın verilerinden elde edilen cronbach alfa değerleri ise; dini/kişisel inanç alt boyutu için .89, doğa alt boyutu için .77, insanlık alt boyutu için .70 ve aşkın alan alt boyutu için .71'dir. Ölçeğin toplamından elde edilen güvenirlik katsayısı ise .80'dir. Bu araştırmanın verilerinden elde edilen cronbach alfa güvenirlik katsayısı .93'tür.

(ii)-*Warwick-Edinburgh Mental İyi Oluş Ölçeği*: Araştırmada öğretmenlerin mental iyi oluş düzeylerini belirlemek amacıyla Tennant ve ark. (2007) tarafından geliştirilen ve Keldal (2015) tarafından Türkçe'ye uyarlananan Mental İyi Oluş Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek 5'li likert tipi bir ölçek olup 14 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek puanlar 14-70 puan arasında değişebilmektedir. Ölçek maddelerinin puanlanması; hiç katılmıyorum (1), katılmıyorum (2), biraz katılıyorum (3), katılıyorum (4), tamamen katılıyorum (5) şeklindedir. Ölçekte ters puanlanan madde yoktur. Bu araştırmanın verilerinden elde edilen cronbach alfa güvenirlik katsayısı .91'dir.

a.c. Verilerin Çözümlemesi ve Analizi

Araştırmada kullanılmak üzere hazırlanan kişisel bilgi formu ve Manevi Kaynaklar Ölçeği araştırmacı tarafından on-line ortama aktarılmıştır. Öğretmenler tarafından on-line olarak doldurulan formlara verilen cevaplar, üzerinde analizler yapılmak üzere SPSS 26 programına işlenmiştir.

Analizler öncesinde katılımcıların alt boyutlardan aldıkları puanlar belirlenmiştir. Manevi Kaynaklar Ölçeğinin alt boyutlarından elde edilen puanların dağılımına ilişkin sonuçlar Tablo-1'de verilmiştir.

Tablo-1:

Manevi kaynaklar ölçeğinin alt boyutları dağılımına ilişkin normallik sonuçları

	Dini	Doğa	İnsanlık	Aşkınlık	Mental iyi oluş
Skewness	1.417	.412	.538	1.059	.480

Kurtosis	1.482	-.328	-.428	-.399	-.100
----------	-------	-------	-------	-------	-------

Tablo-1 incelendiğinde puanlara ait dağılımın normal dağıldığı görülmektedir. Puanlar normal dağıldığından (-1,5-1,5 arasında) elde edilen veriler parametrik testler ile analiz edilmiştir.

b. Bulgular

Öğretmenlerin branşlarına göre araştırmada kullanılan veri toplama araçlarından aldıkları puanlara ait ortalama ve standart sapma değerleri Tablo-2’de verilmiştir.

Tablo-2:

Öğretmenlerin stresle baş etmede kullandıkları manevi kaynaklar ve mental iyi oluş düzeylerine ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri

Branş	Dini			Doğa		İnsancıl		Aşkılık		Mental iyi oluş	
	n	X̄	s.s.	X̄	s.s.	X̄	s.s.	X̄	s.s.	X̄	s.s.
PDR	90	22.14	6.19	20.51	5.85	23.76	4.15	22.88	6.83	54.81	9.06
Sosyal Bilimler	76	29.03	1.36	22.32	5.93	23.95	4.89	28.37	3.22	55.54	8.76
Fen ve Matematik	51	24.80	6.27	23.57	5.70	22.49	5.47	24.14	6.64	58.63	7.33
İlahiyat	73	23.49	6.34	21.05	6.42	24.93	4.52	22.07	6.44	52.97	9.43
Sınıf Eğitimi	62	25.87	4.66	21.85	4.50	25.11	4.24	24.71	6.21	57.16	7.39
Okul Öncesi	59	22.31	6.83	21.66	6.09	23.32	5.51	21.39	6.05	54.49	8.54
Toplam	411	24.571	6.04	21.68	5.84	23.98	4.79	23.96	6.41	55.40	8.68

Tablo-2 incelendiğinde öğretmenlerin branşlarına göre farklı manevi kaynaklara sahip oldukları görülmektedir. Sosyal bilimler, fen ve matematik alanı ve sınıf eğitimi alanındaki öğretmenlerin dini yönelimli manevi kaynak puanlarının; PDR, ilahiyat ve okul öncesi alanındaki öğretmenlerin insancıl yönelimli manevi kaynak puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Tablo-2, öğretmenlerin mental iyi oluş düzeyleri açısından incelendiğinde fen ve matematik öğretmenlerinin en yüksek; ilahiyat alanındaki öğretmenlerin de en düşük ortalamaya sahip oldukları görülmektedir.

Araştırmada, kullanılan Manevi Kaynaklar Ölçeğinin *dini*, *doğa*, *insanlık* ve *aşkılık* alt boyutlarından elde edilen puanlar ve bu puanların öğretmenlerin cinsiyet, dini katılım etkinliklerini ne sıklıkta yerine getirdikleri ve salgın döneminde yaşadıkları algılanan stres düzeyine göre farklılaşmasına ilişkin bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo-3:

Manevi kaynaklar ölçeği ile mental iyi oluş ölçeğinden alınan puanların cinsiyete göre farklılık t testi sonuçları

	Cinsiyet	X	s.s.	t	p
Dini	Kadın	25.123	5.635	-.268	.012*
	Erkek	23.548	6.632		
Doğa	Kadın	21.576	5.890	4.956	.598
	Erkek	21.895	5.786		
İnsanlık	Kadın	23.685	4.940	2.328	.084
	Erkek	24.541	4.484		
Aşkınlık	Kadın	24.441	6.099	1.097	.041*
	Erkek	23.090	6.897		
Mental iyi oluş	Kadın	54.397	8.804	2.075	.001*
	Erkek	57.263	8.169		

*p<.05

Tablo-3 incelendiğinde, öğretmenlerin Manevi Kaynaklar Ölçeği'nin alt boyutları olan dini ve aşkınlık yönelimli manevi kaynaklar ve Mental İyi Oluş Ölçeğinden aldıkları toplam puanların cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. Öğretmenlerin dini ve aşkınlık alt boyutlarından aldıkları puanların kadınlar yönünde, mental iyi oluş puanlarının da erkekler yönünde yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo-4:

Öğretmenlerin manevi kaynaklar ölçeği ile mental iyi oluş ölçeğinden aldıkları puanların dini katılım düzeylerine göre farklılık ANOVA testi sonuçları

Alt boyutlar	Karelerin toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p	Anlamlı fark (Scheffie)
Dini	Gruplararası	7756.641	3	2585.547	145.912	.000
	Gruplar içi	7211.992	407			
	Toplam	14968.633	410			
Doğa	Gruplararası	506.274	3	168.758	5.080	.002
	Gruplar içi	13519.862	407			
	Toplam	14026.136	410			
İnsanlık	Gruplararası	275.734	3	91.911	4.084	.007
	Gruplar içi	9160.178	407			
	Toplam	9435.912	410			
Aşkınlık	Gruplararası	2597.865	3	865.955	24.694	.000
	Gruplar içi	14272.724	407			
	Toplam	16870.589	410			
Mental iyi oluş	Gruplararası	821.429	3	273.810	3.701	.012
	Gruplar içi	30113.330	407			
	Toplam	30934.759	410			

*p<.05

Tablo-4 incelendiğinde, öğretmenlerin Manevi Kaynaklar Ölçeği'nin dini, doğa, insanlık ve aşkınlık alt boyutlarından ve Mental İyi Oluş Ölçeğinden aldıkları puanların öğretmenlerin dini katılım düzeylerine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. Bu farkın hangi kaynağına ilişkin yapılan post-hoc testlerinden Scheffie testi sonucunda; dini manevi kaynak puanlarının dini katılım görevlerini yapma sıklığına göre sırasıyla her zaman, sık sık, nadiren ve hiçbir zaman şeklinde cevap verenler şeklinde sıralandığı görülmüştür. Doğa manevi kaynak puanlarının dini katılım görevlerini yapma sıklığına göre sırasıyla hiçbir zaman,

nadiren, sık sık ve her zaman şeklinde cevap verenler şeklinde sıralandığı görülmüştür. İnsancıl manevi kaynak puanlarının dini katılım görevlerini yapma sıklığına göre sırasıyla sık sık ve nadiren şeklinde cevap verenler şeklinde sıralandığı görülmüştür. Aşkınlık manevi kaynak puanlarının dini katılım görevlerini yapma sıklığına göre sırasıyla her zaman, nadiren ve hiçbir zaman şeklinde cevap verenler şeklinde sıralandığı görülmüştür. Mental iyi oluş puanlarının dini katılım görevlerini yapma sıklığına göre sırasıyla sık sık ve nadiren şeklinde cevap verenler şeklinde sıralandığı görülmüştür.

Tablo-5:

Öğretmenlerin manevi kaynaklar ölçeği ile mental iyi oluş ölçeğinden aldıkları puanların algıladıkları stres düzeylerine göre farklılık ANOVA testi sonuçları

Alt boyutlar		Karelerin toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p	AF (Scheffie)
Dini	Gruplararası	124.595	3	41.532	1.139	.333	
	Gruplar içi	14844.038	407	36.472			-
	Toplam	14968.633	410				
Doğa	Gruplararası	177.369	3	59.123	1.738	.159	
	Gruplar içi	13848.767	407	34.026			-
	Toplam	14026.136	410				
İnsanlık	Gruplararası	30.211	3	10.070	.436	.728	
	Gruplar içi	9405.702	407	23.110			-
	Toplam	9435.912	410				
Aşkınlık	Gruplararası	240.783	3	80.261	1.964	.119	
	Gruplar içi	16629.806	407	40.859			-
	Toplam	16870.589	410				
Mental iyi oluş	Gruplararası	3652.453	3	1217.484	18.163	.000	düşük >
	Gruplar içi	27282.307	407	67.033			orta, yük-
	Toplam	30934.759	410				sek, çok yüksek

*p<.05

Tablo-5 incelendiğinde, öğretmenlerin Manevi Kaynaklar Ölçeği'nin dini, doğa, insanlık ve aşkınlık alt boyutlarından aldıkları puanların öğretmenlerin algıladıkları stres düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir. Ancak Mental İyi Oluş Ölçeğinden aldıkları puanların algıladıkları stres düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. Bu farkın hangi stres düzeylerinde olan gruplar arasında olduğuna dair post-hoc testlerinden Scheffie testi yapılmıştır. Mental İyi Oluş Ölçeğinden alınan puanların, düşük düzeyde stres algılayanlar ile orta, yüksek ve çok yüksek düzeyde stres algılayanlar arasında, düşük düzeyde stres algılayanlar yönünde yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo-6:

Öğretmenlerin manevi kaynaklar ölçeğinin alt boyutları ve mental iyi oluş ölçeğinin toplamından aldıkları puanlar arasındaki ilişki

		Dini	Doğa	İnsanlık	Aşkın
Mental iyi oluş	r	.08	.23**	.36**	.18*
	p	.09	.00	.00	.00

*p<.005 ve **p<.01

Tablo-6 incelendiğinde öğretmenlerin Manevi Kaynaklar Ölçeği'nin alt boyutlarından ve Mental İyi Oluş Ölçeği'nin toplamından aldıkları puanlar arasında; metal iyi oluş ile doğa, insanlık ve aşkınlık alt ölçeklerinden alınan puanlar arasında pozitif yönde, istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir.

Öğretmenlerin mental iyi oluş düzeylerinin kullandıkları manevi kaynakların (dini, doğa, insancıl, aşkınlık), cinsiyet ve algılanan stres düzeyi tarafından ne düzeyde yordandığına ilişkin doğrusal regresyon analizi yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo-7:

Öğretmenlerin mental iyi oluş düzeylerinin bağımsız değişkenler tarafından ne derecede açıklandığına ilişkin regresyon analizi sonuçları

Model	B	SS	Beta	t	p
(Sabit)	39.425	2.695		14.629	.000*
Dini	.025	.086	.018	.286	.775
Doğa	-.005	.082	-.003	-.061	.951
İnsancıl	.622	.103	.346	6.037	.000*
Aşkınlık	-.009	.092	-.007	-.098	.922
Algılanan stres düzeyi (düşük)	5.659	1.111	.303	5.094	.000*
Algılanan stres düzeyi (orta)	2.296	1.005	.133	2.285	.023*
Cinsiyet (kadın)	-1.544	.903	-.087	-1.710	.088

*p<.00 Bağımlı değişken: *Mental iyi oluş* R=.400, R²=.160, F_(7 - 404)= 24,937

Tablo-7'de görüldüğü gibi öğretmenlerin mental iyi oluş düzeyi'nin; öğretmenlerin kullandıkları manevi kaynakları (dini, doğa, insancıl, aşkınlık), cinsiyet ve algılanan stres düzeyi tarafından ne düzeyde yordandığının belirlenmesi için doğrusal çoklu regresyon analizi uygulanmıştır. Analiz sonucunda, R=.400, R²=.160 olarak bulunmuştur. Bu sonuca göre, mental iyi oluş düzeyindeki toplam varyansın yaklaşık %16'sının önem sırasına göre insancıl manevi yönelim ve algılanan stres düzeyi (düşük ve orta düzeyde) tarafından açıklandığı söylenebilir. Ancak, öğretmenlerin kullandığı dini, doğa ve aşkınlık yönelimli manevi kaynaklar ile cinsiyet değişkenlerinin mental iyi oluş puanının anlamlı birer yordayıcısı olmadığı görülmektedir. Algılanan stres düzeyi düşük ve orta düzeyde olan öğretmenlerin, algılanan stres düzeyi yüksek olan öğretmenlere göre daha yüksek mental iyi oluş puanlarına sahip oldukları söylenebilir.

S o n u ç

Bu bölümde, Covid-19 salgını döneminde, öğretmenlerin yaşadıkları stres karşısında kullandıkları maneviyat kaynakları ve mental iyi oluşlarına ilişkin puanların cinsiyet, dinî görevleri ne sıklıkta yerine getirdikleri ve algıladıkları stres düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin olarak elde edilen bulgular alan yazın ışığında tartışılmış ve bazı önerilerde bulunulmuştur.

Maneviyat kaynaklarına yönelik açıklamalarda bulunurken aslında bireyin kutsallıkla ya da yüce bir güçle bir yakınlık, bir bağ kurma çabası içinde olmasının farklı yollarından söz etmiş oluruz. Örneğin bir Hristiyan bu maneviyatı insanda ya da doğada bulabilir. Çünkü bunları tanrının yansımaları olarak algılar. Bir Budist yaşam ve denge bulmak için doğayı bir maneviyat kaynağı olarak görebilir (Westbrook ve ark., 2018).

Bu araştırma sonucunda da öğretmenlerin cinsiyet, branş ve dinî görevlerini yerine getirme sıklıklarına göre manevi kaynaklara ilişkin puanların farklılaşması, öğretmenlerin de birer birey olarak bir yüce güce bağlanma yolları açısından farklılıkları olduğunu göstermektedir. Maneviyata ve manevi kaynaklara ilişkin alan yazının çok eski olmaması nedeniyle, çok zengin olmasa da konuyla ilgili çalışmalar taranmış ve bu araştırma bulgularının tartışılmasında dikkate alınmıştır.

Bu araştırma sonucunda manevi kaynakların, cinsiyet açısından kadınların, dinî ve aşkınlık manevi kaynaklarına ilişkin puanlarının erkeklere göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür. Maneviyatın incelendiği bazı araştırmalarda (Çetintaş ve ark., 2021; Mert & Topal, 2018; Dağhan, 2018; Mert & Topal, 2018; Gürsu & Ay, 2018; Çelik ve ark., 2016; Keskin, 2014; Hendricks-Ferguson, 2006), bu araştırmaya paralel olarak; maneviyat puanlarının kadınlarda daha yüksek olduğu görülmektedir. Birçok araştırma bu yönde olmasına rağmen alan yazında maneviyatın cinsiyet açısından anlamlı derecede farklılaşmadığı yönünde araştırma sonuçlarına da (Bulut & Meral, 2019; Aydın, 2019; Kavas & Kavas, 2015; Türkyılmaz, 2008) rastlanmaktadır. Dindarlıkla ilgili meta analiz çalışmasında (Yapıcı, 2016) kadın ve erkek dindarlıklar arasındaki farklılığın %2 ile %15 arasında değiştiğini ancak bu değişimin, cinsiyete göre dindarlık farklılaşmasının anlamlı olmadığını ifade etmektedir. Farklı olarak Aydın (2019), Bulut & Meral (2019) araştırmalarında maneviyatın cinsiyete göre farklılaşmadığını ifade etmiştir. Araştırmalarda cinsiyete göre manevi kaynaklara ilişkin bulguların farklılaşması, araştırmaların örneklemleriyle ilgili olabileceği gibi, örneklem dışında, tercih edilen manevi kaynakların cinsiyete göre sınıflanamaması, manevi kaynakların tercih edilmesindeki belirleyicilerin (aile, kültür, dinî inanç,

eğitim vb) çeşitlilik göstermesiyle açıklanabilir.

Bu araştırma sonucunda kadınların erkeklere oranla daha yüksek manevi puanlara sahip oldukları yönünde bulgular olması, kadınların erkeklere göre daha duygusal bir yapıya sahip olmaları ve maneviyatla ilgili ölçeklerde maddelerin/ifadelerin, düşünmekten ziyade hissetmekle ilgili olmasıyla açıklanabilir. Kadınların cinsiyet açısından erkeklerden farklı yetiştirilme biçimine bağlı olarak; daha iyi, daha ahlaklı, daha takdir edilen davranışları gösterme eğilimi, kadınların din veya bu vesileyle yüce bir güçle/aşkınlıkla bir bağ kurma ihtiyacını etkilenmiş olabilir. Yine alan yazına bakıldığında kadınların anlamlandırma, yorumlama ve yapılandırma konusunda erkeklerden daha fazla eğilimli oldukları, bu nedenle de maneviyata yönelimlerinin olduğu görülmektedir.

Bu araştırmanın bir diğer değişkeni olan mental iyi oluşa ilişkin puanların cinsiyete göre, erkekler yönünde anlamlı derecede farklılaştığı görülmüştür. Alan yazın incelendiğinde mental iyi oluş kavramı ve benzer konular olarak psikolojik iyi oluş veya öznel iyi oluşla ilgili çok sayıda araştırmaya rastlanmaktadır. Bazı araştırmalar (Cengiz, 2018; Karaca & Yerlisu-Lapa, 2016; Karabeyeser, 2013; Özen & Gülaçtı, 2012; Kuyumcu, 2012; Sarıcaoglu, 2011; Ruini, ve ark., 2003; Cooper ve ark., 1995; Ryff, 1989) kadınların erkeklere göre daha yüksek puanlarla anlamlı derecede farklılaştığını gösterirken, bazı araştırmalar da (Gürkan & Gür, 2019; Demir, ve ark., 2018; Şimşek, 2018; Tekkurşun ve ark., 2018; Oymak, 2017; Kermen ve ark., 2016; Göçet & Tekin, 2014; Seyhan, 2013; Fuller, ve ark., 2004; Wood ve ark., 1989; Haring, ve ark., 1984;) bu araştırma sonucuna paralel olarak erkeklerin daha yüksek puanlarla anlamlı derecede farklılaştığını göstermektedir. Yine alan yazın incelendiğinde mental iyi oluş puanlarının cinsiyete göre anlamlı derecede farklılaşmadığını gösteren çok sayıda araştırmaya da (Duman, Göksu, Köroğlu & Talay, 2020; Karaçam & Pulur, 2019; Gönener, Öztürk & Yılmaz, 2017; Hori, 2010; Timur, 2008; Dinçer, 2013; Alver, Ada ve Çakıcı, 2006; Diener ve Diener, 1995) rastlanmaktadır.

İlgili alan yazına bakıldığında farklı örneklem gruplarında çalışılmış olan mental iyi oluşun, cinsiyete göre farklılaşmasına ilişkin bulguların kadınlar veya erkekler yönünde sonuçlar olduğu gibi herhangi bir cinsiyet yönünde farklılaşmanın olmadığı şeklinde bulgular olduğu görülmektedir. Bu çalışmada ise mental iyi oluşun erkekler yönünde yüksek çıkmış olmasının nedeninin araştırma örneklemine sosyo-kültürel değişkenleriyle ilişkili olduğu söylenebilir. Erkeklerin kadınlara göre daha yüksek mental iyi oluş puanlarına sahip olmaları, cinsiyete ilişkin insan

doğası yönünde erkeklerin daha az duygusal/daha çok mantıksal tepkilere yatkın olması ile açıklanabilir. Alan yazın incelendiğinde stres altında kalan kadınların psikolojik sağlık açısından erkeklere göre daha fazla etkilediğini ifade eden araştırmalara (Hafner & Spence, 1988, Whitton & Kuryluk, 2012) rastlandığı, Guinta & Compass (1993) hatta kadınların daha çok kaçma kaçınma davranışları sergilediğini ifade etmektedir.

Araştırma sonucunda öğretmenlerin algıladıkları stres düzeyine göre yapılan analizler sonucunda manevi kaynaklara ilişkin puanların farklılaşmadığı ancak mental iyi oluş puanlarının algılanan stres düzeyine göre de düşük stres algılayanlar yönünde anlamlı derecede farklılaştığı görülmüştür. Abbas & Dein (2011) ve Lovanio & Wallace (2007) tarafından maneviyatın, önemli özelliklerinden biri de bireyin varoluşunu ve yaşamının amacını anlamlandırmasında; karşısına çıkan güçlüklerle karşı dayanıklı olması olarak ifade etmektedir. Yine maneviyatın sağlıklı da yakından ilişkisi olduğunu ifade eden araştırmalarda (Fabricatore ve ark., 2000; Nagel, & Sgoutas-Emch, 2007) kişilerin sağlıklı olmaya ilişkin algısı üzerinde de etkili olabileceği ifade edilmektedir. Hatun ve ark. (2016), engelli çocuğa sahip olan ailelerin, engelliliği kabul etmede ve engelli çocuklara bakım sunmada karşılaşılan zorluklarla baş etmek için ailelerin başa çıkma stilleriyle birlikte manevi başa çıkma stratejilerini de kullandıklarını ifade etmişlerdir. Öner (1999), stresten kurtulmada dinî inancın önemli bir yeri olduğunu ifade etmektedir. Uysal, Göktepe, Karagöz ve İlerisoy (2017) tarafından yapılan bir araştırmada dinî başa çıkma ile psikolojik sağlık arasında pozitif yönde; Gürgen & Gür (2019) tarafından yapılan araştırmada mental iyi oluş ile depresyon arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu ifade edilmiştir.

Manevi kaynakların zor durumlarla baş etmede yardımcı bilişsel kaynaklardan biri olarak mental iyi oluşu da olumlu yönde etkilemesi beklenmektedir. Bu çalışmada manevi kaynaklara ilişkin puanların, algılanan stres düzeyine göre anlamlı derecede farklılaşmamış olmasının, araştırma örneklemiyle ilgili olabileceği söylenebilir. Mental iyi oluş puanlarının algılanan stres düzeyiyle anlamlı derecede düşük stres puanlarına sahip olanlar yönünde farklılaşmış olması alan yazında benzer değişkenlerle (stres, kaygı, depresyon, yalnızlık, umut vb) yapılmış birçok çalışmayla (Gürgen & Gür, 2019; Açıkgöz ve ark., 2018; Baltacı & Altan, 2016; Göcen, 2019) paralellik göstermektedir. Hatta Dünya Sağlık Örgütü (2004), mental iyi oluşu ta *bireyin kendi yeteneklerinin farkında olması, yaşamında oluşan stresin üstesinden gelebilmesi, iş yaşamında üretken ve faydalı olabilmesi ve yetenekleri doğrultusunda toplumuna katkı yapması* şeklinde tanım-

larken de mental iyi oluş ile stresle baş etme arasındaki ilişkiye değinmektedir.

Araştırma sonucunda öğretmenlerin dinî görevlerini ne sıklıkta yerine getirdikleri yönünde yapılan analiz sonucunda dinî ve aşkınlık maneviyatı puanlarının dinî görevlerini “her zaman” yerine getirenler yönünde; doğa maneviyatı puanlarının dinî görevlerini “hiçbir zaman” yapmayanlar yönünde; insancıl maneviyatı ve mental iyi oluş puanlarının da dinî görevlerini “sık sık” yerine getirenler yönünde anlamlı derecede farklılaştığı görülmüştür. Maneviyatın bir boyutu olan ve “dinî insan hayatına nüfuz derecesi” şeklinde de tanımlanan (Tekin, 2004) dindarlık, beraberinde dinî gereklerini yerine getirme sorumluluğunu getirir. Bu yalnızca dinî ibadetleri gerçekleştirmeye sınırlı olmayıp, yaşamının tüm alanlarında dini merkeze almayı gerekli kılar.

Alan yazındaki dindarlık kavramıyla ilgili açıklamalarda, dinî görevleri yerine getirmeye dindarlık ilişkisi, bu araştırma sonucunda da manevi kaynaklardan biri olan dinî maneviyat kaynağına ilişkin puanların dinî görevleri yerine getiren bireylerde daha yüksek olduğu görülmüştür. Top & Chatwick (2003)’in dindarlıkla, dinî davranışları gerçekleştirmeyi açıkladıkları araştırmada içsel dindarlığı, dinî kişi için önemi, manevî tecrübeler, özel dinî ibadet ve davranışlar; dışsal dindarlığı da kiliseye devam, kilise aktivitelerine, toplantılarına iştirak olarak tanımlamışlardır. Çalışmada, içsel dindarlığı yüksek olan bireylerin benlik daha yüksek benlik saygısına sahip dindar kişiler olduklarını ifade etmişlerdir. Kişi için dinin önemi arttıkça dinî davranışların da arttığı sonucu bu araştırmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir.

Korelasyon analizleri sonucunda öğretmenlerin mental iyi oluş düzeyleriyle doğa, insanlık ve aşkınlık alt ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında pozitif yönde, istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Yapılan regresyon analizi sonuçları, öğretmenlerin mental iyi oluş düzeylerinin, insanlık maneviyatı puanları ve algılanan stres düzeyi tarafından anlamlı düzeyde yordanabildiğini; ancak dinî, aşkınlık ve doğa maneviyatı ile cinsiyet değişkenlerinin mental iyi oluş için anlamlı yordayıcılar olmadığını göstermiştir.

Psikolojik iyi oluş ile maneviyat arasındaki ilişkinin incelendiği alan yazın incelendiğinde bu araştırmadan elde edilen bulgulara paralel olarak pozitif yönde ilişkilerin olduğu araştırmalara (Eksi ve ark., 2016; Abbas & Dein, 2011; Hodge, 2005; Miller & Thoresen, 2003; Baldacchino & Draper, 2001; Adams ve ark., 2000; Cascio, 1998) rastlanmaktadır. Maneviyat ile anksiyete ilişkisinin incelendiği bir başka araştırmada (Chaves ve ark., 2015), maneviyatın anksiyeteye karşı koruyucu özelliği

olduğu bildirilmektedir. Yine Jafari ve ark. (2010), tarafından yapılan bir başka araştırmada manevi tutum ile ruhsal sağlıkları arasında ilişki olduğunu belirtilmektedir. Aghili & Kumar (2008) tarafından yapılan bir araştırmada, bu araştırma sonucundan farklı olarak dinî tutum ve öznel iyi oluş arasında ilişki olduğu bildirilmiştir. Manevi kaynaklar ölçeğinin alt boyutlarından alınan puanlarla mental iyi oluş puanları arasında anlamlı ilişki bulunması, bu değişkenlerin birbirini besleyen değişkenler olmasıyla açıklanabilir. Mental iyi oluş düzeyinin yüksek olması, baş etme repertuarında manevi kaynakların olmasıyla açıklanabilir.

Sonuç olarak, Covid-19 salgın döneminde öğretmenlerin karşılaştıkları stres durumlarıyla baş etmede kullandıkları manevi kaynaklar ile mental iyi oluşları arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre bireylerin mental iyi oluş düzeylerinin arttırılmasında manevi kaynakların etkili olduğu söylenebilir. Öğretmenlerin stresle baş etmede kullandıkları manevi kaynakların desteklenmesinin (geliştirilmesinin) mental iyi oluş düzeyleri açısından yararlı olacağı söylenebilir. Covid-19 salgın döneminde gerçekleştirilen bu çalışma, farklı meslek gruplarında ve farklı stres kaynaklarının olduğu durumlarda da manevi kaynakların ve psikolojik iyi oluşun incelenmesi açısından ele alınabilir. Manevi kaynakların farklı psikolojik ve demografik değişkenlerle ilişkisi konusunda da araştırmalar yapılabilir.

Kaynaklar

- Aanstoos, C. M. (2003). The relevance of humanistic psychology. *Journal of Humanistic Psychology*, 43, 121-132.
- Abbas S. Q. & Dein, S. (2011). The difficulties assessing spiritual distress in palliative care patients: A qualitative study. *Mental Health Religion & Culture*, 14(4), 341-52.
- Açıkgöz, A. & Dayı, A. & Binbay, T. (2018). Üniversitede okuyan kız öğrencilerde depresyon prevalansı ve ilişkili faktörler. *Çukurova Medical Journal*, 43(1), 131-140.
- Adams, T. B., Bezner, J. R., Drabbs, M. E., Zambarano, R. J., & Steinhardt, M. A. (2000). Conceptualization and measurement of the spiritual and psychological dimensions of wellness in a college population. *Journal of American College Health*, 48(4), 165-73.
- Aghili M, & Venkatesh K.G. (2008). Relationship between religious attitude and happiness among professional employees. *Journal of the Indian Academy of Applied Psychology*, 34(4), 66-69.
- Alver, B., Ada, Ş., & Çakıcı, D. (2006). Okul yöneticilerinin karar verme stratejilerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Kazım Karabekir Eğitim Dergisi*, 13, 55-70.

Aydın, M. (2019). Genç yetişkinlerde mutluluğun maneviyat ve kanaat açısından incelenmesi. *The Journal of Social Science*, 3(6) , 439-448.

Baldacchino, D. & Peter D. (2001), Spiritual coping strategies: A review of the nursing research literature. *Journal of Advanced Nursing*, 34(6), 833-841.

Baltacı H.S., & Altan, T. (2016). Lise öğrencilerinde benlik saygısının yordayıcısı olarak depresyon, bağlanma ve şiddet eğilimi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40(1), 227-39.

Baltaş, A., & Baltaş, Z. (1998). *Stres ve başa çıkma yolları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Bulut, H. K., & Meral, B. (2019). Evaluation of perceptions of spiritual and spiritual care of student nurses. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(4), 353–362.

Canpolat, U. & Yıldırım, Y. (2021). Ortaokul öğretmenlerinin Covid-19 salgın sürecinde uzaktan eğitim deneyimlerinin incelenmesi. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 74-109.

Cascio, T. (1998). Incorporating spirituality into social work practice: A review of what to do, families in society: *The Journal of Contemporary Human Services*, 79(5), 523- 531.

Cengiz, A.I. (2018). *İç-dış denetim odağı ve psikolojik iyi oluş ve depresif belirtiler arasındaki ilişki*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Cooper, H., Okamura, L. & Micneil P. (1995). Situation and personality correlates of psychological well-being: Social activity and personal control. *Journal of Research in Personality*, 29,395-417.

Çelik-İnce S. & Utaş-Akhan, L. (2016). Öğrenci hemşirelerin maneviyat ve manevi bakıma ilişkin algıları. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 13(3), 202-208.

Çetintaş, İ., Dirik, F. Z., İlhan, E., & Kostak, M. A. (2021). Hemşirelik öğrencilerinin maneviyat ve manevi bakım ile ilgili algıları / Perceptions of nursing students about spirituality and spiritual care and affecting factors. *Eurasian Journal of Health Sciences Research*, 4(1), 38–46.

Dağhan, Ş. (2018). Nursing students' perceptions of spirituality and spiritual care; An example of Turkey. *Journal of Religion and Health*, 57(1), 420–430.

Delgada, C., (2005). A discussion of the concept of spirituality. *Nursing Science Quarterly*, 18(2), 157-162.

Diener, E. & Diener, M. (1995). Cross-cultural correlates of life-satisfaction and self-esteem. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68(4), 653-663.

Dinçer, N. (2013). *Spor yöneticilerinin karar verme stilleri ile problem*

çözme becerileri üzerine bir araştırma. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Duman, N., Göksu, P., Köroğlu, C., & Talay, A. (2020). Üniversite öğrencilerinde mental iyi oluş ile psikolojik dayanıklılık ilişkisi. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 4(7), 9-17.

Eksi, H., Ç. Kaya, & Çiftçi M. (2016), Maneviyat ve psikolojik danışma. [çinde] *Manevi Yönelimli Psikoterapi ve Psikolojik Danışma* (ss. 13-28). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Eksi, H., Kaya, Ç. & Okan, N. (2020). Maneviyat ve psikolojik danışma. [çinde] *Manevi Yönelimli Psikoterapi ve Psikolojik Danışma*. Ed. H. Eksi & Ç. Kaya. (ss. 1-30). İstanbul: Nobel yayıncılık.

Elksin, D. N., Hedstrom, L. L., Hughes, J. A. L., Leaf, A. & Saunders, C. (1988). Toward a humanistic-phenomenological spirituality: Definition, description, and measurement. *Journal of Humanistic Psychology*, 28(4), 5-18.

Folkman, S., & Moskowitz, J. T. (2004). Coping: Pitfalls and promise. *Annual Review of Psychology*, 55, 745-774.

Fuller, T. D., Edwards, N., Vorakitphokatorn, S. & Sermsri, S. (2004). Gender differences in the psychological well-being of married men and women: An Asian case. *The Sociological Quarterly*, 45(2), 355-378.

Göçen, A. (2019). Öğretmenlerin yaşam anlamı, psikolojik sermaye ve cinsiyetinin psikolojik iyi oluşlarına etkisi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 8(1), 135-153.

Göçet-Tekin, E., (2014). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik iyi olma duygusal zekâ ve sosyal iyi olma düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Grof, S. (2000). *Psychology of the future: Lessons from modern consciousness research*. New York: State University of New York Press.

Gürgan, U. & Gür, S. (2019). Genç yetişkinlerde mental iyi oluş düzeyinin depresyonla ilişkisinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(6), 516-536.

Gürsu, O. & Ay, Y. (2018). Din, manevi iyi oluş ve yaşlılık. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(61), 1176-1190.

Hamilton, L. S., Pane, J. F. & Steiner, E. D. (2020). *Online doesn't have to mean impersonal*. <https://tedmem.org> (Erişim: 2 Nisan 2020).

Haring, M. J., Stock, W. A. & Okun, M. A. (1984). A research synthesis of gender and social class as correlates of subjective well-being. *Human Relations*, 37(8), 645-657.

Hatun, O., Yavuz B. F., Ince, Z., & Kalkan Y. G. (2016). The ticket to Heaven: A spiritual resource for coping with disability. *Spiritual*

Psychology and Counseling, 1, 209–235.

Hendricks-Ferguson, V. (2006). Relationships of age and gender to hope and spiritual well-being among adolescents with cancer. *Journal of Pediatric Oncology Nursing*, 23, 189-99.

Hodge, D. R. (2005), Spiritual life maps: A client-centered pictorial instrument for spiritual assessment, planning, and intervention, *Social Work*, 50(1), 77-87.

Hori, M. (2010). *Gender differences and cultural contexts: Psychological well-being in crossnational perspective*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Louisiana: Louisiana State University.

Jafari E, Dehshiri G. R, Eskandari H, Najafi M, Heshmati R, & Hoseinifar J. (2010). Spiritual well-being and mental health in university students. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 5, 1477-1481.

Karabeyeser, M. (2013). *Üniversite öğrencilerinin anne-baba tutumları ve stresli yaşam olaylarına göre psikolojik iyi oluşu*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karaca, A. A., & Yerlisu-Lapa, T. (2016). Serbest zaman katılımı, psikolojik iyi olma ve serbest zaman engelleri ile baş etme stratejilerinin üniversite öğrencileri üzerinde incelenmesi. *Journal of Human Sciences*, 13(2), 3293-3304.

Karaçam, A., & Pulur, A . (2019). Beden eğitimi öğretmenlerinin başarı algılarında yordayıcı olarak akademik iyimserlik, psikolojik iyi oluş ve fiziksel öz saygı. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(1) , 209-218.

Kavas, E. & Kavas, N. (2015). Hastalarda manevi bakım ihtiyacı konusunda doktor, ebe ve hemşirelerin manevi destek algısının belirlenmesi: Denizli örneği. *Journal of Turkish Studies*, 10(14), 449–449.

Keldal, G. (2015). Warwick-Edinburgh Mental İyi Oluş Ölçeği'nin Türkçe formu: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *The Journal of Happiness & Well-Being*, 3(1), 103-115.

Kelly, E. W., Jr. (1995). Spirituality and religion in counseling and psychotherapy: Diversity in theory and practice. *American Counseling Association (ACA)*.

Kermen, U., İlçin-Tosun, N. & Doğan, U. (2016). Yaşam doyumu ve psikolojik iyi oluşun yordayıcısı olarak sosyal kaygı. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 01-29.

Keskin, U. (2014). *Sınıf öğretmeni adaylarının insani değerlere sahip olma düzeylerinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Kuyumcu, B. (2012). Türk ve İngiliz üniversite öğrencilerinin psikolojik iyi oluş duygusal farkındalık ve duygularını ifade etmelerinin ülke ve cinsiyet değişkenlerine göre incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi*

Eğitim Fakültesi Dergisi, 14(2), 1-24.

Lazarus, R. S. (1990). Theory based stress measurement. *Psychological Inquiry*, 1(1), 3-13.

George, L. K, Larsons, D. B, Koeing, H. & McCullough, M. E. (2000). Spirituality and health: What we know, what we need to know. *McCullough Journal of Social and Clinical Psychology*, 19(1), 102-116.

Lovano, K., & Wallace. M. (2007). Promoting spiritual knowledge and attitudes. *Holistic Nursing Practice*, 21(1), 42-47.

McMahon, B. T. & H. C. Biggs. (2012). Examining spirituality and intrinsic religious orientation as a means of coping with exam anxiety. *Journal Vulnerable Groups & Inclusion*, 3(1), 1-21.

Mert, A. & Topal, İ. (2018). Benlik ayrımlaşmasının manevi yönelimi yordayıp yordamadığını ve bazı değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(14), 68-91.

Miller, W. & C. Thoresen; (2003). Spirituality, religion, and health: An emerging research field. *American Psychologist*, 58(1), 24-35.

Muller, L., & Spitz, E. (2002). Multi-dimensional assessment of coping: Validation of the Brief COPE among French population. *L'encéphale*, 29(6), 507-518.

Nagel, E., & Sgoutas-Emch, S. (2007). The relationship between spirituality, health beliefs, and health behaviours in college students. *Journal of Religion and Health*, 46(1), 141-154.

OECD, (2020). *A framework to guide an education response to the Covid-19 Pandemic of 2020*. <https://read.oecd-ilibrary.org> (Erişim: 19.06.2021).

Oymak, Y. C. (2017). *Psikolojik iyi oluş ile iş doyumunu arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öner, N. (1999). *Felsefe yolunda düşünceler*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Özen, Y. & Gülaçtı, F. (2012). Öğretmen adaylarının sosyal beceri ve psikolojik iyi oluş düzeylerinin incelenmesi. *Uluslararası Hakemli Beşeri ve Akademik Bilimler Dergisi*, 1(1), 83-101.

Pargament, K. I. (2007). *Spiritually integrated psychotherapy: Understanding and addressing the sacred*. New York: Guilford Press.

Puchalski C. M., Blatt, B., Kogan, M., & Butler, A. (2014). Spirituality and health: The development of a field. *Academic Medicine*, 89(1), 10-16.

Ruini, C., Ottolini, F., Rafanelli, C., Tossani, E., Ryff, C. D. & Fava, G. A. (2003). The relationship of psychological well-being to distress and personality. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 72, 268-275.

Ryff, C. D. (1989). Happiness is everything or is it? Explorations

on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, 1069-1081.

Sarıcaoğlu, H. (2011). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik iyi olma düzeylerinin kişilik özellikleri ve öz-anlayış açısından incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Seyhan, B. Y. (2013). *Üniversite öğrencilerinde inanç tarzları, denetim odağı ve psikolojik iyi olma hali arasındaki ilişkiler (Sivas örneği)*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tekin, M. (2004). Dindarlık bağlamında amel-i salih kavramına sosyolojik bir yaklaşım. [içinde] *Dindarlık Olgusu* (Sempozyum Tebliğ ve Müzakereleri). İstanbul: Kurav Yayınları.

Tennant, R., Hiller, L., Fishwick, R., Platt, S., Joseph, S., Weich, S., Parkinson, J., Secker, J., & Stewart-Brown, S. (2007). The Warwick-Edinburgh mental well-being scale (WEMWBS): Development and UK validation. *Health and Quality of Life Outcomes*, 5(1), 50-63.

Timur, M. (2008). *Boşanma sürecinde olan ve olmayan evli bireylerin psikolojik iyi oluş düzeylerini etkileyen faktörlerin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Top, B. L. & Chadwick, B.A. (2003). *Spirituality and self esteem: The role of religion in the lives of LDS teens*, <http://www.Meridianmagazine.com>.

Turner, C., Adame, D. & Nadworny, E. (2021, 19 Haziran). *Teaching without schools: Grief, then a Free-For-All*. <https://tedmem.org> (Erişim: 19. 06. 2021).

Uysal, V., Göktepe, A., Karagöz, S. & İlerisoy, M. (2017). Dinî başa çıkma ile umut, hayat memnuniyeti ve psikolojik sağlamlık arasındaki etkileşim üzerine bir araştırma. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 52, 139-160

Walsh, F. (2009). Religion, spirituality, and the family multifaith perspectives. [içinde] *Spiritual Resources in Family Therapy* ed. F. Walsh. (2. edition). Guilford Publications.

Westbrook, C. J., Davis, D. E., McElroy, S. E., Brubaker, K., Choe, E., Karaga, S., Dooley, M., O'Bryant, B. L., Van Tongeren, D. R., & Hook, J. (2018). Trait Sources of Spirituality Scale: Assessing trait spirituality more inclusively. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 51(2), 125-138.

Wood, W., Rhodes, N. & Whelan, M. (1989). Sex differences in positive well-being: A consideration of emotional style and marital status. *Psychological Bulletin*, 106(2), 249-264.

Yapıcı, A. (2016). Cinsiyete göre farklılaşan dindarlıklar ve kadınlarda dinsel yaşamın farklı görüntüleri. *Dini Araştırmalar*, 19(49), 131-161.

Zohar, D. & Marshall, I. (2014). *SQ: Ruhsal zekâmızla bağlantı kurmak*. (çev. K. Budak & B. Erdemli). İstanbul: Meta Yayınları.

Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi
Turkish Journal for the Spiritual Counselling and Care

Sayı: 4 • Aralık 2021 • 97-111
Issue: 4 • December 2021 • 97-111

Psikoterapi Sürecinde Manevi Temelli Müdahaleler

Spiritual-Based Interventions
in the Process of Psychotherapy

Firdevs Canşı

Yüksek Lisans Öğrencisi
Mardin Artuklu Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
E-posta: frdvs.cns97@gmail.com
Orcid: 0000-0002-3918-8464
Mardin / Türkiye

MA Student
Mardin Artuklu University
Institute of Graduate Education
E-mail: frdvs.cns97@gmail.com
Orcid: 0000-0002-3918-8464
Mardin / Turkey

Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi
Turkish Journal for the Spiritual Counselling and Care

Makale Türü • Article Type	Araştırma • Research
Geliş Tarihi • Received	06 Haziran 2021 • 06 June 2021
Kabul Tarihi • Accepted	03 Kasım 2021 • 03 November 2021

Ö z e t

Psikoterapi süreci, ruhsal sağaltım yöntemlerinde önemli bir konuma sahiptir. Son zamanlarda din psikolojisinin gelişmesiyle seküler psikoterapi sürecinin yanında manevi psikoterapi de tercih edilmeye başlanmıştır. Bu makalede, seküler psikoterapi ile manevi psikoterapi süreçleri ele alınarak aradaki benzerlikler ve farklılıklar belirtilmeye çalışılmıştır. Öncelikle psikoterapi kavramının farklı tanımları verilerek bu sürecin danışan ve danışman tarafından nasıl ele alındığı gösterilmiştir. Psikoterapi üzerine çeşitli tanımlamalar yapılan literatürde, bu sürece farklı bakış açılarının oluşmasını sağladıkları görülmüştür. Daha sonra seküler psikoterapi yöntemleri ve bu yöntemlerin nasıl işlendiği, danışanda nelere dikkat edildiği ve nasıl sonuçlar alındığı değerlendirilmiştir. Her psikoterapi sürecinin farklı yaklaşımları olduğu, danışanda başka özellikler aradığı ortaya konulmuştur. Bireylere olan farklı yaklaşımları sayesinde her psikoterapi sürecinin kendine has yöntemleri olduğu görülmüştür. Bununla beraber psikoterapi süreçlerinde danışanın zihin dünyasında oluşan psiko-dinamiklerin farkına varılması ve bireyin bu psiko-dinamikleri kendi eliyle değiştirebileceği imkânı sunduğu görülmüştür. Daha sonra psikoterapinin din ve maneviyatla ilişkisi ele alınarak modern psikoloji biliminin aslında dinle paralel bir şekilde ilerleyebileceği gösterilmiştir. Psikoterapinin maneviyatla bir bütün olduğu ve birbirinden ayrılmaz bir ikili olduğu vurgulanmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda, manevi temelli psikoterapi süreçlerinin seküler psikoterapi süreçlerine oranla daha olumlu sonuçlar ortaya koyduğu ve ruhsal iyileşme oranlarının daha hızlı yaşandığı görülmüştür. Bu çalışmalar, psikoloji alanında din ve maneviyat gibi konuların da yer alabileceğini göstermiştir. Makalenin son bölümünde ise psikoterapi sürecinde dini müdahaleler ele alınarak inanan bir danışanın inançlarından ayrı tutulmadan bir tedavi süreci geçirilebileceği kanıtlanmıştır. Makalede ele alınan dua, tövbe, namaz ve maneviyat içerikli bibliyoterapi gibi dini müdahalelerin kendine özgü terapötik bir tedavi süreci barındırdığı da görülmüştür. Seküler psikoterapi yöntemlerini uygulayan psikologların bunlarla beraber manevi temelli psikoterapi yöntemlerini uygulayabileceklerini, bunun için psikoloji eğitiminin yanında teoloji eğitimi de almalarının gerekli olduğu araştırmalar sonucunda görülmüştür. Ayrıca manevi psikoterapi sürecindeki danışanın, kendi dini inancındaki ibadetleri aracılığıyla kendini iyileştirme süreçlerine katkıda bulunabileceği de gösterilmeye çalışılmıştır. Böylece psikoterapiyle destek almak durumunda kalan danışanların sahip oldukları maneviyatlarına bağlı olarak yaptıkları ibadetlerin, bu terapötik tedavi sürecine katkı sunabileceği vurgulanmıştır.

A n a h t a r K e l i m e l e r

Manevi danışmanlık ve rehberlik • Psikoterapi yöntemi

Manevi psikoterapi • Maneviyat • Din

A b s t r a c t

Psychotherapy process has an important place in mental therapy methods. Recently, along with the development of the psychology of religion, spiritual psycho therapy has cleared preference alongside the secular psycho therapy process. In this article, the similarities and differences between the processes of secular psycho therapy and spiritual psycho therapy have been tried to point out. First of all, different definitions of the concept of psycho therapy have been given and it's been shown how this process is handled by the client and the counselor. In the literature, in which various definitions are made on psychotherapy, it has been seen that they provide different perspectives to this process. Then, secular psycho therapy methods and how these methods are processed, about what attention is paid to the client and what results are obtained have been evaluated. It has been revealed that each psycho therapy process has different approaches and seeks different characteristics in the client. In addition, it has been seen that psycho dynamics in the client's mental world are realized in the psycho therapy processes and it provides the opportunity for the individual to change these psycho dynamics with client's own hands. Afterwards, the relationship of psycho therapy with religion and spirituality has been discussed and it has been shown that modern psychology could actually progress in parallel with religion. It has been emphasized that psychotherapy is a whole with spirituality and is an inseparable duo. As a result of the studies, it has been seen that spiritual-based psycho therapy processes how more positive results compared to secular psycho therapy processes, and spiritual recovery rates are experienced faster. These studies have shown that subjects such as religion and spirituality can also take place in the field of psychology. In the last part of the article, it has been proven that a treatment process can be passed by not being separated from the beliefs of a believing client by considering religious interventions in the psycho therapy process. It has also been seen that religious interventions such as prayer, repentance, salaah and biblio therapy discussed in the article have a unique therapeutic treatment process. As a result of research, it has been seen that psychologists who apply secular psycho therapy methods can apply spiritual-based psycho therapy methods together with them, and that it is necessary to take theology education as well as psychology education for this. In addition, it has been tried to show that the client in the spiritual psycho therapy process will contribute to the self-healing processes through their worship in their own religious belief. Thus, it has been emphasized that the worship of the clients who had to receive support with psychotherapy, depending on their spirituality, could contribute to this therapeutic treatment process.

K e y w o r d s

Spiritual counseling and care • Psychotherapy method
Spiritual psychotherapy • Spirituality • Religion

Giriş

Psikoloji, insanların duygu, düşünce, tutum ve davranışlarının arkasında yatan duyuşsal ve bilişsel nedenlerin çözümlenmesi üzerine kurulan bir bilim dalıdır. Temellerini bu nedenlerin tahlil edilmesiyle kurmuştur. Ruhsal bozuklukların sağaltımına yönelik çabaların insanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahip olduğu görölmektedir. Günümüzde ise bu ruhsal sağaltım yöntemleri eskiye göre gelişip bilimsel bir noktaya ulaşmıştır.

Evrendeki tüm canlıları incelediğimiz zaman insanın karmaşık bir yapıya sahip olduğu görölmektedir. İnsanın hem bedenlen hem de ruhen yaratılması ve birtakım değerlere sahip olması insan yapısının çeşitli ve karmaşık oluşunu göstermektedir. Bireyin maddi ihtiyaçlarının yanında bazı psikolojik ihtiyaçları da bulunmaktadır. Bu yüzden psikoloji bilimi bireylerin ortaya koymuş olduğu davranışları tanımlayarak ve bu davranışların nedenlerini ortaya çıkararak bireyin eksik olduğu durumların farkına varmasını sağlar. Bundan dolayıdır ki psikoloji bilimine her zaman ihtiyaç duyulmaktadır. Günümüzde bilimsel bir araştırma alanı haline gelmiş ruhsal sağaltım yöntemlerine bakıldığı zaman bu yöntemlerin yetersiz olduğu ve insanların beklentilerini karşılamadığı görölmektedir. Yaşanan ruhsal sıkıntıların bireyleri sürekli bir depresyona, strese, anksiyeteye ve bunalıma ittiği müşahade edilmektedir. Bunun nedeni sorgulandığında temel sebebin psikolojinin kendini dinden tecrit ettiği görülebilir. Çünkü din, inanç ve maneviyat fıtratı üzerine yaratılan insanın bunlardan tamamen soyutlanarak iyileştirilmeye çalışılması bireyin bir yanının iyileştirilip diğer yanının hasta bırakılmasına benzer. Psikoloji biliminin yapmış olduğu hata da burada başlamaktadır. Psikoloji biliminin yalnızca somut olan bedenle ilgilenmesi bireyi maneviyattan kopuk var sayması anlamına gelmektedir. Oysa bireyin varlığıyla var olan din duygusu bireyden ayrı tutulamaz. Nitekim son yıllarda yaygınlaşan pozitif psikoloji, logoterapi ve transpersonel psikoloji gibi ekollerin bireyin manevi duygularını dikkate alarak bu süreci değerlendirdikleri görölmektedir.

Son zamanlarda gelişen psikoterapi sürecinde dini ve manevi uygulamaların kullanılması ile ruhsal sağaltım tedavilerinde iyileşme oranlarının ve kalıcılığının arttığı tespit edilmektedir (Acar & Karaca, 2019: 210). Bunda din, maneviyat ve inancın bireyin hayatına dâhil edilmesinin etkisi olduğu görölmektedir (Ghufran, 2020: 1). İnanan bir bireye hayatının din ve manevi boyutunun nasıl yaşanacağına dair yönlendirmenin yapılması bireyin kendini ve varlığını keşfetmesini sağlamaktadır. Bire-

yin, kendisini ruhsal bunalımlara iten sebeplerle başa çıkabilmesinde maneviyat ve inancın yardımı uygulanan manevi psikoterapi sürecinde görülmektedir. Bu yüzden inanan bireylere inançları doğrultusunda manevi psikoterapinin uygulanmasının bireyin hem psikolojik iyi oluş halinin hem de manevi inançlarının olumlu yönde gelişmesini sağladığı görülmüştür (Yıldırım, 2019: 235).

a. Psikoterapinin Tanımı

Psikoterapi sözcüğü, çok geniş anlamda ele alındığında ruhsal yollarla tedavi ve iyileştirme anlamına gelmektedir. Yapılan bu tanıma göre davranış, ikna, kişiliği değiştirme gibi kavramlar psikoterapi içerisinde yer almaktadır. Söz gelimi bireyin yapmış olduğu dua, ibadet ve ayinlerin aynı zamanda terapötik etkilerinin bulunduğu söylenebilir. Ancak, hekimlikte ve ruhsal bilimde kullanılan anlamıyla psikoterapi, çağdaş ruh hekimliği ve ruhsal bilim bilgilerine dayanan, hasta ile karşılıklı ilişki ve iletişimi kullanan birtakım uygulamalar olarak tanımlanmaktadır (Öztürk, 2016: 1).

Wampold ise psikoterapiyi ‘psikolojinin ilkelerine dayalı olan, eğitilmiş bir terapist ile psikolojik bir sorunu, bozukluğu veya şikâyeti olan danışan arasında gerçekleşen, terapistin danışanın sorununa, bozukluğuna veya şikâyetine çare bulmayı amaçladığı, belli bir danışan ve onun sorunu, bozukluğu veya şikâyeti için ona göre düzenlenen veya uyarlanan ve de ağırlıklı olarak karşılıklı bir ilişki içinde yapılan müdahalelerdir,’ şeklinde tanımlamıştır (Murdock, 2014: 2). Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere psikoterapi sürecinin tamamen psikoloji ilkelerine dayalı bir süreç olarak ele alındığı görülmektedir.

Başka bir tanımda ise psikoterapi, ‘hastanın iç dünyasında kendisini ve çevresini nasıl algıladığı ve bu algılama sürecinden sonra bireyin ruhsal dünyasını yeni bir çerçeve içine yerleştirme süreci’ olarak tanımlanmaktadır (Özmen, 1999: 239). Bu tanımlamayla yazarın, danışanın çevresini algılama şeklini yani iç dünyasını merkeze alarak psikoterapi sürecine farklı bir boyut kazandırdığı görülmektedir. Danışanın danışmana kendini çok iyi ifade etmesinin psikoterapi sürecinin sağlıklı ilerlemesini etkilediği aşikârdır. Bununla beraber modern çağda hızla artan psikoterapi yöntemlerinin çeşitliliğinde danışmanın uygun terapi yöntemini seçmesinin danışanın tedavi aşamasında sağlıklı bir dünya kurmasına zemin hazırladığı da görülmektedir.

b. Psikolojik Danışmada Psikoterapi Kuramları

b.a. Psikanalitik Terapi

Freud tarafından temelleri atılan psikanalitik kuram, psikoloji tarihinde diğerkuramların temellerini oluşturması açısından oldukça önemli bir konuma sahiptir. İnsan yapısı üzerine yeni bir yorum katmasıyla beraber psikanalizin tam anlamıyla doğuşu Freud'un, meslektaşsı Breur ile psikolojik hastalıklar üzerine yaptıkları çalışmalar eşliğinde sistemleşmiştir (Freud, 1910: 181).

Freud'un insan doğası üzerine ortaya koymuş olduğı görüşlerin temelini determinist görüş oluşturmaktadır. Bu görüşe göre insan kişiliğinin oluşumu ilk altı yılda yaşanan psiko-seksüel olaylara dayandırılmakta ve insan yaşamı bu altı yıl ile sınırlandırılmaktadır. Bu kuram öncelikle libido kavramından hareket ederek bireyin yaşamını cinsel enerji üzerine temellendirmiştir. Daha sonra libido yerine içgüdüler kavramı kullanılarak bu ifade daha da geniş bir şekilde ele alınmıştır. İçgüdülerin insan yaşamının ve türünün sürdürülmesine hizmet etmesi amacıyla büyüme, gelişme ve yaratıcılık konusunda bireyi yönlendirmekte olduğı görüşü belirtilmiştir. İçgüdüler kavramına bütün zevk veren davranışlar dâhil edilerek insan yaşamının amacının zevkler üzerine kurulduğı ve insanların yaşamış olduğı acıları engelleyip hayattan her zaman zevk almaları gerektiğı savunulmuştur (Corey, 2015: 80).

Freud, kişiliğın yapısına yönelik geliştirdiğı düşünce sisteminde kişiliğı id, ego ve üst-ben olmak üzere üç birimden meydana gelen bir bütün olarak değerlendirir. Bireyin davranışlarının arkasında bu üç birimin etkileşiminin bulunduğunu ileri sürer. Bu yapı içerisinde yer alan id bireyin hayvansal yönünü, bütün enerji kaynağını temsil eder. Bireyde oluşabilecek cinsel ve saldırganlık dürtülerinin o an gerçekleşmesini ve doyuma ulaşmasını ister. Üst-ben ise vicdan ve toplumun ahlak kurallarını temsil eder. Bireyin topluma ayak uydurmasını ve vicdanın kontrolü altında hareket etmesini yönlendirir. Bu yapının bir diğerkirimi olan ego ise id ve üst-ben arasında dengeyi kurar. İd'in isteklerinin üst-ben'in ortaya koyduğı koşullar değerlendirilerek gerçekleşmesini sağlar veya bu isteklerin gerçekleşmesinin olumsuz sonuçlar doğurması ihtimalinde bu istekleri bilinçaltına iter. Böylece kişiliğın yapıları arasında yaşanan uyumsuzluk görünüşte çözülmüş olur. Fakat Freud'a göre bilinçaltına itilen çelişkiler hiçbir zaman kaybolmaz. Bilakis bu çelişkiler ömür boyu bilinçaltında kalır, sürekli çözüme ulaşmak için bireye hatırlatılır ve bire-

yin davranışlarını etkiler. Freud normal dışı davranışların sebebinin bilinçaltına itilen istekler olduğunu söyler. Psikanalitik kuramın amacı da bilinçaltına itilen isteklerin bilinç düzeyine çıkartılarak normal dışı davranışlarının farkına varılmasını sağlamaktır. Böylece bu davranışların farkına varılması bireyin kontrolü ele almasını ve davranışlarını yönlendirmesini sağlar (Cüceloğlu, 2009: 476-477).

b.b. Varoluşçu Psikoterapi

Varoluşçu psikoterapi; bireyin var olmasından kaynaklanan endişelere odaklanan dinamik bir terapi yaklaşımı şeklinde tanımlanır. Tanımdan da anlaşılacağı üzere varoluşçu yaklaşım dinamik bir terapi yöntemidir. Dinamik kavramını ele aldığımızda bu kavramın çoğunlukla akıl sağlığı alanında kullanılan bir terim olduğu görülmektedir. Bireyin zihin dünyasında yaşanan her olgu, zihnin dinamiğini oluşturmaktadır. Freud'un insanın anlaşılması üzerine ortaya koyduğu zihnin dinamik modeli bu terapi yönteminin temeline katkıda bulunmuştur. Bireyin bilinçli veya bilinçsiz yaşadığı duygular, düşünceler, davranışlar ve korkular psikodinamikleri meydana getirir. Varoluşçu terapi de psikodinamikleri çözümlemeyi ve bireyin, yaşadığı bu dinamiklerin farkına varmasını sağlar (Yalom, 1999: 14-16).

Varoluşçu terapinin temel hedefi danışanların yaşam üzerine düşünmeleri, çevrede olabilecek her türlü imkân ve alternatifi farkına varmaları ve bunlar arasında bir tercih yapmaları konusunda cesaretlendirilmeleridir. Bununla beraber tedavi gören bireylerin fani olmasından kaynaklı yaşadıkları korkuların kontrol altına alınmasını ve yaşam ile zihin dünyasının dengede tutulmasını amaçlar. Bu terapi yöntemi modern yaşamda bulunulan ortama yabancılaşan ve yalnızlaşan bireylerin ortama adapte olmalarını sağlamayı hedefler. Bireyin yeni yönlerini keşfetmesi sağlanır. Görüldüğü gibi varoluşçu terapinin belirli bir teknik veya yöntemi bulunmamaktadır. Danışan her bireyin iç dünyası farklılık oluşturduğu için bu yöntem her bireye farklı terapiler uygular ve her bireyi özel olarak değerlendirir (Corey, 2015: 171-177).

b.c. Bilişsel Davranışçı Terapi

Bilişsel davranışçı terapi yaklaşımı, 1960'ların başlarında Aaron Beck tarafından tasarlanmıştır. Depresyon için yapılandırılmış olan bu terapide, kısa süreli olan “şimdiki zaman odaklı” mevcut sorunların çözümünde ve işlevsiz olan düşünce ve davranışların değişimi amaçlanmıştır. Tedavi sürecinde terapist, danışanda duygusal ve davranışsal değişiklikler oluşturmak adına çeşitli yollar arar. Böylece yapılacak değişikliklerle hastanın farkındalığın oluşması sağlanır. Bu farkındalık bireylerin

düşüncelerini daha gerçekçi bir yolla değerlendirmeyi öğrenmelerini sağlayarak duygu ve davranış durumlarının iyileşmesine yardımcı olur. Tasarlanmış olan bu terapiyle Beck ve diğerleri, çok fazla hastaya ulaşmış ve hastalar üzerinde başarılı sonuçlar elde etmişlerdir (Beck ve ark., 2014: 1-3).

Bilişsel davranışçı terapi, olumsuz duygu ve düşünceleri, uyumsuz inançları değiştirmeyi hedefleyen içgörü odaklı bir terapi sürecidir. Bilişsel terapi yöntemleri bireylerin duygu ve davranışlarını nasıl algıladıklarına göre belirlenen kuramsal temele dayanır. Bilişsel terapisinin kuramsal hipotezleri, bireyin iç dünyasının gözlenebilir olduğu ve danışan bireylerin inançlarının büyük bir önem taşıdığı düşüncesine dayanır; bu inançların farkına varılmasının ve yorumlanmasının terapist tarafından değil de danışan tarafından keşfedilmesi sağlanır (Corey, 2015: 360).

Terapinin yöntemlerinden anlaşılacağı üzere danışan bireyin kendisinin farkına varması sağlanmaktadır. Danışanın bilişsel zihin sürecini değiştirerek olumsuz inanç, duygu ve düşüncelerden daha farklı bir düşünmesine biçimi geliştirmesine yardımcı olunmaktadır. Böylece farklı düşünme bireyi kendine getirir ve bu durum davranışlarına yansır. Bu terapi yönteminde temel amaç bireyi kendi çaba ve gayretleriyle sağlıklı bir yapıya kavuşturmadır.

c. Psikoterapinin Dindarlık ve Maneviyatla İlişkisi

Ölüm, ölüm ötesi yaşam, yeniden diriliş ve Tanrı gibi konular üzerinde düşünmek bireyin varoluşsal boşluğa düşmesine ve ruhsal bunalımlara sebep olabilir. Bireylerin yaşamış oldukları bunalımı iyileştirmede seküler terapi yaklaşımları çoğunlukla yetersiz kalabilmektedir. Böylesi durumlar yaşayan bireylerin manevi arayışlarına yön verme hususunda maneviyat temelli psikoterapi süreci yardımcı olabilir. Bununla beraber kendini dindar veya manevi yönelimli olarak tanımlayan bireylerin psikolojik mekanizmasında din ve maneviyat önemli bir konuma sahiptir. Bundan dolayı her danışanın dini inancı ve maneviyatı dikkate alınarak psikoterapi süreci yürütülmelidir. Bu sayede bireylerin kendi manevi değerlerini ifade etmelerine imkân sunulmuş olunmaktadır. Yapılan uygulamalar sonucunda dini ve maneviyatı hayatlarının merkezine alan bireylerde manevi temelli psikoterapi sürecinin daha çabuk ve daha sağlıklı ilerlediği görülmektedir (Ekşi ve ark., 2016: 22-24).

Pozitivist anlayışın hâkim olduğu özellikle 17-19. yüzyıllar arasında dine karşı ciddi anlamda mücadele verilmiştir. Özellikle tıp, nörobiyoloji ve psikiyatri keşifleriyle insandaki dindarlık ve maneviyat teza-

hürünün metafizik değil fiziksel mekanizmalarla açıklanabileceği ispatlanmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla psikologlar da bireylerdeki maneviyatın bir yanılgıdan ibaret olduğu düşüncesine sahip olmuşlardır. Buna göre bireyi dinden arındırmaya çalışarak yeni psikolojik imkanlar geliştirme arayışına girilmiştir. Ancak yapılan incelemeler teknolojik gelişmelerle ve yaşam kalitesinin artmasıyla indanın depresyon ve psikolojik rahatsızlıklardan kurtulamadığını, mutluluk düzeylerinin beklenildiği gibi yükselmediğini göstermektedir. W. James, C. G. Jung, A. Maslow, V. Frankl gibi psikolog ve din psikologların çabalarıyla din-psikoloji ilişkisine bakışta önemli değişimler yaşanmıştır. Dindarlığın olmadığı durumlarda birtakım ruhsal bozuklukların meydana geldiği gözlenmiştir. Bu gözlemler sonucunda maneviyat ve dindarlık konuları psikoloji alanında yer edinmeye başlamıştır (Horozcu, 2017: 244).

Psikoterapi içerisinde dini unsurların yer almasının danışanların iyileşme düzeyine etkisi araştırılmıştır. Prospt ve arkadaşları 1992 yılında depresyon hastalarının tedavisinde dini unsurların yer almasının olumlu sonuçlar doğurduğunu saptamışlardır. Townsend ve ark. (2002) yapmış oldukları İslam temelli psikoterapi yönteminin seküler terapiden daha etkili olduğu sonucuna varmışlardır (Horozcu, 2017: 253). Bir diğer çalışmada Price & Callahan (2017), psikiyatrik sorunları olan bireylerin dini tören ve ibadetlere katılımlarının intihar düşüncesine etkilerini araştırmışlardır. Araştırma sonucunda dini tören ve ibadetlere katılan bireylerin katılmayan bireylere oranla intihar düşüncelerinin azaldığı saptanmıştır. Azhar & Varma (1994) tarafından yürütülen klinik bir çalışmada, ciddi kayıplar yaşamış 30 dindar üzerinde dini terapinin etkileri araştırılmıştır. Bireyler üzerinde seküler psikoterapi ve anti-depresan tedavisi uygulanmış. Buna ilaveten 15 hasta üzerinde dini konuların konuşulduğu bir psikoterapi süreci daha eklenmiş ve araştırma sonucunda dini psikoterapinin uygulandığı bireylerde seküler terapi alan bireylere oranla daha fazla iyileşme olduğu görülmüştür (Horozcu, 2019: 181-185). Literatürde bu gibi konuları ele alan birçok çalışma bulunmaktadır. Yapılan çalışmalar seküler psikoterapinin yeterli olmadığı ve tedavi süreçlerinde dini psikoterapinin de uygulanması gerektiğini göstermektedir.

Manevi psikoterapinin uygulanabilirliği konusunda yapılan çalışmalarda, seküler danışmanlık sürecinde kullanılan yöntem ve tekniklerin temel yönleriyle birbirlerine benzediği ve birbirlerinden çok farklı olmadığı söylenebilir. Bundan dolayı manevi danışmanlar, almış oldukları psikoloji ve teoloji eğitimlerinin yanında danışmanlıkta kullandıkları yöntemlere ek olarak kutsal alandan ve dinsel öğelerden de yararlanırlar (Koç, 2012: 204).

Uygulanan manevi temelli psikoterapi sürecinde bireylerin keşfetmiş oldukları maneviyat sayesinde kendi iç dünyalarına yolculuk yapmaları sağlanmaktadır. Bu süreç sevgi, şefkat, acıma, sabır ve hoşgörü gibi duyguları kendi benliklerinde yeşertmelerini ve acı duygular karşısında bireylerin hayata ve hayatın kaynağına tutunmayı başarmalarını sağlamaktadır. Bireyin yaşadığı duygu ve deneyimler böylece arttırılabilir. Bu sonuçtan hareketle din ve maneviyatın birey hayatında ne denli önemli olduğu, insanı din ve maneviyattan ayrı ele alıp değerlendirmenin bireyi yaşamsal faaliyetlerinden koparmak kadar tehlikeli olduğu sonucuna varılabilir.

d. Psikoterapi Sürecinde Manevi Temelli Müdahaleler

d.a. Dua

Dua, semavi dinler başta olmak üzere tüm dünya dinlerinde ve toplumlarında ortak bir ritüel olma özelliğine sahiptir. Dünya tarihinde oldukça önemli bir yer edinen dua, günümüzde de bu özelliğini korumaktadır (Horozcu, 2017: 205). Duayı ‘insan ile Allah arasında bir haberleşme ya da iletişim’ şeklinde tanımlayan Hökelekli (1992), duanın konusu her ne olursa olsun insanın Allah’a yönelmesi ve kendisini işiten ve duyanın olduğu ümidiyle Allah ile iletişim kurması şeklinde ele almaktadır. Dua ile tedavinin etkili olduğu görüşüne birçok din psikoloğu katılmaktadır. Tedavi sürecinde duanın bireylerdeki sıkıntıları gidermesiyle kişinin rahatlamasına yardımcı olduğu gözlenmiştir. Özellikle hekimler ağır hastalık geçiren bireylere maneviyatlarının güçlenmesi ve motivasyonlarının yükselmesi için ilk olarak duayı tavsiye ederler. Ruhi ve uzvi rahatsızlıkların giderilmesinde tercih edilen yöntemler arasında dua yer alır. Duanın psikolojik etkileri üzerine yapılan araştırmalarda birçok faydasının olduğu gözlenmiştir. Dua vasıtasıyla Allah ile kurulan iletişimde duanın bireyin ruhunun ihtiyaçlarını karşıladığı, korkularını yatıştırdığı ve bireyin idrak ve şuurunu yükselttiği gözlenmiştir. Birey, derin varlığının idrakine ulaşmış olur. Bunlarla beraber duanın birçok psikolojik yönelimlere etki etmesinin bireyin daha çok manevi inancına bağlı olduğunu bildiren din psikologları da bulunmaktadır (Hökelekli, 1992: 212-233).

Bireyin dine yönelmesi, dua etmesi, maneviyatı aramasının fitrat-tan gelen bir durum olduğu aşîkârdır. Herhangi bir inanca sahip olmayan bireylerin en zor anlarında duaya yönelmesi, Allah’a yalvarması bu durumun doğuştan bir ihtiyaç olduğunu açık ve net bir şekilde göstermektedir. Jung’un geliştirmiş olduğu arketip ve kolektif bilinçdışı modeline göre dua davranışı ruhsal kalıtımın bir sonucu olarak değerlendirilmek-

tedir. Bununla beraber genetik bilim dalında yapılan çalışmalara bakıldığında Tanrı geni, inanç geni gibi konularda yapılan araştırmaların sonuçları dini inancın biyolojik kaynaklarının da var olabileceğini düşündürmektedir (Horozcu, 2017: 217).

Duayı, ibadet nesnesine veya Tanrı'ya şükran duyma veyahut dinsel bir yalvarış olarak tanımlayanlar da bulunmaktadır. Yapılan çalışmalar sonucunda dua etme ile psikolojik iyilik hali arasında pozitif ilişki bulunduğu gözlenmektedir. Üniversite öğrencilerine yönelik yapılan araştırmada öğrencilerin dua tutumu ile psikolojik iyi olma hali arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Cinsiyet ve sınıf değişkenlerinde gözlenen değişikliklerin bu sonuç üzerinde de etkileyici olduğu gözlenmiştir. Sonuç olarak dua tutumu arttıkça psikolojik iyi olma halinin de arttığı gözlenmiştir (Seyhan, 2013: 175). Bununla beraber dua etmenin hem problem çözme odaklı hem de duygu odaklı baş etme aracı olarak etkisinin bulunduğu da ortaya konulmuştur (Cırhınoğlu, 2020: 186).

d.b. Tövbe

Kişinin geçmişte işlediği günahlardan dolayı yaşadığı suçluluktan arınmaya çalışma, yeni bir birey olma ve bağışlanmaya garet etme çabası olan tövbe aynı zamanda birey için terapötik etkileri olan dini bir pratiktir (Jones, 1997: 35-52'den akt. Kara, 2009: 222). Tövbe mekanizmasının arka planına bakıldığında geçmişte yaşanan günahlar yer almaktadır. İşlenen günahtan dolayı yaşanan pişmanlık tövbe sürecinin başlamasını sağlamaktadır. Bireyin işlemiş olduğu günah kendisinde pişmanlık, öfke, stres ve kin gibi duygulara sebebiyet vermektedir. Bu durumda kişi hep geçmişte takılıp kalmakta ve bu durum bireyin bilişsel olarak da zarar görmesine neden olmaktadır. Bu sebeple tövbenin terapötik etkilerinden dolayı manevi temelli psikoterapi yöntemlerinde yer alması bireyin ruhsal rahatsızlıklarının ve yaşadığı uyumsuzluk durumlarının çözümünde oldukça faydalı görülmektedir.

Bireyin yaşadığı suçluluk duygusu strese, depresyona ve birtakım ruhsal rahatsızlıklara sebep olmaktadır. Psikoterapi bu gibi rahatsızlıkların tedavisinde bireyin suçluluk hissetmesine neden olan bakışını değiştirmek ve bu duyguyu tezkiye etmesini sağlamak için yeni bir bakış açısı sunmaya çalışmaktadır. Psikoterapi yöntemlerinin keşfinden önce İslam dini Müslümalara nefsin nasıl ıslah edileceğini ve psikolojinin nasıl dengenin tutulacağını Kur'an-ı Kerim'de göstermiştir. Ayetlerden de anlaşılacağı üzere bireyin tövbe etmesi, Allah'a yönelmesi bireydeki stresin azalmasını ve ruhunun dinginlik kazanmasını sağlamaktadır (Necati, 2011: 274).

Tövbeye, Müslüman bireyin sıklıkla başvurduğu bir ritüel olarak ele alınmaktadır. Yaratılış gereği insan hem günah işlemeye hem de hayır işlemeye meyilli olarak yaratılmıştır. Bundandır ki Allah günah işleyen kullarına tövbe kapısını açık bırakmaktadır. Bu yüzden Müslüman bir birey için tövbe önemli bir amel olarak algılanmaktadır. Böylece bireyin hissetmiş olduğu suçluluk psikolojisi ile gönlünün daralması ancak samimi bir dille yapmış olduğu tövbe ile geçer (Aydın, 2009: 94-95).

Tövbe, danışan bireye duygu ve düşüncelerini ayırt edebilmesine, zihinsel olarak bulunduğu durumdan kurtulmasına, kendini ve inancını ifade etmesine yardım etmektedir. Böylece tövbe eden bireyin kendinin farkına varmasını ve kendi nefsinin müşahade etmesini sağlamaktadır. Bu durum Müslüman bir bireyin uyanışını ve onu rahatsız eden duygulardan kurtulmasını ifade etmektedir (Kaymakcan & Şirin, 2013: 120).

d.c. Namaz

İbadetler, dini yaşamın en önemli unsurlarıdır. Diğer ilahi dinlerde olduğu gibi İslam dininde de Müslümanlar için belirli ibadetler gerekli kılınmıştır. Müslüman bireyler için Allah'ın emirlerini yerine getirme gayretiyle yapılan ibadetler aynı zamanda bireyin otokontrol ve disiplin sağlamasına da yardımcı olmaktadır (Kaymakcan & Şirin, 2013: 122). Namaz pratiği de bu ibadetlerden biridir.

İslam dininin temel ibadetlerinden biri olan namaz, Müslümanın günlük hayatını düzenleme, Allah'ı hatırlatma ve daha birçok işleve sahip ibadettir. Düzenli olarak yapılan namaz ibadetinin birey üzerinde bıraktığı olumlu etkiler görmezden gelinemez. Bu yüzden namaz ibadetini psikoterapi sürecine dâhil etmek danışanların tedavi sürecinde olumlu dönütler almalarını sağlar. Elbette danışanların namaz kılıp kılmadığı göz önüne alınarak namaz ibadetinin sürece dâhil edilip edilmemesi gerektiğine karar verilmelidir (Acar, 2018: 75).

Yapılan araştırmalar, namaz ibadetinin birey sağlığına olumlu yönde katkılarının bulunduğunu göstermektedir. Namaz, bireye dürtülerini kontrol etme imkânı sağlar. Bireye mutluluk ve rahatlatma duygularını hissettirir. Ruhun canlanması ve umudun güçlenmesini sağlar. Bireyde yaşanan stres ve kaygıyı giderir. İnsana yeni bir manevi oluş kazandırır (Aydın, 2009: 96-97). Namazın sadece belirli hareketlerden ibaret olmadığı; namaz esnasında beden, akıl ve kalbin birlikteliğiyle yerine getirilen bir ibadet olduğu görülmektedir. Namaz esnasında bedenin hareketleri, dilin kıraat ve zikirleri, aklın düşünüp ve kavramayı, kalbin ise iman etmenin ve Allah'ın azametinden ürpermeyi yerine getirdiği gö-

rılmektedir. Bundan dolayıdır ki namaz, insanın Allah huzurunda bulunmanın verdiği sukuneti en canlı haliyle yaşamasını sağlamaktadır (Kaya & Küçük, 2017: 32).

d.d. Maneviyat İçerikli Bibliyoterapi

Bibliyoterapi, en genel ve en kısa olarak ‘doğru zamanda, doğru bireyle doğru kitabı buluşturmak’ şeklinde tanımlanabilir (Bulut, 2010a: 47). Bireyin psikolojik rahatsızlık yaşadığı süre zarfında kendisini farklı hikâyelerle buluşturup başka sorunların olduğuna müşahade etmesine ve farklı bakış açıları kazanmasına yardımcı olan bir psikoterapi yöntemidir.

Bibliyoterapinin temelini, bireyin yaşadığı sorunlara benzer hikâyelerin kahramanlarıyla özdeş olması, bazı duyguların canlanması, hayata dair yeni etkileşimler, yöntemler ve yeni bakış açıları kazanması oluşturmaktadır. Böylece Bibliyoterapi de bireyin duygusal sorunları çözülmüş, temel uyum sorunları ile baş etmesi sağlanmış ve danışanın gelişimsel sorunların üstesinden gelmesi sağlanmış olmaktadır (Bulut, 2010b: 19).

Maneviyat içerikli bibliyoterapinin ilk zamanlarda duygusal olan hastalar üzerinde bir terapi türü olarak görülmüştür. Daha sonra bu yelpaze genişletilerek öğrencilerden hapisanede kalan bireylere kadar uygulanmıştır. Bibliyoterapi, hayatın birçok problemine çözüm bulmaya yardım etmenin yanında, insanların bireylere ve olaylara karşı tutum ve davranışlarının değişimini desteklemek amaçlı da kullanılmıştır (Belen, 2014: 23).

S o n u ç

Geleneksel psikoterapi yöntemleri incelendiğinde salt seküler bir terapi yöntemi uygulandığı görülmektedir. Bu süreç içerisinde birey herhangi bir inancına değinmeden iyileştirilmeye çalışılmıştır. Bu terapi yöntemlerinde bazı bireylerde olumlu sonuç elde edilirken bazı bireylerde ise hiçbir sonuç alınamadığı görülmüştür.

Psikoterapi sürecine maneviyatın dâhil edilmesiyle psikoloji tarihinde gelişmeler meydana gelmiştir. Bu süreçte alınan olumlu sonuçlar psikoloji alanına inanç ve maneviyatın da dâhil edilebileceğini göstermiştir. Psikoterapi sürecinde dini ve manevi müdahaleler psikoloji biliminin ilk dönemlerdeki iddialarını çürütmüştür. Son yıllarda yapılan araştırmalar (Acar, 2018: 178) din ve maneviyatın hem ruhsal hem de bedene olumlu katkıları olduğunu göstermektedir.

Terapi sürecinde uygulanan dini temelli müdahalelerin birer psikoterapi niteliği taşıdığı gözler önüne serilmiştir. Her din eğitimi alan danışmanın psikoterapi sürecinde dini ve manevi argümanları kullanarak uygulayabileceği görülmüştür. Bu süreçte dini ve manevi argümanların psikoterapi etkililiğini artırdığı gözlenmiştir. Böylece kullanılabilecek dini ve manevi müdahaleler alınabilecek eğitimler ile düzeltilebilir olduğu sonucunu da göstermiştir.

Kaynaklar

Acar, M. C. & Karaca, F. (2019). Dinî boyutun psikolojik danışma sürecine etkisi: Üniversite öğrencileri ile yapılmış deneysel bir çalışma. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, 52, 195-216.

Acar, M. C. (2018). *Bireysel psikolojik danışma sürecinde dinî boyut: Üniversite öğrencileri ile yapılan bir araştırma*. (Yayınlanmış Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aydın, A. R. (2009). İnanma ihtiyacı ve dinî ritüellerin psikolojik değeri. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 9(2), 87-100.

Beck, J. S. (2014). *Bilişsel davranışçı terapi: Temelleri ve ötesi*. ed. M. Şahin. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Belen, F. Z. (2014). *Manevi danışmanlıkta bibliyoterapi tekniği ve uygulanması*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bulut, S. (2010a). Yetişkinlerle yapılan psikolojik danışmada bibliyoterapi (okuma yoluyla sağaltım) yönteminin kullanılması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(33), 46-56.

Bulut, S. (2010b). Bibliyoterapi yönteminin okullarda psikolojik danışmanlar ve öğretmenler tarafından kullanılması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(34), 17-51.

Cirhinlioğlu, F. G. (2020). *Din psikolojisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Corey, G. (2015). *Psikolojik danışma ve psikoterapi kuram ve uygulamaları*. (çev. T. Ergene). Ankara: Mentis Yayıncılık.

Cüceloğlu, D. (2009). *İnsan ve davranış: Psikolojinin temel kavramları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Ekşi, H. & Kaya, Ç. & Çiftçi, M. (2016) Maneviyat ve psikolojik danışma. [çinde] *Manevi Yönelimli Psikoterapi ve Psikolojik Danışma* (ss. 22-24). ed. H. Ekşi & Ç. Kaya. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Freud, S. (1910). The origin and development of psychoanalysis. *The American Journal of Psychology*, 21(2), 181-218.

Ghufran, M. (2020). Spirituality and health in relation to religious internalization and collective religious practices. *International Journal of Islamic Psychology*, 3(1), 1-9.

- Horozcu, Ü. (2017). *Din psikolojisi*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Horozcu, Ü. (2019). Ruh sağlığı ve din. [içinde] *Din Psikolojisi* (ss. 181-185). ed. M. D. Karacoşkun. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Hökelekli, H. (1992). *Din psikolojisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kara, E. (2009). Din ve psikolojik açıdan bağışlayıcılığın terapötik değeri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(8), 221-229.
- Kaya, M. & Küçük, N. (2017). İbadetler ile hayatın anlamı ve psikolojik iyi olma arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 42, 17-44.
- Kaymakcan, R. & Şirin, T. (2013). Bilişsel-davranışçı psikoterapi yaklaşımı ile bütünleştirilmiş dini danışmanlık modeli'nin din eğitimi alan erkek üniversite öğrencilerinin durumluk ve sürekli kaygı düzeylerine etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(26), 111-148.
- Koç, M. (2012). Manevî-[psikolojik] danışmanlık ile ilgili Batı'da yapılan bilimsel çalışmaların tarihi ve literatürü (1902-2010) üzerine bir araştırma-1. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12(2), 201-237.
- Murdock, N. L. (2014). *Psikolojik danışma ve psikoterapi kuramları*. (çev. ed. F. Akkoyun). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Necati, M. O. (2011). *Kur'an ve psikoloji*. (çev. H. Aydın). Ankara: Fecr Yayınları.
- Özmen, M. (1999). Kısa süreli tedavilerde terapötik etkinliğin arttırılması. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 2(4), 239-246.
- Öztürk, M. O. (2016). *Psikanaliz ve psikoterapi*. Ankara: Türkiye Psikiyatri Derneği Yayınları.
- Seyhan, B. Y. (2013). Dua tutumu ile psikolojik iyi olma hali arasındaki ilişkiler: Üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(2), 157-183.
- Yalom, I. D. (1999). *Varoluşçu psikoterapi*. (çev. Z. İ. Babayiğit). İstanbul: Kabcacı Yayınevi.
- Yıldırım, M. (2019). *İhsan modeli ile manevi danışmanlık uygulamalarının psikolojik rahatsızlıklar üzerindeki iyileştirici etkisi üzerine deneysel bir çalışma* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi
Turkish Journal for the Spiritual Counselling and Care

Sayı: 4 • Aralık 2021 • 113-135
Issue: 4 • December 2021 • 113-135

Bakım Veren Hasta Yakınlarının Manevi Destek İhtiyaçları: Karma Yöntem Bir Araştırma

Needs for Spiritual Support for Caregiving Relatives of
Patients: A Mixed Method Research

Elif Hut

Yüksek Lisans Öğrencisi
Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
E-posta: elif-hut@hotmail.com
Orcid: 0000-0001-8339-5228
Samsun / Türkiye

Ali Rıza Aydın

Prof. Dr.
Ondokuz Mayıs Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi
E-posta: araydin@omu.edu.tr
Orcid: 0000-0002-4274-808X
Samsun / Türkiye

MA Student
Ondokuz Mayıs University
Institute of Graduate Education
E-mail: elif-hut@hotmail.com
Orcid: 0000-0001-8339-5228
Samsun / Turkey

Professor
Ondokuz Mayıs University
Faculty of Theology
E-mail: araydin@omu.edu.tr
Orcid: 0000-0002-4274-808X
Samsun / Turkey

Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi
Turkish Journal for the Spiritual Counselling and Care

Makale Türü • Article Type	Araştırma • Research
Geliş Tarihi • Received	22 Ekim 2021 • 22 October 2021
Kabul Tarihi • Accepted	22 Kasım 2021 • 22 November 2021

Ö z e t

Günlük yaşam aktivitelerini yapamamak kişiyi başkasına bağımlı hale getirir. Çeşitli sebeplerle bağımlı olan bireylerin bağımlılıklarını en aza indirebilmek için multi-disipliner bir çalışmaya ihtiyaç vardır. Profesyonel bir ekibin, bireyi çok yönlü olarak ele alıp; gerekli tedavi ve yönlendirmeleri sağlaması gerekmektedir. Manevi danışmanlar bu ekibin önemli bir üyesidir. Manevi danışmanlık ve rehberlik; manevi danışmanların, davranış bilimleri ve ilahiyat disiplinlerinden elde ettikleri görüş ve ilkelerden yararlandıkları bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Manevi desteğin hastanelerde, klinik ortamlarda sadece kendini dindar veya maneviyat eğilimli olarak tanımlayanlar için değil istemeleri halinde herhangi bir inancı olmayan veya zayıf olanlar için de faydalı olabileceği unutulmamalıdır. Bu çalışmada, günlük yaşam aktivitelerinde birisine bağımlı olan hastaların kendilerine bakan yakınlarının manevi desteğe olan ihtiyaçları incelenmiştir. Bu amaçla, bağımlılığı Katz Günlük Yaşam Aktiviteleri Ölçeği ile tespit edilen hastaların yakınlarına, bu amaçla hazırlanan kişisel bilgi anketi, Samsun'da yaşayan 13 hasta yakınına uygulanmıştır. Karma yöntem kullanılan araştırmadaki toplanan nicel veriler SPSS programına yüklenerek uygun istatistik teknikleriyle analizleri yapılmıştır. Görüşmeler yüz yüze yapılmış, hastaların görüşleri ses kayıt cihazına kaydedilmiştir. Toplanan bu verilerle ulaşılan sonuçlara göre, katılımcıların çoğunun, hastalara yardım ederken zorlandıkları görülmektedir. Katılımcıların tamamına yakınının eskiye göre sosyal hayatlarında azalma olduğu görülmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun manevi destek almadıkları sonucuna varılmıştır. Hasta yakınlarının çoğu, manevi destek almalarının faydalı olacağını düşünmektedir. Araştırmaya katılan hasta yakınlarının büyük çoğunluğunun, kendilerine ayırdıkları vaktin azaldığı görülmektedir. Hasta yakınlarının çoğunun, eskiye göre dine daha çok yöneldikleri ortaya çıkmaktadır. Tüm bu sonuçlar doğrultusunda, günlük yaşam aktivitelerini yapamayan bireylerin yakınlarının fiziksel, psikolojik ve manevi olarak zor bir dönem geçirdikleri ve bu zorluklarla başa çıkabilmek için fiziksel ve psikolojik desteğin yanı sıra, manevi desteğe de ihtiyaç duydukları söylenebilir. Hastaların yanı sıra hasta yakınlarının da manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinden faydalanması gerektiği düşünülmektedir. Buradan hareketle mevcut çalışmaya göre manevi destek uzmanlarının sayısının artırılması, hastaların ve yakınlarının manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerine ulaşması önerisinde bulunulabilir. Böylelikle kişilerin biyolojik, psikolojik, sosyal ve manevi yöndeki ihtiyaçları karşılanarak, bu dört yönden sağlıklı olmaları sağlanabilir.

A n a h t a r K e l i m e l e r

Manevi danışmanlık ve rehberlik • Günlük yaşam aktiviteleri
Hasta yakını • Manevi destek • Karma yöntem

A b s t r a c t

Not being able to do the activities of daily life makes the person dependent on someone else. A multi disciplinary study is needed to minimize the dependence of individuals who are dependent for various reasons. A professional team should consider the individual in a multi faceted manner and provide the necessary treatment and guidance. Spiritual counselors are an important member of this team. Spiritual counseling and guidance is defined as a process in which spiritual counselors make use of the views and principles obtained from the disciplines of behavioral sciences and theology. It should not be forgotten that spiritual support can be beneficial not only for those who define themselves as religious or spiritually inclined in hospitals and clinical settings, but also for those, if they wish, who do not have any faith or a strong faith. In this study, the needs for spiritual support for the relatives of the patients who are dependent on someone in their daily life activities were examined. To this end, the personal information questionnaire prepared for this purpose was applied to the relatives of the patients, to 13 relatives of patients residing in Samsun, whose dependence was determined by the Katz Activities of Daily Living Scale. The collected quantitative data were loaded in to the SPSS program and analyzed with appropriate statistical techniques in the research using mixed method. The interviews were made face to face, and the views of the patients were recorded on a voice recorder. According to the results obtained from the collected data, it was seen that most of the participants have difficulties while helping the patients. And also, it was seen that almost all of the participants have a decrease in their social life compared to the past. It was concluded that the majority of the participants did not receive moral support. Most of the relatives of the patients think that it would be beneficial for them to receive moral support. It was seen that the majority of the relatives of the patients participating in the study have less time to spare for themselves. It was revealed that most of the relatives of the patients are more inclined towards religion than in the past. In accordance with all these results, it can be said the relatives of individuals who cannot carry through their daily life activities go through a difficult period physically, psychologically and spiritually, and they need spiritual support as well as physical and psychological support to cope with these difficulties. It can be said that besides patients, their relatives should also benefit from spiritual counseling and guidance services. From this point of view, according to the present study, it can be suggested to increase the number of spiritual support specialists and to reach spiritual counseling and guidance services for patients and their relatives. Thus, by meeting the biological, psychological, social and spiritual needs of people, it can be ensured that they are healthy in these four aspects.

K e y w o r d s

Spiritual counseling and care • Daily life activities
Relatives of patient • Spiritual support • Mixed method

Giriş

Günlük yaşam aktiviteleri, kendine bakım aktiviteleri ve bağımsız bir yaşam için gerekli olan günlük işler olarak tanımlanmaktadır. Bu aktiviteler; yemek yeme, banyo yapma, giyinme, tuvaletini yapabilme, hareketlilik gibi günlük yaşamdaki temel kendine bakım aktivitelerini içermektedir. Kişi bunları yapamadığında; diğer insanlara veya yardımcı aletlere bağımlı hale gelmektedir (İnce ve ark., 2005: 31).

Çeşitli nörolojik ve ortopedik nedenlerden dolayı günlük yaşam aktivitelerini bağımsız yapamayan engelli bireyler, diğer bireylere nazaran sağlık, eğitim ve fizikî alanlar gibi hayatın birçok alanında pek çok sorunla karşılaşmaktadırlar. Bu bireylerin anlamaları ve anlaşılmaları, farklı alanlarda karşılaştıkları sorunları aşmalarında, yaşadıklarını ifade edebilme ve çözüm arayışlarında önemli bir basamaktır. Bu basamağa da ancak ilgili kişilerle iletişim kurarak ulaşabilir (Özdemir, 2017: 137-159). Sağlık hizmetlerinde multidisipliner yaklaşımla, engellilere ulaşılması ve onların rehabilitasyon sürecine katılması sağlanmalıdır. Engellilerin kendi haklarının bilincine varmasında, sağlık alanından eğitim sektörüne kadar pek çok birimin iş birliği içinde olması gerekmektedir (Arca & Saka, 2019: 76). Bu bireylerin başkalarına olan bağımlılığını en aza indirebilmek için multidisipliner bir çalışma yani profesyonel bir ekibin, bireyi çok yönlü olarak ele alıp; gerekli tedavi ve yönlendirmeleri sağlamasıyla gerçekleşmektedir. Bu ekip bireyin ihtiyacına göre; doktor, hemşire, fizyoterapist, ergoterapist, konuşma terapisti, diyetisyen, eczacı, sosyal çalışmacı, psikolog gibi uzman kişilerden oluşmaktadır.

Kişilerin bedenlerinin yanında ruh sağlıklarının da korunması, onların tam bir huzur içinde olması açısından önem arz etmektedir. Bu sebeple tarih boyunca hastalar sadece maddi ilaçlarla değil “manevi destek” denilebilecek telkin, dua, okuma gibi soyut; su, müzik gibi somut yöntemlerle de tedavi edilmişlerdir (Aydın, 2019: 17). Dünya Sağlık Örgütü de insanı; “biyo-psiko-sosyal bir varlık” şeklinde tanımlamış, fakat zamanla yapılan araştırmalar sonucunda bu tanımlamayı “insan, biyo-psiko-sosyal ve manevi bir varlıktır” şeklinde genişleterek, insanın sahip olduğu bütün yönlerini ifade etmiş, insanı bir bütünlük içerisinde değerlendirmiştir (Beki, 2019: 6). Yapılan araştırmalar ve önemli psikologların kanaatleri incelendiğinde, maneviyatın, dindar yaşantının insanların ruh sağlığında önemli bir etkisinin bulunduğu, genel olarak ruh ve beden sağlığını olumlu etkilediği anlaşılmaktadır (Karacoşkun, 2021: 188). Yarıları arasında; baş etme kararı verme sürecinde bireyi güçlü kılması, sosyal desteği geliştirmesi, kişisel tutarlılık ve bütünlülük bulunmaktadır (Erdem & Kesgin, 2017: 136).

Yukarıda sayılan uzman ekip, bireyi biyolojik, psikolojik ve sosyal olarak ele almaktadır. İnsanın manevi ihtiyaçlarının temini de manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti ile manevi destek uzmanları (manevi danışmanlar) tarafından sağlanmaktadır.

Manevi danışmanlık ve rehberlik; manevi danışmanların, davranış bilimleri ve ilahiyat disiplinlerinden elde ettikleri görüş ve ilkelerden yararlandıkları bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Doğan, 2017: 1298). Batı'da pozitif psikolojinin literatüre girmesiyle birlikte psikolojide bir perspektif değişikliği yaşanmış, Seligman & Csikszentmihalyi'nin çalışmaları da literatüre hızlı bir ivme kazandırmıştır. Buna ek olarak yaşanan sorunlarla baş edebilme konusunda yapılan araştırmalarda Kenneth Pargament'in olgunlaştırdığı dini başa çıkma teorisi, manevi danışmanlığı hissedilir ölçüde literatüre taşımıştır (Peçenek, 2019: 104). Türkiye özelinde manevi destek uzmanlığı, ilk olarak 2015 yılında DİB personeliyle sağlık hizmetleri alanında pilot illerde uygulanmaya başlanmıştır (Koç, 2017: 234).

Manevi bakımın temel amacı, manevi bakım uzmanının kendisine gelen kişiye yol göstermesidir. Manevi destek; insanların yaşadıkları problemlere manevi-psikolojik yaklaşım çerçevesinde hem aklen hem de dinen ikna edilmesidir (Mollaoğlu, 2013: 25).

Manevi danışmanlık ve rehberlik, uzmanlık gerektiren bir alan olduğundan manevi danışmanların yeterliliği önemli bir konudur. Manevi danışman, dini tebliğden ziyade, hastanın hem psikolojik hem de fiziksel sağlığında dinin pozitif etkisinden yararlanmayı amaçlayan kişidir. Manevi psikolojik yardımla hastaların hastalıkla mücadelede gücünün, umudunun, sabrının, kararlılığının artması yanında tedavi sürecine yansıyacak pozitif ruhsal durumu kazanması beklenmektedir. Manevi desteğin hastanelerde, klinik ortamlarda sadece kendini dindar veya maneviyat eğilimli olarak tanımlayanlar için değil istemeleri halinde herhangi bir inancı olmayan veya zayıf olanlar için de faydalı olabileceği unutulmamalıdır.

Hastalık hali ve hastane ortamının karmaşık duygulara yol açması nedeniyle hastanın yanı sıra hasta yakını ve sağlık personelinin istekli olanlara da hastane ortamında manevi destek verilebilmektedir. Bu hizmet alanında, İslami ilimler ve teolojinin yanı sıra psikoloji, din psikolojisi, diğer insan bilimleri ve din bilimine ilişkin formasyonu yüksek manevi danışmanların yetiştirilmesine ihtiyaç vardır (Doğan, 2017: 1300).

Hasta yakınları; sevdikleri, yakın bir bağ veya minnet hissettikleri

bir aile bireyinin tedavisi mümkün olmayan bir şekilde hastalanması ve bakım yükünü sırtlanmaları sebebiyle tükenmişlik ve kaybetme kaygısı yaşamaktadır. Hasta yakınlarının ruhsal iyilik hallerinin sağlanması veya korunması amacıyla düzenli olarak hastane tıbbi sosyal hizmet birimi tarafından psikososyal yönden takipleri yapılmalı ve gerektiğinde psikiyatriye yönlendirilmelidirler. Çünkü hasta yakınları maddi ve manevi açıdan zor durumda kalabilmektedir (Turgut & Soylu, 2020: 473).

“Günlük yaşam aktivitelerini yerine getiremeyen hasta bireylerin yakınlarının manevi destek ihtiyacı var mıdır?” sorusu bu araştırmanın temel problemi olarak görülmektedir. Araştırmada bu soru merkezli birçok soru cevaplanmaya çalışılmıştır.

Bu araştırmanın amacı, günlük yaşam aktivitelerini yerine getiremeyen hasta bireylerin, bu aktivitelerini yaparken yardım eden yakınlarının manevi destek ihtiyaçlarını belirlemektir.

Engelli bireyin ve engelli çocuğa sahip ailelerin çocuklarının durumunu kabullenmede, bakım ve ihtiyaçlarını gidermede karşılaştıkları sorunları aşmada kendilerine yardımcı olabilecek önemli vasıtalardan biri de manevi destektir. Zira din ve maneviyat, insanın yaşadığı acı ve ızdırap durumlarına yönelik bazı açıklamalar sunmanın yanında, yaşadıkları zorlukları aşmaya da yardımcı olmaktadır. (Kula, 2012: 104) Kara'nın engelli çocuğa sahip anneler ile yapmış olduğu araştırmasında; annelere manevi destek uygulaması denenmiş, annelerin bu desteği olumlu buldukları, sürekli olmasını istedikleri belirlenmiştir. (Kara, 2018: 319) Maneviyat insanın bir ihtiyacı ve hastaların da bu yönde destek alması gerektiği gibi aynı süreci yaşayan hasta yakınlarının manevi desteğe olan ihtiyaçlarının tespit edilmesi düşüncesinden yola çıkarak yapılan bu çalışmanın sonuçlarının manevi destekle ilgili diğer çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

a. Yöntem

Bu araştırmada nicel ve nitel yöntemin birlikte kullanıldığı karma yöntem kullanılmıştır (Tashakkori & Teddlie, 2003). Karma yöntem araştırmaları, araştırmacının bir çalışma veya birbirini izleyen çalışmalar içerisinde nitel ve nicel yöntem, yaklaşım ve kavramları birleştirmesi olarak tanımlanır (Creswell, 2003'den akt. Baki & Gökçek, 2012: 2). Bu araştırmada nicel yöntem kullanılarak ölçek analizleri yapılmış, nitel yöntem kullanılarak da hasta yakınlarıyla mülakatlar yapılarak çözümlenmiştir.

a.a. Hipotezler

Günlük yaşam aktivitelerini yapamayan hasta bireylerin;

H₁. Bakımlarını yapan yakınlarının sosyal hayatları azalmaktadır.

H₂. Bakımlarını yapan yakınları olay ilk olduğunda durumu kabul etmekte zorlanırlar.

H₃. Bakım yapan hasta yakınları psikolojik desteğe ihtiyaç duyarlar.

H₄. Bakım yapan yakınların bu süreçte manevi desteğe ihtiyaçları vardır.

H₅. Bakım yapan hasta yakınları bu süreçte yeterince manevi destek almamaktadır

H₆. Bakım yapan hasta yakınlarının dini inançları bu süreçte onları motive etmektedir.

H₇. Hastaların günlük yaşam aktivitelerini yapamamaları, bakım yapan yakınlarını üzmektedir.

H₈. Bakım yapan yakınları bu bireylere nasıl manevi destek vereceklerini bilememektedir.

H₉. Bakım yapan hasta yakınları manevi destek almayı faydalı bulacaklardır.

H₁₀. Hasta bakımı yapanların kendilerine ayırdıkları vakit azalmaktadır.

H₁₁. Hasta bakımı yapanlar, bu süreçte daha çok dine yönelmektedir.

a.b. Örneklem ve Sosyo-Demografik Özellikleri

Araştırmanın örneklemini, Samsun’da yaşayan günlük yaşam aktivitelerinde bir başkasına bağımlı hasta bireylerin yakınlarıdır (n=13). Çalışmaya katılan örneklem grubunun 12’si kadın 1’i erkektir. Katılımcıların yaş ortalaması; 42’dir. Eğitim durumları ise; 1’i okula gitmemiş, 2’si ilkokul mezunu, 1’i ilköğretim mezunu, 4’ü lise mezunu, 1’i lise öğrencisi, 1’i ön lisans mezunu, 3’ü lisans mezunu şeklindedir. Hastayla yakınlık dereceleri ise şöyledir: 1’i hastanın annesi, 1’i hastanın babası, 5’i hastanın eşi, 3’ü hastanın kardeşi, 3’ü hastanın kızıdır.

a.c. Veri Toplama Araçları

(i)-*Özel Amaçlı Anket Formu*: Araştırmacı Hut tarafından oluşturulan anket; katılımcının yaşı, cinsiyeti, hastayla yakınlık derecesi, eğitim durumu şeklindeki demografik bilgilerinden sonra, çalışmaya katılma onamıyla başlar. Üç dereceli likert tipinde hazırlanan anketin maddeleri “evet”, “hayır”, “kararsızım” şeklindeki seçeneklerden biri işaretlenerek cevaplandırılmaktadır. Toplam 20 maddeden oluşmaktadır.

(ii)-*Katz Günlük Yaşam Aktiviteleri Ölçeği*: Bireyin günlük yaşam aktivitelerini gerçekleştirmedeki bağımsızlık durumunu değerlendiren bir ölçektir. Banyo yapma, giyinme, tuvalet, hareket etme, kontinans (idrarın tutulması) ve beslenmeden oluşan 6 madde, ikili puanlama (0-bağımlı, 1-bağımsız) kullanılarak derecelendirilir. Ölçekten alınan 6 puan bireyin tamamen bağımsız olduğunu, 0 puan ise tamamen bağımlı olduğunu gösterir (Abaoğlu ve ark., 2020: 50). Ölçeğin Türkçe geçerlik çalışması ise 2015 yılında Arık ve arkadaşları tarafından yapılmıştır. Bu çalışmanın sonuçları, Katz GYA Ölçeğinin uygulanmasının kolay olduğunu ayrıca geçerli, güvenilir bir ölçek olduğunu göstermiştir. Ölçeğin güvenilirliğini belirlemek için ise test-tekrar test, Cronbach Alpha güvenirlik kontrol yöntemleri kullanılmıştır. Yapılan güvenirlik analizi sonuçlarında, test-tekrar test güvenirlik katsayısı 0.99 ve Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı 0.838 olarak bulunmuştur (Arık ve ark., 2015: 344-350).

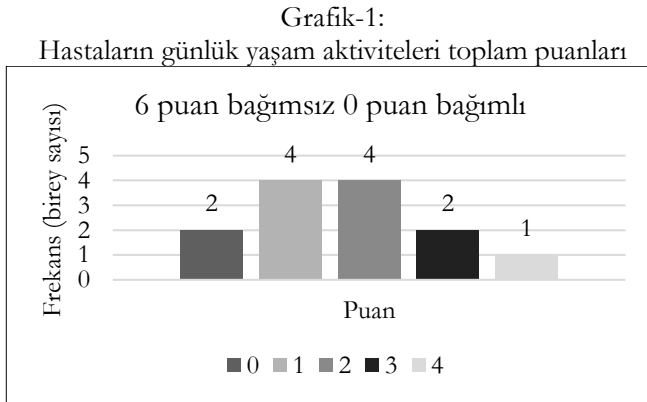
a.d. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmaya ilişkin temel veri, araştırmanın örneklemindeki hasta yakınlarına yüz yüze uygulanan anket sonuçlarıdır. Araştırmada veri toplama aracı olarak ölçek, anket ve mülakat kullanılmıştır. Bu araştırmadan elde edilen nicel verilerin SPSS kullanılarak frekans değerleri alınmıştır. Bunun yanı sıra nitel veri toplamak amacıyla hasta yakınlarıyla yüz yüze mülakat görüşmesi de yapıldığından, hasta yakınlarından elde edilen nitel verilerde araştırmada kullanılmıştır.

b. Bulgular ve Yorumlar

(i)-*Nicel Bulgular*

Katz Günlük Yaşam Aktiviteleri Ölçeği'yle günlük yaşam aktivitelerinde bir başkasına bağımlı olduğu tespit edilen 13 hastanın değerlendirme sonuçları şu şekildedir:

Grafik 1'e göre bu ölçekten, çalışmaya katılacak hasta yakınlarının bakmakta oldukları hastalardan 2'si 0 puan, 4'ü 1 puan, 4'ü 2 puan, 2'si 3 puan, 1'i 4 puan almışlardır. Bağımlılıkları bu ölçekle tespit edilmiştir. Günlük yaşam aktivitelerinde bağımlı olduğu tespit edilen bu hastaların, araştırmaya katılmayı kabul eden yakınlarına konu ile ilgili olarak hazırlanan anket çalışması uygulanmıştır, anket sonuçlarının SPSS analiz sonuçları ise şu şekildedir:

b.a. Hastasının bakımını yaparken yardım alma

Tablo-1:

Hastasının bakımını yaparken yardım alma

	n	%	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Evet	8	61,5	61,5	61,5
Hayır	5	38,5	38,5	100,0
Toplam	13	100,0	100,0	

Tablo 1'de görüldüğü gibi araştırmaya katılan hasta yakınlarının %61,5'i hastalara bakarken yardım almaktadır. Yalnız olmamaları onların gereksinimleri için önemlidir. Ancak %38,5'i bu zor dönemde yakınlarından destek görememektedir. Yapılan görüşmelerde bu durumun onları fiziksel, ruhsal ve sosyal olarak olumsuz etkiledikleri gözlenmiştir. Erdoğan, yoğun bakımda yatan hastaların yakınları üzerine yapmış olduğu çalışma sonucunda; hasta yakınlarının gereksinimlerinin sırasıyla destek, yakınlık, bilgi, güven ve rahatlık olduğunu tespit etmiştir (Erdoğan, 2019: 56).

b.b. Hastasının bakımını yaparken zorlanma

Tablo-2:

Hastasının bakımını yaparken zorlanma

	n	%	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Evet	7	53,8	53,8	53,8
Hayır	5	38,5	38,5	92,3
Kararsızım	1	7,7	7,7	100,0
Toplam	13	100,0	100,0	

Tablo 2'ye göre, araştırmaya katılan hasta yakınlarının %53,8'i hastasının günlük yaşam aktivitelerini yaptırırken zorlanırken, %38,5'i zorlanmamakta, %7,7'si bu sorunun cevabında kararsız kalmaktadır. Bu sonuç; katılımcıların 12'sinin kadın, 1'inin erkek olması yani araştırmamızda kadınların çoğunlukta olması ve fiziksel yapıları zayıf olan kadınların, hastalarının bakımını yaparken zorlanmaları sebebiyle beklenen bir sonuçtur.

b.c. Hastasının bakımını yaparken bunalma

Tablo-3:

Hastasının bakımını yaparken bunalma				
	n	%	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Evet	8	61,5	61,5	61,5
Hayır	4	30,8	30,8	92,3
Kararsızım	1	7,7	7,7	100,0
Toplam	13	100,0	100,0	

Tablo 3'te verildiği gibi araştırmaya katılan hasta yakınlarının %61,5'i hastalık sürecinde ruhsal olarak bunalırken, %30,8'i bunalmamakta, %7,7'si bu sorunun cevabında kararsız kalmaktadır. Dökmen'in yapmış olduğu araştırma sonucunda, bakım verdikleri bir yakını olan katılımcıların ruh sağlıklarının daha olumsuz ve algıladıkları sosyal desteğin daha düşük olduğu bulunmuştur. (Dökmen, 2012: 3). Araştırmamızda ise, beklendiği gibi katılımcıların çoğunluğunun ruhsal olarak zorlandığı tespit edilmiştir.

b.d. Hastasının bakımını yaparken sosyalliğin azalması

Tablo-4:

Hastasının bakımını yaparken sosyalliğin azalması				
	n	%	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Evet	12	92,3	92,3	92,3
Hayır	1	7,7	7,7	100,0
Toplam	13	100,0	100,0	

Tablo 4'te görüldüğü gibi araştırmaya katılan hasta yakınlarının %92,3'ünün eskiye göre sosyal hayatlarında azalma olduğunu ifade ederken %7,7'si olmadığını ifade etmişlerdir. Engelli bireye sahip ailelerin tükenmişlik duygularının onarılması için onları rahatlatacak etkinliklerin planlanıp, hayata geçirilmesi gerekmektedir. Aileler toplum tarafından yeterince anlaşılmadıklarını düşünmekte ve sosyal dışlanmışlık duygusu yaşamaktadırlar. Bu ailelerin en temel psikolojik gereksinimleri olan "sosyal onay" ihtiyaçlarının giderilebileceği güvenli buluşma platformlarının oluşturulması gerekmektedir (Karataş, 2011: 241).

b.e. Hastasının hastalığını ilk aşamada kabullenememe

Tablo-5:

Hastasının hastalığını ilk aşamada kabullenememe				
	n	%	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Evet	9	69,2	69,2	69,2
Hayır	2	15,4	15,4	84,6
Kararsızım	2	15,4	15,4	100,0
Toplam	13	100,0	100,0	

Tablo 5'e göre, araştırmaya katılan hasta yakınlarının %69,2'sinin olay ilk olduğunda kabullenmekte zorlandığını, %15,4'ü zorlanmadığını ifade ederken, %15,4'ü bu sorunun cevabında kararsız kalmışlardır. Çoğunluğa göre olayın ilk olduğu zaman durumu kabullenmekte zorlandıkları dikkat çekmiştir. Özellikle genç ve orta yaşlı hastaların yakınlarının bu sıkıntıyı yaşadıkları gözlenmiştir. Sağlıklı bir şekilde hayatlarına devam eden yakınlarının, beklenmedik bir şekilde bağımlı hale gelmelerini kabullenmekte zorlanmaları beklenen bir tepkidir.

Gören'in çalışmasına göre çocuğunun engelli olduğunu öğrenen anneler bunu öğrendikten sonra şu aşamalardan geçmektedirler: Birinci aşama: inkâr aşamasıdır; durum inkâr edilir. İkinci aşama: öfke aşamasıdır; bu evrede suçlu aramak, kendini ya da başkalarını suçlamak ya da kadere isyan etmek gibi davranışlar görülürken kişi, gerçeği değiştiremeyeceğini anlar. Üçüncü aşama: pazarlık aşamasıdır; sonunda bu gerçeğin rasyonel ve irrasyonel hiçbir çabayla değişmeyeceği anlaşılır. Anneler bu evreyi, sosyal destek, inanç sistemi gibi içsel ve dışsal güç kaynaklarıyla, anlam mekanizmalarıyla ve kullandıkları başa çıkma stilleriyle atlatabilmekte ya da uzman desteğine ihtiyaç duymaktadırlar. Son aşama olan kabullenme aşamasında engelli çocuğa sahip anneler gerçeğin kabulü ile beraber "durum bu, öyleyse bundan sonra ne yapabiliriz?" sorusunu sormaktadır. Çocuklarının kapasitelerini en iyi şekilde değerlendirme, onları topluma kazandırma, kendi yaşamlarını bu yeni şartlara uygun şekilde yeniden biçimlendirme, kısacası hayatı yeni bir çerçeveye koyma çabası içine girerler (Gören, 2016: 242).

b.f. Hastasının hastalığını şimdi kabullenme

Tablo-6:

Hastasının hastalığını şimdi kabullenme				
	n	%	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Evet	9	69,2	69,2	69,2
Hayır	2	15,4	15,4	84,6
Kararsızım	2	15,4	15,4	100,0
Toplam	13	100,0	100,0	

Tablo 6'da verildiği gibi araştırmaya katılan hasta yakınlarının %69,2'si olayı şimdi kabullendiklerini, %15,4'ü kabul etmediklerini ifade ederken, %15,4'ü bu sorunun cevabında kararsız kalmışlardır. Hasta yakınlarının çoğunun zamanla durumu kabullendikleri görülmektedir.

b.g. Hastasının hastalığında psikolojik destek ihtiyacı

Tablo-7:

Hastasının hastalığında psikolojik destek ihtiyacı				
	n	%	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Evet	6	46,2	46,2	46,2
Hayır	5	38,5	38,5	84,6
Kararsızım	2	15,4	15,4	100,0
Toplam	13	100,0	100,0	

Tablo 7'ye göre, araştırmaya katılan hasta yakınlarının %46,2'si psikolojik desteğe ihtiyaç duyduklarını, %38,5'i ihtiyaç duymadıklarını ifade ederken, %15,4'ü bu sorunun cevabında kararsız kalmışlardır. Bu sonuç “günlük yaşam aktivitelerini yapamayan bireylerin, bakımlarını yapan yakınlarının psikolojik desteğe ihtiyaçları vardır.” hipotezimizi çok da anlamlı desteklememiştir. Yapılan görüşmelerde hastaların kendi ihtiyaçlarını öteledikleri ya da farkında bile olmadıkları gözlenmiştir. Görüşmeler sırasında bir kısmı ağlamış, bir kısmının gözleri dolmuş, bir kısmı ise konuşmakta zorlanmıştır. Psikolojik desteğe ihtiyaçları bir uzman tarafından değerlendirilebilir.

b.h. Hastasının hastalığında psikolojik destek alma

Tablo-8:

Hastasının hastalığında psikolojik destek alma

	n	%	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Evet	2	15,4	15,4	15,4
Hayır	11	84,6	84,6	100,0
Toplam	13	100,0	100,0	

Tablo 8'de görüldüğü gibi araştırmaya katılan hasta yakınlarının %15,4'ü psikolojik destek aldıklarını, %84,6'sı almadıklarını ifade etmişlerdir. Hasta yakınlarının çoğunlukla psikolojik destek almadıkları tespit edilmiştir. Psikolojik desteğe ihtiyaç duyduğunu belirten 4 hasta yakını psikolojik destek alamamıştır. Bunun sebebini 3 hasta yakını maddi yetersizliklerden dolayı olduğunu ifade ederken 1 hasta yakını vakit bulamamaktan dolayı olduğunu belirtmiştir.

b.i. Hastasının hastalığında manevi destek ihtiyacı

Tablo-9:

Hastasının hastalığında manevi destek ihtiyacı

	n	%	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Evet	9	69,2	69,2	69,2
Hayır	3	23,1	23,1	92,3
Kararsızım	1	7,7	7,7	100,0
Toplam	13	100,0	100,0	

Tablo 9’da verildiği gibi araştırmaya katılan hasta yakınlarının %69,2’si manevi desteğe ihtiyaç duyduklarını, %23,1’i ihtiyaç duymadıklarını ifade ederken, %7,7’si ise bu sorunun cevabında kararsız kalmışlardır. Bu sonuç “günlük yaşam aktivitelerini yapamayan bireylerin, bakımlarını yapan yakınlarının bu süreçte manevi desteğe ihtiyaçları vardır.” hipotezimizi doğrulamaktadır. İnsanın hem maddi yönünün hem de manevi yönünün birbiriyle dengeli olması gerekir. Pozitif bilimlerin insanın maddi yönüyle ilgili yardımcı olabilirken, din ve dinî değerler de manevi yönünün geliştirilmesi noktasında yardımcı olabilir (Bahçekapılı, 2012: 255). Bu sebeple manevi desteğe ihtiyaç duyan hasta yakınlarının da bu hizmetten faydalanması için manevi destek uzmanlarının daha kolay ulaşılabilir olması gerektiği düşünülmektedir.

b.j. Hastasının hastalığında manevi destek alma

Tablo-10:
Hastasının hastalığında manevi destek alma

	n	%	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Evet	3	23,1	23,1	23,1
Hayır	10	76,9	76,9	100,0
Toplam	13	100,0	100,0	

Tablo 10’a göre, araştırmaya katılan hasta yakınlarının %23,1’i manevi destek aldıklarını, %76,9’u ise manevi destek almadıklarını ifade etmişlerdir. Bu sonuç “günlük yaşam aktivitelerini yapamayan bireylerin, bakımlarını yapan yakınlarının çoğu bu süreçte manevi destek hizmeti alamamışlardır.” hipotezimizi doğrulamaktadır.

Samsun ili, manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin uygulandığı pilot illerden biri olmasına rağmen hastaların çoğunluğu bu hizmete ulaşamamaktadır. Hastalar gibi hasta yakınları da böyle bir hizmetten habersiz oldukları tespit edilmiştir. Bunun nedenleri çok çeşitli olabileceği gibi araştırılması gereken farklı bir problem olarak dikkat çekicidir.

b.k. Hasta bakımında manevi ödüllendirme

Tablo-11:
Hasta bakımında manevi ödüllendirme

	n	%	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Evet	8	61,5	61,5	61,5
Hayır	4	30,8	30,8	92,3
Kararsızım	1	7,7	7,7	100,0
Toplam	13	100,0	100,0	

Tablo 11’de verildiği gibi araştırmaya katılan hasta yakınlarının

%61,5'i hastalarına yapmış oldukları bakımdan dolayı manevi bir ödül alacaklarını düşünürken, %30,8'i böyle düşünmediklerini ifade etmiş, %7,7'si ise bu sorunun cevabında kararsız kalmışlardır. Hasta yakınlarının çoğunluğunun manevi bir ödül alacaklarını düşündükleri tespit edilmiştir.

Bu sonuç, Kara'nın zihinsel engelli çocukların aileleri üzerinde yapmış olduğu araştırmayı desteklemektedir. Kara'nın araştırması sonucunda ortaya çıkan veriler şu şekildedir: Anne-babaların %59,6'sı ahirete yönelik olumlu beklentiler içerisindedirler. Anne-babaların %35,1'i ahirete inandıklarını ama çocuklarına davranışları doğrultusunda mükâfatlandırılacakları beklentisi içerisinde olmadıklarını, %5,3'ü ahiretle ilgili bir şey düşünmediklerini belirtmişlerdir (Kara, 2008: 327).

b.1. Hasta bakımında dini motivasyon

Tablo-12:

Hasta bakımında dini motivasyon

	n	%	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Evet	12	92,3	92,3	92,3
Kararsızım	1	7,7	7,7	100,0
Toplam	13	100,0	100,0	

Tablo 12'de görüldüğü gibi araştırmaya katılan hasta yakınlarının %92,3'ü bakım sürecinde dini inançlarının onları motive ettiğinin, %7,7'si ise dini inançlarının motivasyon sağlamadığını belirtmişlerdir. Bu sonuç "günlük yaşam aktivitelerini yapamayan bireylerin, bakımlarını yapan yakınlarının dini inançları, bu süreçte onları motive etmektedir." hipotezimizi doğrulamaktadır.

Aydın'a göre din, insanın hayatına inanç ve ritüellerle karışarak onun anlamlı, kendisi ve çevresiyle barışık bir hayat yaşamasına imkân vermekte; ümitsizliğe ve boşluğa düşmesini engellemektedir (Aydın, 2009: 98). Bu sebeple hasta yakınlarının dini inançlarının onları motive etmesi beklenen bir sonuç olmuştur.

b.m. Hasta bakımının yapılmaması durumunda ilahi ceza düşüncesi

Tablo-13:

Hasta bakımının yapılmaması durumunda ilahi ceza düşüncesi

	n	%	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Evet	5	38,5	38,5	38,5
Hayır	7	53,8	53,8	92,3
Kararsızım	1	7,7	7,7	100,0
Toplam	13	100,0	100,0	

Tablo 13'e göre, araştırmaya katılan hasta yakınlarının %38,5'i yakınlarının bakımlarını yapmadıkları takdirde ilahi bir ceza alacaklarını düşündüklerini, %53,8'i ise böyle bir ceza alacaklarını düşünmediklerini belirtmişlerdir. %7,7'si ise bu sorunun cevabında kararsız kalmışlardır. Yakınların çoğunun hastalarına bakmadıkları takdirde ilahi bir ceza alacaklarını düşünmedikleri tespit edilmiştir. Katılımcılardan "hayır" yanıtı verenler yakınlarına bakmalarının sebebinin onlara duydukları sevgi ve merhametten kaynaklandığını ifade etmiştir. Katılımcılardan "evet" yanıtı verenler ise bu durumun Allah tarafından onlara bir imtihan olarak verildiğini ifade etmişlerdir.

b.n. Hastasının hastalığını nedensel sorgulama ve isyan

Tablo-14:

Hastasının hastalığını nedensel sorgulama ve isyan

	n	%	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Evet	1	7,7	7,7	7,7
Hayır	8	61,5	61,5	69,2
Kararsızım	4	30,8	30,8	100,0
Toplam	13	100,0	100,0	

Tablo 14'te görüldüğü gibi araştırmaya katılan hasta yakınlarının %7,7'si bu hastalığın neden başlarına geldiğini sorgulayıp isyan ederken, %61,5'i ise isyan etmediklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların çoğunun yaşadıkları olaya karşı isyan etmedikleri tespit edilmiştir. "Hayır" cevabını veren 5 hasta yakını; isyan etmediklerini, 'ne hata ettik de böyle cezalandırıldık' diye sürekli kendilerini sorguladıklarını belirtmişlerdir.

b.o. Hastasının yaşam aktivitelerinin sınırlılığına üzülme

Tablo-15:

Hastasının yaşam aktivitelerinin sınırlılığına üzülme

	n	%	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Evet	12	92,3	92,3	92,3
Kararsızım	1	7,7	7,7	100,0
Toplam	13	100,0	100,0	

Tablo 15'te verildiği gibi araştırmaya katılan hasta yakınlarının %92,3'ü yakınlarının yapamadıkları günlük yaşam aktivitelerine çok üzülürken, %7,7'si ise bu sorunun cevabında kararsız kalmışlardır. Bu sonuç "günlük yaşam aktivitelerini yapamayan bireylerin yapamadıkları günlük yaşam aktiviteleri, bakımı yapan yakınlarını üzmektedir." hipotezimizi doğrulamaktadır.

b.p. Hastasına manevi destek vermeyi bilememe

Tablo-16:
Hastasına manevi destek vermeyi bilememe

	n	%	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Evet	2	15,4	15,4	15,4
Hayır	7	53,8	53,8	69,2
Kararsızım	4	30,8	30,8	100,0
Toplam	13	100,0	100,0	

Tablo 16'ya göre, araştırmaya katılan hasta yakınlarının %15,4'ü hastalarına nasıl manevi destek vereceklerini bilemediklerini, %53,8'i ise bildiklerini belirtmişlerdir. %30,8'i ise bu sorunun cevabında kararsız kalmışlardır. Bu sonuç "Günlük yaşam aktivitelerini yapamayan bireylerin, bakımlarını yapan yakınları bu bireylere nasıl manevi destek vereceklerini bilememektedirler." hipotezimizi doğrulamamaktadır.

Katılımcıların çoğunun profesyonel bir manevi destek almadıkları için kendilerine göre bu soruya böyle cevap vermeleri olağandır. Katılımcılar burada, kendi bilgi ve tecrübeleri doğrultusunda, yakınlarına manevi destek verdiklerini belirtmişlerdir.

b.r. Hastasının iyileşmesi için batıl inançlara yönelme

Tablo-17:
Hastasının iyileşmesi için batıl inançlara yönelme

	n	%	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Hayır	13	100,0	100,0	100,0
Toplam	13	100,0	100,0	

Tablo 17'de verildiği gibi katılımcıların tamamı hastalarının iyileşmesiyle ilgili herhangi bir batıl inanca yönelmediklerini belirtmişlerdir. İnançlar açısından bakıldığında engelli bireylere yönelik davranışların olumlu veya olumsuz olarak uçlarda olduğu gözlenmektedir. Engelli bireyler "Tanrıların varlıkları", "doğaüstü yaratıklar" ya da "lanetlenmiş" ve "insan olmayan varlıklar" olarak görülebilmektedirler. Geleneksel toplumlarda ise engelli çocuklar, ailelerine Allah'ın verdiği bir cezadır. Batıl inanç ile oluşmuş yönelimlerde engelli bireyin ailesini cezalandırmak için Tanrı tarafından gönderildiği yorumlarına da rastlanmaktadır. (Bulut, 2018: 59) Batıl inançlara yönelmek çok hoş karşılanmadığı için katılımcıların bu soruya hayır cevabı verdiği, katılımcılardan batıl inançlara yönelenlerin olduğu düşünülmektedir.

b.s. Hasta yakınının manevi desteğin yararlı olacağı düşüncesi

Tablo-18:
Hastası için manevi desteğin yararlı olacağı düşüncesi

	n	%	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Evet	7	53,8	53,8	53,8
Hayır	2	15,4	15,4	69,2
Kararsızım	4	30,8	30,8	100,0
Toplam	13	100,0	100,0	

Tablo 18’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan hasta yakınlarının %53,8’i manevi destek almalarının faydalı olacağını düşünürken, %15,4’ü faydalı olmayacağını ifade etmişlerdir. %30,8’i ise bu sorunun cevabında kararsız kalmışlardır. Bu sonuç “Günlük yaşam aktivitelerini yapamayan bireylerin, bakımlarını yapan yakınları manevi destek almayı faydalı bulacaklardır.” hipotezimizi doğrulamaktadır.

Şentürk’ün yapmış olduğu araştırmadaki katılımcıların çoğu hastalıklardan şifa bulmada dini inanç ve moral gücünün etkisine, manevi bakımın sağlık hizmetlerinin bir parçası olduğuna, hasta hakları çerçevesinde hastanelerin din ve moral hizmeti vermek zorunda olduğuna, sağlık personelinin de hastaların ihtiyaç duyduğu manevi desteği verebilmesi gerektiğine çok yüksek bir oranda katılmaktadırlar (Şentürk, 2020: 392). Bu sonuçlar araştırmamızda elde ettiğimiz verileri desteklemektedir.

b.t. Bakım verenin kendisine zaman ayıramaması

Tablo-19:
Bakım verenin kendisine zaman ayıramaması

	n	%	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Evet	11	84,6	84,6	84,6
Hayır	2	15,4	15,4	100,0
Toplam	13	100,0	100,0	

Tablo 19’a göre, araştırmaya katılan hasta yakınlarının %84,6’sı kendilerine ayırdıkları vaktin azaldığını, %15,4’ü ise azalmadığını ifade etmişlerdir. Bu sonuç “günlük yaşam aktivitelerini yapamayan bireylerin, bakımlarını yapan yakınlarının kendilerine ayırdıkları vakit azalmıştır.” hipotezimizi doğrulamaktadır. Uzunoğlu’nun çalışma sonuçlarına göre engelli bireye sahip aileler hayatlarının belirli dönemlerinde sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadır. Kimi aileler ekonomik alanda sosyal dışlanma yaşarken, kimi aileler sosyal etkileşim alanlarında sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadır. Aileler yaşadıkları sosyal dışlanmanın etkisiyle

sosyal çevrelerinden uzaklaşabilmektedir (Uzunoğlu, 2019: 93). Sosyal dışlanmanın hasta yakınlarının kendilerine ayırdıkları vaktin azalmasının nedenlerinden biri olduğu düşünülmektedir. Ayrıca yapılan görüşmelerden çıkarılan sonuçla, uzun zaman alan hasta bakımları ve bu bakımların hasta yakınlarında yorgunluğa sebep olması da bu nedenler arasında olduğu söylenebilir.

b.u. Bakım verenin dine daha güçlü yönelmesi

Tablo-20:
Bakım verenin dine daha güçlü yönelmesi

	n	%	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Evet	6	46,2	46,2	46,2
Hayır	5	38,5	38,5	84,6
Kararsızım	2	15,4	15,4	100,0
Toplam	13	100,0	100,0	

Tablo 20’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan hasta yakınlarının %46,2’si eskiye göre dine daha çok yöneldiklerini, %38,5’i eskiye göre daha çok yönelmediklerini ifade etmişlerdir. %15,4’ü ise bu sorunun cevabında kararsız kalmışlardır. “Hayır” cevabını verenlerden 4 hasta yakını eskiden de çok fazla dinlerine bağlı olduklarını, bu olaydan sonra da aynı şekilde ibadetlerine devam ettiklerini belirtmişlerdir. Bu sonuç, “Günlük yaşam aktivitelerini yapamayan bireylerin, bakımlarını yapan yakınları bu süreçte daha çok dine yönelmişlerdir” hipotezimizi doğrulamaktadır.

(ii)-Nitel Bulgular

Bu araştırmaya ilişkin çalışmaya katılan hasta yakınlarıyla yapılan mülakat sırasında hasta yakınlarına öncelikle manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri hakkında bilgi verilmiştir. Aşağıda, araştırmaya katılan hasta yakınlarının bazı görüşlerine yer verilmiştir:

+K-1/(16): Ağaçtan düşme sonucunda omurilik felci geçiren annesinin yanında refakatçi olarak kalan ve günlük yaşam aktivitelerini yapmasına yardımcı olan N.A. (16) yaşadıklarını şöyle anlatmıştır: “*Olayı kabullenmekte çok zorlandım ve psikolojim bozuldu. Bundan dolayı psikolojik destek aldım ve hala da terapi görüyorum. Böyle zor zamanlarda insan sevdiklerinden de destek almak istiyor. Manevi destek biz hasta yakınları için çok gerekli. Hastamı motive edebilmem için benim de moralimin iyi olması gerekiyor. Bu uygulama Türkiye’de de aktif ve ulaşılabilir olmalı. Bu süreçte buna çok ihtiyaç duyduk. Hastaların iyileşmesine inanması tedavisi için çok gerekli. Annemin morali bozuk olduğunda kasımları artıyor, bu da iyileşmesinin gerilemesine sebep oluyor. Annem*

üzüldüğünde, ağladığında ne yapacağımı bilemiyorum. Bunu psikolog ya da bir uzman çözmeli sanırım.”

+K-2/(28): Beyin tümörü ameliyatından sonra günlük yaşam aktivitelerinde tamamen bağımlı hale gelen abisinin bakımlarını yapan B.C. (28) ise geçirdikleri süreci şu şekilde ifade etmiştir: *“Bu süreç ruhsal olarak beni çok zorladı. Olay ilk olduğunda hemen iyileşip düzeleceğini düşünüyordum. Tedavileri devam ettiği için bir senedir hastanelerdeyiz, evimize gidemedik. Abim psikolojik olarak yıkıldı. Eğitim Araştırma Hastanesi’nde yatarken biri gelip manevi destekle ilgili bizimle görüşti. Zamanla inançlarımızla durumu kabullendik. Abim ve biz dualarımızla bu zor dönemi aştık. Manevi desteği özellikle annemin almasının çok faydalı olacağını düşünüyorum. Tedaviler sırasında fizyoterapistimizden çok fazla manevi destek gördük.”*

+K-3 (32): Günlük yaşam aktivitelerinde bağımlı olan ikizine bakan T.S (32) de düşüncelerini şöyle aktarmıştır: *“Kardeşimin durumunu kabullenemedim. Tamamen hayatım kardeşime odaklı. Dini inancım beni hayata tek bağlayan şey. Yanlış bir şey mi yaptık da bu durumlar başımıza geldi diye düşünüp durdum. Onu mutlu etmek için elimden gelen her şeyi yapıyorum. Öğretmenim, çocuklarımı öğledim ama kardeşime bakmak için bir buçuk senedir öğretmen değilim. Yeter ki o iyi olsun. Ama geçecek bu günler. Hastanın da bizim de manevi destek alacağı faydalı olur mu kararsızım. Gerekli maneviyatımız var. Ama bu durumu kabullenmek çok zor. Zamana ihtiyacımız var sanırım.”*

Konuya ilişkin yapılan nitel analizler sonucunda, hasta yakınlarının çoğunun manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri hakkında bilgisinin olmadığı gözlenmiştir. Yaşadıkları bu zor dönemde manevi danışmanlık hizmeti almanın faydalı olacağını belirtmişlerdir. Manevi danışmanların sayısının yeterli olmayışı bu hizmete ulaşımı hastalar için bile zorlaştırırken, hasta yakınları için bu hizmete ulaşmak çok zor olduğu görülmektedir.

S o n u ç

İnsan, biyo-psiko-sosyal bir varlık olmanın yanı sıra manevi bir varlıktır. Yapılan araştırmalar sonucunda insanı, bu dört yönüyle değerlendirmek gerektiği belirtilmiştir. Bu nedenle son yıllarda, dünyada olduğu gibi ülkemizde de manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri konusu oldukça önem kazanmıştır.

Manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin en çok kullanıldığı alanların birisi de sağlık alanıdır. Hastanın tedavisinin bu dört yöne yönelik, uzman kişilerin hastayı çok yönlü ele alarak gerçekleşmesi gerektiği vurgulanmıştır. Hastanın manevi ihtiyaçları için bu ekipte, manevi

destek uzmanları da yerlerini almışlardır. Uzun süreli tedavisi olan kronik hastalıkların, hastalık ve tedavi sürecini birlikte yaşadıkları yakınları da ruhsal ve manevi anlamda zorluklar yaşamaktadırlar. Bu alanın yeni olması ve yetişmiş uzman sayısının az olması sebebiyle hastalara dahi bu hizmet verilmekte zorlanılırken, hasta yakınları için bu hizmeti almak oldukça zordur. Bu araştırmayı yapmaya, hastalar kadar hasta yakınlarının da manevi destek ve rehberlik hizmetlerine ihtiyaçları olduğu düşüncesiyle karar verilmiştir.

Bu araştırmada, günlük yaşam aktivitelerini yerine getiremeyen bağımlı bireylerin yakınları konu edilmiştir. Katz Günlük Yaşam Aktivite-leri Ölçeği kullanılarak günlük yaşam aktivitelerinde bir başkasına bağımlı olduğu tespit edilen hastaların yakınlarından alınan nicel ve nitel veriler analiz edildiğinde şu sonuçlara varılmıştır:

- Araştırmaya katılan hasta yakınlarının çoğu hastalara bakarken yardım almaktadır. Yardım almaları hasta yakınlarının fiziksel, ruhsal ve sosyal anlamdaki olumsuz etkilerinin azalmasını sağlamaktadır.

- Araştırmaya katılan hasta yakınlarının çoğunun, hastalarının günlük yaşam aktivitelerini yaparken zorlandıkları görülmektedir.

- Araştırmaya katılan hasta yakınlarının çoğunun, hastalık ve tedavi sürecinde ruhsal olarak bunalmakta oldukları tespit edilmiştir.

- Araştırmaya katılan hasta yakınlarının tamamına yakınının eskiye göre sosyal hayatlarında azalma olduğu görülmektedir.

- Araştırmaya katılan hasta yakınlarının çoğuna göre olayın ilk olduğu zaman durumu kabullenmekte zorlandıkları anlaşılmaktadır.

- Araştırmaya katılan hasta yakınlarının çoğunun zamanla durumu kabullendikleri tespit edilmiştir.

- Araştırmaya katılan hasta yakınlarının çoğunun psikolojik desteğe ihtiyaç duydukları ancak büyük çoğunluğunun psikolojik destek almadıkları görülmektedirler.

- Araştırmanın temel problemi olan hasta yakınlarının manevi destek ihtiyaçları değerlendirildiğinde; araştırmaya katılan hasta yakınlarının çoğunun manevi desteğe ihtiyaç duydukları ancak büyük çoğunluğunun manevi destek almadıkları sonucuna varılmıştır.

- Araştırmaya katılan hasta yakınlarının çoğunun, hastalarına bakmalarından ötürü manevi bir ödül alacaklarını düşünürken, katılımcıların çoğunun bu bakımı yapmadıkları takdirde ilahi bir ceza alacaklarını düşünmedikleri görülmektedirler.

- Araştırmaya katılan hasta yakınlarının büyük çoğunluğunun, bakım sürecinde dini inançlarının onları motive ettiği görülmektedir.

• Araştırmaya katılan hasta yakınlarının çoğunun, yaşadıkları durum karşısında isyan etmedikleri tespit edilmiştir. Yapılan görüşmelerde böyle bir durumun neden başa geldiği konusunda sorgulamalar yapıldığı, bunun bir imtihan ya da yanlış yapılan bir davranış sonucunda verilmiş bir ceza olarak başlarına geldiği şeklinde anlamlandırma çabalarına girdikleri gözlenmiştir.

• Araştırmaya katılan hasta yakınlarının tamamına yakınının, yakınlarının yapamadıkları günlük yaşam aktivitelerine çok üzüldüğü görülmektedir. Sürekli bu üzüntüyle karşı karşıya kalmaları sebebiyle hasta yakınlarının da ihtiyaç duydukları psikolojik ve manevi destek verilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

• Araştırmaya katılan hasta yakınlarının çoğu, hastalarına nasıl manevi destek vereceklerini bildiklerini ifade etmişlerdir. Hasta yakınlarının tamamına yakını çalışmanın başında manevi destek hakkında bilgilendirildiklerinde, bu konu hakkında çok fazla bilgi sahibi olmadıkları gözlenmiştir. Hastalar manevi desteği profesyonel bir destekle değil, kendi bilgi ve tecrübeleriyle yaptıklarını belirtmişlerdir.

• Araştırmaya katılan hasta yakınlarının tamamının, hastalarının iyileşmesiyle ilgili herhangi bir batıl inanca yönelmedikleri görülmektedir.

• Araştırmaya katılan hasta yakınlarının çoğunun, manevi destek almalarının faydalı olacağını düşündükleri sonucuna varılmaktadır.

• Araştırmaya katılan hasta yakınlarının büyük çoğunluğunun, kendilerine ayırdıkları vaktin azaldığı görülmektedir.

• Araştırmaya katılan hasta yakınlarının çoğunun, eskiye göre dine daha çok yöneldikleri ortaya çıkmaktadır.

Bu araştırma sonucunda, günlük yaşam aktivitelerini yapamayan bireylerin yakınlarının, kendilerine bağımlı olmaları, onların bu zorlu süreci yaşadıklarını görmeleri ve bu süreci onlarla birlikte yaşamaları gibi sebeplerle; fiziksel, psikolojik ve manevi olarak zor bir dönem geçirdikleri ve bu zorluklarla başa çıkabilmek için; fiziksel ve psikolojik desteğin yanı sıra, manevi desteğe de ihtiyaç duydukları düşünülmektedir. Hastaların yanı sıra hasta yakınlarının da manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinden faydalanması gerektiği söylenebilir. Manevi destek uzmanlarının sayısının artırılması, ayrıca hastaların ve yakınlarının manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerine ulaşması önerisinde bulunmaktayız. Böylelikle kişilerin biyolojik, psikolojik, sosyal ve manevi yönlerindeki ihtiyaçları karşılanarak bu dört yönden sağlıklı olmaları sağlanabilir.

Kaynaklar

Abaoğlu, H. ve ark. (2020). Şizofrenide yaşam becerileri

eğitiminin işlevselliğe olan etkisi: Seçkisiz kontrollü bir çalışma. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 31(1), 48-56.

Arca, M. & Saka, G. (2019). Engellilerin temel hizmetlere ulaşılabilirliği ve beklenti durumları. *Eurasian Journal of Family Medicine*, 8(2), 69-77.

Arık, G. ve ark. (2015). Validation of Katz index of independence in activities of daily living in Turkish older adults. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 61(3), 344-350.

Aydın, A. R. (2009). İnanma ihtiyacı ve dinî ritüellerin psikolojik değeri. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 9(2), 87-100.

Aydın, G. (2019). *Ayetler ve hadisler ışığında hastalara manevi destek*. Kayseri: Kimlik Yayınları.

Bahçekapılı, M. (2012). Bio-psiko-sosyal açıdan dinin ruh sağlığı ve engellik üzerindeki etkisi. [içinde] *Din Felsefe ve Bilim Işığında Engelli Olmak ve Sorunları Sempozyumu*, 05-06 Mayıs 2012, İstanbul, Türkiye, Bildiriler. (ss. 239-258). İstanbul: Sultanbeyli Belediye Başkanlığı.

Baki, A. & Gökçek, T. (2012). Karma yöntem araştırmalarına genel bir bakış. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(42), 1-21.

Beki, A. (2019). *Manevi destek hizmetleri*. Erişim adresi: <http://auzefkitap.istanbul.edu.tr>.

Bulut, S. (2018). Engelli bireylere yönelik ihmal ve istismar. *Bakış Ege*, 58-59.

Creswell, J. W. (2003). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (2. baskı). Thousand Oaks, CA: Sage Publishing.

Doğan, M. (2017). Hastane örneği üzerinden manevî danışmanlık ve rehberlik hizmetlerine genel bir bakış. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 21(2), 1267-1304.

Dökmen, Z. Y. (2012). Yakınlarına bakım verenlerin ruh sağlıkları ile sosyal destek algıları arasındaki ilişkiler. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 3-30.

Erdem, M. & Kesgin, B. (2017). Manevi destek uygulayıcılarının manevi destek hizmetlerine ilişkin görüşleri. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(15), 124-140.

Erdoğan, N. (2019). *Yoğun bakım ünitesinde yatan hastaların yakınlarının gereksinimlere ve stresle baş etme tarzlarının belirlenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gören, A. B. (2016). Engelli çocuğa sahip annelerde yas süreci. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 20(1), 225-244.

İnce, İ. D. ve ark. (2005). Kronik obstrüktif akciğer hastalığında günlük yaşam aktivitelerinin değerlendirilmesi. *Toraks Dergisi*, 6(1), 31-36.

Kara, E. (2008). Zihinsel engelli çocukları olan ailelerin çocuklarının durumunu dini açıdan değerlendirmeleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 26, 317-331.

Kara, E. (2018). Engelli çocuğa sahip anneler yönelik manevi destek ile güçlendirme uygulaması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 57(11), 311-322.

Karacoşkun, M. D. (2021). *Din psikolojisi el kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.

Karataş, Z. (2011). *Evde bakım hizmeti sunan aile bireyi bakıcıların moral ve manevi değerlerinin başa çıkmadaki etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Koç, M. (2017). Diyanet İşleri Başkanlığı'nın hastanelerdeki manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri (1995-2015): Sınırlılıklar ve bir eğitim programı önerisi. *Diyanet İlmi Dergi*, 53(4), 201-241.

Kula, N. (2012). Engelli birey ve ailesinin psiko-sosyal sorunları ve manevi destek. [içinde] *Din Felsefe ve Bilim Işığında Engelli Olmak ve Sorunları Sempozyumu, 05-06 Mayıs 2012, İstanbul, Türkiye, Bildiriler*. (ss. 74-107). İstanbul: Sultanbeyli Belediye Başkanlığı.

Mollaoğlu, H. (2013). *Hastane hizmetleri bağlamında manevi bakım ve New York Healthcare Chaplaincy örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özdemir, S. (2017). Engelli bireylerin manevi rehabilitelerinde iletişimin önemi. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 38, 137-159.

Peçenek, M. A. (2019). Manevi danışmanlık ve rehberlik I-II. *Akademik Platform İslami Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 104-113.

Şentürk, H. (2020). Hastanelerde manevi danışmanlık hizmetleri ihtiyacı üzerine pilot bir araştırma: SDÜ hastanesi örneği. *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 10(2), 373-396.

Tashakkori, A. & Teddlie, C. (ed). (2003). *Handbook of mixed methods in social and behavioral research*. Thousand Oaks, CA: Sage Publishing.

Turgut, A. Ş. & Soylu, G. (2020). Palyatif bakım hasta yakınları ile nitel bir çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(2), 460-476.

Uzunoğlu, E. (2019). *Engelli bireye sahip ailelerin sorunları ve sosyal dışlanması üzerine nitel bir inceleme*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi
Turkish Journal for the Spiritual Counselling and Care

Sayı: 4 • Aralık 2021 • 137-208
Issue: 4 • December 2021 • 137-208

**Türk Üniversitelerinde Manevi Danışmanlık ve
Rehberlik Alanındaki İlk Kurumsallaşma Deneyimleri:
Baün-Madmer (2014-2021) & Baün-Mapdat (2015-2021)
Üzerine Bir Araştırma**

First Institutionalization Experiences in the Field of Spiritual
Counseling and Care in Turkish Universities: A Research on
Baün-Madmer (2014-2021) & Baün-Mapdat (2015-2021)

Mustafa Koç

Prof. Dr.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

İlahiyat Fakültesi

Din Psikolojisi Ana Bilim Dalı

E-posta: mustafa.koc@ogu.edu.tr

Orcid: 0000-0003-1299-7963

Eskişehir / Türkiye

Professor

Eskişehir Osmangazi University

Faculty of Theology

Department of Psychology of Religion

E-mail: mustafa.koc@ogu.edu.tr

Orcid: 0000-0003-1299-7963

Eskişehir / Turkey

Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi
Turkish Journal for the Spiritual Counselling and Care

Makale Türü • Article Type Araştırma • Research
Geliş Tarihi • Received 20 Kasım 2021 • 20 November 2021
Kabul Tarihi • Accepted 20 Aralık 2021 • 20 December 2021

Ö z e t

Bu makalenin amacı, Türk üniversitelerinde manevi danışmanlık ve rehberlik alanındaki ilk kurumsallaşma deneyimleri olarak değerlendirilen Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezi (2014-2021) ile Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışma Topluluğunun (2015-2021) alan çalışmalarını betimlemek ve alandaki bu iki kurumsal deneyimi, Türk manevi danışmanlık ve rehberlik tarihinde ve literatüründe yer almasını sağlamaktır. Kullanılan nitel ve nicel verilerin yukarıda adı geçen iki kurumun çalışmalarıyla sınırlandırıldığı bu çalışmada, metodolojik olarak dokümantasyon teknikleri kullanılmıştır. Öncelikle merkez ve topluluğun tarihçelerinin verildiği makalede, adı geçen kurumların hizmet türlerine göre çalışma bilgilerine de yer verilmiştir. Makalede sonuç olarak; merkezin çalışmalarına (2014-2021) ilişkin (a) 14 Temmuz 2014 tarihinde kurulan merkezin kurulduğu tarihten bugüne (2021) kadar Türkiye’de halen ilk ve tek alan araştırma ve uygulama merkezi olduğu; (b) merkezin kurumsal çalışmaları kapsamında ‘(i) çalıştaylar & forumlar (n=12), (ii) çalışma raporları (n=3), (iii) uzmanlık eğitimleri (n=8), (iv) manevi danışmanlık görüşmeleri (n=129), (v) konferanslar (n=18), (vi) paneller (n=7), (vii) seminerler (n=4), (viii) webinarlar (n=14), (ix) projeler (n=4) ve (x) diğer çalışmalar (n=10)’ türlerinde hizmet üretimi (n= 209) yapıldığı; (c) Türkiye’deki covid pandemi sürecinde (2020-2021) merkezin hizmetlerinin webinar biçiminde çevrim içi olarak devam ettiği saptanmıştır. Ayrıca makalede, yine merkez ile topluluğun işbirliğiyle yaptığı çalışmalarına (2014-2021) ilişkin olarak (a) öncelikle 06 Mayıs 2015 tarihinde kurulan öğrenci topluluğunun, kurulduğu tarihten bugüne (2021) kadar Türkiye’deki üniversitelerde halen ilk ve tek alan öğrenci topluluğu olduğu; (b) merkez ve topluluk işbirliğiyle yapılan kurumsal çalışmalar kapsamında ‘(i) konferanslar ve paneller (n=18), (ii) uygulamalı projeler (n=1) ve (iii) kurumsal ziyaretler (n=35)’ türlerinde hizmet üretimi (n=54) yapıldığı; (c) yukarıda sözü edilen seri konferanslar ve bu konferansların kitap olarak basım projesinin alan tarihi açısından önemli bir bilimsel aktivite olarak değerlendirilebileceği; (d) Türkiye’deki covid pandemi sürecinde (2020-2021) üniversitelerin yüz-yüze eğitime ara vermesi sebebiyle öğrenci topluluğunun da hizmetlerine ara verdiği; (e) Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezi (2014) ile Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışma Topluluğunun (2015), Türk üniversitelerinde manevi danışmanlık ve rehberlik alanındaki ilk kurumsallaşma deneyimleri olduğu görülmüştür.

A n a h t a r K e l i m e l e r

Manevi danışmanlık ve rehberlik • Manevi danışmanlık merkezi
Öğrenci topluluğu • Bilim tarihi • Literatür

A b s t r a c t

The aim of this article is to describe the field studies of Balıkesir University Spiritual Counseling Application and Research Center (2014-2021) and Balıkesir University Spiritual Counseling Community (2015-2021), which are considered to be the first institutionalization experiences in the field of spiritual counseling and care in Turkish universities, and to introduce institutional studies for these two into the history and literature of Turkish spiritual counseling and care. Documentation techniques were used methodologically in this study, in which the qualitative and quantitative data used were limited to the studies of the two institutions mentioned above. In the article, in which the histories of the center and the community are given, information according to the types of functioning of the aforementioned institutions was also included. As a result of the article, regarding the center's praxis (2014-2021), it has been determined that; (a) the center, which was established on 14 July 2014, is still the first and only field research and application center in Turkey, from the date of its establishment until today (2021); (b) within the institutional work of the center '(i) workshops & forums (n=12), (ii) study reports (n=3), (iii) specialist trainings (n=8), (iv) spiritual counseling sessions (n=129), (v) conferences (n=18), (vi) panels (n=7), (vii) seminars (n=4), (viii) webinars (n=14), (ix) projects (n=4) and (x) other types of studies are produced; (c) the services of the center continue online in the form of webinars during the covid pandemic (2020-2021) in Turkey. In addition, again regarding the work done in collaboration with the center and the community, in the article it has been seen that; (a) the student community, which was established on 06 May 2015, is still the first and only student community in the universities of Turkey, from the date of its establishment until today (2021). (b) within the scope of institutional studies carried out in cooperation with the center and the community '(i) conferences and panels (n=18), (ii) applied projects (n=1) and (iii) institutional visits (n=35)' service production (n=54) was made; (c) the above-mentioned series of conferences and the project of publishing these conferences in a book can be considered as an important scientific activity in terms of the field history; (e) Baün-Madmer (2014) and Baün-Mapdat (2015) are the first institutionalization experiences in the field of spiritual counseling and care in Turkish universities.

K e y w o r d s

Spiritual counseling and care • Spiritual counseling center
Student Community • History of science • Literature

Giriş

Sekülerleşmenin ve modernleşmenin etkisiyle küreselleşen dünya-daki psiko-sosyo-politik içerikli yaşamsal krizlerde her geçen gün gözle görülür bir artış vardır. Aynı şekilde kutsalın etkisinin de giderek azaldığı bu yaşam tarzlarında, çok katmanlı ve karmaşık yaşamsal problemlerle yüzleşen modern bireyler, çektikleri varoluşsal acılarla başa çıkabilmek veya anlam üretim sorunlarını çözebilmek için bazı yöntemler geliştirmişlerdir. Psikoloji ve teoloji üzerine yürütülen tartışmalar sonucunda, Batı'da ortaya çıkan manevi danışmanlık ve rehberlik çalışmaları, son yıllarda dünya gündeminde özellikle koruyucu ruh sağlığı açısından dikkate değer bir ilgi görmektedir. Dünyanın çeşitli ülkelerindeki ruh sağlığı çalışmalarında, inanılan dinlerin teolojik içerikleri merkeze alınarak dinsel ve manevi kaynaklardan faydalanılmaktadır. Bu çerçevede akademik içerikli yapılan bilimsel üretimlerin yanı sıra pratik saha uygulamalarının da gerçekleştirildiği manevi danışmanlık ve rehberlik çalışmaları, özellikle seküler yaşam ve kapital sermaye merkezli modern üretim biçimlerinin yabancılaştırdığı ve yalnızlaştırdığı bireyler için büyük bir yaşamsal ihtiyaç olarak görülebilir (Kızılgeçit, 2020: 263).

Manevi danışmanlık ve rehberlik, yaşamın anlam sorunu başta olmak üzere zorlu yaşam olaylarıyla ve travmatik yaşam deneyimleriyle başa çıkma gibi daha birçok alanlardaki çatışmalardan veya güvensizlik durumlarından kaynaklanan sorunları yönetebilmek ve modern bireyin bunlarla başa çıkabilmesi için uzmanlık eğitimi alan manevi danışmanlar tarafından verilen psiko-teolojik içerikli bir hizmet türüdür (Altaş, 2000: 339). Manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinde çalışan manevi danışmanların kayıtlı olduğu meslek derneği olan Amerikan Pastoral Danışmanlar Derneği / AAPC tarafından yapılan bir tanımlamaya göre manevi danışmanlık, “deneysel ve davranışsal açılardan bireysel ve/veya kolektif bağlamda teolojik bir bakış açısını ön planda tutarak danışanın yaşamını irdelemek, ortaya çıkartmak ve ona rehberlik etmektir.” (AAPC: <http://www.aapc.org>, 2021). Alanda Hristiyan teolojisi perspektifinden bakan klasik bir esere sahip Clinebell'e (1999) göre ise manevi danışmanlık, Hristiyanlıktaki pratik din hizmetleri biriminde çalışan papazların birebir veya küçük grup ilişkileri yaklaşımıyla danışanlarının iç dünyalarında veya ilişkilerindeki sorunlarıyla başa çıkmalarında onlara yardımcı olarak iyileşmelerine ve sahip oldukları kişisel potansiyellerini geliştirmelerine katkıda bulunmalarına yönelik yapmış oldukları psiko-teolojik içerikli uygulamalardır (Clinebell, 1999: 25-26).

Tüm dinsel öğretilerin sonal amacı, inananlarına mutluluk verici

bir yaşam tarzı sunmaktır. Bu amacı gerçekleştirmenin yollarından biri de, ilgili dinin teolojik yorumları kapsamında manevi danışmanlık hizmetlerinin verilmesidir. Bu kapsamda, İslam dininde Müslüman bireylere manevi danışmanlık hizmetlerinde yardımcı olunması önerilmektedir. İslam peygamberi Hz. Muhammed'in (sav) rol modelliğini bu alandaki hizmetlerinde de görmek mümkündür (bkz. Koç, 2020: 159-200). Bunun yanı sıra Müslüman toplumların tarihsel sürecinde, içinde yaşadıkları toplumda dinsel otoriteyi ve rol modelliği temsil eden din adamları ile sufi öğretide uzman olan kişiler tarafından modern anlamdaki danışmanlık konseptinde olmasa da, geleneksel manevi danışmanlık hizmetleri kapsamına girebilecek yardım aktiviteleri, coğrafya ve tarihsel dönemlere bağlı olarak- farklı başlık, uygulama ve formlarda sürekli var olmuştur. Bu tarihsel manevi danışmanlık ve rehberlik modellerinin türlerinden bazıları ise bugün de varlığını devam ettirmektedir.

Post-modern düşünce ve yaşamın da etkisiyle, var olan seküler yaşam sorunlarına ilişkin toplumsal dönüşümlere ve oluşan ihtiyaçlara karşılık yeni manevi danışmanlık formları da oluşmaktadır. Klasik yaklaşımdan farklı olarak modern danışmanlık konseptinde ise manevi danışmanlık ve rehberlik, seküler danışmanlık ve rehberlik çalışmalarında çoğunlukla dikkate alınmayan 'din ve maneviyat' boyutunun merkeze alınarak danışan ile manevi danışman arasında daha kapsamlı ve daha maneviyat temelli rehabilitasyon anlayışını kapsayan bir danışmanlık türüdür. Bu bağlamdaki alana ilişkin ilk bilimsel tartışmalar ve uygulamalar, 19. yüzyılda Hristiyan teolojisi temel alınarak Batı'da yapılmıştır. Dolaşısıyla ABD ve İngiltere temelli alana ilişkin teorik tartışmaları, daha sonraki süreçte kurumsal ve organizasyonel çalışmalar takip etmiştir. Bugün ise dünyanın çeşitli ülkelerinde hastaneler, cezaevleri, okullar, huzurevleri, gençlik merkezleri, üniversiteler, aile destek merkezleri ile diğer kamu ve özel kuruluşlarda çalışan manevi danışmanlar tarafından bu hizmet profesyonel düzeyde sunulmaktadır (Kızılgeçit, 2020: 263).

Yukarıda manevi danışmanlık ve rehberlik alanına ilişkin tarihsel arka plan dikkate alındığında, Türkiye'deki manevi danışmanlık ve rehberlik çalışmalarının Batı'ya göre oldukça yeni olduğu görülmektedir. Türkiye'de psikolojik yardım uygulamalarının geçmişi 1950'li yıllara dayanmaktadır. Psikolojik yardım günümüzde çoğunlukla klinik ortamlarda gerçekleşmekle birlikte eğitim, adalet, endüstri, sosyal hizmet ve din hizmeti alanlarındaki uygulamalarıyla giderek yaygınlaşmaktadır. Önümüzdeki yıllarda toplum, psikolojik yardım hizmetlerine daha da fazla ihtiyaç duyacaktır. Çünkü globalleşmeyle birlikte yerel kültür kod-

larındaki yaşanan değişimler, çok kültürlülük, değişen aile ve toplum yapısı, modern yaşam biçimi ve hızla gelişen teknoloji, birey ve toplumun psikolojik yaşantılarını daha da derinden etkileyecektir. Toplumda yaşanan ve giderek artan bu hızlı psiko-sosyal değişime ayak uydurma çabaları, psikolojik yardım hizmetlerine duyulan ihtiyacı da her geçen gün arttırmaktadır.

Türkiye'deki ruh sağlığı hizmetlerinde psikiyatrist, psikoterapist, psikolog, klinik psikolog, pedagog, psikolojik danışman ve sosyal hizmet uzmanları tarafından profesyonel yardım verilmektedir. Bu yardım alanları içinde son yıllarda ortaya çıkan manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri ise Türkiye'de henüz yeni bir bilim ve uygulama alanıdır. Özellikle lisansüstü çalışmaların son derece az olduğu bu alanın akademik ilgiye oldukça fazla ihtiyacı vardır. Saha uygulamaları olarak daha çok din hizmetleri çerçevesinde pratize edilen manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerindeki akademik çalışmalar ise alana ilişkin tezler, makaleler, sempozyumlar ve çalıştay bildirileriyle devam etmektedir (Söylev, 2015: 287).

Bu makalenin amacı, Türk üniversitelerinde manevi danışmanlık ve rehberlik alanındaki ilk kurumsallaşma deneyimleri olarak değerlendirilen Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezi (2014-2021) ile Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışma Topluluğunun (2015-2021) alan çalışmalarını betimlemek ve alandaki bu iki kurumsal deneyimi, Türk manevi danışmanlık ve rehberlik tarihinde ve literatüründe yer almasını sağlamaktır. Kullanılan nitel ve nicel verilerin yukarıda adı geçen iki kurumun çalışmalarıyla sınırlandırıldığı bu çalışmada, metodolojik olarak dokümantasyon teknikleri kullanılmıştır (Karasar, 2019: 229-232).

a. Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezi – [Baün-Madmer]

Makalenin bu başlığı altında, Baün-Madmer'in kurumsal tarihçesi ve kurumsal çalışmalarına (2014-2021) yer verilmiştir.

a.a. Tarihçesi

Yürürlükte olan 04.11.1981 tarihli ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun 7nci ve 14üncü maddelerine göre, Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Bilim Dalı öğretim üyesi Mustafa Koç tarafından öncelikle Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin yönetmeliği hazırlanmıştır. Daha sonra rektörlük makamına resmi yazıyla bu isimli bir merkezin

kurulması isteği bildirilmiştir. Üniversite senatosu tarafından onaylanan merkez kurma isteği, resmi yazışmayla Yükseköğretim Kuruluna gönderilmiştir. Kurul tarafından da onaylandıktan sonra adı geçen merkezin yönetmeliği, 14 Temmuz 2014 Pazartesi günü Resmî Gazete’de yayınlanarak (Sayı: 29060) yürürlüğe girmiştir (bkz. Ek-1 & Ek-3). Ayrıca merkez müdürü tarafından merkezin logo ve tanıtım broşürü çalışmaları da yapılmıştır (bkz. Ek-4 & Ek-6).

Türk kamu ve özel üniversitelerinde bir ilk olarak (2014) hizmete giren bu merkezin amacı; (i)-manevi danışmanlık alanını tüm yönleriyle bilimsel olarak incelemek, (ii)-ulusal ve uluslararası akademik ve sosyal alanlarda bu konuya ilişkin bilgi ve görüş sağlamak, (iii)-manevi danışmanlığa yönelik ulusal ve uluslararası alanlarda yapılan bilimsel çalışmaları değerlendirmek, (iv)-gelişmeleri izlemek, (v)-kongreler ve seminerler düzenlemek, (vi)-ortak projeler geliştirmek ve yürütmek, (vii)-ihtiyacı olan danışanlara manevi danışmanlık hizmeti vermektir (bkz. Ek-1).

Resmi kuruluş sürecini tamamlayan merkezin müdürlüğüne, 25.07.2014 tarihinde rektörlük tarafından Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Bilim Dalı öğretim üyesi olan Mustafa Koç görevlendirilmiş olup (bkz. Ek-3) üniversitenin NEF yerleşkesindeki mediko-sosyal binasından müdür, sekreteryaya ve derslikten oluşan bir hizmet mekânı verilmiştir. Merkez sekreteryasına ise şimdiye kadar (2021) yarı zamanlı olarak lisans öğrencileri (n=2) görevlendirilmiştir. Merkez çalışmalarında akademisyen bir din psikoloğu çalışmış olup teolojik kaynaklı inanç problemlerine ilişkin konularda ise zaman zaman ilahiyat fakültesinin kelim ana bilim dalı öğretim üyelerinden danışmanlık yardımı alınmıştır. Bu bağlamda, 2014-2021 yılları arasında manevi danışmanlık alanında akademik çalışmalarına devam eden İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Bilim Dalı öğretim üyesi ve aynı zamanda merkez müdürü olan Mustafa Koç, merkezin kuruluş aşamasından (2014) bugüne kadar tüm hizmet üretim planlama ve süreçleriyle ilgilenmiştir. Merkez müdürü Koç’un görev süresi, 31.03.2021 tarihinde kurum değiştirmesi sebebiyle bitmiştir. Dolayısıyla merkez müdürü Koç, adı geçen merkezin kuruluş aşamasından (2014) kurum değiştirme tarihine (2021) kadar geçen süreçteki 7 yıl boyunca merkez müdürlüğü yapmıştır. Ayrıca kurum tarihi içerisinde, merkezin tanıtımı ve kurumsal çalışmalarına ilişkin olarak Mayıs 2016 tarihinde ulusal bir haber de yapılmıştır (bkz. TRT Haber; <https://www.youtube.com>).

a.b. Kurumsal Çalışmalar

Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışmanlık Uygulama

ve Araştırma Merkezi tarafından 2014-2021 yılları arasında çeşitli düzeylerde ve içeriklerde kurumsal çalışmalar yapılmıştır. Aşağıda yer alan bu çalışmaların tümüne merkez adına, merkezde görevli başka uzman din psikoloğu ve manevi danışman olmadığı için –kurumlararası yazışma temeline dayalı olarak- merkez müdürü Mustafa Koç katılmıştır. Merkezin kurumsal çalışmaları kapsamında ‘(i) çalıştaylar & forumlar, (ii) çalışma raporları, (iii) uzmanlık eğitimleri, (iv) manevi danışmanlık görüşmeleri, (v) konferanslar, (vi) paneller, (vii) seminerler, (viii) webinarlar, (ix) projeler ve (x) diğer çalışmalar’ türlerinde aşağıdaki çalışmalar yapılmıştır:

(i)-*Çalıştaylar & Forumlar*: Merkez çalışmaları kapsamında, manevi danışmanlık alanını ilgilendiren çeşitli konularda yapılan ulusal çalıştaylar ve forumlara (n=12) alan uzmanlığı katkısı sağlamak için resmi davetli olarak katılım sağlandığı görülmüştür (bkz. Tablo-1).

Tablo-1:
Çalıştaylar & forumlar

[1] (2014). <i>Cezai din dersi müfredatı ve denetimli serbestlik</i> . Çalıştay. 17 Aralık – Ankara. [Organizasyon: Diyanet İşleri Başkanlığı].
[2] (2015). <i>Hastanelerde manevi destek</i> . Çalıştay. 15 Ocak – Ankara. [Organizasyon: Diyanet İşleri Başkanlığı].
[3] (2015). <i>Hastane manevi destek hizmetleri</i> . Çalıştay. 22-24 Aralık – Ankara. [Organizasyon: Diyanet İşleri Başkanlığı].
[4] (2016). <i>Çocukların şebri</i> . Çalıştay. 19 Nisan – Balıkesir. [Organizasyon: Marmara Belediyeler Birliği & Balıkesir Büyükşehir Belediyesi].
[5] (2017). <i>Aile bireyleri (anne-baba-çocuklar) arasında sadakat ve güven</i> . Forum. 13-14 Mayıs – Ankara. [Organizasyon: Diyanet İşleri Başkanlığı].
[6] (2017). <i>Manevi danışmanlık ve rehberlik</i> . Çalıştay. 16 Mayıs – İstanbul. [Organizasyon: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi].
[7] (2017). <i>Manevi destek hizmetleri rehber kitabı yazımı</i> . Çalıştay. 24-28 Temmuz – Afyon. [Organizasyon: Diyanet İşleri Başkanlığı].
[8] (2017). <i>Manevi destek sertifika programı</i> . Çalıştay. 24-28 Temmuz – Afyon. [Organizasyon: Diyanet İşleri Başkanlığı].
[9] (2018). <i>İlahiyat alan dergileri editörler çalıştay</i> . Çalıştay. 20 Ocak – Sivas. [Organizasyon: Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi & Cumhuriyet Üniversitesi Dini İlimler Merkezi & Cumhuriyet İlahiyat Dergisi].
[10] (2018). <i>Çocuk istismarının nedenleri ve koruyucu önlemler</i> . Çalıştay. 23-24 Şubat – Balıkesir. [Organizasyon: Kadın ve Demokrasi Derneği].
[11] (2018). <i>Din dili</i> . Çalıştay. 05-06 Mayıs – Balıkesir. [Organizasyon: Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi & Balıkesir Müftülüğü & Balıkesir Büyükşehir Belediyesi].
[12] (2018). <i>Evde bakım hizmetleri</i> . Çalıştay. 15 Mayıs – Bursa. [Organizasyon: Bursa Valiliği & Bursa Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü].

(ii)-*Çalışma raporları*: Merkez çalışmaları kapsamında, manevi danışmanlık alanını ilgilendiren çeşitli konularda yapılan resmi başvurular sonucunda kamu kurumlarına alan uzmanlığına dayalı çalışma raporları (n=3) hazırlandığı saptanmıştır (bkz. Tablo-2).

Tablo-2:

Çalışma raporları

-
- [1] (2015). *Riske grubuna giren ilk ve ortaöğretim öğrencileri: Balıkesir örneği üzerine çözüm önerileri*. Çalışma raporu. 09 Ocak – Balıkesir. [Kurum: Milli Eğitim Bakanlığı Balıkesir İl Milli Eğitim Müdürlüğü].
-
- [2] (2017). *Aile ve dini rehberlik bürolarında çalışan vaizlere yönelik hizmet içi eğitim programlarını düzenleme*. Çalışma raporu. 03-07 Temmuz– Ankara. [Kurum: Diyanet İşleri Başkanlığı].
-
- [3] (2018). *Manevi danışman (seviye 6) ulusal mesleki standartlar için görüş ve öneriler*. Çalışma raporu. 05 Eylül – Ankara. [Kurum: Diyanet İşleri Başkanlığı & Mesleki Yeterlilik Kurumu].
-

(iii)-*Uzmanlık eğitimleri*: Merkez çalışmaları kapsamında, manevi danışmanlık alanını ilgilendiren çeşitli konularda yapılan resmi başvurular sonucunda kamu kurumlarına alan uzmanlığına dayalı çeşitli düzeylerde hizmet içi eğitimler (n=8) verildiği bulgulanmıştır (bkz. Tablo-3).

Tablo-3:

Hizmet içi eğitimler

-
- [1] (2015). *Hastanelerde manevi destek*. Hizmet içi eğitim semineri. 25 Şubat – Ankara. [Organizatör kurum: Diyanet İşleri Başkanlığı].
-
- [2] (2015). *Hastanelerde manevi destek*. Hizmet içi eğitim semineri. 23-27 Mart – Ankara. [Organizatör kurum: Diyanet İşleri Başkanlığı].
-
- [3] (2016). *Hastanelerde manevi rehberlik ve destek*. Hizmet içi eğitim semineri. 04 Kasım – Ankara. [Organizatör kurum: Diyanet İşleri Başkanlığı].
-
- [4] (2016). *Hastanelerde manevi rehberlik ve destek*. Hizmet içi eğitim semineri. 17 Ekim & 11 Kasım – Ankara. [Organizatör kurum: Diyanet İşleri Başkanlığı].
-
- [5] (2017). *Hastanelerde manevi rehberlik ve destek*. Hizmet içi eğitim semineri. 24-28 Temmuz – Afyon. [Organizatör kurum: Diyanet İşleri Başkanlığı].
-
- [6] (2018). *Hastanelerde manevi rehberlik ve destek*. Hizmet içi eğitim semineri. 03-23 Ocak – Antalya. [Organizatör kurum: Diyanet İşleri Başkanlığı].
-
- [7] (2018). *KYK manevi rehberlik uzmanları eğitimi*. Hizmet içi eğitim semineri. 09-12 Ocak – Antalya. [Organizatör kurum: Diyanet İşleri Başkanlığı & KYK Genel Müdürlüğü].
-
- [8] (2018). *Hafızlık eğitimi*. Hizmet içi eğitim semineri. 17-18 Şubat – Bursa. [Organizatör kurum: Bursa İl Müftülüğü].
-

(iv)-*Manevi danışmanlık görüşmeleri*: Manevi danışman Koç tarafından üniversite öğrencilerinin (n=78) yanı sıra üniversite dışından gelen yetişkin danışanlara (n=51) da isteğe bağlı manevi danışmanlık hizmetleri verilmiştir. Dolayısıyla toplam olarak 129 danışana manevi danışmanlık hizmeti verilen kurumdaki bu danışmanlık hizmetleri kapsamında gerekli görülen danışanların (n=26) psikolog ve psikiyatriste yönlendirmeleri de yapılmıştır. Kurumsal manevi danışmanlık görüşmelerinde özellikle üniversite öğrencilerinin gelecek kaygıları ve yaşamın anlamı üzerine sorunlar yaşadıkları görülmüştür.

(v)-*Konferanslar*: Merkez çalışmaları kapsamında, manevi danışmanlık alanını ilgilendiren çeşitli konularda bazı kamu kurum ve kuruluşlara alan uzmanlığına dayalı kurum dışı konferanslar (n=18) verildiği belirlenmiştir (bkz. Tablo-4).

Tablo-4:
Konferanslar

[1] (2014). <i>Sınav stresi ve kaygısıyla başa çıkma yolları</i> . Konferans Konuşması. Doğa Koleji Rehberlik Etkinlikleri. 11 Kasım – Balıkesir. [Organizasyon: Özel Balıkesir Doğa Ortaokulu Müdürlüğü].
[2] (2015). <i>Zaman yönetimi ve zamanı etkin kullanma yöntemleri</i> . Konferans Konuşması. Altıeylül İlçe Müftülüğü Rehberlik Etkinlikleri. 16 Şubat – Balıkesir. [Organizasyon: Altıeylül İlçe Müftülüğü].
[3] (2015). <i>Diasporik yaşamda çok-kültürlü ortamın birlikte yaşamaya etkileri</i> . Konferans Konuşması. ‘Hz. Peygamber & Birlikte Yaşama Ahlakı’ Temalı Kutlu Doğum Haftası. 19 Nisan – Fransa / Lyon. [Organizasyon: T.C. Lyon Başkonsolosluğu Din Hizmetleri Ataşeliği & Association Culturelle Turque de Belley].
[4] (2015). <i>Ergenlik döneminde din eğitimi</i> . Konferans Konuşması. Karesi İlçe Müftülüğü Rehberlik Etkinlikleri. 14 Ağustos – Balıkesir. [Organizasyon: Karesi İlçe Müftülüğü].
[5] (2015). <i>Din hizmetlerinde din psikolojisi uygulamaları</i> . Konferans Konuşması. Bigadiç İlçe Müftülüğü Rehberlik Etkinlikleri. 15 Ekim – Balıkesir. [Organizasyon: Bigadiç İlçe Müftülüğü].
[6] (2016). <i>Çocuklarda karakter gelişimi ve eğitimi</i> . Konferans Konuşması. Özel Bilge Cevherler Çocuk Kulübü Rehberlik Etkinlikleri. 16 Ocak – Balıkesir. [Organizasyon: Özel Bilge Cevherler Çocuk Kulübü].
[7] (2016). <i>Aile ve değerler</i> . Konferans Konuşması. Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Rehberlik Etkinlikleri. 02 Mart – Balıkesir. [Organizasyon: Balıkesir Büyükşehir Belediyesi & Balıkesir Üniversitesi].
[8] (2016). <i>Aile içi sağlıklı iletişim</i> . Konferans Konuşması. Ayvalık Gençlik Hizmetleri ve Spor İlçe Müdürlüğü Sağlıklı Yaşam Farkındalığı Seminerleri.

08 Mart – Balıkesir. [Organizasyon: Ayvalık Gençlik Hizmetleri ve Spor İlçe Müdürlüğü & Ayvalık Kaymakamlığı].

[9] (2017). *Sadakat ve güven bağlamında aile*. Konferans Konuşması. Simav Müftülüğü. 24 Mayıs – Simav. [Organizasyon: Simav Müftülüğü].

[10] (2017). *Gençlik ve değerler eğitimi*. Konferans Konuşması. Sırrı Yırcalı Anadolu Lisesi. 15 Kasım – Balıkesir. [Organizasyon: Sırrı Yırcalı Anadolu Lisesi Müdürlüğü].

[11] (2017). *İslam peygamberi Hz. Muhammed'in (sav) örnekliliği*. Konferans Konuşması. Mevlid-i Nebi etkinliği Plevne Ortaokulu. 29 Kasım – Balıkesir. [Organizasyon: Plevne Ortaokulu Müdürlüğü].

[12] (2017). *Gençlik ve değerler eğitimi*. Konferans Konuşması. Zühtü Özkardeşler Anadolu Lisesi. 06 Aralık – Balıkesir. [Organizasyon: Zühtü Özkardeşler Anadolu Lisesi Müdürlüğü].

[13] (2018). *Gençlik ve değerler eğitimi*. Konferans Konuşması. Güzel Sanatlar Lisesi. 03 Ocak – Balıkesir. [Organizasyon: Güzel Sanatlar Lisesi Müdürlüğü].

[14] (2018). *Gençlik ve değerler eğitimi*. Konferans Konuşması. Fahri Kiraz Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi. 08 Mart – Balıkesir. [Organizasyon: Fahri Kiraz Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Müdürlüğü].

[15] (2018). *Evde bakım hizmetlerinde manevi danışmanlık ve rehberliğin yeri*. Konferans Konuşması. 'Evde Bakım Hizmetleri' Temalı Çalıştay. 15 Mayıs – Bursa. [Organizasyon: Bursa Valiliği & Bursa Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü].

[16] (2019). *Din görevlisinin aile içi iletişimi*. Konferans Konuşması. Sındırgı İlçe Müftülüğü Camiler ve Din Görevlileri Haftası Etkinlikleri. 07 Ekim – Balıkesir. [Organizasyon: Sındırgı İlçe Müftülüğü].

[17] (2019). *Kur'an kurslarında sınıf içi etkili iletişim*. Konferans Konuşması. Balıkesir İl Müftülüğü Hizmet İçi Eğitim. 18 Kasım – Balıkesir. [Organizasyon: Balıkesir İl Müftülüğü].

[18] (2019). *Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeninin vizyonu ve misyonu*. Konferans Konuşması. Din Öğretimi Genel Müdürlüğü Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Gelişim Programı. 26 Aralık – Balıkesir. [Organizasyon: Altıeylül İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü].

(vi) *Paneller*: Merkez çalışmaları kapsamında, manevi danışmanlık alanını ilgilendiren çeşitli konularda bazı kamu kurum ve kuruluşlar ile yurtdışındaki sivil toplum örgütlerinde alan uzmanlığına dayalı paneller (n=7) düzenlendiği gözlenmiştir (bkz. Tablo-5).

Tablo-5:
Paneller

-
- [1] (2014). *Gençliği camilerle buluşturmak*. Panel Konuşması. ‘Camiler ve Gençlik’ temalı Camiler ve Din Görevlileri Haftası. 17 Ekim – Aydın. [Organizasyon: Bozdoğan İlçe Müftülüğü].
-
- [2] (2015). *Modern dünyada birlikte yaşamın sosyal psikolojisi*. Panel Konuşması. ‘Hz. Peygamber & Birlikte Yaşama Ahlakı’ Temalı Kutlu Doğum Haftası. 13 Nisan – Balıkesir. [Organizasyon: Altıeylül İlçe Müftülüğü & Altıeylül Belediyesi].
-
- [3] (2015). *Kırsal kesimde birlikte yaşamın sosyal psikolojisi*. Panel Konuşması. ‘Hz. Peygamber & Birlikte Yaşama Ahlakı’ Temalı Kutlu Doğum Haftası. 16 Nisan – Balıkesir. [Organizasyon: Karesi İlçe Müftülüğü & Karesi Belediyesi].
-
- [4] (2015). *Cezzaevinde birlikte yaşama ahlakı*. Panel Konuşması. ‘Hz. Peygamber & Birlikte Yaşama Ahlakı’ Temalı Kutlu Doğum Haftası. 15 Nisan – Balıkesir. [Organizasyon: Balıkesir İl Müftülüğü & Balıkesir Açık Ceza İnfaz Kurumu Müdürlüğü].
-
- [5] (2015). *Diasporik yaşamda birlikte yaşamın sosyal psikolojisi*. Panel Konuşması. ‘Hz. Peygamber & Birlikte Yaşama Ahlakı’ Temalı Kutlu Doğum Haftası. 17 Nisan – Fransa / Lyon. [Organizasyon: T.C. Lyon Başkonsolosluğu Din Hizmetleri Ataşeliği].
-
- [6] (2015). *Diasporik yaşamda cami merkezli birlikte yaşamın imkânı*. Panel Konuşması. ‘Hz. Peygamber & Birlikte Yaşama Ahlakı’ Temalı Kutlu Doğum Haftası. 18 Nisan – Fransa / Lyon. [Organizasyon: T.C. Lyon Başkonsolosluğu Din Hizmetleri Ataşeliği & Association Culturelle Franco & Turque-Bourgoin Jallieu].
-
- [7] (2018). *Çocuk, genç ve yetişkinlerle iletişimde din dili*. Panel Konuşması. ‘Din Dili’ Temalı Panel. 06 Mayıs – Balıkesir. [Organizasyon: Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi & Balıkesir İl Müftülüğü].
-

(vii) *Seminerler*: Merkez çalışmaları kapsamında, manevi danışmanlık alanını ilgilendiren çeşitli konularda bazı kamu kurum ve kuruluşlara alan uzmanlığına dayalı seminerler (n=4) verildiği belirlenmiştir (bkz. Tablo-6).

Tablo-6:
Seminerler

-
- [1] (2014). *12-18 yaş grubunun özellikleri ve ergenlerle iletişim*. Seminer Konuşması. Anadolu İmam Hatip Lisesi Müdürlüğü Seminerler Dizisi. 08 Eylül – Balıkesir. [Organizasyon: Karesi Kaymakamlığı Anadolu İmam Hatip Lisesi Müdürlüğü].
-
- [2] (2015). *Din eğitimi ve öğretiminde psikolojik temalar*. Seminer Konuşması. Altıeylül İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Seminerler Dizisi. 19 Haziran – Balıkesir. [Organizasyon: Balıkesir İl Milli Eğitim Müdürlüğü].
-

[3] (2017). '*Güven*' değeri. Seminer Konuşması 24 Şubat-03 Mart – Balıkesir. [Organizasyon: Gençlik Merkezleri Değerler Akademisi & Balıkesir Gençlik Merkezi Değerler Atölyesi & Balıkesir Valiliği Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü].

[4] (2017). *Akademik ahlak ve toplumsal sorumluluk*. Seminer Konuşması. İYC. 16 Aralık – Balıkesir. [Organizasyon: İYC Yükseköğrenim Yurdu Müdürlüğü].

(viii) *Webinarlar*. Merkez çalışmaları kapsamında, manevi danışmanlık alanını ilgilendiren çeşitli konularda ulusal pandemi koşulları sebebiyle bazı kamu kurum ve kuruluşlara alan uzmanlığına dayalı webinarlar (n=14) verildiği tespit edilmiştir (bkz. Tablo-7).

Tablo-7:
Webinarlar

[1] (2020). *Hafızlık eğitimiyle ilgili psiko-pedagojik sorunlar ve çözüm önerileri*. Webinar Konuşması. Balıkesir İl Müftülüğü Hizmet İçi Eğitim. 22 Temmuz – Balıkesir. [Organizasyon: Balıkesir İl Müftülüğü].

[2] (2020). *Din eğitiminde öğretim teknikleri*. Webinar Konuşması. Balıkesir İl Müftülüğü Hizmet İçi Eğitim. 17 Kasım – Balıkesir. [Organizasyon: Balıkesir İl Müftülüğü].

[3] (2020). *Erken çocukluk dönemi din eğitiminde öğretim teknikleri*. Webinar Konuşması. Balıkesir İl Müftülüğü Hizmet İçi Eğitim. 18 Kasım – Balıkesir. [Organizasyon: Balıkesir İl Müftülüğü].

[4] (2020). *Yaşlılık psikolojisi ve yaşlılarla iletişim*. Webinar Konuşması. Balıkesir İl Müftülüğü Pandemi Sürecinde Aile Eğitimleri Projesi. 19 Kasım – Balıkesir. [Organizasyon: Balıkesir İl Müftülüğü].

[5] (2020). *Yaşlılık psikolojisi ve yaşlılarla iletişim*. Webinar Konuşması. Ankara İl Müftülüğü Pandemi Sürecinde Aile Eğitimleri Projesi. 29 Kasım – Ankara. [Organizasyon: Ankara İl Müftülüğü].

[6] (2020). *Ailede gencin konumu: Çocuk mu yetişkin mi?* Webinar Konuşması. Balıkesir İl Müftülüğü Pandemi Sürecinde Aile Eğitimleri Projesi. 17 Aralık – Balıkesir. [Organizasyon: Balıkesir İl Müftülüğü].

[7] (2021). *Fonksiyonelliği bağlamında Kur'an kurslarında manevi danışmanlık*. Webinar Konuşması. Mustafakemalpaşa İlçe Müftülüğü Hizmet İçi Eğitim. 15 Ocak – Bursa. [Organizasyon: Mustafakemalpaşa İlçe Müftülüğü].

[8] (2021). *Erken çocukluk döneminde dini gelişim*. Webinar Konuşması. Zonguldak İl Müftülüğü Hizmet İçi Eğitim. 20 Ocak – Zonguldak. [Organizasyon: Zonguldak İl Müftülüğü].

[9] (2021). *Erken çocukluk dönemi eğitiminde aile katılımı*. Webinar Konuşması. Zonguldak İl Müftülüğü Hizmet İçi Eğitim. 03 Şubat – Zonguldak. [Organizasyon: Zonguldak İl Müftülüğü].

[10] (2021). *Ümidi kaybetmemek*. Webinar Konuşması. Balıkesir İl Müftülüğü Pandemi Sürecinde Aile Eğitimleri Projesi. 03 Şubat – Balıkesir. [Organizasyon: Balıkesir İl Müftülüğü].

[11] (2021). *Modern insanın anlam arayışı ve din*. Webinar Konuşması. Yıldırım İlçe Müftülüğü Aile ve Dini Rehberlik Bürosu. 09 Şubat – Bursa. [Organizasyon: Yıldırım İlçe Müftülüğü].

[12] (2021). *Dijital ben*. Webinar Konuşması. Çorum İl Müftülüğü Çorum Diyanet Gençlik Hizmetleri Projesi. 10 Şubat – Çorum. [Organizasyon: Çorum İl Müftülüğü].

[13] (2021). *Okul öncesi öğretim yöntemleri*. Webinar Konuşması. Balıkesir İl Müftülüğü Hizmet İçi Eğitim. 23 Şubat – Balıkesir. [Organizasyon: Balıkesir İl Müftülüğü].

[14] (2021). *Dezavantajlı ve risk altındaki öğrencilere yönelik rehberlik çalışmalarında DİKAB öğretmenlerinin rolü*. Webinar Konuşması. Altıeylül İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Hizmet İçi Eğitim. 25 Mart – Balıkesir. [Organizasyon: Altıeylül İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü].

(ix) *Projeler*: Merkez çalışmaları kapsamında, manevi danışmanlık alanını ilgilendiren çeşitli konularda akademik ve uygulamalı projeler (n=4) yapıldığı bulgulanmıştır (bkz. Tablo-8).

Tablo-8:
Projeler

[1] (2019). *Değerler eğitimi mentoru yetiştirme: Balıkesir örnekleme* – (Akademik)- Balıkesir Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi (BAP Proje No: 2017/210). Balıkesir Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi.

[2] (2020). *Manevi danışmanlık yönelimli bibliyoterapi çalışması: Üniversite öğrencileri üzerine bir uygulama* – (Akademik)- Balıkesir Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi (BAP Proje No: 2020/041). Balıkesir Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi.

[3] (2018). *Yaz kur'an kursu öğreticilerinin yeterlilik düzeylerinin artırılması* – (Uygulamalı)- Balıkesir Üniversitesi & Balıkesir İl Müftülüğü Ortak Projesi – (10.04.2018-15.09.2018).

[4] (2019). *04-06 yaş grubunda görevlendirilen Kur'an kursu öğreticilerinin psikopedagojik yeterlilik düzeylerinin artırılmasına yönelik atölye çalışmaları* – (Uygulamalı)- Balıkesir Üniversitesi & Balıkesir İl Müftülüğü Ortak Projesi – (19.04.2019-25.12.2019).

(x) *Diğer çalışmalar*: Merkez çalışmaları kapsamında, manevi danışmanlık alanıyla ilişkili olan ulusal ve uluslararası kongrelere akademik destek gibi çeşitli içeriklerde başka çalışmalar (n=10) da yapıldığı görülmüştür (bkz. Tablo-9).

Tablo-9:
Diğer çalışmalar

[1] (2014). <i>Merkez tanıtımı ve bilgilendirmesi</i> . (Rektörlük ziyareti) – [Organizatör kurum: Baün-Madmer. 15 Aralık – Balıkesir]
[2] (2016). <i>I. Uluslararası Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi</i> . Paydaş Kurum & Düzenleme Kurulu – (Akademik destek) – [Organizatör kurum: Değerler Eğitim Merkezi. 07-10 Nisan – İstanbul]
[3] (2017). <i>Mesnevi-terapi: Bibliyoterapik okuma-etkileşim grubu</i> . (Uygulamalı çalışma) – [Organizatör kurum: Baün-Madmer. 07 Ekim – Balıkesir]
[4] (2017). <i>III. Uluslararası Bütünlük Sağlık ve Bakım Kongresi</i> – (Akademik destek) – [Organizatör kurum: Sağlık ve Sosyal Hizmetler Dernekleri Federasyonu. 29 Kasım – 02 Aralık – İstanbul]
[5] (2017). <i>Payatıf Bakımında Din Psikolojisi ve Manevi Bakım Sempozyumu</i> – (Akademik destek) – [Organizatör kurum: Sağlık ve Sosyal Hizmetler Dernekleri Federasyonu. 02 Aralık – İstanbul]
[6] (2018). <i>Uluslararası İslam ve Model İnsan Sempozyumu</i> – (Akademik destek) – [Organizatör kurum: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi. 26-27 Nisan – Kahramanmaraş]
[7] (2018). <i>Son ders</i> . (Pedagojik sunu) – [Organizatör kurum: Baün-Madmer. 04 Mayıs – Balıkesir]
[8] (2018). <i>I. Ulusal Üniversitelerarası Lisans Öğrencileri Sempozyumu</i> . Değerlendirme oturumu – (Akademik destek) – [Organizatör kurum: Dumlupınar Üniversitesi. 13-15 Ekim – Kütahya]
[9] (2018). <i>II. Uluslararası Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi</i> . Düzenleme Kurulu – (Akademik destek) – [Organizatör kurum: Değerler Eğitim Merkezi. 22-24 Kasım – İstanbul]
[10] (2020). <i>Olağanüstü Durumlarda Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Sempozyumu</i> – (Akademik destek) – [Organizatör kurum: Kütahya Dumlupınar Üniversitesi. 18-19 Aralık – Kütahya]

b. Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışma Topluluğu – [Baün-Mapdat]

Makalenin bu başlığı altında, Baün-Mapdat'ın kurumsal tarihçesine (2015-2021) yer verilmiştir.

b.a. Tarihçesi

Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışma Topluluğu, 06 Mayıs 2015 tarihinde Balıkesir Üniversitesi Sağlık-Kültür ve Spor Daire Başkanlığı'na bağlı bir öğrenci topluluğu olarak kurulmuştur. Bu kapsamda topluluğun yönergesi (bkz. Ek-2), Balıkesir Üniversitesi Senatosunun 30.01.2014 tarih ve 2014/1-18 sayılı kararıyla kabul edilerek yürürlüğe giren Balıkesir Üniversitesi Öğrenci Toplulukları Kurulu ve İş-

leyiş Yönergesi hükümleri çerçevesinde hazırlanmıştır. Adı geçen topluluğun 06 Mayıs 2015 - 31 Mart 2021 tarihleri arasındaki akademik danışmanı, Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyesi ve Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü Mustafa Koç'tur. Ayrıca akademik danışman tarafından topluluğun logo ve tanıtım broşürü çalışmaları da yapılmıştır (bkz. Ek-5 & Ek-7).

Türk kamu ve özel üniversitelerinde bir ilk olarak (2015) kurulan bu öğrenci topluluğu, Balıkesir Üniversitesi öğrencilerinin sosyal, kültürel ve manevi danışmanlık alanında lisans düzeyindeki akademik gelişmelerini desteklemek amacıyla kurulmuştur. Topluluğun düzenleyeceği etkinliklerle öğrencilerinin üniversite yaşamlarının kalitesi arttırılmaya çalışılmakta, manevi gelişimlerine katkı yapılması hedeflenmekte ve kendisine güvenen sorumlu bireyler yetiştirilmesi amaçlanmaktadır.

Topluluk, belirtilen bu amaçlara ulaşmak için şu belirtilen etkinlikleri yapabilir: (i) konferans, seminer, panel ve benzeri toplantılar ile geziler düzenleyebilir, sergiler açabilir, (ii) yurt içi ve yurt dışında düzenlenmiş alanla ilgili bilimsel sempozyum, kongre, toplantı ve eğitimlere katılabilir, tebliğ ve rapor hazırlayıp sunabilir; (iii) arşiv oluşturabilir ve süreli yayında bulunabilir; (iv) alanla ilgili akademik programlar yapabilir. Bu kapsamda düzenleyeceği konferans ve paneller için üniversite içinden ve dışından konuşmacı davet edebilir; (v) yönetmeliğe aykırı olmamak kaydıyla gerekli gördüğü diğer çalışmaları yapabilir; (vi) iç paydaş olarak Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezi ile ortak program ve projeler yapabilir (bkz. Ek-2).

Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışma Topluluğu'nun akademik danışmanının başkanlığında, 06 Mayıs 2015 Çarşamba günü ilk resmi toplantısı yapılarak topluluğun çalışma organları oluşturulmuştur. Toplantıda alınan kararlar doğrultusunda, topluluk yönergesine göre öğrencilerin görev dağılımları kapsamındaki topluluğun Yönetim Kurulu toplamda; 1 başkan, 10 asil ve 4 yedek üye olmak üzere 15 öğrenciden oluşmuştur. 2015-2019 yılları arasında her eğitim-öğretim yılı etkinlikleri kapsamında, Sağlık-Kültür ve Spor Daire Başkanlığı bünyesindeki tüm topluluklar kapsamında üniversitenin Çağış Kampüsü merkez yemekhanesinde tanıtım ve üye kaydı yapmak amacıyla topluluğun tanıtım standı açmıştır. 2015-2021 yılları arasındaki dönemde toplulukta 29 öğrenci aktif olarak görev almıştır.

c. Baün-Madmer ve Baün-Mapdat'ın Ortak Kurumsal Çalışmaları (2014-2021)

Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezi ile Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışma Topluluğu tarafından 2015-2021 yılları arasında çeşitli düzeylerde ve içeriklerde ortak kurumsal çalışmalar yapılmıştır. Aşağıda yer alan bu çalışmaların tümüne merkez ve topluluk adına, merkez müdürü ve topluluğun akademik danışmanı Mustafa Koç katılmıştır. Merkez ve topluluk işbirliğiyle yapılan bu kurumsal çalışmalar kapsamında '(i) konferanslar ve paneller, (ii) uygulamalı projeler ve (iii) kurumsal ziyaretler' türlerinde aşağıdaki çalışmalar yapılmıştır:

(i) *Konferanslar ve paneller*: Merkez ve topluluk işbirliğiyle yapılan çalışmalar kapsamında, ev sahibi organizasyon kurum olarak manevi danışmanlık alanını ilgilendiren çeşitli konularda Türkiye'deki çeşitli üniversitelerde görev yapan uzman akademisyenler davet ederek düzenli olarak seri konferanslar (n=17) ve paneller (n=1) verildiği belirlenmiştir (bkz. Tablo-10; afişler için ayrıca bkz. Ek-8). Söz konusu bu organizasyonların sponsorluklarını ise Balıkesir İl Müftülüğü, Altıeylül İlçe Müftülüğü ve Balıkesir Büyükşehir Belediyesi yapmıştır. 2014-2021 yılları arasında yapılan bu seri konferansların çözümleri yapılmış olup kitap olarak basılma aşamasına geldiği görülmüştür.

Tablo-10:
Konferanslar ve paneller

[1] (2015). Konferans: Üzeyir Ok. (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Psikoloji Bölümü). <i>Manevi-psikolojik danışmanlık nedir ne değildir?</i> – [Organizatör kurum: Baün-Madmer & Baün-Mapdat]. 09 Ekim 2015 – Balıkesir]
[2] (2015). Konferans: Hayati Hökelekli. (Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi). <i>İslam geleneğinde manevi danışmanlık</i> – [Organizatör kurum: Baün-Madmer & Baün-Mapdat]. 18 Aralık 2015 – Balıkesir]
[3] (2016). Konferans: Ali Ayten. (Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi). <i>Madde bağımlılığıyla başa çıkmada manevi danışmanlık</i> – [Organizatör kurum: Baün-Madmer & Baün-Mapdat]. 10 Mart 2016 – Balıkesir]
[4] (2016). Konferans: Veli Atmaca. (M. Akif Ersoy Üniversitesi İlahiyat Fakültesi). <i>Modern psikolojik tedaviler açısından tıbb-ı nebevî</i> – [Organizatör kurum: Baün-Madmer & Baün-Mapdat]. 29 Nisan 2016 – Balıkesir]
[5] (2016). Ömer Faruk Söylev. (Dumlupınar Üniversitesi İlahiyat Fakültesi). <i>Türkiye'de manevi danışmanlık ve rehberliğin imkânı</i> – [Organizatör kurum: Baün-Madmer & Baün-Mapdat]. 24 Mayıs 2016 – Balıkesir]
[6] (2016). Konferans: Barış Şentuna. (Balıkesir Üniversitesi Sosyoloji Bölümü). <i>Manevi danışmanlığın felsefi temelleri</i> – [Organizatör kurum: Baün-Madmer & Baün-Mapdat]. 19 Aralık 2016 – Balıkesir]

-
- [7] (2017). Konferans: Ahmet Albayrak. (Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi). *Manevi danışmanlıkta dua psikolojisi* – [Organizatör kurum: Baün-Madmer & Baün-Mapdat]. 27 Nisan 2017 – Balıkesir]
-
- [8] (2017). Konferans: Fahri Sezer. (Balıkesir Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı). *Manevi danışmanlık ve rehberlikte müzik terapi* – [Organizatör kurum: Baün-Madmer & Baün-Mapdat]. 27 Kasım 2017 – Balıkesir]
-
- [9] (2018). Konferans: Mustafa Merter. (Psikiyatr). *Nefs psikolojisi ve manevi danışmanlık* – [Organizatör kurum: Baün-Madmer & Baün-Mapdat]. 05 Mart 2018 – Balıkesir]
-
- [10] (2018). Konferans: Turgay Şirin. (İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı). *Manevi danışmanlıkta ihsan modeli* – [Organizatör kurum: Baün-Madmer & Baün-Mapdat]. 10 Nisan 2018 – Balıkesir]
-
- [11] (2018). Konferans: Mustafa Koç. (Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi). *Pahtatif bakımda manevi danışmanlık* – [Organizatör kurum: Baün-Madmer & Baün-Mapdat]. 23 Ekim 2018 – Balıkesir]
-
- [12] (2018). Konferans: İhsan Çapcıoğlu. (Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi). *Manevi danışmanlığın sosyolojik temelleri* – [Organizatör kurum: Baün-Madmer & Baün-Mapdat]. 27 Aralık 2018 – Balıkesir]
-
- [13] (2019). Konferans: Asude Coşkunsever. (Diyanet İşleri Başkanlığı Nilüfer Müftülüğü). *Çocuk evlerinde manevi danışmanlık* – [Organizatör kurum: Baün-Madmer & Baün-Mapdat]. 19 Şubat 2019 – Balıkesir]
-
- [14] (2019). Konferans: M. Naci Kula. (Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi). *Dezavantajlı gruplarda manevi danışmanlık* – [Organizatör kurum: Baün-Madmer & Baün-Mapdat]. 14 Mart 2019 – Balıkesir]
-
- [15] (2019). Konferans: İsa Ceylan. (Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi). *Bağımlılıkla başa çıkmada maneviyat* – [Organizatör kurum: Baün-Madmer & Baün-Mapdat]. 21 Ekim 2019 – Balıkesir]
-
- [16] (2019). Konferans: Akif Hayta. (Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi). *Manevi danışmanlıkta bağlanma teorisi* – [Organizatör kurum: Baün-Madmer & Baün-Mapdat]. 06 Aralık 2019 – Balıkesir]
-
- [17] (2019). Konferans: Metin Özdemir. (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İlahiyat Fakültesi). *Manevi danışmanlıkta teodise* – [Organizatör kurum: Baün-Madmer & Baün-Mapdat]. 26 Aralık 2019 – Balıkesir]
-
- [18] (2019). Panel: Moderatör: Mustafa Koç (Din Psikolojisi). Konuşmacılar: Zeki Özcan (Din Felsefesi) & İsmail Güler (Din Sosyolojisi). *Manevi danışmanlıkta din dili* – [Organizatör kurum: Baün-Madmer & Baün-Mapdat]. 21 Kasım 2019 – Balıkesir]
-

(ii) *Uygulamalı projeler*: Merkez ve topluluk işbirliğiyle yapılan uygulamalı proje çalışmaları kapsamında, dış paydaş kamu kurumlarıyla ‘değerlerimizle değerleniyoruz’ öğrenci projesi yapılmıştır. Bu kapsamda Bigadiç ve Altıeylül İlçe Milli Eğitim Müdürlükleriyle resmi yazışmalar

sonucunda proje için uygulama okulları olarak Bidagiç Ortaokulu ve Şehit Ömer Faruk Bol İmam Hatip Ortaokulu seçilmiştir. Adı geçen proje için öncelikle Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü tarafından yapılan proje planlaması yapılmıştır. Daha sonra ise söz konusu planlama kapsamında, Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışma Topluluğu üyeleri lisans öğrencileri tarafından 2016-2017 ile 2017-2018 eğitim öğretim yıllarında Çağış Ortaokulu ve Şehit Ömer Faruk Bol İmam Hatip Ortaokulu öğrencilerine proje kapsamında belirlenen değerlerin (n=19) sınıf ortamında yüz-yüze anlatıldığı saptanmıştır (bkz. Tablo-11).

Tablo-11:
Değerler eğitimi projesi

Proje adı: Değerlerimizle değerleniyoruz-(öğrenci)		
Organizatör kurum: Baün-Madmer & Milli Eğitim Müdürlüğü		
[06 Mart 2017 & 18 Aralık 2017 – Balıkesir]		
2016-2017 Eğitim-Öğretim Yılı – Bahar Dönemi		
Çağış Ortaokulu-Bigadiç		
<i>Eğitim tarihi</i>	<i>Değer teması</i>	<i>Uygulama okulu</i>
06 Mart 2017	Güven	Çağış Ortaokulu
03 Nisan 2017	Saygı	Çağış Ortaokulu
01 Mayıs 2017	Özeleştir	Çağış Ortaokulu
29 Mayıs 2017	Yardımlaşma	Çağış Ortaokulu
2016-2017 Eğitim-Öğretim Yılı – Bahar Dönemi		
Şehit Ömer Faruk Bol İmam Hatip Ortaokulu - Altieylül		
<i>Eğitim tarihi</i>	<i>Değer teması</i>	<i>Uygulama okulu</i>
13 Şubat 2017	Özgüven	İmam Hatip Ortaokulu
27 Şubat 2017	Sabır	İmam Hatip Ortaokulu
13 Mart 2017	Çalışkanlık	İmam Hatip Ortaokulu
27 Mart 2017	Empati	İmam Hatip Ortaokulu
10 Nisan 2017	Sevgi	İmam Hatip Ortaokulu
24 Nisan 2017	Sorumluluk	İmam Hatip Ortaokulu
08 Mayıs 2017	Saygı	İmam Hatip Ortaokulu
22 Mayıs 2017	Cesaret	İmam Hatip Ortaokulu
2017-2018 Eğitim-Öğretim Yılı – Güz Dönemi		
Şehit Ömer Faruk Bol İmam Hatip Ortaokulu - Altieylül		
<i>Eğitim tarihi</i>	<i>Değer teması</i>	<i>Uygulama okulu</i>
25 Eylül 2017	Doğruluk	İmam Hatip Ortaokulu
09 Ekim 2017	Hoşgörü	İmam Hatip Ortaokulu
23 Ekim 2017	Alçakgönüllülük	İmam Hatip Ortaokulu
06 Kasım 2017	Adalet	İmam Hatip Ortaokulu
20 Kasım 2017	Şükür	İmam Hatip Ortaokulu
04 Aralık 2017	Güven	İmam Hatip Ortaokulu
18 Aralık 2017	Yardıms severlik	İmam Hatip Ortaokulu

(iii) *Kurumsal ziyaretler*: Merkez ve topluluk işbirliğiyle yapılan çalışmalar kapsamında, dış paydaş kamu kurum ve kuruluşlar olan huzurevleri ve çocuk evlerine topluluk üyesi lisans öğrencileri tarafından moral ve motivasyon ziyaretleri gerçekleştirildiği görülmüştür.

(a)-*Huzur evi ziyaretleri*: Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü tarafından yapılan yıllık huzurevi ziyaretleri planlaması (n=5) kapsamında, Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışma Topluluğu üyeleri tarafından 2017-2020 yılları arasında ziyaretler yapılmıştır. Söz konusu bu huzurevi ziyaretleri ise Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı olarak hizmet veren Balıkesir Valiliği Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi Müdürlüğü Huzurevi ile Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Sağlık ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı Firdevs Saraçoğlu Yaşlı Bakımevine yapılmıştır.

(b)-*Çocuk evi ziyaretleri*: Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü tarafından yapılan yıllık çocuk evi ziyaretleri planlaması (n=30) kapsamında, Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışma Topluluğu üyeleri tarafından 2020 yılında sık aralıklarla düzenli olarak ziyaretler yapılmıştır. Söz konusu bu çocuk evi ziyaretleri ise gerekli yasal izinler alındıktan sonra Balıkesir Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'ne bağlı olarak hizmet veren çocuk evlerine yapılmıştır.

S o n u ç

Küresel ölçekli sekülerleşmenin etkisiyle modern bireyin yaşadığı psikolojik problemler, bazen ruhsal bir patoloji biçiminde olabildiği gibi çoğu zaman da manevi krize yol açabilecek anlam arayışı şeklinde kendini göstermektedir. Nitekim yeni ortaya çıkan olay ve durumlar karşısında bireyler, teolojik bakış açısını ve tutumunu öğrenmeye, zaman zaman yaşamsal acı ve krizler karşısında ruhsal çıkış yolları ararken manevi yardım ve desteğe ihtiyaç duyabilirler. Bu durum da, psikolojik yardım alanları arasında manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerine olan ihtiyacı her geçen gün daha da hissedilir kılmaktadır. Artık geline bu noktada, psikolojik yardım mesleklerindeki uzmanların işbirliği içinde çalışmalarını yaşamsal bir zorunluluktur. Ancak daha özelde manevi danışmanlık ve rehberlikle ilgili Türkiye'deki gelişmeler, hem daha fazla akademik alan dayanışmasını hem de daha fazla kurumsal hizmet üretimini zorunlu kılmaktadır (Söylev, 2015: 305).

Batı'daki üniversitelerin bir parçası olarak oldukça uzun bir akademik çalışma ve uygulama tarihine sahip olan manevi danışmanlık hizmetleri, hastanelerden cezaevlerine kadar geniş bir yelpazede kurumsal çalışma alanı bulmaktadır. Türkiye'de ise henüz çok yeni bir araştırma ve uygulama alanıdır. Türk üniversitelerinde manevi danışmanlık ve rehberlik alanındaki ilk kurumsallaşma deneyimleri olarak değerlendirilen Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezi (2014-2021) ile Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışma Topluluğu (2015-2021) üzerine bir araştırmayı konu alan bu makalede, konuya ilişkin aşağıda yer alan bazı nitel ve nicel betimsel sonuçlara ulaşılmıştır.

(i) Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin çalışmalarına (2014-2021) bakıldığında;

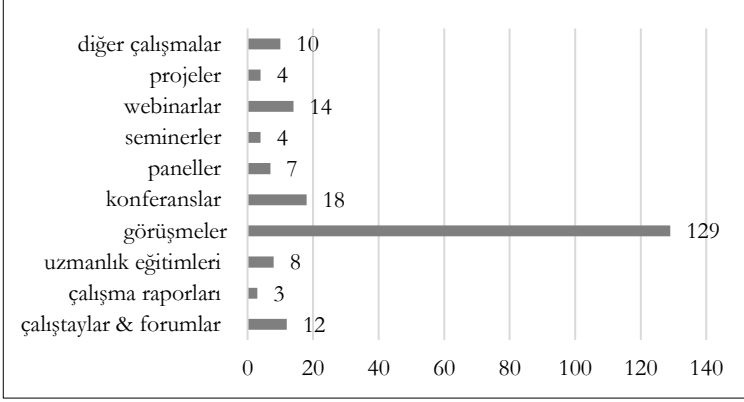
(a) 14 Temmuz 2014 tarihinde kurulan merkezin kurulduğu tarihten bugüne (2021) kadar Türkiye'de halen ilk ve tek alan araştırma ve uygulama merkezi olduğu;

(b) 14 Temmuz 2014 ile 31 Mart 2021 tarihleri arasında Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Din Psikolojisi bilim dalında öğretim üyesi olarak çalışan Mustafa Koç'un 7 yıl merkez müdürlüğü yaptığı, merkezde görevli başka uzman din psikoloğu ve manevi danışman olmadığı için merkezin tüm çalışma plan ve programlarını düzenlediği ve aktif olarak bu çalışmalara katıldığı;

(c) Merkezin kurumsal çalışmaları kapsamında '(i) çalıştaylar & forumlar (n=12), (ii) çalışma raporları (n=3), (iii) uzmanlık eğitimleri (n=8), (iv) manevi danışmanlık görüşmeleri (n=129), (v) konferanslar (n=18), (vi) paneller (n=7), (vii) seminerler (n=4), (viii) webinarlar (n=14), (ix) projeler (n=4) ve (x) diğer çalışmalar (n=10)' türlerinde hizmet üretimi (n= 209) yapıldığı (görsel için bkz. Grafik-1);

(d) Türkiye'deki ulusal covid pandemi sürecinde (2020-2021) merkezin hizmetlerinin webinar biçiminde çevrim içi olarak devam ettiği saptanmıştır.

Grafik-1:
Merkezin kurumsal çalışmaları (2014-2021)

Öte yandan (ii) Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezi ile Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışma Topluluğunun işbirliğiyle yaptığı çalışmalarına (2014-2021) bakıldığında ise;

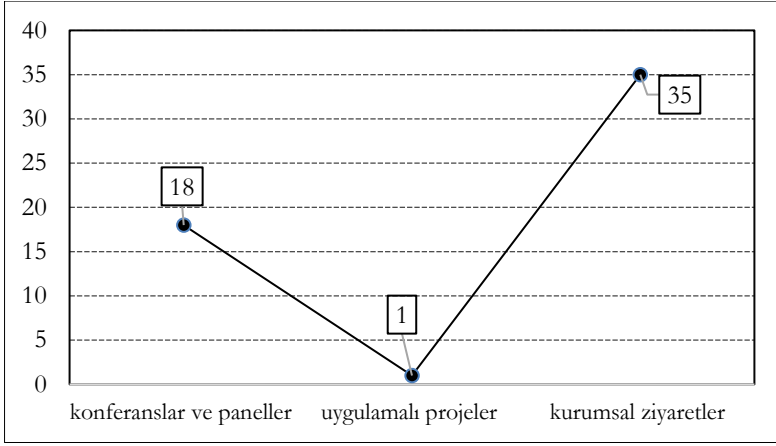
(a) Öncelikle 06 Mayıs 2015 tarihinde kurulan öğrenci topluluğunun, kurulduğu tarihten bugüne (2021) kadar Türkiye'deki üniversitelerde halen ilk ve tek alan öğrenci topluluğu olduğu;

(b) 06 Mayıs 2015 ile 31 Mart 2021 tarihleri arasında Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Din Psikolojisi bilim dalında öğretim üyesi ve merkez müdürü olarak çalışan Mustafa Koç'un, 6 yıl geçen topluluğun akademik danışmanlığını yaptığı ve topluluğun tüm çalışma plan ve programlarını düzenlediği ve aktif olarak çalışmalarını yönettiği;

(c) Merkez ve topluluk işbirliğiyle yapılan kurumsal çalışmalar kapsamında '(i) konferanslar ve paneller (n=18), (ii) uygulamalı projeler (n=1) ve (iii) kurumsal ziyaretler (n=35)' türlerinde hizmet üretimi (n=54) yapıldığı (görsel için bkz. Grafik-2);

Grafik-2:

Merkez ve topluluğun ortak kurumsal çalışmaları (2015-2021)

(d) Yukarıda sözü edilen seri konferanslar ve bu konferansların kitap olarak basılması projesinin alan tarihi açısından önemli bir bilimsel aktivite olarak değerlendirilebileceği;

(e) Türkiye’deki ulusal covid pandemi sürecinde (2020-2021) üniversitelerin yüz-yüze eğitime ara vermesi sebebiyle öğrenci topluluğunun da doğal olarak alan hizmetlerine ara verdiği;

(f) Gerek merkez gerekse topluluk isimlerinin tam olarak ‘manevi danışmanlık ve rehberlik’ alan ismini taşımadığı; bu duruma, mdr alan isminin ilk olarak tam ve yaygın kullanımının 2016 yılından sonra olması nedeniyle merkez ve öğrenci topluluğunun bu tarihten önce kurulmasının neden olabileceği görülmüştür.

Son olarak, Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezi (2014) ile Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışma Topluluğunun (2015), Türk üniversitelerinde manevi danışmanlık ve rehberlik alanındaki ilk kurumsallaşma deneyimleri olduğunun bulunduğu bu makalede, Türkiye’deki mdr alan çalışmalarına ilişkin olarak şu önerilerde bulunulabilir:

(i)-Hızla gelişen ve değişen Türkiye sosyolojisinde çok önemli katkılar sağlama potansiyeli olan bu manevi danışmanlık ve rehberlik alanının Türkiye’deki tanınma ve hizmet sürecinde, kesinlikle kısır çekişme ve ideolojik kaygılardan uzak durulmalıdır.

(ii)-Manevi danışmanlık ve rehberlik alanı, kesinlikle ‘psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, psikiyatri ve sosyal hizmet’ alanlarının karşıtı ve alternatifi değildir. Aksine, insan bilimleri şemsiyesi altındaki adı geçen bu disiplinlerle ortak çalışarak alan profesyonelleri, Türkiye’deki ruh sağlığı hizmetlerine bütüncül bir yaklaşımla bakmalıdır.

(iii)-Türkiye’deki diğer kamu ve özel üniversitelerde de manevi danışmanlık ve rehberlik uygulama ve araştırma merkezlerinin açılarak aralarında işbirliğine dayalı proje ve çalışmalar yapılmalıdır.

Kaynaklar

Altaş, N. (2000). Dini danışmanlığın teorik temelleri. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 41(1), 327-350.

Amerikan Pastoral Danışmanlar Derneği / American Association of Pastoral Counselors-AAPC. (2020). <http://www.aapc.org>. (Nisan, 2020).

Baün-Madmer Arşivi. (2021). Resmi yazışma dosyaları. (Erişim: Şubat, 2021).

Baün-Madmer Haber. (2014). Manevi danışmanlık merkezi açılışı haberi. <http://www.balikesir.edu.tr>. (Erişim: Mayıs, 2015).

Baün-Mapdat Arşivi. (2021). Resmi yazışma dosyaları. (Erişim: Şubat, 2021).

Clinebell, H. (1999). *Basic types of pastoral care and counselling*. London: SCM Press.

Karasar, N. (2019). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler*. (34. Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.

Kızılgeçit, M. (2020). Manevi danışmanlık ve rehberlikte temel nitelikler, ilkeler ve yöntemler. [içinde] *Din Eğitim ve Din Hizmetlerinde Rehberlik*. (ss. 261-279). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Koç, Y. (2020). Danışan merkezli manevi danışmanlık örneği olarak İslam peygamberi Hz. Muhammed’in uygulamaları. *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi*, 2, 159-200.

Söylev, Ö. F. (2015). Psikolojik yardım hizmetleri bağlamında Türkiye’de dini danışma ve rehberlik. *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 1 (2), 287-308.

TRT Haber. (2016). Manevi danışmanlık merkezi açılış haberi. <https://www.youtube.com/watch?v=EpZaYrBVGvk>. (Erişim: Mart, 2021).

E k l e r

Ek-1: Merkez Yönetmeliği

14 Temmuz 2014 PAZARTESİ	Resmî Gazete	Sayı : 29060
YÖNETMELİK		
Balıkesir Üniversitesinden:		
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ MANEVİ-PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK		
UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ YÖNETMELİĞİ		
BİRİNCİ BÖLÜM		
Amaç, Kapsam, Dayanak ve Tanımlar		
Amaç		
MADDE 1 – (1) Bu Yönetmeliğin amacı; Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışmanlık ve Uygulama ve Araştırma Merkezinin organlarına ve yönetimine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.		
Kapsam		
MADDE 2 – (1) Bu Yönetmelik; Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezinin amaçlarına, yönetim organlarına, yönetim organlarının görevlerine ve çalışma şekline ilişkin hükümleri kapsar.		
Dayanak		
MADDE 3 – (1) Bu Yönetmelik; 4/11/1981 tarihli ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun 7 nci ve 14 üncü maddelerine dayanılarak hazırlanmıştır.		
Tanım		
MADDE 4 – (1) Bu Yönetmelikte geçen;		
a) Danışan: Gönüllü katılım esasına dayalı olarak Balıkesir Üniversitesi'ne bağlı tüm enstitü, fakülte ve yüksekokullarda öğrenim gören ön lisans, lisans veya lisansüstü öğrencilerini veya gerekli görülen hallerde üniversite içi veya dışından gelen sivil kişileri,		
b) Dekan: Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı,		
c) Dekanlık: Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanlığını,		
ç) Diğer danışmanlar: Gerekli görülmesi durumunda danışmanların sevk edileceği rehberlik ve psikolojik danışmanlık ile psikiyatri hizmetleri sunan personeli,		
d) Fakülte: Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesini,		
e) Manevi danışman: Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezinde görev yapan Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Bilim Dalındaki öğretim elemanlarını,		
f) Merkez: Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezini,		
g) Merkez Müdürü: Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezi		

Müdürünü,

ğ) Merkez sekreteri: Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezi Sekreterini,

h) Rektör: Balıkesir Üniversitesi Rektörünü,

ı) Rektörlük: Balıkesir Üniversitesi Rektörlüğünü,

i) Üniversite: Balıkesir Üniversitesini,

j) Yönetim Kurulu: Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezi Yönetim Kurulunu

ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Merkezin Amacı ve Faaliyet Alanları

Merkezin amacı

MADDE 5 – (1) Merkezin amacı; manevi-psikolojik danışmanlık alanını tüm yönleriyle bilimsel olarak incelemek, ulusal ve uluslararası akademik ve sosyal alanlarda bu konuya ilişkin bilgi ve görüş sağlamak, manevi-psikolojik danışmanlığa yönelik ulusal ve uluslararası alanlarda yapılan bilimsel çalışmaları değerlendirmek, gelişmeleri izlemek, kongreler ve seminerler düzenlemek, ortak projeler geliştirmek ve yürütmek, ihtiyacı olan danışanlara manevi-psikolojik danışmanlık hizmeti vermektir.

Merkezin faaliyet alanları

MADDE 6 – (1) Merkez, amacı doğrultusunda aşağıdaki faaliyet alanlarında çalışmalar yürütür.

- a) Araştırma, inceleme, uygulama ve geliştirme çalışmaları ve projeleri yapmak.
- b) Üniversitenin ilgili birimleri ile diğer resmi ve özel kurumlar ile işbirliği ve ortak çalışmalar yapmak.
- c) Dekanlığın izni ile ulusal ve uluslararası kuruluşlar ile işbirliği yapmak, ortak çalışmaları özendirmek, organize etmek, konferans, kongre ve bilimsel toplantılar düzenlemek ve yayın yapmak.
- ç) Konu ile ilgili bilimsel yayın yapmak.
- d) Manevi-psikolojik danışmanlık ile ilgili her türlü sertifikalı veya sertifikasız eğitim, kurs ve seminer gibi faaliyetleri organize etmek ve yürütmek.
- e) Uygulamalı manevi-psikolojik danışmanlık hizmeti vermek.
- f) Merkezin kuruluş amacına ve 2547 sayılı Kanunun amaç ve ilkelerine uygun diğer çalışmaları ve Üniversite tarafından verilecek diğer görevleri yapmak.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Merkezin Organları ve Organların Görevleri

Merkezin organları

MADDE 7 – (1) Merkezin organları şunlardır:

- a) Merkez Müdürü.
- b) Yönetim Kurulu.
- c) Merkez Sekreteri.

Merkez Müdürü

MADDE 8 – (1) Merkez Müdürü, Merkezin amaçları konusunda araştırma, uygulama ve eğitim deneyimi bulunan Fakülte bünyesindeki Din Bilimleri Anabilim Dalı, yoksa Kelam ve İslam Mezhepleri Anabilim dalı öğretim üyeleri arasından Rektör tarafından üç yıl için görevlendirilir. Süresi biten Merkez Müdürü yeniden görevlendirilebilir.

(2) Merkez Müdürü görevi başında olmadığı zaman Yönetim Kurulu üyelerinden birini yerine vekil olarak görevlendirilmek üzere Rektörün onayına sunar. Göreve vekalet altı aydan fazla sürerse, yerine kalan süreyi tamamlamak üzere aynı usulle yeni bir Merkez Müdürü görevlendirilir.

Merkez Müdürünün görevleri

MADDE 9 – (1) Merkez Müdürünün görevleri şunlardır:

- a) Merkezi temsil etmek.
- b) Merkez çalışmalarının düzenli olarak yürütülmesini, geliştirilmesini ve etkinliğini sağlamak.
- c) Merkez Birimleri ve proje grupları arasında düzenli çalışmayı sağlamak.
- ç) Yönetim Kurulunu toplantıya çağırarak.
- d) Yönetim Kurulu kararlarını yürütmek.
- e) Her faaliyet dönemi sonunda, Merkezin yıllık çalışma raporunu, bir sonraki yılın çalışma programı taslağını ve bütçe önerisini hazırlamak ve Yönetim Kurulunun görüşünü aldıktan sonra Rektöre sunmak.
- f) Merkezde görev alacak personeli belirlemek ve görevlendirilmek üzere Rektörün onayına sunmak.

(2) Merkez Müdürü, Merkezin çalışmalarının düzenli bir şekilde yürütülmesinden, Merkezin tüm faaliyetlerinin gözetim ve denetiminden ve bu konularda gerekli önlemlerin alınmasından Rektöre karşı sorumludur.

Yönetim Kurulu

MADDE 10 – (1) Yönetim Kurulu; Fakültenin konu ile ilgili öğretim elemanları arasından, Rektör tarafından görevlendirilecek dört üye, Merkez Müdürü ile birlikte toplam beş üyeden oluşur. Yönetim Kurulu başkanı Merkez Müdüdür.

(2) Yönetim Kurulu üyelerinin görev süresi üç yıldır. Süresi biten üye yeniden görevlendirilebilir. Herhangi bir nedenle görevinden ayrılan Yönetim Kurulu üyesinin yerine, kalan süreyi tamamlamak üzere, aynı usulle yeni öğretim elemanı görevlendirilir.

Yönetim Kurulunun görevleri

MADDE 11 – (1) Yönetim Kurulu, Merkez Müdürünün çağrısı üzerine en az yılda iki defa üyelerin salt çoğunluğu ile toplanarak, katılanların salt çoğunluğu ile alacağı kararlarla aşağıdaki görevleri yürütmekle yükümlüdür:

- a) Merkezin çalışmaları ve yönetimi ile ilgili kararları almak.
- b) Proje Gruplarının kuruluş ve çalışma esaslarını belirlemek.
- c) Üniversitede Fakülte ve Yüksekokul bölümleri arasında, disiplinler arası işbirliğini gerektiren çalışmaların yürütülmesini sağlamak amacıyla protokoller hazırlamak.
- ç) Merkez Müdürünün hazırlayacağı yıllık çalışma raporunu değerlendirmek ve değerlendirme sonuçlarını karar haline getirmek.
- d) Merkez Müdürünün görüş ve önerilerini değerlendirerek bir sonraki yılın çalışma programını hazırlamak.
- e) Yurt içi ve yurt dışı kuruluşlarla ortaklaşa yürütülecek çalışmaların temel ilkelerini saptamak.
- f) Merkez Müdürü tarafından hazırlanan bütçe önerisini incelemek ve onaylamak.
- g) Merkezin profesyonel sertifikalı eğitim programlarına katılanlara vereceği sertifika konusundaki ilkeleri belirlemek ve Sürekli Eğitim Merkezine bildirmek.
- ğ) Manevi-psikolojik danışmanlık hizmetine ilişkin usul ve esasları belirlemek.

Merkez sekreteri

MADDE 12 – (1) Merkez Sekreteri, Merkezin amaçları doğrultusunda sekreterlik deneyimi bulunan Fakülte içi veya dışındaki Üniversite personeli arasından Merkez Müdürünün önerisi üzerine Rektör tarafından bir yıl süre için görevlendirilir. Merkez sekreteri Merkez Müdürünün vereceği görevleri yapar.

(2) Sekreter görevi başında olmadığı zaman yerine aynı işi yapmak üzere Merkez Müdürünün teklifi ve Rektörün onayıyla bir başka Üniversite personeli görevlendirilir.

Manevi danışmanlar

MADDE 13 – (1) Manevi danışmanlar, Merkezin amaçları doğrultusunda manevi-psikolojik danışmanlık alanına ilişkin araştırma, uygulama ve eğitim deneyimi bulunan Fakülte bünyesindeki öğretim elemanları arasından Merkez Müdürünün önerisiyle Rektör tarafından üç yıl için görevlendirilir. Görev süresi biten Manevi danışmanlar yeniden görevlendirilebilir.

(2) Manevi danışmanların çalışma çizelgesi Merkez Müdürü tarafından yapılarak danışmanlara tebliğ edilir. Manevi danışmanların görevleri ve çalışma şekilleriyle ilgili usul ve esaslar Yönetim Kurulu tarafından belirlenir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Merkez birimleri ile hizmet ve proje grupları

MADDE 14 – (1) Araştırma, geliştirme, uygulama ve eğitim çalışmalarını iş bölümü çerçevesinde yürütmek üzere Merkez Müdürünün önerisi ve Yönetim Kurulu kararıyla, Merkezin çalışma alanlarında Merkez Birimleri ve Proje Grupları kurulabilir. Ayrıca, uygulama süreçlerinde -gerekli görülmesi durumunda- Merkezin çalışma alanları dışında kalan fakat danışanın ihtiyacı olan Diğer Danışmanlar başlığı altında değerlendirilebilecek psikolojik

danışman, psikolog ve psikiyatristlerden oluşacak Merkez alt birimleri kurulabilir. Merkez Birimleri ve Proje Gruplarının kuruluş ve çalışmaları Yönetim Kurulunca belirlenen esaslara göre yürütülür.

(2) Merkez birimlerinde görevlendirilecek her türlü personelin görevlendirilmeleri Merkez Müdürünün önerisi ve Rektörün onayı ile yapılır.

Harcama yetkilisi

MADDE 15 – (1) Merkezin harcama yetkilisi Merkez Müdürüdür.

Personel

MADDE 16 – (1) Merkezin personel ihtiyacı, 2547 sayılı Kanunun 13 üncü maddesine göre Rektör tarafından görevlendirilecek kişilerce sağlanır.

Yürürlük

MADDE 17 – (1) Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 18 – (1) Bu Yönetmelik hükümlerini Balıkesir Üniversitesi Rektörü yürütür.

Ek-2: Topluluk Yönergesi

BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ MANEVİ-PSİKOLOJİK DANIŞMA TOPLULUĞU (BAÜN-MAPDAT) KURULUŞ VE İŞLEYİŞ YÖNERGESİ

Madde 1-Topluluğun adı Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışma Topluluğu'dur. Kısa adı 'BAÜN-MAPDAT'tır. Topluluk logosu 06.05.2015 tarihinde Yönetim Kurulu kararıyla kabul edilmiştir. Topluluk logosu Ek-1'de yer almaktadır. Balıkesir Üniversitesi Çağış Kampüsü'nde ve/veya Necatibey Eğitim Fakültesi Yerleşkesi'nde faaliyet göstermektedir. Topluluğun mail adresi baumapdat@gmail.com; facebook adresi Manevi-Psikolojik Danışma Topluluğu; twitter adresi @baumapdatdır.

Amaç:

Madde 2-Bu yönergenin amacı, Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışma Topluluğu'nun kuruluş, işleyiş ve mali durumuna ilişkin çalışma esaslarını düzenlemektir.

Madde 3-BAÜN-MAPDAT, Balıkesir Üniversitesi öğrencilerinin sosyal,kültürel ve manevi-psikolojik danışmanlık alanında akademik gelişmelerini desteklemek amacıyla kurulmuştur. BAÜN-MAPDAT'ın düzenleyeceği etkinliklerle öğrencilerinin üniversite yaşamlarının kalitesi artırılmaya çalışılmakta, manevi gelişimlerine katkı yapılması hedeflenmekte ve kendisine güvenen sorumlu bireyler yetiştirilmesi amaçlanmaktadır.

Madde 4 - BAÜN-MAPDAT'ın kurulması ve öğrencilerin bu toplulukta görev alarak bilgi, yetenek ve ilgileri ölçüsünde manevi-psikolojik danışmanlık konusunda uzmanlaşma yolunda kişisel potansiyellerini geliştirmeleri öngörülmektedir. Bu amaçla içinde bulundukları gruba ve öğrenim gördükleri üniversiteye bu alanda katkıda bulunmaları ve bu alanda lisansüstü düzeyde eğitim almayı hedefleyen öğrencilere akademik destek vermeyi hedeflemektedir.

BAÜN-MAPDAT'ın çalışmalarında aşağıdaki ilkeler dikkate alınmıştır:

- a) - Öğrencilerin manevi gelişim ihtiyaçlarına uygun olmasının ve bu gelişimle ilişkili olan farklı ihtiyaçları karşılayabilmesinin gözetilmesi,
- b) - Öğrencilerin, BAÜN-MAPDAT, bölümler ve sivil toplum örgütleri ile işbirliğinde bulunmalarının desteklenmesi,
- c) - Öğrencilerin manevi-psikolojik danışmanlık alanındaki yetenek ve becerilerini ortaya çıkarıp kendilerini kanıtlamalarına fırsat veren bir ortam yaratılması,
- d) - Öğrenciler arasında entelektüel bir atmosfer oluşturulması ve bunun sürdürülmesi,
- e) - Öğrencilerin başta manevi-psikolojik danışmanlık olmak üzere diğer alanlardaki kişisel gelişimlerinin, olgunluklarının ve sorumluluklarının vurgulanması.

Topluluğun Etkinlikleri:

Madde 5 - Topluluk yukarıda belirtilen amaçlara ulaşmak için aşağıda belirtilen etkinlikleri yapabilir.

1. Konferans, seminer, panel ve benzeri toplantılar ile geziler düzenleyebilir, sergiler açabilir.
2. Yurt içi ve yurt dışında düzenlenmiş alanla ilgili bilimsel sempozyum, kongre, toplantı ve eğitimlere katılabilir, tebliğ ve rapor hazırlayıp sunabilir.
3. Yayında bulunabilir, arşiv oluşturabilir, sürekli yayında bulunabilir.
4. Alanla ilgili akademik programlar yapabilir. Bu kapsamda düzenleyeceği konferans ve paneller için üniversite içinden ve dışından konuşmacı davet edebilir.
5. Yönetmeliğe aykırı olmamak kaydıyla gerekli gördüğü diğer çalışmaları yapabilir.
6. İç paydaş olarak Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezi ile ortak program ve projeler yapabilir.

Topluluğun Organizasyonu:

Madde 6- BAÜN-MAPDAT ve BAÜN-MAPDAT'da üstlenilen görevler, öğrencilerin liderlik vasıflarını, kişiler arası sosyal ilişkilerini ve karar verme becerilerini geliştirmeleri için önemli fırsatlar sağlar.

Madde 7- BAÜN-MAPDAT, öğrencilerin sosyal, kültürel, manevi-psikolojik danışma ve rehberlik ihtiyaçlarını karşılayan bir öğrenci topluluğudur.

Topluluğa Üye Olma, Üyelikten Çıkma ve Çıkarılma Koşulları:

Madde 8- BAÜN-MAPDAT üyeliği her akademik eğitim-öğretim yılı boyunca kabul edilmektedir. Topluluk açık bir yapıya sahip olup Balıkesir Üniversitesi'nin lisans ve lisansüstü bölümlerinden alana ilgi duyan öğrenci kabul etmektedir. Topluluğa, üyelik formu doldurulması ve yıllık üyelik aidatı verilmesiyle üyelik kabulü gerçekleştirilmektedir.

Madde 9- Topluluktan çıkma aşağıdaki durumlarda gerçekleşmektedir:

- a) - Mevcut öğrenim süresinin sona ermesiyle,
- b) - Toplulukta sahip olunan görevle ilgili görev süresinin sona ermesiyle,
- c) - Özel durumlarda (sağlık, ailevi vs.).

Madde 10- Topluluktan çıkarılma aşağıdaki durumlarda gerçekleşmektedir:

- a) - Kişiye verilen görevlerin yerine getirilmemesiyle,
- b) - Topluluğun belirlediği çalışma kurallarına uyulmamasıyla,
- c) - Topluluğa karşı olumsuz davranışlar gerçekleştirilmesiyle,
- d) - Topluluğun amaçları dışında faaliyette bulunan üyeler ile disiplin suçu işleyenler topluluk yönetim kurulu kararı ve komisyon kararıyla üyelikten çıkarılabilir.

Topluluk Yönetim Kurulunun Başkanı, Yönetim Kurulu Üyeleri, Üyelerin Seçimi, Görev ve Yetkileri, Yönetim Kurulu asil ve yedek üye sayısı, toplanma, Karar Alma Usul ve Şekilleri:

Madde 11- Topluluk Yönetim Kurulu'nun Başkanı, Yönetim Kurulu Üyelerinin seçimi her güz döneminde akademik takvim başlangıcının ilk ve ikinci haftasını içine alan sürede gerçekleştirmek durumundadır. Üye seçimleri ise bu seçimi takiben 3 hafta içerisinde gerçekleştirilmelidir.

Madde 12- Topluluk yapısı içerisinde belirtilen idari pozisyonlar, Yönetim Kurulu Teşkilat Şeması'nda yer alan pozisyonlara bağlı birimlerden oluşmaktadır. Ayrıca topluluk başkanı aynı zamanda Yönetim Kurulu başkanıdır. Yönetim Kurulu Teşkilat Şeması'nda yer alan birimlerin üyeleri, aynı zamanda Yönetim Kurulu'nu oluşturur. Topluluk birim üyelerini (yönetim kurulu üyelerini), akademik danışman ve başkan belirler.

Yönetim Kurulu Teşkilat Şeması:

a) Başkan: Topluluğun her türlü işleyişinin denetlenmesinden, gerçekleştirilen organizasyonların yürütülmesi ve sonuçlanmasından sorumludur. Ayrıca topluluk içindeki dengenin sağlanması da topluluk başkanının görevidir.

b) Denetim Kurulu: Topluluğun işleyişini ve tüm birimlerini denetleyen kuruldur. Ayrıca Denetim Kurulu'ndan Başkan'ın belirleyeceği bir üye, Başkan Yardımcısı olarak görevlendirilebilir. Denetim Kurulu, 2 asil ve 1 yedek üyeden oluşmak zorundadır.

c) Mali İşler Birimi: Topluluğun mali işleyişinin yürütülmesi, aidat toplama vesponsorlandırma gibi topluluğa mali kaynak sağlanmasıyla ilgilidir. Mali İşler Birimi, 1 asil ve 1 yedek üyeden oluşmak zorundadır.

d) Program Koordinasyon Birimi: Dönem planının yapılması, etkinlik takviminin düzenlenmesi ve mevcut birimlerin dönem içerisindeki çalışma süreçlerinin yönetilmesiyle ilgilidir. Program Koordinasyon Birimi, 1 asil ve 1 yedek üyeden oluşmak zorundadır.

e) Halkla İlişkiler Birimi: Sponsorlandırma görüşmelerini ayarlayan, düzenlenecek etkinliklerde ağırlanacak katılımcılarla görüşen ve etkinliklere katılmalarını sağlayan, yapılacak etkinliklere ilgili resmi ve sivil kurum ve/veya kuruluşların katılımını sağlayan birimdir. Halkla İlişkiler Birimi, 1 asil ve 1 yedek üyeden oluşmak zorundadır.

f) Kurumsal [SKS] İletişim Birimi: Rektörlüğe bağlı SKS Daire Başkanlığı ile topluluk arasındaki köprü görevini üstlenir. Dilekçe süreçlerini yönetir. Tüzük yazımı, tüzükteki değişiklikler, düzenlenecek etkinliklerde alınması gereken izinlerle ilgilenir. Kurumsal [SKS] İletişim Birimi, 1 asil ve 1 yedek üyeden oluşmak zorundadır.

g) Arşivleme ve Sosyal Medya Birimi: Toplantılardan alınan kararları yazma ve arşivleme görevini üstlenir. Ayrıca yapılacak etkinliklerde ve çeşitli duyurularda sosyal medya üzerinden gerekli bilgilendirmeyi yapmakla sorumludur. Arşivleme ve Sosyal Medya Birimi, 1 asil ve 1 yedek üyeden oluşmak zorundadır.

h) Üyelik İşlemleri Birimi: Üyelerin seçilmesi, seçilen üyelerin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda hem kendilerine hem de topluluğa en yüksek faydayı sağlayacakları birime yerleştirilmeleri, yeni üye kayıtlarının yapılmasından sorumludur. Üyelik İşlemleri Birimi, 1 asil ve 1 yedek üyeden oluşmak zorundadır.

Madde 13- Topluluğun Yönetim Kurulu Başkanlığı'na aday olacak kimseler bir önceki dönemde topluluğun hizmet birimlerinde görev almak zorundadırlar. Başkanı, yönetim kurulu üyeleri kendi içinden seçmek zorundadır.

Madde 14- Yönetim Kurulu: 1 Başkan, 8 asil ve 7 yedek hizmet birimi üyelerinden oluşmaktadır.

Madde 15- Yönetim Kurulu'nun uygun gördüğü gün ve saatte iki hafta da bir düzenli olmak üzere topluluk olağan toplantısı gerçekleşir.

Madde 16- Topluluk ile ilgili alınması gereken kararlar, Yönetim Kurulu Toplantısı'nda tartışılarak oylama ile kararlaştırılır. Söz konusu bir kararın kabulü ya da reddi için salt çoğunluk/çoğunluk oy alması yeterlidir.

Topluluk Üyeleri Toplantısı ve Yıllık Üyelik Aidatı:

Madde 17- Her dönemin başında Yönetim Kurulu'nun belirleyeceği gün ve saatte tüm topluluk üyeleri ile toplantı gerçekleştirilir. Maliye Birimi tarafından üyelik aidatı miktarı belirlenir. Belirlenen aidat, güz ve bahar dönemlerinde 1'er kez olmak üzere üyelerden, her ay düzenli olmak üzere Yönetim Kurulu'ndan alınır.

Bütçe yönetimi:

Madde 18- Bütçe harcamalarında aşağıdaki kurallar dikkate alınır.

a) Topluluk bütçesinden yapılacak ödemeler 1000 TL den fazla olması durumunda yönetim kurulunun onayı gerekir.

b) Topluluk bütçesinden yapılacak her ödeme kayıtlara geçer. Belgesiz harcama yapılmaması esastır. Mali İşler Birimi, bütçe yönetim raporunu yönetim kuruluna her dönem sonu sunar.

c) İhtiyaç hissedilmesi durumunda Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezi'ne aynı yardım yapılabilir.

Yönergenin Hangi Durumlarda Değiştirilebileceği:

Madde 19– Topluluk hizmetlerinin ihtiyaç duyduğu durumlarda ve olağan üstü hallerde yönerge değiştirilebilir.

Diğer:

Madde 20 -Topluluğun tutacağı defterler şunlardır: (a) Karar Defteri; (b) Üye Kayıt Defteri; (c) Adres Defteri; (d) Mali Kayıt Defteri;(e) Gelen-Giden Evrak Defteri; (f) Karar Defteri; (g) Demirbaş Defteri.

Topluluğun fesh edilmesi:

Madde 21 -Yönetim kurulunun yüzde doksan (% 90) oyu ve akademik danışmanın onayı ile Balıkesir Üniversitesi S.K.S Daire Başkanlığı'na yazılı olarak bildirilmesi ile gerçekleşir.

Yürürlük:

Madde 22 -İşbu tüzük; Balıkesir Üniversitesi, S.K.S Daire Başkanlığı tarafından kabul tarihinde yürürlüğe girer.

Ek-3: Merkez Kuruluşu Resmi Yazıları

Evrak Tarih ve Sayısı: 11/06/2014-1180

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Genel Sekreterlik

Sayı : 47334775/050.01.04/
Konu : Merkez Açılması

İLAHİYAT FAKÜLTESİ DEKANLIĞINA

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığının, Üniversitemiz bünyesinde açılması uygun görülen İbn Haldun Sosyal Politikalar Uygulama ve Araştırma Merkezi ile Manevi-Psikolojik Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezi ile ilgili 28/05/2014 tarih ve 75850160-101.04/32119 sayılı yazısı ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Mehmet DOĞAN
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

EK :
Yazı örneği (2 sayfa)
DAĞITIM
Fakülte Dekanlıklarına
Enstitü Müdürlüklerine
Yüksekokul Müdürlüklerine
Meslek Yüksekokulu Müdürlüklerine
Uygulama ve Araştırma Merkezi
Müdürlüklerine
Rektörlüğe Bağlı Bölüm Başkanlıklarına
Program Koordinatörlüklerine
Daire Başkanlıklarına
Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü
Hukuk Müşavirliği

Balıkesir Üniversitesi Rektörlüğü Çalışma Yerleşkesi 10145 Balıkesir
Tel: 2666121400-1516
E-Posta: yazisi@balikesir.edu.tr

Faks: 2666121413

Elektronik ağı: http://www.balikesir.edu.tr/bau/daire/genei_sekreterlik

Ayrıntılı bilgi için irtibat: Nazmiye Karademir

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununa göre Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

BALIKESİR

T.C.
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU BAŞKANLIĞI

Sayı : 75850160-101.04/32119
Konu :Merkez Açılması

28/05/2014

DAĞITIM YERLERİNE

İlg: 06/03/2009 tarih ve B.30.0.HKM.06.01.001/1534-7208 sayılı yazımız.

Balıkesir, Cumhuriyet, Hacettepe, İstanbul Gelişim, İstanbul Medeniyet, İstanbul Bilim, Uşak, Sakarya, Trakya Üniversiteleri Rektörlüklerinin, Rektörlükleri bünyesinde uygulama ve araştırma merkezi kurulması konusundaki teklifleri 19/02/2014 tarihli Yükseköğretim Yürütme Kurulu toplantısında incelenmiş ve 2547 sayılı Kanun'un 2880 sayılı Kanun'la değişik 7/d-2 maddesi uyarınca, adı geçen rektörlükler bünyesinde aşağıda belirtilen uygulama ve araştırma merkezlerinin kurulması uygun görülmüştür.

Balıkesir Üniversitesi
İbn Haldun Sosyal Politikalar Uygulama ve Araştırma Merkezi
Manevi- Psikolojik Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezi

Cumhuriyet Üniversitesi
İleri Teknoloji Araştırma ve Geliştirme Uygulama ve Araştırma Merkezi

Hacettepe Üniversitesi
Hemşirelikte Eğitim, Uygulama ve Araştırma Merkezi

İstanbul Gelişim Üniversitesi
İktisat Politikaları Uygulama ve Araştırma Merkezi
İstanbul Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi
Kamuoyu ve Toplum Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi
Yeni Nesil Girişimcilik ve İnovasyon Uygulama ve Araştırma Merkezi
Türkçe ve Yabancı Dil Uygulama ve Araştırma Merkezi
Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Uygulama ve Araştırma Merkezi
Sosyal Sorumluluk Uygulama ve Araştırma Merkezi

İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Deneyisel ve Klinik Araştırmalar Uygulama ve Araştırma Merkezi

İstanbul Bilim Üniversitesi
Kanser Uygulama ve Araştırma Merkezi

Uşak Üniversitesi
Enerji, Çevre ve Sürdürülebilirlik Uygulama ve Araştırma Merkezi

Sakarya Üniversitesi
Orta Doğu Uygulama ve Araştırma Merkezi

Üniversiteler Mah. 1600.Cad. No:10 06539 Bilkent/ANKARA
Telefon Faks:
E-Posta:

Ayrıntılı bilgi için iribat:

Elektronik Ağ:
www.yok.gov.tr

Bu belge 5070 sayılı elektronik imza kanuna göre elektronik imza ile imzalanmıştır.
Evrakın elektronik imzası suretine <http://cbys.yok.gov.tr> adresinden erişebilirsiniz.

T.C.
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU BAŞKANLIĞI

Trakya Üniversitesi
Kariyer Uygulama ve Araştırma Merkezi

Söz konusu merkezlere ait yönetmeliklerin ilgi yazımız ile bildirilen 25/02/2009 tarihli Yükseköğretim Genel Kurul Kararı uyarınca Üniversiteniz tarafından Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü'ne gönderilmesi gerekmektedir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-inzalıdır
Süleyman Necati AKÇEŞME
Başkan a.
Genel Sekreter

Dağıtım:

Gereği:

Balıkesir Cumhuriyet, Hacettepe, İstanbul Gelişim,

İstanbul Medeniyet, İstanbul Bilim, Uşak, Sakarya, Trakya

Univ. Reklamları

Bilgi:

Personel Dairesi Başkanlığına

Yükseköğretim Vakıf Koordinasyon Birimine

BELGENİN ASLI
ELEKTRONİK İMZALIDIR
28.05.2016
GÜİ HAKBİLEN
Memur

Üniversiteler Mah. 1600.Cad. No:10 06539 Bilkent/ANKARA

Telefon: Faks:

E-Posta:

Ayrıntılı bilgi için izbat:

Elektronik Ağ:

www.yok.gov.tr

Bu belge 5070 sayılı elektronik imza kanununa göre elektronik imza ile imzalanmıştır.
Evrakın elektronik imzalı suretiyle <http://ebys.yok.gov.tr> adresinden erişebilirsiniz.

Yazdırma Tarihi ve Sayısı: 25/07/2014-7039

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Personel Daire Başkanlığı

Sayı : 70136972/903.02.01/
Konu : Yrd.Doç.Dr. Mustafa KOÇ

İLAHİYAT FAKÜLTESİ DEKANLIĞINA

Üniversitemiz İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Yrd.Doç.Dr. Mustafa KOÇ, "Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezi Yönetmeliği"nin 8. maddesi uyarınca Üniversitemiz Manevi-Psikolojik Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezine Müdür olarak atanmıştır.
Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Mahir ALKAN
Rektör

DAĞITIM
İlahiyat Fakültesi Dekanlığı
Genel Sekreterlik
İdari ve Mali İşler Daire Başkanlığı
Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı

Balıkesir Üniversitesi Rektörlüğü Çağış Yerleşkesi 10145 Balıkesir
Tel: Faks: 2666121426
E-Posta: akadper@balikesir.edu.tr Elektronik ağı: http://personel.balikesir.edu.tr

Ayrıntılı bilgi için İrtibat: Nevin D Erdimian

ge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununa göre Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

Ek-4: Merkez Logoları

Görsel-1:
Logo – [Türkçe]

Görsel-2:
Logo – [İngilizce]

Ek-5: Topluluk Logoları

Görsel-1:
Logo – [Türkçe]

Görsel-2:
Logo – [İngilizce]

Ek-6: Merkez Tanıtım Broşürü

Görsel-1:
Merkez Tanıtım Broşürü – [Katlanmamış ön yüzü]

Görsel-2:

Merkez Tanıtım Broşürü – [Katlanmamış iç yüzü]

BAÜN-MADMER, 2014 yılında Balıkesir Üniversitesi Rektörlüğü'ne bağlı olarak manevi danışmanlık ve rehberlik alanında Türkiye'deki kamu ve özel üniversiteler içerisinde kurulan ilk ve tek araştırma ve uygulama merkezidir. Merkezinizin Müdürlüğü Doç. Dr. Mustafa Koç'un idari ve akademik katkılarıyla çalışılmaktadırsa devam edilmektedir.

AMAÇLARIMIZ:

- ⇒ Manevi danışmanlık ve rehberlik alanının tüm yönleriyle bilimsel olarak incelenmek.
- ⇒ Ulusal ve uluslararası akademik ve sosyal alanlarda bu konuya ilişkin bilgi ve görüşün sağlanmak.
- ⇒ Manevi danışmanlık ve rehberlik alanına yönelik ulusal ve uluslararası alanlarda yapılan bilimsel çalışmaların değerlendirilerek, gelişmelerin izlenerek, kongreler ve sempozyumlar düzenlenerek, ortak projeler geliştirilerek ve yürütülerek.
- ⇒ İhtiyaçlı olan danışmanlık manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti vermektir.

AKTİVİTE ALANLARIMIZ:

- ⇒ Araştırma, inceleme, uygulama ve geliştirme çalışmalarını ve projeleri yapmak.
- ⇒ Üniversitemizin ilgili birimleri ile diğer resmi ve özel kurumlar arasında kurulacak olan işbirliğine dayalı ortak çalışmalar yapmak.
- ⇒ Ulusal ve uluslararası kuruluşlar ile işbirliği yapmak, ortak çalışmalarını düzenlemek, organize etmek, konferans, kongre ve bilimsel toplantılar düzenlemek ve yaygın yapmak.
- ⇒ MDR alanında ilgili bilimsel yaygın yapmak.
- ⇒ Manevi danışmanlık ve rehberlik ile ilgili her türlü sertifikalı veya sertifikasız eğitim, kurs ve sempozyum gibi faaliyetleri organize etmek ve yürütmek.
- ⇒ Uygulanabilir manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti vermektir.

PROJELERİMİZ:

- ⇒ Balıkesir Üniversitesi onaylı ve modüller sistemine dayalı olarak, Uzakta Eğitim Merkezi (BAUZEM) işbirliğiyle, manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinde çalışan/çalışacak manevi danışmanların genel ve özel alan yeterliliklerine katkı sağlamak amacıyla ulusal sertifika standartlarını taşıyan 450 saatlik "Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Sertifikalı Programı" başlatma hazırlıklarımızı sürdürmekteyiz.
- ⇒ İç ve dış paydaşlarımızla her ay bir konferans temasıyla alan uzmanlarının konuşmacı olarak katıldığı serisi konferanslar gerçekleştiriyoruz. Yapılan konferansların çözümlemesi birinin olup basım aşamasındadır.
- ⇒ Türkiye'de ilk kez "Manevi-Terapi Okuma Etkileşim Grubu" oluşturulmuş ve moderatörlüğümüz Doç. Dr. Mustafa Koç'un yöneticiliğinde haftalık grup oturumları düzenlenmektedir.

Ek-7: Topluluk Tanıtım Broşürü

Görsel-1:
Topluluk Tanıtım Broşürü – [Katlanmamış ön yüzü]

Görsel-2: Topluluk Tanıtım Broşürü – [Katlanmamış iç yüzü]

BAÜ-MAEPDAT, 2015 yılında Balıkesir Üniversitesi Sağlık-Kültür ve Spor Daire Başkanlığı'na bağlı olarak kurulan manevi dansmanlık ve rehberlik alanında Türkiye'deki ilk ve tek öğrenci topluluğudur. Topluğumuzun akademik danışmanı Doç. Dr. Mustafa Koç'un katkılarıyla çalışmalarımıza devam ediyoruz.

AMAÇLARIMIZ:

- ⇒ Balıkesir Üniversitesi öğrencilerinin manevi dansmanlık ve rehberlik alanındaki akademik gelişmelerini desteklemek.
- ⇒ Düzenlediği etkinliklerde öğrencilerin üniversite yaşantılarının kalitesini artırmak için sosyal ve kültürel gelişimlerine katkı sağlamak ve kendisine güvenen sorumlu bireyler yetiştirmesine yardımcı olmak.
- ⇒ Öğrencilerin bölümler ve sınıflar topluluğu ile işbirliğinde bulundukları desteklemek amacıyla seminer, panel, konferans, geziler düzenlemek.
- ⇒ İç paydaş olarak Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezi ile ortak program ve projeler yürütmek.

PROJELERİMİZ:

İç ve dış paydaşlarımızla her ay bir konferans' temasıyla alan uzmanlarımızın konuşmacı olarak katıldığı serisi konferanslar gerçekleştiriyoruz.

Balıkesir'de eğitim-öğretim yapan ilk ve orta dereceli okullarda "Değerlerimizle Değerleniyoruz" adlı uygulamalı bir projeye değerlerimizi sunuyoruz.

Ek-8: Konferans Afisleri

The poster is framed by a dark blue and light green geometric border. At the top center is the Balıkesir University logo (1992). Below it, centered, is the text 'KONFERANS 1'. To the left and right of the center are two circular logos: the left one is for '2014 BAUN MANER' and the right one is for '2015 BAUN-MAPDAT'. The main title 'MANEVİ-PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK NEDİR NE DEĞİLDİR ?' is prominently displayed in the center. Below the title is the speaker's name 'PROF. DR. ÜZEYİR OK' and his affiliation 'ANKARA SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ PSİKOLOJİ BÖLÜMÜ'. At the bottom, the date and time '09.10.2015 • NEF KONFERANS SALONU • 14.00' are listed.

BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
1992

BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
2014
BAUN
MANER

BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ Manevi-Psikolojik Danışmanlık Toplantıları
2015
BAUN-MAPDAT

KONFERANS 1

**MANEVİ-PSİKOLOJİK
DANIŞMANLIK
NEDİR NE DEĞİLDİR ?**

PROF. DR. ÜZEYİR OK
ANKARA SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
PSİKOLOJİ BÖLÜMÜ

09.10.2015 • NEF KONFERANS SALONU • 14.00

KONFERANS 2

İSLAM GELENEĞİNDE MANEVİ DANIŞMANLIK

PROF. DR. HAYATİ HÖKELEKLİ

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ

DİN PSİKOLOJİSİ ANA BİLİM DALI

18.12.2015 • NEF KONFERANS SALONU • 14.00

KONFERANS 3

**MADDE
BAĞIMLILIĞIYLA
BAŞA ÇIKMADA
MANEVİ DANIŞMANLIK**

DOÇ. DR. ALİ AYTEN

MARMARA ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ
DİN PSİKOLOJİSİ ANA BİLİM DALI

10.03.2016 • NEF KONFERANS SALONU • 17.30

KONFERANS 4

MODERN PSİKOLOJİK TEDAVİLER AÇISINDAN TIBB-I NEBEVİ

PROF. DR. VELİ ATMACA

M. AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ
HADİS ANA BİLİM DALI

29.04.2016 • NEF KONFERANS SALONU • 15.00

KONFERANS 5

TÜRKİYE'DE MANEVİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİĞİN İMKANI

YRD. DOÇ. DR. ÖMER FARUK SÖYLEV

DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ

DİN PSİKOLOJİSİ ANA BİLİM DALI

24.05.2016 • NEF KONFERANS SALONU • 14.00

KONFERANS 6

MANEVİ DANIŞMANLIĞIN FELSEFİ TEMELLERİ

YRD. DOÇ. DR. BARIŞ ŞENTUNA

BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ

SOSYOLOJİ BÖLÜMÜ

19.12.2016 • NEF KONFERANS SALONU • 14.00

KONFERANS 7

MANEVİ DANIŞMANLIKTA DUA PSİKOLOJİSİ

DOÇ. DR. AHMET ALBAYRAK

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ

DİN PSİKOLOJİSİ ANA BİLİM DALI

27.04.2017 • NEF KONFERANS SALONU • 14.00

KONFERANS 8

MANEVİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİKTE MÜZİK TERAPİ

DOÇ. DR. FAHRİ SEZER

BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK ANA BİLİM DALI

27.11.2017 • NEF KONFERANS SALONU • 14.00

KONFERANS 9

NEFS PSİKOLOJİSİ VE MANEVİ DANIŞMANLIK

DR. MUSTAFA MERTER
PSİKİYATRİST

05.03.2018 • NEF KONFERANS SALONU • 14.00

KONFERANS 10

MANEVİ DANIŞMANLIKTA İHSAN MODELİ

DR. ÖĞR. ÜYESİ TURGAY ŞİRİN

İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK ANA BİLİM DALI

10.04.2018 • NEF KONFERANS SALONU • 14.00

KONFERANS 11

PALYATİF BAKIMDA MANEVİ DANIŞMANLIK

DOÇ. DR. MUSTAFA KOÇ

BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ
DİN PSİKOLOJİSİ ANA BİLİM DALI

23.10.2018 • NEF KONFERANS SALONU • 14.00

KONFERANS 12

MANEVİ DANIŞMANLIĞIN SOSYOLOJİK TEMELLERİ

PROF. DR. İHSAN ÇAPCIOĞLU

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ

DİN SOSYOLOJİSİ ANA BİLİM DALI

27.12.2018 • NEF KONFERANS SALONU • 14.00

KONFERANS 13

ÇOCUK EVLERİNDE MANEVİ DANIŞMANLIK

DR. ASUDE ÇOŞKUNSEVER

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

NİLÜFER MÜFTÜLÜĞÜ

19.02.2019 • NEF KONFERANS SALONU • 14.00

KONFERANS 14

DEZAVANTAJLI GRUPLARDA MANEVİ DANIŞMANLIK

DOÇ. DR. M. NACİ KULA

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ
DİN PSİKOLOJİSİ ANA BİLİM DALI

14.03.2019 • NEF KONFERANS SALONU • 15.00

KONFERANS 15

BAĞIMLILIKLA BAŞA ÇIKMADA MANEVİYAT

DR. İSA CEYLAN

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ
DİN PSİKOLOJİSİ ANA BİLİM DALI

21.10.2019 • NEF KONFERANS SALONU • 14.00

KONFERANS 16

MANEVİ DANIŞMANLIKTA BAĞLANMA TEORİSİ

DR. AKİF HAYTA

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ
DİN PSİKOLOJİSİ ANA BİLİM DALI

06.12.2019 • NEF KONFERANS SALONU • 14.00

KONFERANS 17

MANEVİ DANIŞMANLIKTA TEODİSE

PROF. DR. METİN ÖZDEMİR

ANKARA SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ
KELAM ANA BİLİM DALI

26.12.2019 • NEF KONFERANS SALONU • 12.30

(Panel afişi)

BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
1992

BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
2014
BAÜN
MAPDAT

BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
Manevi-Psikolojik Danışmanlık Toplumları
2015
BAÜN-MAPDAT

PANEL

**MANEVİ
DANIŞMANLIKTA
DİN DİLİ**

MODETARÖR
DOÇ. DR. MUSTAFA KOÇ (DİN PSİKOLOJİSİ)

KONUŞMACILAR
PROF. DR. ZEKİ ÖZCAN (DİN FELSEFESİ)
UZM. İSMAİL GÜLER (DİN SOSYOLOJİSİ)

21.11.2019 • NEF KONFERANS SALONU • 14.30

Ek-9: Ulusal ve Yerel Basın Haberleri

BALIKESİR **POLİTİKA** Eğilim Siyasal Gazete

BAÜ'DE İKİ YENİ ARAŞTIRMA MERKEZİ KURULUYOR

**ÜNİVERSİTE
MANEVİ PSİKOLOJİK
HİZMETE SOYUNDU**

Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren iki araştırma ve uygulama merkezinden biri, Sosyal Politikalar Uygulama ve Araştırma Merkezi, diğeri ise Manevi Psikolojik Danışmanlık Uygulama Merkezi adını taşıyor. Sosyal Politikalar Merkezi'ne İbn-i Haldun adı verildi.

MANEVİ PSİKOLOJİK HİZMET VERECEK

BALIKESİR Üniversitesi'ni çeyli kesimlerde tartışılacak bir hizmete soyunuyor. BAÜ bünyesinde Manevi Psikolojik Danışmanlık Uygulama Merkezi adı altında bir birim kuruldu. Merkezin amacı, manevi-psikolojik danışmanlık alanını tüm yönleriyle bilimsel olarak incelemek, ulusal ve uluslararası akademik ve sosyal alanlarda bu konuyla ilgili bilgi ve görüş sağlamak, kongreler ve seminerler düzenlemek, ortak projeler geliştirmek ve yürütmek, ilgili alan danışmanlara danışmanlık hizmetleri sunmaktır.

İBN-İ HALDUN'UN İSMİNİ VERDİLER

Resmi Gazete'nin dünki sayısında yayımlanarak yürürlüğe giren bir diğer araştırma merkezi ise, İbn-i Haldun Sosyal Politikalar Uygulama ve Araştırma Merkezi adını taşıyor.

14. yüzyılın Arap düşünürlerinden tarihçi ve devlet adamı İbn-i Haldun'un adı verilen merkezin amacı ise, toplumsal refahın artırılması, kamu hizmetlerinin tasarımı, işsizliğin azaltılması, iş ve geçim sorunlarının, veri toplama, analiz yapma gibi alanlarda çalışmalarıdır.

20

15 Temmuz 2014 Salı

BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ'NDEN ŞAŞIRTAN UYGULAMA:

Rehberlik yerine manevi danışman

Yönetim ve danışman kadrosunun tamamı İlahiyat Fakültesi öğretim üyelerinden oluşan merkezde ihtiyacı olana "manevi-psikolojik danışmanlık" hizmeti verilecek

Balıkesir Üniversitesi'nde yönetimi ve danışman kadrosunun tamamı İlahiyat Fakültesi öğretim üyelerinden oluşan ve öğrencilere, "manevi-psikolojik danışmanlık"

Kemal
Göktaş
Ankara

hizmeti verecek bir merkez kuruldu. Resmi Gazete'de yayımlanan Manevi Psikolojik Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezi kurulmasına ilişkin yönetmelikle tamamı İlahiyat Fakültesi öğretim üyelerinden oluşan merkezde öğrencilerin yanı sıra dışardan gelen sivil kişilere manevi-psikolojik danışmanlık yapılacaktır. Merkezin, ancak gerek görülürse psikolog ve psikiyatristler "diğer danışmanlık" adı altında görev alabilecek.

Merkezin yönetmeliği

Yönetmeliğe göre merkezin amaçları arasında bilimsel çalışmalar yapmanın yanı sıra, "ihtiyacı olan danışmanlara manevi-psikolojik danışmanlık hizmeti vermek" de sayıldı.

Yönetmeliğe göre gönüllü katılım esasına dayalı olarak Balıkesir Üniversitesi önlisans, lisans veya lisansüstü öğrencileri ile "gerekli görülen hallerde" üniversite içi veya dışından gelen sivil kişiler, merkezin, "manevi-psikolojik" danışmanlık hizmeti alabilecek. İlahiyat Fakültesi Dekanlığı'nın izni ile "ulusal ve uluslararası kuruluşlar ile işbirliği yapmak, ortak çalışmaları özendir-mek, organize etmek, konferans, kongre ve bilimsel toplantılar düzenlemek ve yayın yapmak" da merkezin yetkileri arasında olacak.

Tüm ekip İlahiyat'tan

Uygulamalı manevi-psikolojik danışmanlık hizmeti verecek olan merkezin müdürü İlahiyat Fakültesi bünyesindeki Din Bilimleri Anabilim Dalı, yoksa Kelam ve İslam Mezhepleri Anabilim dalı öğretim üyelerinden rektör tarafından 3 yıl için seçilecek. Merkezin Yönetim Kurulu ise İlahiyat Fakültesi'nin konu ile ilgili öğretim elemanları arasında, rektör tarafından görevlendirilecek 4 üye ile merkez müdüründen oluşacak. Manevi-psikolojik danışmanlık hizmetine ilişkin usul ve esasları da tamamı İlahiyat Fakültesi öğretim üyelerinden oluşan yönetim kurulunca belirlenecek.

Üniversitelilere 'ilahi' danışman

Balıkesir Üniversitesi'nde öğrencilere 'manevi-psikolojik' danışmanlık verecek bir merkez kuruldu. Beş kişilik kadronun tamamı ilahiyatçı öğretim üyelerinden oluşacak. Psikolog ve psikiyatrlar ise sadece gerek görülürse, 'diğer danışmanlık' adı altında görev yapabilecek.

»KEMAL GÖKTAŞ'ın haberi 20'de

+

www.balikesirposta.com.tr

"Herkes Bir Posta Yeter"

Postam

Balıkesir

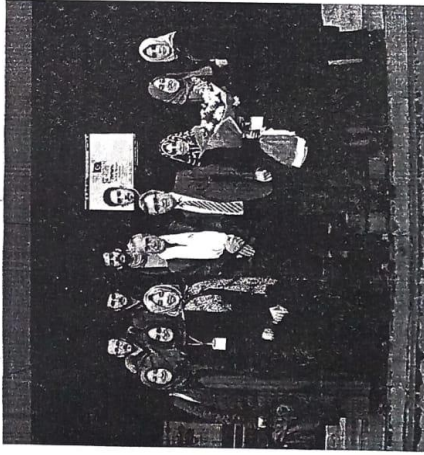
9 Mart 2018 Cuma

Günlük Siyasi Gazete

postabalikesir@gmail.com

Nefs Psikolojisi ve Manevi Danışmanlık Konferansta Değerlendirildi

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
NECATİBEY
EĞİTİM FAKÜLTESİ
1910

Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezi (MADMER) ile Sağlık Kültür ve Spor Daire Başkanlığı bünyesinde faaliyet gösteren Manevi-Psikolojik Danışmanlık Topluğu (MAPDAT) tarafından Psikiyatri Dr. Mustafa Merter'in konuşmacı olduğu "Nefs Psikolojisi ve Manevi Danışmanlık" başlıklı konferans düzenlendi. NEF Konferans Salonundaki etkinliğe İlahiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Mehmet Bayyığı, MADMER Müdürü ve aynı zamanda toplu-

luğun akademik danışmanı Doç. Dr. Mustafa Koç, akademisyenlerle öğrenciler katıldı.

Etkinliğin açılış konuşmasını yapan MADMER Müdürü Doç. Dr. Mustafa Koç, Türkiye'de bir ilk olan MADMER ve MAPDAT olarak bu dönemde son konferansa devam edeceklerini belirterek, Topluluk Başkanı Fırat Çetin ise yaptıkları projeleri anlattıktan sonra konferansa emeği geçenlere teşekkür etti.

Daha sonra Psikiyatri Dr. Mustafa Mer-

ter yaptığı konuşmada, nefis psikolojisi ile manevi danışmanlık ve rehberlik ilişkisini anlattı.

Dünyadaki inihbar ve depresyon oranlarını vererek konferansa devam eden Merter, nefis psikolojisinin modern yaşamın depresyon ve kaygı bozukluğuyla başa çıkabilmesinde önemli bir pencere açığını ispatistiklere ve kendine özgü çözümlerle dayandırarak aktardı.

Etkinlik, çiçek takımı ve hatıra fotoğrafı çekimiyle son buldu.

www.balikesirposta.com.tr

"Herkes Bir Posta Yeter"

Postam

balikesir

13 Nisan 2018 Cuma

Günlük Siyasi Gazete

postabalikesir@gmail.com

BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ'NDE "MANEVİ DANIŞMANLIKTA İHSAN MODELİ" KONFERANSI İLGI GÖRDÜ

Balikesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezi ile Manevi-Psikolojik Danışma Topluluğu tarafından "Manevi Danışmanlıkta İHSAN Modeli" adlı konferans düzenlendi. NEF konferans salonundaki etkinlikte topluluğun akademik danışman ve ayrılanlar da MADMER Müdürü Doç. Dr. Mustafa Koç, akademisyenler ile ilahiyat ve öğrenciler katıldı.

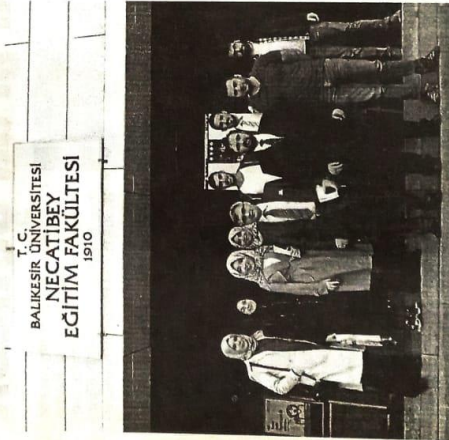
Etkinlikte ilk olarak yapıldığı konuşmasında merkez müdürü Koç, Türkiye'de bir ilk olan MADMER ve MAPDAT olarak bu dönemde serisi konferanslarına devam edeceklerini belirttikten sonra söz alan topluluk başkanı Fırat Çetin ise yaptıkları projeleri anlattıktan sonra konferansta emeği geçen arkadaşlara teşekkür etti. Daha sonra sunucu sözü konuşmacı Dr. Turgay Şirin'e büraktı.

Din psikoloğu Dr. Şirin; manevi danışmanlıkta bir ilk olan İhsan

Modelini dinleyiciler ile paylaştı.

Alan çalışmaları sırasında karşılaştığı eksikliklere değindikten sonra alana ilişkin çeşitli önerilerde bulundu. Ülkemizde manevi danışmanlık alanına karşı oluşan ön yargı ve kabulleneme sorunlarının yurt dışında olmadığı- buldu.

e-mail: info@habercigazetesi.net 24 MAYIS 2018 PERŞEMBE

HABERCI

Mesnevi terapisini öğrendiler

Türkiye'de alanında ilk ve tek araştırma ve uygulama merkezi olan Balıkesir Üniversitesi Manevi Psikolojik Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin (BAÜN-

MADMER) yeni uygulamalı projesi 'Mesnevi-Terapi: Bibliyoterapik Okuma-Etkileşim Grubu' etkinliği, tamamlandı. Etkinlik, 17 hafta süren oturumların ardından

öğrencilere katılım belgesi takdimi sona erdi.

2017-2018 eğitim-öğretim yılını kapsayan uygulamalı proje etkinliği sona erdi. Projenin

moderatörlüğünü

gerçekleştiren BAÜN-MADMER Müdürü Din Psikoloğu Doç. Dr.

Mustafa Koç projesinin;

Mevlana'nın Mesnevi adlı eserinde yer alan öğretici hikâyelerden hareketle modern

bireyi, sadece yüzeysel potansiyeli ile anımanın ötesine geçip sahip olduğu

gelişim potansiyellerini güçlendirmek amacıyla farklı bir paradigmayla

gerçekleştirilen bibliyoterapik okuma etkileşim grubundan oluştuğunu belirtti.

Etkinliğin başında ve sonunda katılımcılara uygulanan anketlerle öğrenciler

üzerindeki meydana gelen psikolojik değişimlerin de gözlemlendiğini ifade eden Koç,

benzer projelerin ilerleyen dönemlerde de devam edeceğini sözlerine ekledi.

■ Çiğdem AKBAY

PALİYATİF BAKIMDA MANEVİ DANIŞMANLIK

Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezi ile Manevi-Psikolojik Danışma Topluluğu tarafından Balıkesir İl Müftülüğünün sponsorluğunda 'Palyatif Bakımda Manevi Danışmanlık' adlı konferans, düzenlendi.

Paydaşların düzenlemiş oldukları seri konferansların on üçüncüsünde konuşmacısı, İlahiyat Fakültesi din psikolojisi bilim dalı öğretim üyesi, aynı zamanda BAÜN-MAPDAT'ın akademik danışmanı ve BAÜN-MADMER Müdürü Din Psikoloğu Doç. Dr. Mustafa Koç oldu. Konferans öncesi söz alan topluluk başkanı Fırat Çetin, Türkiye'de ilk ve tek olan MADMER ve MAPDAT işbirliğiyle düzenlenmiş oldukları seri konferanslara devam edeceklerini belirtti. Öncelikle uluslararası perspektiften MDR'nin Türkiye'deki gelişimini ele alan Koç, manevi danışmanlığın palyatif bakım hizmetindeki yeri ve fonksiyonunu dinleyiciler ile paylaştı. Etkinlik, çiçek takdimi ve hatıra fotoğrafı çekimiyle son buldu.

BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ'NDE "DEZAVANTAJLI GRUPLARDA MANEVİ DANIŞMANLIK" KONFERANSI

Balıkesir Üniversitesi Manevi-Psikolojik Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezi ile Manevi-Psikolojik Danışma Topluluğu tarafından 14 Mart perşembe günü saat 15.00'de 'Dezavantajlı Gruplarda Manevi Danışmanlık' adlı konferans, Balıkesir İl Müftülüğü ve Karesi Belediyesi sponsorluğunda düzenlendi.

NEF konferans salonundaki etkinliğe, İlahiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Mehmet Bayyigit, farklı bölümlerden akademisyenler, ilahiyat, PDR ve sosyoloji öğrencileri ile Diyanet İşleri Başkanlığı'nın hastanelerde ve sevgi evlerinde görevli manevi danışmanları katıldı. Paydaşların düzenlemiş oldukları seri konferansların 16. konferansının konuşmacısı, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyesi ve din psikoloğu Doç. Dr. M. Naci Kula idi. Konferans öncesi söz alan MADMER Müdürü din psikoloğu Doç. Dr. Mustafa Koç, Türkiye'de ilk ve tek olan MADMER ve MAPDAT işbirliğiyle düzenlemiş oldukları seri konferanslara devam edeceklerini belirtti.

Konuşmasında Koç, yaptıkları projeleri anlattıktan sonra konferansta emeği geçen mütfak ekibine teşekkür etti. Ardından sunucu sözü konuşmacı din psikoloğu Doç. Dr. Naci Kula'ya bıraktı. Kula, dezavantajlı grupların toplumsal

koruma ve hizmete gereksinim duyan sosyal gruplar olduğunu belirttikten sonra Kur'an çerçevesi üzerinden genel bilgilendirme yaptı.

Dezavantajlı grupların manevi danışmanlığa ihtiyaç duyduğu konulara değindi. Bu grupta yer alan kişilerin fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik açıdan çağ-

daş yaşam koşullarına ulaşmaları için manevi danışmanlığa düşen görevler üzerinde durdu.

Bu kişilere yaklaşımda bulunurken nasıl bir yol izlenmesi gerektiği hakkında dinleyicilere önerilerde bulundu. Etkinlik, çiçek takdimi ve hatıra fotoğrafı çekimiyle son buldu.

A black and white photograph of a large group of people, likely a theatrical cast, posing in front of a building. The group includes men in suits and hats, and women in long dresses and hats, arranged in several rows. The building in the background has a prominent arched entrance. The photograph is oriented horizontally on the page.

A black and white photograph of a group of approximately 15 people, including men, women, and children, standing in a line. They are dressed in early 20th-century attire. A small sign is visible in the lower right corner of the photo.

Yapılanlar sona bu evlerde yaşayan çocukların manevi gelişimlerine katkı sağladığına inanılıyor. Çocukların manevi gelişimlerine katkı sağladığına inanılıyor. Çocukların manevi gelişimlerine katkı sağladığına inanılıyor.

kratgazetesi.com.tr / www.balikesirdemokrat.com.tr

BALIKESİR

07.01.2019

Demokrat

BAÜN'de, "Manevi Danışmanlığın Sosyolojik Temelleri" Değerlendirildi

Balikesir Üniversitesi Sağlık, Kültür ve Spor Daire Başkanlığı bünyesinde faaliyet gösteren Manevi-Psikolojik Danışma Topluluğu ile Manevi-Psikolojik Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından "Manevi Danışmanlığın Sosyolojik Temelleri" başlıklı konferans düzenlendi. Balıkesir İl Müftülüğü ve Karesi Belediyesi sponsorluğunda NEF Konferans Salonunda gerçekleştirilen etkinliğe, İlahiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Mehmet Bayyigit, farklı bölümlerden akademisyenler, öğrenciler ile Diyanet İşleri Başkanlığı'nın hastanelerde görevli manevi danışmanları katıldı. Düzenlenen seri konferansların 14.sü olan etkinliğin konuşmacısı ise

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Sosyolojisi Bilim Dalından Prof. Dr. İhsan Çapçioğlu oldu.

Etkinlikte konuşan Din Sosyoloğu Prof. Dr. İhsan Çapçioğlu, temel ihtiyaçları bağlamında insanın bütünlüğünü ele alarak, günümüz toplumlarında sosyal sağlığa yönelik yaygın travmalara değindi. Çapçioğlu, ardından manevi danışmanlığın sosyolojik temellerinin güçlendirilmesine yönelik önerilerini dinleyicilerle paylaştı. Topluluk Başkanı Fırat Çetin, MADMER ve MAPDAT'ın Türkiye'de ilk ve tek olduğunu söylerken, düzenlemiş oldukları seri konferanslara devam edeceklerini belirtti. Etkinlik, çiçek takdimi ve hatıra fotoğrafı çekimiyle son buldu.

Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi
Turkish Journal for the Spiritual Counselling and Care

Sayı: 4 • Aralık 2021 • 209-215
Issue: 4 • December 2021 • 209-215

Manevi Bakım ve Danışma Psikolojisi: Kavram, Kuram ve Uygulamalar

Söylev, Ö. F. (2020). *Manevi Bakım ve Danışma Psikolojisi: Kavram, Kuram ve Uygulamalar*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları (303 s.)
Söylev, Ö. F. (2020). *Psychology of Spiritual Care and Counseling: Concept, Theory and Applications*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Publishing (303 p.)
ISBN: 9786057751720

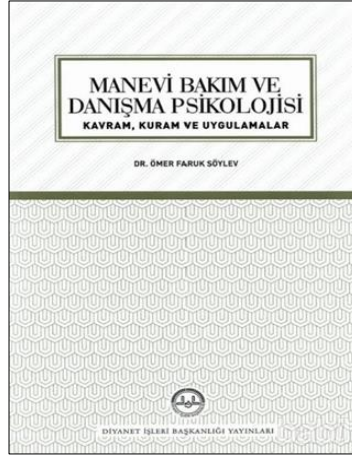
Sümeyye Nur Kaya

Yüksek Lisans Öğrencisi
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
E-posta: smyynr94@gmail.com
Orcid: 0000-0002-9914-6688
Eskişehir / Türkiye

MA Student
Eskişehir Osmangazi University
Institute of Social Sciences
E-mail: smyynr94@gmail.com
Orcid: 0000-0002-9914-6688
Eskişehir / Turkey

Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi
Turkish Journal for the Spiritual Counselling and Care

Makale Türü • Article Type	Kitap İnceleme • Book Review
Geliş Tarihi • Received	30 Ocak 2021 • 30 January 2021
Kabul Tarihi • Accepted	01 Mayıs 2021 • 01 May 2021

Ö z e t

Bu kitap incelemesinde, Ömer Faruk Söylev tarafından yazılan “Manevi Bakım ve Danışma Psikolojisi: Kavram, Kuram ve Uygulamalar” isimli eser analiz edilmiştir. Bu çalışma, araştırmacının doktora tezine dayanmaktadır. Yazar hakkında biyografik bilgi verilerek başlanan eser kritiğine, temel bölümler dikkate alınarak devam edilmiştir. Kavram, kuram ve yöntemlerin yer aldığı teorik çerçevenin yanı sıra Türkiye’deki manevi danışmanlık ve rehberliğin uygulama alanlarının ve imkânlarının yer aldığı bölümlere ilişkin detaylı incelemenin yapıldığı çalışmanın sonunda kitabın güçlü, zayıf ve geliştirilebilir yönlerine değinilmiştir.

A n a h t a r K e l i m e l e r

Manevi danışmanlık ve rehberlik • Psikolojik danışma
Din hizmetleri • Dini danışma

A b s t r a c t

In this book review, the work “Spiritual Care and Counseling Psychology: Concept, Theory and Practices” written by Ömer Faruk Söylev, was analyzed. This study is based on the researcher's doctoral thesis. The critique of the work, which starts by giving biographical information about the author, continues by considering the main sections. At the end of the study, in which the theoretical frame work including the concepts, theories and methods, as well as the sections on the application areas and possibilities of spiritual counseling and guidance in Turkey, were examined, the strengths, weaknesses and improvements of the book were mentioned.

K e y w o r d s

Spiritual counseling and care • Psychological counseling
Religious services • Religious counseling

1997 yılında Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun olan Söylev, 2001 yılında Marmara Üniversitesinde *Ortadoğu Ülkelerinde Karşılaştırmalı Nüfus Planlaması Politikaları (Türkiye-Mısır Örneği)* isimli teziyle yüksek lisansını bitirmiş ve 2014 yılında da Uludağ Üniversitesinde *Türkiye’de Dinî Danışma ve Rehberlik: Alanları, İmkânları ve Yöntemleri (Diyanet İşleri Başkanlığı Örneği)* teziyle doktorasını tamamlamıştır. Araştırmacı 2014 yılından bu yana Dumlupınar Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din Psikolojisi Bilim Dalında öğretim üyeliğine devam etmektedir.

Manevi danışmanlık ve rehberlik alanına yönelik araştırmaların son zamanlarda artış gösterdiği, bu çalışmaların farklı uygulama sahaları ve örnekler üzerinden geliştirildiği bilinmektedir. Kritiği yapılan bu eser din psikolojisinin önemli alt uzmanlık alanlarından olan manevi danışmanlık ve rehberlik alanında kaleme alınmıştır. Eser, araştırmacının 2014 yılında tamamladığı *Türkiye’de Dinî Danışma ve Rehberlik: Alanları, İmkânları ve Yöntemleri (Diyanet İşleri Başkanlığı Örneği)* başlıklı doktora tezine dayanmaktadır. Akademik bir tarzla yazılmış olan eserde bu üslup çalışmanın başından sonuna kadar korunmuştur. Her ne kadar akademik bir eser olsa da mahiyeti itibarıyla din hizmeti sunan dinî danışmanlara cep kitabı olma özelliği taşımaktadır. Araştırmacının amacı, kendisinin de belirttiği gibi Diyanet İşleri Başkanlığının din hizmeti stratejilerini ve din görevlilerinin dinî danışma ve rehberlik yeterliliklerini geliştirmektir. Bir diğer amacı ise akademik anlamda yükselişte olan manevi danışmanlık ve rehberlik alanına katkı sağlamaktır (s. 20). Eser kendi içinde istikrarlı, orijinal ve akıcıdır. Öne sürülen iddialar temellendirilerek okuyucuya sunulmuştur. Kitabın gelişim çizgisi takip edilmiş ve işleniş planına uyulmuştur. Ayrıca kavramlar doğru kullanılmıştır. Yerli ve yabancı literatür taranmış ve birincil kaynaklar tercih edilmiştir. Herhangi bir intihale rastlanmamıştır.

İkinci baskısı temel alınarak kitap formatı açısından değerlendirmesi yapılan eserin *İçindekiler* bölümüne bakıldığında önsöz ve iki ana bölümden oluştuğu görülmektedir. Önsözden sonra kısaca dinî danışma ve rehberlikle ilgili yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Birinci bölümde teorik çerçeve; kavram, kuram ve yöntemlerle ele alınmıştır. İkinci bölümde Türkiye’de dinî danışma ve rehberliğin uygulama alanları ve imkânları değerlendirilmiştir.

Giriş (ss. 15-23) bölümünde sadece Türkiye’de değil dünyada dine olan ihtiyaç tespit edilmiştir. Dini tebliğ anlayışının artık klasik yapıdan kurtulup manevi bakım, inanç danışmanlığı, manevi destek gibi kavramlarla ilişki kurduğu ortaya konulmuştur. Kitabın yazılış

amacından bahsedilmiştir. Okuyucunun kitabı okurken hangi sorulara cevap bulabileceğine yer verilmiştir. Dini danışma ve rehberlik ile ilgili yapılan çalışmalara yer verilerek birinci bölüme geçiş yapılmıştır.

Kitabın birinci bölümü *Teorik Çerçeve: Kavram, Kuram ve Yöntemler* (ss. 31-187) başlığıyla başlamaktadır. Bu kısım; temel kavramlar ve tarihî arka plan, kuramsal temel, süreç ve yöntemler ana başlıklarıyla derinlemesine incelenmiştir.

Birinci başlık *Temel Kavramlar ve Tarihi Arka Plandır* (ss. 32-84). Dört alt başlıkta incelenecek olan bu bölümde tarihsel süreçte insanın değişmesi, karmaşılaşan insanın davranışlarının anlaşılabilmesi ve insanlara ihtiyaç duydukları psikolojik desteğin sağlanabilmesi gibi konulardan bahsedilmiştir. Ardından kısaca rehberlik hizmetlerinin tarihsel gelişimi ve günümüzde yeni çalışmaların takibinin zorluğuna değinilmiştir.

Psikolojik Danışma ve Rehberlik (ss. 34-41) başlığı ile psikolojik danışmanın ve rehberlik kavramlarının farklı tanımlarına yer verilmiştir. Bu tanımlardaki ortak yönler maddeleştirilmiş ve psikolojik danışmanın ve rehberliğin faydalarından bahsedilmiştir.

Psikolojik Danışma, Psikoterapi ve Din (ss. 41-49) başlığında psikolojik danışma ve psikoterapi kavramını aynı anlamda kullananların olduğu gibi, bu iki kavramı ayırtıranların olduğu da belirtilmiştir. Daha sonra psikoterapi kavramı olarak değerlendirilmiş ve psikolojik danışma ile arasında net bir ayırım yapılamayacağı sonucuna varılmıştır. Ardından psikoterapi ve din arasındaki ilişkiye yer verilmiştir. Dinî-manevî düşünceye sahip olmanın terapistlere nasıl faydalarının olacağı maddeleştirilerek sunulmuştur.

Temel Kavramlar ve Tarihi Arka Planın üçüncü başlığı *Psikolojik Danışma ve Meslekleşmiş Uygulama Alanlarıdır* (ss. 49-63). İnsanların psikolojik destek talebinin, bazı psikolojik yöntemlerin ve psikolojik yardım mesleklerinin ortaya çıkmasına ve gelişmesine yol açtığına değinilmiştir. Amaç ve nitelik arasında benzerlikler bulunsa da; ilke, yöntem ve tekniklerde önemli farklılıkların varlığından bahsedilmiştir. Psikolojik danışma alanlarının psikolojik hizmet veren mesleklerden farklı olan özelliklerinin tespit edilebilmesi için psikiyatri, klinik psikoloji (psikolog, klinik psikolog), sosyal psikoloji (sosyal hizmet uzmanı), danışma psikolojisi (psikolojik danışman) ve pastoral psikoloji (müftü, vaiz, din görevlisi) genel özellikleri ve birbirleriyle olan ilişkileri açısından incelenmiştir.

Dini Danışma ve Rehberlik Kavramları, Tarihçe ve Tanım (ss. 63-84) başlığı ile ‘pastoral care and counseling’ kavramı ele alınmıştır. Dini danışma ve rehberliğin ortaya çıkışı kronolojik sıralamaya dikkat edilerek kısaca özetlenmiştir. Devamında dini danışma ve rehberliğin mahiyeti tespit edilmiş, dini danışma tanımlarındaki ortak yönler maddeleştirilmiş ve dini danışmanın amacına yer verilmiştir.

Öte yandan birinci bölümün ikinci başlığı *Kuramsal Temellerdir* (ss. 84-146). Bu bölüm iki başlık altında incelenmiştir. İlki *Dini Danışma ve Rehberliğin Dini Temelleridir* (ss. 84-127). Bu bölümde Kur’an’a göre insanın psikolojik yapısı, rehber ihtiyacı, zayıf (olumsuz) ve üstün (olumlu) yönleri, dünyanın geçici bir imtihan yeri olması incelenmiştir. Ardından Hz. Peygamber’in dinî danışma ve rehberlik rolüne, dinî danışmanlık açısından değerlendirilen yaklaşım ve uygulamalarına, dinî gelenek içinde İslam düşünürlerine, dinî danışma ve rehberlik merkezi olarak camilere ve imamlara yer verilmiştir. İkincisi *Dini Danışma ve Rehberliğin Psikolojik Temelleridir* (ss. 127-146). Bu bölümde ise psikanalitik, hümanistik ve davranışçı danışma kuramları tartışılmıştır.

Bölümün son başlığı *Süreç ve Yöntemlerdir* (ss. 146-186). Kısa bir girişten sonra *Dini Danışma ve Rehberlik Süreci ve Özelliklerinden* (ss. 148-156) bahsedilmiştir. Temel aşamaların tanıma, açıklama ve pekiştirme başlıklarıyla incelenmesinin yanı sıra temel dinamik aşamalara yönelik farklı bakış açıları da sunulmuştur. Dinî danışma ve rehberliğin din eğitimi ve irşat sürecinden ayrılan özellikleri maddeleştirilerek ele alınmıştır. *Dini Danışma ve Rehberlik Yaklaşımlarında* (ss. 157-164) öznel sorunlara, ihtiyaca odaklanma, zaman-mekân faktörünü dikkate alma ve etik ilkelere uyma gibi stratejik yaklaşımlardan bahsedilmiştir. Bunun yanında iyileştirici, destekleyici, yönlendirici, uzlaştırmacı ve geliştirici fonksiyonel yaklaşımlara da yer verilmiştir. *Dini Danışma ve Rehberlik İlkelerinde* (ss. 164-175) saygınlık, saydamlık, empatik anlayış ve somutluk gibi dinî danışma ve rehberlik sürecindeki temel ilkeler tespit edilmiştir. Ayrıca dinî danışma ve rehberliğin boyutları ve genel ilkeleri maddeler halinde sunulmuştur.

Dini Danışma ve Rehberlik Tekniklerinde (ss. 176-186) bireyi tanıma tekniklerinden psikanalitiğe değinilmiştir. Sözsüz ifade ve davranışlar, etkin dinleme, konuşmaya davet, soru sorma, içeriği yansıtma, sorumlulukların paylaşılması, yorumlama ve özetleme gibi hizmet sunma tekniklerinden terapötik tutum ve becerilere yer verilerek birinci bölüm sonlandırılmıştır.

Eserin ikinci bölümü *Türkiye’de Dinî Danışma ve Rehberlik: Uygulama Alanları ve İmkanlarına* (ss. 187-274) ayrılmıştır. Türkiye’de dinî danışma ve rehberlik alanları ile dinî danışma ve rehberliğin uygulanma imkanları tartışılmıştır.

Bölümün ilk başlığı *Türkiye’de Dinî Danışma ve Rehberlik Alanları ve İmkanlarıdır* (ss. 187-260). *Din Hizmetleri Alanı* (ss. 188-221) başlığıyla din hizmetlerinde geleneksel alan tespit edilmiştir. Topluma yayılmaya çalışan cami merkezli ve cami merkezli hizmetler olmak üzere iki alanda dinî hizmetler incelenmiştir. Din hizmetlerinde hedef kitle; çocuklar, gençler, yetişkinler ve yaşlılar olarak ele alınmıştır. Din hizmetlerinden beklentinin artışta olduğundan bahsedilmiştir. Sosyo-kültürel alanda din görevlilerinden beklenenler sıralanmış, öte yandan Diyanet İşleri Başkanlığının din hizmetleri noktasındaki temel ilke ve hedeflerinden bazı hususlara dikkat çekilmiştir. İrşat ve tebliğ konusunda yeterliliklerin istenilen düzeyde olmaması, din dili inşası ve yöntem geliştirme sorunu, din hizmetlerini değişimlerden uzak sadece cami merkezli faaliyet alanı olarak sınırlandırmanın sorunlara yol açtığı tespit edilmiştir. Değişimler ve ihtiyaçlar göz önüne alındığında, dinî danışma ve rehberliğin yeni bir dinî hizmet alanı haline geldiği sonucuna varılmıştır.

Aile ve Sosyal Hizmetler Alanında (ss. 221-237) öncelikle aile ve sosyal hizmetler ile din ilişkisi kurulmuştur. Aile kavramına dair genel bilgi verildikten sonra aile ile ilgili dinî danışmanlık konuları maddeleştirilmiştir. Ardından sosyal hizmet alanının faaliyetleri, uygulama alanları, dinî danışma ve rehberlik hizmetlerinde ihtiyaç duyulan konular maddeler halinde tartışılmıştır.

Din Hizmetleri alanlarından olan *Sağlık Hizmetleri Alanı* başlığında (ss. 237-249) sağlık hizmetlerinin din ile olan ilişkisinden bahsedilmiştir. Sağlık hizmetlerindeki dinî danışma ve rehberlik kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. Geçmişte sağlık ve dinî hizmetlerin aynı kişi tarafından verildiği, ancak şimdi farklı kişiler tarafından sunulan hizmetler haline geldiği belirtilmiştir. Bu durumda iki alanın iş birliğine olan talebin arttığı tespit edilmiştir.

Adalet Hizmetleri Alanında (ss. 249-260) ise din ve adalet hizmeti ilişkisi kurulup suçluluk psikolojisi bağlamında vicdan ve ahlak gelişimi ele alınmıştır. Yine adalet hizmetlerinde dinî danışma ve rehberlik hizmetlerine kapsamlı bir şekilde yer verilmiştir.

İkinci bölümün diğer başlığı *Dini Danışma ve Rehberliğin Uygulanma İmkanlarıdır* (ss. 260-274). Dinî danışma ve rehberlik: Hermenötik, İslam dini, Türk toplumunun sosyo-kültürel yapısı ve gelenekleri açısından incelenerek esere son verilmiştir.

Sonuç olarak eser üzerinde genel bir değerlendirme yapılacak olursa;

(a) *Güçlü yönleri:* (i) Eserde kavramlar arası ortak yönler maddeleştirilerek okuyucuya kolaylık sağlanmıştır. (ii) Kitabın başlığı çalışmanın içeriğini tam olarak yansıtmaktadır. (iii) Gerekli literatür iyi bir şekilde taranmış ve birincil kaynakların kullanımına dikkat edilmiştir. (iv) Her ne kadar akademik bir eser olsa da mahiyeti itibariyle din hizmeti sunan dinî danışmanlara cep kitabı olma özelliği taşımaktadır. (v) Giriş bölümünde okuyucunun kitabı okurken cevap bulabileceği sorular da dahil edilerek okuyucunun zihni okumaya hazırlanmıştır. (vi) Kapsamlı bir araştırmanın sonucu olan eser kendinden sonra yapılacak çalışmalara örnek niteliğindedir. (vii) Geniş bir literatür birikimi kullanılarak kaleme alınan kitap, Türk manevi danışmanlık ve rehberlik literatürüne katkı sağlamaktadır.

(b) *Zayıf yönleri:* (i) Eserde noktalama hatası vardır (s. 25). (ii) Kitapta okuyucunun yazarı tanınmasına yönelik biyografik bilgiye yer verilmemiştir.

(c) *Geliştirilebilir yönleri:* (i) Eserdeki noktalama hatası tekrar denetlenmelidir. (ii) Kitabın başında yazara ilişkin biyografik bilgiye yer verilmesinin okuyucu için faydalı olacağı düşünülmektedir.

Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi
Turkish Journal for the Spiritual Counselling and Care

Sayı: 4 • Aralık 2021 • 217-226
Issue: 4 • December 2021 • 217-226

Tıbbi, Hukuki, Manevi ve Etik Boyutlarıyla Palyatif Tıp

İlkılıç, İ. & Özkaya, H. & Uçar, A. [ed]. (2019). *Tıbbi, Hukuki, Manevi ve Etik Boyutlarıyla Palyatif Tıp*. İstanbul: İsar Yayınları (228 s.)
İlkılıç, İ. & Özkaya, H. & Uçar, A. [ed]. (2019). *Palliative Medicine with its Medical, Legal, Spiritual and Ethical Dimensions*. İstanbul: İsar Publishing (228 p.)
ISBN: 978-605-9276-03-0

Ayşenur Özbakkal

Yüksek Lisans Öğrencisi
Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

E-posta: aysenur.ozbakkal@ogr.sakarya.edu.tr
Orcid: 0000-0001-8803-3314
Sakarya / Türkiye

MA Student
Sakarya University
Institute of Social Sciences
E-mail: aysenur.ozbakkal@ogr.sakarya.edu.tr
Orcid: 0000-0001-8803-3314
Sakarya/ Turkey

Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi
Turkish Journal for the Spiritual Counselling and Care

Makale Türü • Article Type	Kitap İnceleme • Book Review
Geliş Tarihi • Received	26 Nisan 2021 • 26 April 2021
Kabul Tarihi • Accepted	18 Haziran 2021 • 18 June 2021

Ö z e t

Yaşamın sonunda hastaların sosyal, psikolojik ve manevi ihtiyaçları göz önünde bulundurularak yaşam kalitelerini olabilecek en üst seviyeye çıkarma konusu palyatif tıp çerçevesinde incelenmektedir. İncelenen bu eser, palyatif tıp konusunun tıbbi, hukuki, manevi ve etik boyutlarıyla alanlarında uzman araştırmacılar tarafından yazılmış kitap bölümlerini içermektedir. Bu çerçeveyi kapsamlı bir şekilde ele alan “Tıbbi, Hukuki, Manevi ve Etik Boyutlarıyla Palyatif Tıp” adlı bu eser, alandaki boşluğu doldurması açısından oldukça önemlidir.

A n a h t a r K e l i m e l e r

Manevi danışmanlık ve rehberlik • Palyatif tıp • Palyatif bakım
Tıp • Psikoloji • Maneviyat

A b s t r a c t

Taking into account the social, psychological and spiritual needs of patients who are close to death, the issue of maximizing their quality of life is examined within the framework of Palliative Medicine. The reviewed book contains chapters written by researchers who are experts in their fields with the medical, legal, spiritual and ethical dimensions of palliative medicine. The book titled “Palliative Medicine with its Medical, Legal, Spiritual and Ethical Dimensions”, which covers this framework in a comprehensive way, is very important in terms of filling the gap in the field.

K e y w o r d s

Spiritual counseling and care • Palliative medicine • Palliative care
Medicine • Psychology • Spirituality

Ölüm, insan için kaçınılmaz bir olgu olmakla birlikte bugüne kadar birçok kişi tarafından üzerinde düşünülmüş bir konudur. Ölümün muhtevasının gittikçe değiştiği günümüz dünyasında ölüm biçimleri de sorgulanır olmuştur. Tıp alanının sadece şifaya yönelik tedaviyi bünyesinde barındırmadığı, *palyatif tıp-bakım* konusuyla gündeme gelmiştir. 2019 yılının Ocak ayında İsar Yayınları aracılığıyla birinci baskısı okuyucu ile buluşan Palyatif tıp konusunu; tıbbi, hukuki, manevi ve etik boyutlarıyla ele alan; İlhan İlkılıç, Hilal Özkaya ve Abdullah Uçar'ın editörlüğünü yaptığı bu değerli çalışma, alanındaki eksikliği doldurması açısından oldukça değerlidir. Kitapta farklı alanlarda (tıp, hukuk, sosyal hizmet, psikiyatri, psikoloji, ilahiyat, sosyoloji) uzman kişiler tarafından kaleme alınmış toplamda on yedi kitap bölümü yer almaktadır.

İlk bölüm, Hilal Özkaya tarafından yazılmış olup *Palyatif Tıbbı Genel Yaklaşım* adını taşımaktadır. Özkaya, 2016 yılından bu yana Sağlık Bilimleri Üniversitesi Yaşlı Bakım Programı Öğretim Üyesi, Sağlıklı Yaşlanma Uygulama ve Araştırma Merkez Müdürü ve Haydarpaşa Numune EAH. Palyatif Merkezinde Aile Hekimliği Uzmanı olarak görev yapmaktadır. Bu eserde yer alan kitap bölümü, palyatif tıbbın ne olduğu konusunda ve gerek dünyada gerek Türkiye’de palyatif tıp konusunun etkinliği üzerine ufuk açıcı bilgiler sunmaktadır. Palyatif tıp kavramının niteliğini, alt başlıklarını anlamak açısından oldukça yararlı olan bölümle kitaba giriş yapılması okuyucu açısından yararlı olacaktır. Kitap bölümünü öne çıkaran noktalardan biri de palyatif bakım-palyatif tıp kavramlarının ayırımına dikkat çekmesidir. Palyatif tıp hakkında çok fazla bilgisi olmayan veyahut temelde kavramları net olarak oturtamamış olan okuyucu için bu ayırma dikkat çekilmesi oldukça yerindedir. Buna göre ülkemizde sağlık alanında “palyatif” terimi kullanıldığında hem “palyatif tıp” hem “palyatif bakım” kavramları akla gelmektedir; palyatif bakım dendiğinde daha çok hemşirelik hizmetleri anlaşıldığı için palyatif tıp denmesi tercih edilmiştir. Özkaya’ya göre palyatif tıp sadece teknik yöntemler ve tedavilere indirgenmemeli, tam tersine hemşirelik hizmetleri, sosyal ve manevi destekleri de kapsamalıdır.

İkinci bölüm, Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü öğretim üyesi Adem Sağır tarafından kaleme alınan *Batı Düşünce Geleneğinde Yaşamın Sonu ve Ölüm* isimli çalışmadır. Bu bölümde, La Rochefoucauld, Jung, Freud, Charles Dickens, Becker, Martin Heidegger, Tolstoy gibi yazar, düşünür ve psikologların dilinden ölüm tasavvurları verilmektedir. Çeşitli kişiler aracılığıyla verilen bu tasavvurlar, ölümün evrensel oluşunun ve çoğu kişide aynı hissiyatları uyandırmasının okuyucu tarafından bilinmesi bakımından oldukça önemlidir. Yazının devamında Batı düşüncesindeki ölüm kavramının besleyici metaforu olarak

dile getirilen ve ölümün beraberinde getirdiği kaçınılmaz isteğin yani “ölümsüzlük” kavramının Batı dünyasındaki çeşitli yansımaları tartışılmıştır. Ölüm sosyoloji çalışması ile adından söz ettiren Philippe Aries’in “Batılının Ölüm Karşısındaki Tavrıları” isimli eseriyle Sağır, bizleri tarihte ölüm yolculuğuna çıkarmakta, ölüm olgusunun zaman içerisinde nasıl şekil değiştirdiğinin verilmesi, palyatif tıp konusuna gerekliliğin nasıl da arttığı konusunun daha iyi bilinmesi adına bize oldukça mükemmel bir zemin sunmaktadır. Bu bağlamda mezarlar üzerinden ölüm olgusunun incelenmesi ve modernliğin ölüm algısında yaptığı büyük devrimin aktarılması okuyucunun zihninde Batı’da yaşamın sonu ve ölüm izleniminin oluşmasında büyük rol oynar.

Üçüncü bölüm, Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Ana Bilim Dalı öğretim üyesi Kemal Sayar tarafından kaleme alınan *Güzel Ölme Hakkı* başlıklı çalışmadır. Sayar, “ruhların bakımı”ndan “hayata yıllar ekleme uğraşı” içerisine giren insanın tasvirini bizlere sunmaktadır. Cenaze merasimlerinin, ölü bedenlerle ilgili işlemlerin sekülerleşmesinin örnekler üzerinden verilmesinin ardından kitap bölümü, bir hekimin kendi meslek etiğini değerlendirmesi açısından oldukça önem arz etmektedir. Sayar, yeni ahlaki kural olarak ortaya konan “hastanın ölümünden habersiz olarak ölmesi” konusunu hasta gözünden değerlendirip eleştirmektedir. Hekimlerin asıl hak sahibi olan hasta ve yakınlarını, böylesine önem arz eden bilgidен –hastanın ölümünden haberdar edilmesi- mahrum bırakamayacağının altını önemle çizmektedir. Devamında palyatif tıbbın sordurduğu can alıcı sorular ile bakım veren meslekler üzerinden bir iç hesaplaşma ortamı oluşturulmuştur. Sayar yazısını palyatif tıbbi özetleyen şu cümle ile sonlandırır: “Güzel ölmek, her insanın hakkıdır.”

Dördüncü bölüm, Bezmialem Vakıf Üniversitesi Genel Cerrahi öğretim üyesi, Palyatif Bakım Merkezi müdürü Adem Akçakaya’nın kaleme aldığı *Türkiyede Hastanelerde Palyatif Tıbbın Tarihsel Gelişimi* isimli çalışmadır. Akçakaya makelesine palyatif tıbbın ne olduğu hakkındaki bilgilendirmesinin ardından meslektaşları olan hekimlere bir takım can alıcı sorular yöneltilmektedir. Tıpkı Kemal Sayar’ın makalesinde olduğu gibi işin içinden olan hekimlerin kendi meslek etikleri hakkında oluşturdukları iç hesaplaşmalar, Palyatif Tıp konusunun ne denli önemli olduğunu gözler önüne sermekte ve konu hakkında okuma yapan hekimleri kendi durumlarını değerlendirmeye sevk etmektedir. Bunun yanında bölümde palyatif tıp sürecinin, tıbbi bakımın tarihsel sürecinin şemalarla aktarılması konuyu anlamayı kolaylaştırmaktadır. Bölümde, ayrıca hospis kavramına ve palyatif tıp ile olan ilişkisine değinilmektedir. Akçakaya, bu kitap bölümünde kişisel yaklaşımlar ve tecrübeler kısmına yer vermiş,

empati yapmanın önemine özellikle dikkat çekmiş, çeşitli öneriler sunmuştur. Ona göre “Ancak ölümü içselleştirebilirsek yaşamı anlamlı kılabiliriz.”

Kitapta bu noktaya kadar verilen bölümleri okuyan kişi palyatif tıp-bakım ve birçok beraberindeki konu hakkında bilgi sahibi olmaktadır. Bundan sonrası için daha spesifik konulara geçiş yapıldığını görüyoruz. Beşinci bölüm, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi İç Hastalıkları Ana Bilim Dalı öğretim üyesi Bülent Saka tarafından kaleme alınan *Malnütrisyon ve Ağrı Tedavisinde Etik Konular* isimli çalışmadır. Konu olarak daha özel hasta çeşitlerine geçiş yapılması ve özelde palyatif tıp konusunun incelenmesi açısından çalışma oldukça önemlidir. Bölümde, “terminal dönem” ve “hayatın son evresi” kavramlarının farklılığı verilmiş olup, sıvı-beslenme tedavisinin bu doğrultuda değerlendirilmesine dikkat çekilmiştir. Aynı zamanda palyatif tıpta ağrı tedavisi ve etik yönüne de değinilmiş, ağrı şikayetlerini azaltmak için ilaç dışı veya ilaç tedavilerinin uygulanabileceği dile getirilmiştir. Burada amacın hastanın hayat kalitesini olabildiğince arttırmak olduğunu görmekteyiz.

Sonraki bölüm, Ankara Çocuk Sağlığı Hematoloji ve Onkoloji Eğitim ve Araştırma Hastanesi Neonatoloji Bölümü Öğretim Üyesi Sevim Ünal tarafından kaleme alınmış olunan *Yenidoğanda Palyatif Bakım* isimli çalışmadır. Yenidoğanda palyatif bakım hizmetinin kapsamını hem bebeğin ağrı ve diğer semptomlarının erken dönemlerde tanımlanması ve yatırılması hem de ailesine destek olunması şeklinde tanımlayabiliriz. Bu bölümde, palyatif bakımın yenidoğan ünitesinde nasıl işlemesi gerektiğine dair bilgiler, palyatif bakıma gereksinim duyacak bebeklerin özellikleri gibi konular işlenmektedir. Yenidoğanda palyatif bakım önerilerinin maddeler halinde verilmesi okuyucunun konuyu kavramasını kolaylaştırmaktadır. Aynı zamanda bu maddeler içerisinde verilen çok ince düşünceli bakım önerileri, bu alanda hassas olmanın öneminin zihinlerde yer etmesini sağlamaktadır. Ünitenin ışık seviyesinin aileyi rahatlatacak şekilde ayarlanması ve ailenin bebekten el-ayak izi, saç gibi hatıra almasının sağlanması gibi öneriler buna örnek olarak verilebilir. Palyatif bakım konusunun oldukça hassas ve insani duyguların ön plana çıktığı bir alan olduğu ve empati duygusunun yoğun yaşanması gerektiği gibi hususlar şu ana kadar ki kitap bölümlerinde olduğu gibi bu bölümde de alt metin olarak işlenmiştir.

Kitabın yedinci bölümü, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Tıp Hukuku Araştırmaları Birimi başkanı Hakan Haferi tarafından kaleme alınan *Türk Hukukuna Göre Palyatif Bakım ve Yaşam Sonu Uygulamaları* isimli

çalışmadır. Bölüm, palyatif bakım konusunun hukuki boyutunu değerlendirmektedir. Haferi, çalışmasında Türk Hukukunda palyatif bakım mevzusunun ayrıntılarını vermekle kalmamakta aynı zamanda buna çeşitli eleştiriler de sunmaktadır. İlk getirilen eleştirilerden ve önerilerden biri de palyatif bakım hizmetlerinin Türk Hukukunda yönergeler ile düzenleniyor oluşunun, kanun ile düzenlemesine geçişinin yapılması şeklindedir. Palyatif bakım hizmetlerini kapsayan yönergeye eleştirel bir şekilde yaklaşmış, düzenlenmesi için çeşitli incelemeler ve öneriler de sunulmuştur. Tıbbi vasiyete ilişkin bilgilendirmeler, tıbben gerekli olan müdahalenin hasta isteği ve hasta yakınlarının talebi doğrultusunda değerlendirilmesi, ötenazi sorunu ve beyhude müdahale meselesi bölümde değinilen bir diğer önemli konular olarak karşımıza çıkmaktadır. “Beyhude ölüm” meselesi ele alınırken verilen yaşam süresini uzatmanın hedeflenmediği, yaşamı konforlu hale getirmeyi hedefleyen palyatif bakım ile boşa tedavi konularının farklarına dikkat çekilmesi oldukça dikkate değerdir. Haferi, palyatif bakımın birçok tereddütünü dile getirmiş, olası senaryoları gözler önüne sermiş ve yasal bir düzenlemeye ihtiyacın olduğunu açıkça vurgulamıştır.

Kitabın sekizinci bölümü, Sağlık Bilimleri Üniversitesi SHMYO Yaşlı Bakım Programı, Haydarpaşa Numune EAH Palyatif Bakım Merkezi’nde görev yapmakta olan Hilal Özkaya ve İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik Ana Bilim Dalı öğretim üyesi İlhan İlkılıç’ın ortak çalışması olan *Palyatif Tıp Uygulamalarında Etik Sorunlar* başlıklı çalışmadır. Bölümün ilk kısmında konveksiyonel ve şifaya yönelik tıbbi tedavilerin fayda sağlamadığı ve palyatif rejime geçilmesinin gerekli olduğu aşamada hastayı ve yakınlarını bu konuda bilgilendirme eyleminin etik durumu tartışılmıştır. Bu konuda tarihsel arka plan incelenmiş ve farklı görüşlere yer verilmiştir. İkinci kısımda tedavi hedefinin değiştirilerek şifa amaçlı tedaviden palyatif tedaviye geçişte karar verme kabiliyetine sahip olan ile bu kabiliyetten yoksun (şuuru kapalı veya demansı olan) hastaların değerlendirmesi yapılmıştır. İkinci durumdaki hastaların kendisi karar veremediğinden, aile yakınlarının veya hukuken geçerli vasisinin kararlarını uygulamakta hukuki açıdan sorun olmasa da etik anlamda incelemeye tabii tutulması gerektiği dile getirilmiştir. Bölümün üçüncü kısmında sağlık personelinin hasta ve ailesiyle, hasta için hangi müdahalelerin boşuna olacağına karar verirken gereken yaklaşım tarzı açıklanmış ve 2010 yılında yayımlanan Türk Tabipler Birliği’nin “Yaşamın Sonuna Dair Etik Bildirgesi” konu ile bağlantılı olarak okuyucuya sunulmuştur. Dördüncü kısımda palyatif bakım gerektiren hastaların birçoğunda tedavi edilmesi gereken önemli şikayetlerden biri olan *ağrı*

mevzuu tartışılmış, ağrı ve ıstıraba yönelik ileri bir tedavi şekli olan *palyatif sedasyon* kavramının palyatif tıp uygulamalarındaki konumu ortaya konulmuş, etik soru ve sorunları en aza indirmek için Amerikan Toraks Derneği'nin 2008 yılında yayımladığı “Yaşamın Sonundaki Hasta Bakımı Çalışma Grubu Mutabakat Yönergesi”nden bir takım tavsiyeler okuyucuya sunulmuştur. Beşinci kısımda hasta vasiyetnameleri incelenmiş, etik açıdan oluşan sorunlar dile getirilmiştir. Bölümün son bölümünde ise palyatif tıp uygulamalarında önemli olan kararlardan biri olan kişinin kalbi ve solunumu durduğunda yapılacak uygulamalar konusu açıklanmış ve bu bağlamda DNR ve DNR talimatları incelenmiştir.

Dokuzuncu bölüm, Tahran Tıp Bilimleri Üniversitesi öğretim üyesi Alireza Bagheri tarafından kaleme alınmış olan *Palyatif Bakım Etiği-Müslüman Toplumlarda Problemler* başlıklı çalışmadır. Bu çalışma, kitapta hem yazıldığı orijinal dil olan İngilizce olarak verilmiş hem de Cüneyt Kucur ve Cihan Gökdemir'in Türkçe'ye çevirisi okuyucuya sunulmuştur. Çalışmada, İslam toplumlarında palyatif bakımın etik sorunları İran ve Irak örnekleriyle irdelenmiştir. Doğu ve Batı kültüründeki bireysel otonomi uygulamalarının farkları incelenmiş ve bu bağlamda hayatı sonlandırma kararını verme konusunun mevcut durumu iki kutup üzerinden tartışılmıştır.

Kitabın onuncu bölümü, İlhan İlkılıç tarafından kaleme alınmıştır ve *Hastaya Kötü Teşhis ve Prognozun İletilmesinde Epistemolojik ve Etik Sorunlar* başlığını taşımaktadır. Bu bağlamda tıp tarihinden kesitler verilmiş, ardından hastaya kötü teşhis ve prognozu iletmenin etik boyutları, “bir-biriyle çatışan etik ilkeler”, “paternalist/babacı yaklaşım ve hastaya zarar vermenin anlamı” ve “özerkçi yaklaşım ve hastanın kararının normatif anlamı” alt başlıklarıyla açıklanmıştır. Aynı zamanda çalışmada kötü teşhis ve prognozun iletilmesinde hasta ve hekim ilişkisine de yer verilmiştir.

Palyatif tıp konusunun, kitapta hukuki bağlamda incelendiği ikinci bölüm olan *İslam Hukuku'nda Tedavinin Esirgenmesi* başlıklı çalışma İbn Haldun Üniversitesi İslami ilimler Fakültesinde görev yapan Tuba Erkoç Baydar tarafından kaleme alınmıştır. Bölüm, “Tedavinin Esirgenmesinin Mahiyeti”, “Tedavinin Esirgenmesinin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi” ve “Palyatif Sedasyon” başlıkları altında üç bölümden oluşmaktadır. İlk kısımda tedavinin esirgenmesi bağlamında kavramsal çerçeve sunulmuş, tedavinin esirgenmesinin çeşitleri ve şartlarına yer verilmiş ve nedenlerinden bahsedilmiştir. İkinci kısımda tedavinin esirgenmesinin İslam Hukuku tarafından değerlendirilmesi yapılır-

ken ahsen-i takvim olan insanın müteal boyutunun göz ardı edilmemesinin önemi vurgulanmıştır. Devamında tedavinin beyhudeliğinin İslam Hukukuna göre değerlendirilmesi yapılmış ve son olarak palyatif sedasyon konusunun ülkemiz açısından çok yeni olduğu ve bu konuda fıkhi bir yorum yapılabilmesi için daha ayrıntılı araştırmaya ihtiyaç duyulduğu vurgulanmıştır.

İncelediğimiz kitabın ilgilendiği bir diğer konu ise palyatif tıp mevzuunun manevi boyutlarıyla ele alınmasıdır. Kitabın on ikinci bölümü, Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Genel Müdürlüğünde görev yapmakta olan Abdülkadir Bekiroğlu tarafından yazılmış olunan *Diyanet İşleri Başkanlığı Manevi Destek Hizmetleri Bağlamında Palyatif Bakım* isimli çalışmadır. Palyatif bakım konusunun manevi boyutunun incelenmesinin ilk ayağı olan bölüme, manevi destek ile alakalı çeşitli bilgilendirmeler yapılarak başlanmıştır. Beraberinde manevi destek uygulamasının yasal dayanakları verilmiş ve içeriğinden bahsedilmiştir. Manevi destek hizmetinin içeriği maddeler halinde okuyucuya sunulmuştur. Aynı zamanda bu alanda yapılan çalışmaların ve hizmetlerin tarihçesi bölümde yer almaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde yürütülen manevi destek hizmetlerinin palyatif bakım konusundaki öneminin ve yerinin anlaşılması açısından çalışma oldukça önemlidir.

Palyatif tıp konusunun manevi boyutlarıyla incelenmeye devam edildiği kitapta karşımıza İbn Haldun Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Psikoloji Bölümünden Senem Eren ve Üzeyir Ok'un kaleme aldığı *Palyatif Hastalarda Manevi Bakım* isimli çalışma çıkmaktadır. Bölüm, “Palyatif Hastaya Bütüncül Yaklaşmanın Önemi”, “Maneviyatın Tanımlamaları”, “Palyatif Hastaların Manevi İhtiyaçları”, “Manevi Bakımın Etkisi”, “Manevi Bakımın Uygulama Süreci”, “Manevi Bakım Mesleğinin Kimlik Kazanması” başlıklarını bünyesinde muhteva etmektedir. İncelen kitaptaki manevi bakım ve palyatif bakım arasındaki ilişkiyi ortaya koyması ve bu iki konuyla alakalı ayrıntılı bilgi veren kapsamlı bir çalışma olması hasebiyle oldukça önem arz etmektedir.

Kitabın on dördüncü bölümü, İstanbul Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı doktora programı öğrencisi Aysun Özkan tarafından kaleme alınan *Manevi Bakımın Hastanelerde Uygulanması* adlı çalışmadır. Çalışmada manevi bakım uygulamalarında görüşme usulü, hastanede manevi bakıma ihtiyaç duyulan durumlar, hastalar ve yakınlarının içerisinde bulundukları durumları değerlendirme şekilleri, manevi bakımın sınırlılık problemleri başlıklarına yer verilmiştir.

Kitapta sonlara yaklaşırken Friedrich Alexander Üniversitesi Erlangen-Nürnberg doktora öğrencisi Gülbahar Erdem tarafından kaleme

alınan *Yaşam Sonu ve Müslümanlara Manevi Bakım: Almanya Perspektifi* başlıklı çalışma yer almaktadır. Çalışmaya Müslümanlara yönelik manevi rehberliğin gereksinimi anlatılarak başlanmış ve devamında Almanya’da palyatif bakım ve hospis yapısından bahsedilmiştir. Manevi rehberliğin hayat sonu hizmetlerindeki önemi, insanın dört kişilik boyutu ekseninde bütüncül bir yaklaşımla verilmiştir. Beraberinde Almanya’da çok önemli bir güç olan Kilise, manevi rehberlik (Alm. *seelsorge*) ekseninde incelenmiş ve 2017 yılının Mart ayında gerçekleştirilen 1. Ökümenik Manevi Rehberlik Kongresi ve Alman anayasası örnekleriyle okuyucuya sunulmuştur. Çalışmada aynı zamanda örnek bir proje olan MUSE Projesi’ne yer verilmiş, faaliyet alanları ve çalışma prensipleri açıklanmıştır. Perspektifler ve değerlendirmeler kısmıyla bölüm sonlandırılmıştır.

Kitabın sondan bir önceki bölümü, Marmara Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din Psikolojisi doktora öğrencisi Selma Baş tarafından yazılmış olup *İngiltere’de Hristiyanlara ve Müslümanlara Yaşamın Sonunda Sunulan Manevi Bakım Hizmetleri* adını taşımaktadır. Çalışmaya hospis kavramının ayrıntılı açıklaması yapılarak başlanmış ve yas konusu incelenmiştir. *Olgunlaşmak İçin Bir İmkan: Kendi Ölümümüzle Yüzleşmek* çarpıcı başlığının altında *şok ve inanmama, farkındalığın artması, rezolüsyon (karar): ölümün yaklaşması* konularına yer verilmiştir. Çalışmanın devamında 2015 yılında İngiltere genelinde farklı kurumlarda çalışan 20 Müslüman manevi bakım uzmanıyla yapılan mülakatların değerlendirilmesinden elde edilen neticeler, ölmek üzere olan hastalara, yakınlarına ve hastane çalışanları ile hastaneye sunulan hizmetler okuyucuya sunulmuştur.

Kitabın son bölümü, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü öğretim üyesi Tuncay tarafından yazılmış olup *Terminal Dönem Hasta ve Ailelerinin Psikososyal İhtiyaçları ve Sosyal Çalışmacılarının Roller* adını taşımaktadır. Sosyal Hizmet mesleğinin kapsamının değerlendirilmesinin ardından terminal dönem hastalarla sosyal hizmet uygulamaları açıklanmıştır. Beraberinde bir vaka örneği verilmiş ve vaka örneğinin değerlendirilmesi yapılmıştır. Vaka örneği sayesinde sosyal çalışmacıların yaşam sonu bakımdaki aktif rolleri daha iyi anlaşılmıştır. Aynı zamanda bölümde, hekimlere ve hemşirelere sosyal hizmet mesleğinin kendi mesleklerinden farklı yönleri ile hastalık ve ölüm olgularının sosyal yönleri açıklanmıştır.

Sonuç olarak, incelenen ve tanıtımı yapılan kitap palyatif tıp konusunun tıbbi, hukuki, manevi ve etik boyutlarıyla, alanlarında uzman kişiler tarafından kaleme alınmış bölümleri kapsamı açısından Türkçe literatürde oldukça değerlidir. Zengin içeriğiyle göz dolduran bu kitap,

palyatif tıp konusunu bu denli farklı açılardan ele alması nedeniyle alanında ilkler arasındadır. Konuların belli bir düzen içerisinde verilmesi ve kitabı baştan sona sıralamaya bağlı kalarak sunulması okuyucu için oldukça faydalıdır. Konular birbiri üzerine temellenecek şekilde ilerlemektedir. Tıp konularında açıklamalar yapılırken kullanılan sade bir akademik dil kullanımı, konudan uzak olan okuyucuları bile kendine çekebilir. Kitabın kapak ve baskı kalitesinin güzelliği de değinilmeden geçilemeyecek bir konudur. Ciltli bir şekilde okuyucuya sunulan bu eser, kitap baskı sanatının inceliklerini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte editöryel bir çalışma olması nedeniyle kitap bölümlerine girişte özellikle tanım ve açıklamalarda çok tekrara düşüldüğü görülmektedir. Emek ürünü olduğu gözler önünde olan bu değerli çalışmanın okuyucuyla buluşması, bu spesifik alan için oldukça önemlidir. Palyatif tıp-bakım konusuna ilgi duyan tüm okuyuculara oldukça doyurucu bilgiler içeren bu kitap, kendinden sonra bu alanda yapılacak olan diğer çalışmalara da öncülük edebilecek bilimsel içeriğe sahiptir.

Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi
Turkish Journal for the Spiritual Counselling and Care

Yazar Bilgileri | Author Information

Ali Rıza Aydın (Prof. Dr.) –

■ *Kurum / Institution:* Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Ana Bilim Dalı ■ *Yazışma Adresi / Correspondence Address:* Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kurupelit Kampüsü. Atakum/Samsun ■ *Elektronik Posta / E-mail:* araydin@omu.edu.tr ■ *Akademik Kimlik Numarası / Orcid:* 0000-0002-4274-808X ■ *İlgi Alanları / Areas of Interest:* (a) Psikoloji, (b) Din psikolojisi, (c) Sufi psikolojisi, (d) Ruh sağlığı.

Ayşenur Özbakkal (Yüksek Lisans Öğrencisi) –

■ *Kurum / Institution:* Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü ■ *Yazışma Adresi / Correspondence Address:* Servetiye Cad. Arslanoğlu Sitesi A Blok D: 8 Yenimahalle. Hendek/Sakarya ■ *Elektronik Posta / E-mail:* aysenur.ozbakkal@ogr.sakarya.edu.tr ■ *Akademik Kimlik Numarası / Orcid:* 0000-0001-8803-3314 ■ *İlgi Alanları / Areas of Interest:* (a) Teoloji, (b) Din psikolojisi, (c) Manevi danışmanlık ve rehberlik.

Deniz Koç (Yüksek Lisans Öğrencisi) –

■ *Kurum / Institution:* Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü ■ *Yazışma Adresi / Correspondence Address:* Bayrak Mah. Ehlibeyt Caddesi. Havalimanı Lojmanları. No: 1/6. Merkez/Erzincan ■ *Elektronik Posta / E-mail:* deniz.psklg.96@hotmail.com ■ *Akademik Kimlik Numarası / Orcid:* 0000-0002-8759-837X ■ *İlgi Alanları / Areas of Interest:* (a) Teoloji, (b) Psikoloji, (c) Din psikolojisi.

Elif Hut (Yüksek Lisans Öğrencisi) –

■ *Kurum / Institution:* Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü ■ *Yazışma Adresi / Correspondence Address:* Mevlana Mah. 721. Sok. Tellioglu Apt. No:14. Atakum/Samsun ■ *Elektronik Posta / E-mail:* elif-hut@hotmail.com ■ *Akademik Kimlik Numarası / Orcid:* 0000-0001-8339-5228 ■ *İlgi*

Alanları / Areas of Interest: (a) Din psikolojisi, (b) Manevi danışmanlık ve rehberlik, (c) Din ve ruh sağlığı.

Erhan Tunç (Doç. Dr.) –

■ *Kurum / Institution:* Gaziantep Üniversitesi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı ■ *Yazışma Adresi / Correspondence Address:* Gaziantep Üniversitesi Eğitim Fakültesi. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı. Şehitkâmil/Gaziantep ■ *Elektronik Posta / E-mail:* erhantunc25@gmail.com ■ *Akademik Kimlik Numarası / Orcid:* 0000-0002-6328-8545 ■ *İlgi Alanları / Areas of Interest:* (a) Manevi danışmanlık, (b) Psikolojik danışmanlık ve rehberlik, (c) Pozitif psikoloji.

Fatümetül Zehra Güldaş (Dr. Öğr. Üyesi) –

■ *Kurum / Institution:* Erzincan Binalı Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü ■ *Yazışma Adresi / Correspondence Address:* Yunus Emre Mah. 1400-1 Sok. No: 1/12. Merkez/Erzincan ■ *Elektronik Posta / E-mail:* zehra.guldas@erzincan.edu.tr ■ *Akademik Kimlik Numarası / Orcid:* 0000-0002-6666-2416 ■ *İlgi Alanları / Areas of Interest:* (a) Din psikolojisi, (b) Ruh sağlığı, (c) Psiko-fizyolojik sağlık, (d) Bilişsel davranışçı kuram.

Firdevs Canşı (Yüksek Lisans Öğrencisi) –

■ *Kurum / Institution:* Mardin Artuklu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü ■ *Yazışma Adresi / Correspondence Address:* Yalım Mah. 13 Mart Cad. Şafak Apt. 1/29. Artuklu/Mardin ■ *Elektronik Posta / E-mail:* frdvs.cns97@gmail.com ■ *Akademik Kimlik Numarası / Orcid:* 0000-0002-3918-8464 ■ *İlgi Alanları / Areas of Interest:* (a) Din psikolojisi, (b) Dini gelişim psikolojisi, (c) Manevi danışmanlık ve rehberlik, (d) Din ve ruh sağlığı.

Halime Hilal Taşkın (Doktora Öğrencisi) –

■ *Kurum / Institution:* Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü ■ *Yazışma Adresi / Correspondence Address:* Bahçelievler Mah. Esin Sok. Yaşamkent Konutları. C Blok. Daire: 10. Merkez/Kütahya. ■ *Elektronik Posta / E-mail:* hilalalagoz@hotmail.com ■ *Akademik Kimlik Numarası / Orcid:* 0000-0003-0186-3492 ■ *İlgi Alanları / Areas of Interest:* (a) Manevi danışmanlık ve rehberlik, (b) Psikolojik danışmanlık ve rehberlik, (c) Din psikolojisi, (d) Din ve ruh sağlığı.

Mustafa Koç (Prof. Dr.) –

■ *Kurum / Institution:* Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ■

Yazışma Adresi / Correspondence Address: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. Meşelik Kampüsü. Büyükdere Mah. Prof. Dr. Nabi Avcı Bulvarı. No: 4. 26040 Odunpazarı/Eskişehir ■ *Elektronik Posta / E-mail:* mustafa.koc@ogu.edu.tr ■ *Akademik Kimlik Numarası / Orcid:* 0000-0003-1299-7963 ■ *İlgi Alanları / Areas of Interest:* (a) Dinsel gelişim psikolojisi, (b) Dinsel yönelimler ve dindarlık tipolojileri, (c) Dinsel ritüellerin psikolojisi, (d) Din ve ruh sağlığı ilişkisi, (e) Müslüman-Türk diasporasının ruh sağlığı, (f) Manevi danışmanlık ve rehberlik, (g) Ölüm ve ölüm ötesi psikolojisi, (h) Din ve benlik ilişkisi, (i) Dinsel kavram gelişimi, (j) Din psikolojisi tarihi ve literatürü, (k) Manevi danışmanlık ve rehberlik tarihi ve literatürü.

Özer Çetin (Prof. Dr.) –

■ *Kurum / Institution:* Balıkesir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü Sosyal Psikoloji Anabilim Dalı ■ *Yazışma Adresi / Correspondence Address:* Balıkesir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi. Çağış Yerleşkesi. Altıeylül/Balıkesir ■ *Elektronik Posta / E-mail:* ozer.cetin@balikesir.edu.tr ■ *Akademik Kimlik Numarası / Orcid:* 0000-0002-4740-4155 ■ *İlgi Alanları / Areas of Interest:* (a) Psikoloji, (b) Din psikolojisi, (c) Sosyal psikoloji.

Sümeyye Nur Kaya (Yüksek Lisans Öğrencisi) –

■ *Kurum / Institution:* Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü ■ *Yazışma Adresi / Correspondence Address:* Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Meşelik Kampüsü. Odunpazarı/Eskişehir ■ *Elektronik Posta / E-mail:* smyynr94@gmail.com ■ *Akademik Kimlik Numarası / Orcid:* 0000-0002-9914-6688 ■ *İlgi Alanları / Areas of Interest:* (a) Manevi danışmanlık ve rehberlik, (b) Dezavantajlı gruplar, (c) Din psikolojisi, (d) Sosyal hizmetlerde manevi danışmanlık ve rehberlik.

Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi
Turkish Journal for the Spiritual Counselling and Care

Yayın ve Yazım İlkeleri Principles of Publishing and Writing

■ **Yayın İlkeleri** | Principles of Publishing

- Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi (TMDRD), yılda iki kez (Haziran-Aralık) yayımlanan bilimsel ve uluslararası hakemli statüsünde akademik bir alan dergisidir.
- Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi'nin yazı dili Türkçe'dir. Ancak yayın kurulu kararıyla İngilizce yazılar da yayımlanabilir.
- Dergide yayımlanan yazıların dil, bilim ve hukuksal açıdan her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.
- Yazıların yayımlanıp yayımlanmamasına derginin yayın kurulu karar verir.
- Dergide din ve maneviyat ilişkisi kapsamında manevi danışmanlık ve rehberlik bilim dalının tüm araştırma konularına ilişkin telif, çeviri, sadeleştirme, kitap tanıtımı ve kongre-sempozyum değerlendirmeleri vb. çalışmalar yayımlanır.
- Dergiye gönderilen yazılar daha önce başka bir yerde yayımlanmamış veya yayımına karar verilmemiş olmalıdır.
- Dergiye gönderilen yazılar yazara geri gönderilmez.
- Dergiye gönderilen yazılar, intihal programıyla benzerlik oranlarına bakılarak kabul edilir.
- Yazarlara telif ücreti ödenmez.
- Dergiye yayımlanmak üzere gönderilen yazılar, editörün ön incelemesinden sonra yayın kurulu tarafından belirlenen konunun uzmanı iki hakeme gönderilir. Yazının gönderildiği her iki hakemden olumlu rapor gelmesi durumunda yazı yayımlanır. İki hakemin olumsuz görüş belirtmesi durumunda yazı yayımlanmaz. Bir hakem olumlu, diğeri olumsuz görüş belirtmişse alan uzmanı üçüncü bir hakeme gönderilir. Üçüncü hakemden olumsuz rapor gelmesi durumunda yazı yayımlanmaz. Ancak olumlu rapor gelmesi durumunda yazının yayımlanması konusundaki son karar, raporların içeriği dikkate alınarak editör görüşüyle yayın kurulu tarafından verilir.

- Yayınlanmasına karar verilen yazıların hakem raporlarında "düzeltmelerden sonra yayımlanabilir" görüşü belirtilmiş ise yazı, gerekli düzeltmelerin yapılması için yazarına geri gönderilir. Düzeltmeler yapıldıktan sonra hakem uyarılarının dikkate alınıp alınmadığı editör ve editör yardımcısı tarafından kontrol edilerek son karar verilir.
- Yayımlanan yazıların bütün yayın hakları Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi'ne (TMDRD) ait olup yayıncının izni olmadan tamamı veya bir kısmı basılamaz, çoğaltılamaz ve elektronik ortama taşınamaz.
- Yayım ve yazım ilkelerine uygun yazılmadan dergiye gönderilen yazılar değerlendirilmeye alınmaz.

■ Yazım İlkeleri | Principles of Writing

- Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi'nde (TMDRD) yayımlanması istenen yazılar, manevi danışmanlık ve rehberliği merkeze alan ve/veya bu bilim dalına katkısı olan diğer bilim dallarıyla ilişkili özgün çalışmalar olmalı ve aşağıda belirtilen nitelikleri taşımalıdır:
- Türkçe ve yabancı dildeki başlıklar; yazının içeriğiyle uyumlu olmalı, yazının konusunu kısa, açık ve yeterli ölçüde yansıtmalıdır.
- Türkçe ve yabancı dildeki özetler yazının problemini, amacını, kapsamını, metodolojisini ve sonuçlarını yansıtmalıdır.
- Makale, akademik bir çalışma türü olan bildiri, yüksek lisans veya doktora tezinden üretilmiş ise bu durum, mutlaka metnin ilk sayfasında belirtilmelidir.
- Makalenin hazırlanmasında bilimsel teknik ve yöntemlere uyulmalıdır. Aynı zamanda çalışmanın konusu, amacı, kapsamı, hazırlanma gerekçesi vb. bilgiler yeterli ölçüde ve belirli bir sistematik düzen içinde verilmelidir.
- Makale metninin içindeki 'Giriş' ve 'Sonuç' bölümleri dışındaki ana ve alt başlıklandırmalar alfabetik sisteme göre düzenlenmelidir. Örnek yazım: a., a.a., a.b. gibi.
- Yazıda kullanılan kaynaklar, yazım kurallarına uygun olarak düzenlenmeli, kullanılan her türlü belge, kaynaklar kısmında yer almalı, ancak yazıda yer verilmeyen belgelere kaynaklar kısmında yer verilmemelidir.
- Makalenin sonuç bölümü, araştırmanın amaç ve kapsamına uygun olmalı, ana çizgileriyle ve öz olarak verilmeli, ana metinde sözü edilmeyen veri ya da bulgulara yer verilmemelidir.
- Sayfa yapısı: Kenar boşlukları üstten 2,5 cm, alttan 1,5 cm, iç 2,0 cm, dış 2,0 cm şeklinde ayarlanmalı ve cilt payı 0,4 olmalıdır. Kâğıt boyutu genişlik 16 ve yükseklik 24 seçilmelidir.
- Yazı biçimi: Metin kısmı Garamond yazı tipi, ana metin 12 punto ve başlıklar bold olarak yazılmalıdır. Ana metin kısmı satır aralığı 1,0 ve çok gerekli durumlardaki dipnot yazımı ise metinle aynı yazı tipinde 10 puntıyla yazılmalıdır. Ana metindeki paragraf aralığı → Önce: 6 nk, Sonra: 0 nk şeklinde olmalıdır. Tüm metin hizalama ise iki yana yaslı biçimde olmalıdır. Paragraf girintisi 1 cm olmalıdır.

- Makalenin başlığı ilk sayfanın başına, dergiye özgü şablon kullanılarak kalın 14 punto büyük harflerle sayfa ortalanarak Türkçe ve İngilizce yazılmalıdır.
- Yazar bilgileri-i (Makale başında): Dergi şablonu kullanılarak makale başlığından sonra 2 satır aralığı verilerek sayfanın ortasında yazar/ların adları, soyadları, akademik unvanları, çalıştıkları kurum ve orcid numaraları Türkçe ve İngilizce olarak belirtilmelidir. Ayrıca yazarların iletişim bilgileri şablona uygun olarak verilmelidir.

Örnek yazım:

	Özer Çetin
Prof. Dr.	Professor
Balıkesir Üniversitesi	Balıkesir University
FEF Psikoloji Bölümü	Department of Psychology
E-posta: ozercetin@balikesir.edu.tr	E-mail: ozercetin@balikesir.edu.tr
Orcid: 0000-0003-0406-8765	Orcid: 0000-0003-0406-8765
Balıkesir / Türkiye	Balıkesir / Turkey

- Yazar bilgileri-ii (Makale sonunda): Dergi şablonu kullanılarak makalenin en sonuna 2 satır aralığı verilip yazarın kişisel bilgileri verilmelidir.

Örnek yazım:

Özer Çetin (Prof. Dr.)-

■ *Kurum / Institution:* Balıkesir Üniversitesi ■ *Yazışma Adresi / Correspondence Address:* Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi. Çağış Kampüsü. Altiyül/Balıkesir ■ *Elektronik Posta / E-mail:* ozercetin@balikesir.edu.tr ■ *Akademik Kimlik Numarası / Orcid:* 0000-0003-0406-8765 ■ *İlgi Alanları / Areas of Interest:* (a) Kurban psikolojisi, (b) Rüya analizleri, (c) Din ve şiddet, (d) Bilişsel psikoloji.

- Makalenin ikinci sayfasında özet kısmı 11 punto Garamond yazı tipiyle yazılmalıdır. Türkçe ve İngilizce özet, en az 300 ve en fazla 325 kelimeden oluşmalıdır. Özet / Abstract bölümünde, araştırmanın problemi, amacı, kapsamı, metodolojisi ve sonuçları belirtilmelidir.
- Hem Türkçe hem de İngilizce özet bölümünde en az 5, en çok 8 sözcükten oluşan “anahtar kelimeler/keywords” yer almalıdır. İlk anahtar kelime mutlaka bilim dalı adı (manevi danışmanlık ve rehberlik) olmalıdır. Daha sonra metin içeriğini tam olarak yansıtan diğer anahtar kelimeler eklenmelidir.
- Makalede yer alan tablo, şekil veya grafiklerdeki yazılar ve/veya sayılar, Garamond yazı tipinde ve 10 punto olmalıdır.
- Makalede yer alan tablo, şekil, grafik veya fotoğraf başlıkları Garamond yazı tipinde ve 11 punto olmalıdır ve küçük harfle yazılmalıdır (Örnek yazım: Şekil-1:).
- Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi’nde (TMDRD) yayımlanan yazılarda hem metin hem de kaynakça yazımında APA stili / APA style kullanılır. Bu sebeple metin içi APA atıf sistemine göre yazılmış yazılar kabul edilir.
- APA stiline göre metin içinde atıf gösterme şu şekildedir: Yazar soyadı, yayımlı: Sayfa numaraları. (Örnek yazım: Pargament, 2001: 46-49).

- Birincil kaynaklara ulaşamamış ise atıf yapılırken önce asıl kaynak, sonra da alıntılanan ya da aktarılan ikincil kaynak belirtilir: (Örnek: Pargament, 2001: 210’dan akt. Cengil, 2014: 31).
- APA stiline göre kaynakça yazımı şu şekildedir: Yazar soyadı, adı, yayım yılı, eser adı, yayımlanan yer ve yayınevi. (Örnek yazım: Pargament, K. I. (2001). *The psychology of religion and coping: Theory, research, practice*. New York: Guilford Press).
- Yazıda bir yazarın birden çok eseri kullanılmış ise kaynaklar, kaynakça bölümünde kronolojik sırayla yazılır. Bir yazarın aynı yıl yayımlanmış birden fazla çalışması kullanılmış ise eser adlarının alfabetik sırasına göre “2008a”, “2008b” şeklinde sıralanır.
- *Not:* APA Atıf Stili / APA Citation Style’nin kullanımına ilişkin örnekler ve detaylı teknik bilgi için bkz. <https://www.apastyle.org>.

Issue: 4 Year: 2021 December
ISSN: 2687-2714

TURKISH JOURNAL FOR THE SPIRITUAL COUNSELING AND CARE

4

